

AZBİ BABA
HAYATI- ESERLERİ-SANATI
VE
DİVANI (İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

HAZIRLAYAN: Sibel BAYRAM

DANIŞMAN: YRD.DOÇ. DR Ayşegül Mine YEŞİLOĞLU

Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı için öngördüğü yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ocak ,2006

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	
KISALTMALAR.....	
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

AZBİ BABA'NIN HAYATI, ESERLERİ VE SANATI

A.HAYATI.....	5
B.ESERLERİ.....	7
1. Divan.....	7
C.SANATI.....	9

II. BÖLÜM

DİVAN İNCELEMESİ

A. ŞEKİL İNCELEMESİ.....	13
1.Nazım Şekilleri.....	13
1.1. Kasideler.....	13
1.2. Gazeller.....	15
1.3. Musammatlar.....	16
1.4. Tarihler.....	18
2.Vezinler.....	18
3.Kafiye.....	19
4.Redif.....	21
B. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	
1.DİN VE TASAVVUF	
1.a. Allah.....	22
1.b. Melekler.....	23
1.c. Kitaplar.....	24
1.d. Peygamberler.....	26
1.e. Ayetler Ve Hadisler.....	36
1.f.Divanda Adı Geçen Tarikatlar.....	46
1.f.1.Bektaşilik.....	46
1.f.2.Halvetilik.....	47
1.f.3.Kadiriye.....	49
1.f.4.Mevlevilik.....	50
1.f.5.Caferilik.....	50
1.f.6.Hurufilik.....	51

2. TOPLUM VE KÜLTÜR

A.ŞAHISLAR.....	53
a.a.Din Büyükleri.....	53
a.b.Şairler.....	63
a.c.Tarihi ve Efsanevi Kişiler.....	64
a.d. Masallaşmış Aşk Kahramanları.....	69
B.KAVİMLER.....	71
C.ÜLKELER- ŞEHİRLER-KALELER.....	71
D.DAĞ-DENİZ-NEHİRLER.....	74
E.AYLAR.....	76
F.ATASÖZLERİ VE DEYİMLER.....	77
KAYNAKÇA.....	84

III. BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

DİVAN NÜSHALARI.....	88
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ VE METİN TESPİTİ İLE İLGİLİ	
AÇIKLAMALAR.....	90
KASİDELER.....	92
MUSAMMATLAR.....	154
TARİHLER.....	238
GAZELLER.....	241
NEFES.....	377
İLAHİLER.....	383
HAYVAN-NAME.....	384
SATRANÇ-NAME.....	388
BAHAR-NAME.....	392
SELAM-NAME.....	396

ÖNSÖZ

Dünyanın en uzun ömürlü edebiyatlarından biri olan Divan Edebiyatı'nın his, hayal yönü oldukça kuvvetlidir. Şairler en ince duygularını, hayallerini ifade etmek için şiir yolunu tercih etmişlerdir. Onun için Divan Edebiyatı dediğimiz zaman çoğu zaman akla şiir gelir. Bu şiirler incelendiğinde görülecektir ki yazıldıkları döneme ait pek çok bilgiyi içerisinde barındırır.

Divan şiiri, bir estetiğin emrinde olan üsluptu. Her üslup gibi onun da kuralları vardı ve yine her şiirde olduğu gibi divan şiirinin arkasında dayandığı bir hayat anlayışı ve bir zevk vardı. Divan Edebiyatı'nda bu hayat anlayışını en iyi şekilde şiirler, yani şiirlerin toplandığı divanlar ifade etmiştir.

18.yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun siyasi alanda gerileme ve küçülmesinin devam ettiği bir devirdir. Bu durum az çok kültür, sanat ve edebiyat alanında da kendini hissettirmektedir. Divan şiiri kuvvetli bir geleneğin devamı olarak sosyal ve siyasal alandaki bu gerilemeye rağmen Nedim , Şeyh Galip gibi üstadları yetiştirebilmiştir.

Bu çalışma ile 18. yüzyılda yaşamış olan Bektaşî kültürüne bağlı, zamanında önemli bir şair olarak bilinen ancak kaynaklarda hakkında çok fazla bilgi bulunmayan, Azbi Baba'nın hayatı, sanatı, eserleri incelenerek tenkitli divanının ortaya konması amaçlanmıştır. Süleymaniye kütüphanesinde bulduğum nüshaları karşılaştırmak suretiyle en doğru metni ortaya koymaya çalıştım. Şair hakkında oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bir bilgi elde yoktur. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde kaynaklarda kendisi hakkında yeterli bilgi bulunmayan şairin hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölüm Divanın incelendiği bölümdür. Bu incelemede Divanın şekil ve belli başlı muhteva özellikleri ele alınmıştır. Son bölümde ise üç nüsha karşılaştırılmak suretiyle tenkitli metin hazırlanmıştır.

Azbi Baba, Bektaşî tarikatına bağlı mutasavvuf bir şairdir. Bu yüzden şiirlerinde dini, tasavvufi konuları çokça işlemiştir. Sade samimi, anlaşılır bir üslubu vardır. Halk söyleyişlerine yer vermiştir. Dili sadedir.

Kütahya'da büyüyüp daha sonra İstanbul'a gelerek sarayda çalışan ve Niyazi Mısıri'den etkilenerek saraydaki görevinden istifa eden Azbi Baba'nın divanı bulunup incelenilerek bu şairin şiirleri gün yüzüne çıkarılmış olmaktadır.

Çalışmam esnasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Süreyya Beyzadeoğlu'na, Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Mine Yeşiloğlu'na ve çalışmam boyunca desteklerini gördüğüm Mahmut İlhan ve Baki Balka'ya teşekkürü borç bilirim

Sibel BAYRAM

Edirne-2006

ÖZET

Azbi Baba, 18. yüzyılda yaşamış Bektaşî kültürüne bağlı mutasavvıf bir şairdir. Asıl adı Mustafa Ahmet Efendi olan Azbi baba Niyazi Mısri ile tanıştıktan sonra saray çavuşluğu görevini bırakmış ve Üsküdar İçeren köy'deki Merdivenköy tekkesine şeyh olmuştur. Azbi Baba ismini alan şair şiirlerinde dini konuları işlemiştir.

Süleymaniye kütüphanesinde bulunan Hacı Mahmut Efendi (3597) Hacı Mahmut Efendi (3521) ve Pertev Paşa nüshaları karşılaştırarak tenkitli metin hazırlanmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kütahya'da doğup büyümüş olan Azbi Baba'nın hayatı, sanatı, eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde Azbi Baba Divanı'nın şekil ve muhtema bakımından incelenmesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise üç nüsha karşılaştırılarak tenkitli metin hazırlanmıştır. Azbi Baba'nın divanı incelenerek Azbi Baba'nın şiirlerinin gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Azbi Baba, divan, tenkitli metin, transkripsiyon.

ABSTRACT

Azbi Baba, lived in 18 th. Century, he's a religious poet who is according to Bektāşi culture. The real name of Azbi Baba is Ahmet Efendi, one day he meets Niyazi Mısıri and after that he left the palace sergeant work of him and he started to work in the dervish lodge in Üsküdar, İçerenköy. The poet who got the name of Azbi Baba had religious subjects in his poems.

In the library of Süleymaniye Hacı Mahmude Efendi (3597), Hacı Mahmude Efendi (3521) and Pertev Paşa writings are prepared as comparison.

This work includes three parts. In the first part the life of Azbi Baba who was born and grown in Kütahya and his art, life and poems are written. In the second part; the Divan of Azbi Baba writings are dealt as desing and subject. In the third part; the third copies are compared and detailed writings are prepared. The aim is to search the poems of Azbi Baba and make his poems known beter.

The Key Words

Azbi Baba, divan, compared writing, transcriptsign.

KISALTMALAR

H	Hacı Mahmud Efendi 3521
P.	Pertev Paşa
M.	Hacı Mahmud Efendi 3597
K.	Kaside
TCB.	Tercî-Bend
TKB.	Terkîb-Bend
MÜS.	Müseddes
MUH.	Muhammes
MSM.	Müsemmen
G.	Gazel
T.	Tarih
C.	Cild
s.	Sayfa
S.	Sayı
BHR.	Bahar-name
SLM.	Selam-name
STR.	Satran-name
HYV.	Hayvan-name
İ.	İlahi
N.	Nefes

GİRİŞ

A. 18. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ

18. yüzyıl Osmanlı devleti için çok kritik bir devredir. 18. yüzyılın yarılarında Girit’le bazı adalar elden çıkmıştı. Osmanlı devleti 18. yüzyılın başlarında Karlofça ve İstanbul antlaşmaları ile kaybettiği yerleri geri almak için bir çok savaş girdi. Ancak Rusya, Avusturya ve Venedik ile yapılan savaşlar sonucunda, kaybedilen yerleri geri alamadığı gibi yeni topraklar kaybetti.

1718’de Pasarofça Antlaşması’nı imzalayan Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa bu tarihten sonra dış politikalarda barışçı bir yol izledi. Amacı sağlanacak barış ortamından yararlanarak, sosyal, kültürel, ekonomik ve askeri alanında bazı ıslahatlar yapmaktı. Bu konuda padişah III. Ahmed’in desteğini de sağladı. Avrupa devletleriyle sağlanan barışı devam ettirmek için bir yandan, İstanbul’daki elçilerle temasa geçerken diğer yandan da çeşitli ülkelere elçiler gönderdi. Bu elçilerden sadece diplomasi değil gittikleri ülkelerin toplumsal ve kültürel olayları ile ilgilenmeleri istendi. Böylece Avrupa’daki bilim ve teknik alanlarındaki gelişmeler yakından izlenmiş olacaktı. Yine bu dönemde Avrupa yönünden genişleme siyasetinden vazgeçilip daha çok savunma önlemleri alındı. Avrupa’ya karşı geçmiş yüzyıllardan gelen kendini üstün görme anlayışı terk edildi.

Avrupa devletleriyle sağlanan barış dönemi ülke içinde de etkisini gösterdi. Özellikle İstanbul’da zevk ve eğlence önem kazandı. Bu dönemde lalenin çok ve çeşitli olarak yetiştirilmesi nedeniyle sonradan bu döneme “*lale devri*” dendi. Osmanlı Devleti, Avrupa devletleriyle herhangi bir savaşa girmek istemesine rağmen, Lehistan veraset savaşlarından galip çıkan Rusya ve Avusturya, Osmanlılara karşı birleştiler. Osmanlı Devleti doğuda İran ile Avusturya, Osmanlılar aleyhine anlaştılar. Rusya’nın amacı, Kırım’ı ele geçirmek, Karadeniz’e inmek ve Balkan milletlerine söz geçirmektir. Kırım ordusunun, İran’da savaşan Osmanlı ordusuna yardım için Kafkasya’dan geçmesine Rusların izin vermemesi ve Kırım’a saldırımları üzerine, Rusya’ya savaş açıldı. (1736) Bir süre sonra Avusturya’da Rusya’nın yanında savaşa katıldı. Osmanlı orduları her iki cephede de başarılı oldu. Bosna’ya saldıran Avusturyalılar, Bosna Beylerbeyi Hekimoğlu Ali Paşa tarafından yenilgiye uğratıldı. Avusturyalılar, Sırbistan ve Eflak’tan

çıkarıldılar. Sadrazam İvaz Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Niş'i geri aldı. Belgrad önünde Avusturya ordusu bir kez daha yenilgiye uğratıldı.

Osmanlı ordusu , Ruslara karşı da başarılar kazandı. Ruslar, Kırım'dan çıkarıldı. 18. yüzyılda Osmanlı-Fransız ilişkileri yeniden gelişti. Osmanlı Devleti, dış politikada Avusturya ve Rusya'ya karşı, Fransa'ya yakınlaşma gereği duydu. İki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde, aslen bir Fransız olan Humbaracı Ahmet Paşa'nın önemli rolü vardı. Asıl adı Comte De Bonneval olan Ahmet Paşa , 1729'da Osmanlı Devleti hizmetine girdi ve Müslüman olarak Ahmet adını aldı. Ahmet Paşa, Avusturya'ya karşı Osmanlı-Fransız ittifakının kurulması için büyük çaba harcadı.¹

Osmanlı topluluğunda görülen yenileşme akım ve dönemleri, Batı dünyasıyla çeşitli düzeylerde kurulan ilişkiler, önce basımevinin, sonra da gazete ve derginin Osmanlı ülkesine girmesi, batı ülkelerinde öğrenim gören bazı Osmanlı aydınlarının Batı kültür ve sanatını yakından tanımış olmaları, yeni bir edebiyat geleneğinin oluşmasına yol açtı

B) 18. YÜZYIL DİVAN ŞİİRİ

17. yüzyılda Şeyhülislam Yahya, Bahayi, Tıfli gibi şairlerle gelişen, önceki asırlarla kıyaslanacak olursa biraz daha yerli unsurlara önem veren ve duyguyu, en güzel hayallerle bezenmiş bir tarzda duyurmaya çalışan mahallileşme akımının üstadı olan Nedim bu yüzyılda yetişti. Ayrıca yine bu yüzyılda İran'da Saip, Talip, Şevket-i Buhari ile temsil edilen ve "Sebk-i Hindi" adı verilen akımın üstad şairi Şeyh Galip yetişti. Daha önceki yüzyılda yetişen Nabi'nin açtığı hakimane şiir anlayışı ise Ragıp Paşa ile devam etti.

18. yüzyılda divan şairleri İran şairlerini mukteda tanırlar. 15. yüzyılda İran'da klasik devir Cami ile kapanmış, 16.-17 yüzyıllarda neoklasizm doğmuştur. Bizim şairlerimiz de bu yeni ekolün üstadlarını okumuşlardır.²

Bu asrın ilk yarısından itibaren, Osmanlı şiirinin tamamen İran tesirinden kurtulup kendi çerçevesi içinde kemale doğru yürümeye ve hece vezni de divan edebiyatında yer almaya başladığı dönemdir.³

¹ Kemal Kara,(2002): *Tarih, Önde* Yayıncılık, İstanbul, s101

² Abdülbaki Gölpınarlı,(1955): *18. Yüzyıl Divan Şiiri*, Varlık Yayınları, İstanbul s5-6

Devrin belli başlı şairleri şarkılar yazmıştır. Şarkı, nazım şekli halka yayılışı ifade eder. Daha önce aruzla şiir yazan bazı şairler hece ile şiirler yazmışlardır ancak bu şairler daha çok tekke şairleridir. Nedim gibi tasavvufla ilgisi olmayan bir divan şairinin hece ile şiirler yazması dikkat çekicidir. 16. yüzyılda parlayıp sönen “Türk-i basit” denilen sade Türkçe ile şiir yazma hevesi bu yüzyılda Şeyh Galib’e bu çeşit bir gazel yazdırmıştır.

Bu yüzyılda yerli unsurlar şiire girmiştir. İran edebiyatındaki bilinen hikayeler tekrar kaleme alınmamıştır. Ancak Şeyh Galib’in Hüsn ü Aşk adlı eserini bunun dışında tutmak gerekir. 18. yüzyılın Nedim ve Şeyh Galib’in dışındaki en önemli şairleri Nesip, Kami, Sami, İzzet Ali Paşa, Ragıp Paşa, Esrar Dede’dir. İzzet Ali Paşa , Çelebizade Asım ,Seyyid Vehbi gibi şairler Nedim’in tesirinde kalmışlardır. Nazirecilik çok gelişmiştir. Nahifi de bu devrin kudretli şairlerindendir. Dili Nedim’den daha pürüzsüzdür. Duygularını rahatça söyler. Mevlana’nın Mesnevi’ini Türkçeye çevirmiştir.

Ayrıca Sünbülzade Vehbi bu devirde yetişmiştir.Devrinde “sultanü’şuara” unvanını almasına rağmen onun hakkında , yenileşme dönemi Türk edebiyatçılarının görüşü pek de olumlu değildir.⁴

18. yüzyıl bu kadar kudretli şairler yetiştirmekle beraber bu edebiyatın tam bir çöküş devridir. İran edebiyatının son hızı, mümkün olduğu kadar temsil edilmiş.Bu yüzyılda yetişen diğer alimler şunlardır: Yusuf Nabi,Abdülbaki Arif Efendi, Sarı Mehmed Paşa, Ebu Bekir Efendi, İsmail Hakkı Efendi, Mehmed Esad Efendi, İbrahim Hakkı Efendi’dir.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı,(2003): *Osmanlı Tarihi*,Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara:s541

⁴ Süreyya Beyzadeoğlu,(2000): *Sünbülzade Vehbi*,Şule Yayınları,İstanbul,s27

I. BÖLÜM

AZBİ BABA'NIN HAYATI, ESERLERİ ve SANATI

A. AZBİ BABA

1. HAYATI

18 yüzyılda yaşamış olan bir Bektaşî şairidir.Kütahyalıdır. Asıl adı Mustafa Ahmet Efendi'dir.İlk öğrenimini ve medrese tahsilini Kütahya'da yapmıştır. Daha sonra bilgisini arttırmak için İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'la geldikten sonra Dergahı Aliye saray çavuşluğu ile görevlendirildi.Bu sıralarda Halvetiye tarikatının Mısri kolu kurucusu olan ünlü şeyh Mehmet Niyazi Mısri ,Şeyhülislam Vani Efendi tarafından iftiraya uğradı. İftiranın sebebi kaynaklarda belirtilmemiştir. Limmi adasına sürgün edildi.

Niyazi Mısri, saray çavuşlarından Mustafa Ahmet Efendi'nin refakatinde Limmi'ye gönderildi. Mustafa Ahmet Efendi, bu yolculuk esnasında Niyazi Mısri'nin derin bilgisine ve köklü inanişına hayran kaldı.⁵ Yolculuktan döndükten sonra devletteki görevinden istifa etti. Niyazi Mısri'ye bağlandı. ⁶Uzun seneler ona hizmet etti. Daha sonra Mısri'den hilafet ve icazet aldı. Ayrıca Azbi, Niyazi Mısri'nin divan nazım şekliyle yazılmış olan bir şiirini de tahmis etmiştir. Divan'da onun adının geçtiği beyitler de bulunmaktadır. Şöyle ki;

Bir kuş dilinüñ remzîdür vücüdum anuñ şehridür
Mışri vücüdum mışrîdür Niyâzîdür sulţân baña
(G.2/4)

'Azbi Hâk'dan tolayum haş bağçenüñ gülüyüm
Niyâzîñüñ kuluyum cānumdur mihmān baña
(G.2/5)

Halvetilik ve Bektaşîliğe intisap etmiş olan Azbi, Niyazi Mısri'nin şiirlerindeki tasavvuf , Hurufilik,ve Alevilik akidelerini terennüm etmiştir.⁷Bektaşî geleneğine bağlı olan şair,İstanbul'da İçerenköy'deki Merdivenköy Bektaşî tekkesine şeyh oldu. Azbi Baba tekkeye şeyh olduktan sonra bir makam olan 'baba'unvanını aldı.

⁵ Hamza Güner(1967):*Kütahyalı Şairler* ,Kütahya Basımevi , Kütahya,s62

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1932): *Kütahya Şehri*, Devlet Matbaası , İstanbul,s223-224

⁷ Sadeddin Nüzhet Ergun: *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri* ,İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul,s190

Baba⁸ kelimesi Şii ve Sünni tasavvuf çevrelerinde ortak kullanılan bir unvandır. Kalenderiyye Haydariyye ve Bektaşîyye gibi Şii meşrepli tarikatlara mensup şeyhlerle onların halife ve dervişlerine baba denildiği gibi Çiştîyye Kübrevîyye ve Nakşibendiyye gibi Sünni tarikatlara mensup bazı şeyhlere de bu unvan verilmiştir.

Baba; Bektaşî, Kalenderî ve Haydarî gibi tarikatlarda şeyh yerine kullanılan ibaredir. ‘Azv’ kelimesi ise tatlı anlamına gelir.

Şair,1736’da vefat etmiştir. Azbi Baba’nın ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir.Kaynaklarda farklı tarihler ifade edilmektedir.Ancak Azbi Baba’nın öldüğünde seksen yaşlarında olduğu tahmin edilmektedir. Mezarı İçerenköy’deki Merdivenköy tekkesindedir.

El yazma divanının nüshaları Süleymaniye ve Ankara M. E. Bakanlığı kitaplığındadır.

Birçok yazma nüshası bulunan Azbi Baba’nın divanı basılmamıştır.Diğer eserleri : Tahmis-i Divan-ı Niyazi, Baharname, Selamname, Satrançname, Hayvanname’dir.⁹

⁸ Baba unvanı 12. yüzyılda Türkistan’da hâcegan yolunu tutan süfilerle yesevi dervişleri arasında da ilgi görmeye başladı.ata ile baba kelimeleri aynı anlamı taşıdığından Yesevi dervişlerine önceleri ata denir.baba kelimesi Anadolu’nun fethinden önce yaygın bir biçimde kullanılmakta idi.Baba Tahir Baba Hacı Baba Efdalüddin-i Kaşi BabaRükn-iİsfahani Baba Kühi-i Şirazi Baba Tevekküli ve Baba Sevdai bu ünvanla meşhur oldular.

Baba unvanı süfi çevrelerinde de kullanılmakla beraber en çok Bektaşilik’te kullanılır , babalık belli bir eğitim sürecinden sonra elde edilir. Babalar Hacı Bektaş’taki Pir Evinin Eyvallah kapısında yetiştirildi. Eyvallah tam bir feragat demektir. Dervişlik yolunda ilerlemek isteyen mürit Eyvallah kapısında geçmek zorundaydı.Eyvallah kapısına başvuran derviş Dede Dağı’nda üç yıl hizmet ederdi. Üç yıl sonra büyük baba, dede baba tarafından kabul edilen dervişin daha 12. yıl hizmet etmesi gerekirdi. Derviş ancak bu hizmetten sonra babalığa yükseliyordu. Bire dervişin baba olmasında temel ölçü hizmetteki kıdemi olmakla birlikte ehliyet de rol oynardı.Baba adayına , feyz aldığı süre içinde müzik eğitimi de verilirdi. Yetişen derviş baba olunca var olan bir tekkede ya da başka yerde tekke açardı. Sonradan her tekkenin şeyhi durumundaki “postnişin” denilen babalar da yetiştirdikleri dervişlere dedebabanın izini ya da icazetiyle babalık unvanı verilmiştir.(Bkz. *Ana Biritannica*, c3,s195,2004)

⁹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*,Dergah Yayınları,c1,s25

2. ESERLERİ

a) Divan

Azbi Baba'nın divanı şimdiye kadar basılmamıştır. Divanın nüshaları Süleymaniye kütüphanesinde bulunmaktadır. Divanın üç nüshasını tespit ettik. Ancak bu üç nüshanın tertibi birbirine benzememektedir. En geniş nüsha Hacı Mahmud Efendi(3521) nüshasıdır. Pertev Paşa ve Hacı Mahmud Efendi (3497) nüshalarında şiirler eksiktir.

Bizim hazırladığımız tenkitli metne göre divandaki manzumelerin dökümü şöyledir: 1 tevhid, 5 na't, Hazreti Ali için 1 methiye, on iki imam için 3 methiye, on iki imam için 4 mersiye, Mansur Baba için 1 methiye, kaside şeklinde yazılmış 1 hayvan-name, 7 kaside, Niyazi Mısri'ye ve Hüseyini'ye yazılmış 2 tahmis, 2 terci-i bend, 5 terki-i bend, 14 müseddes, 1 müsemmen, 5 muhammes, 1 bahr-i ta'vîl, 1 nefes, 3 tarih, 182 gazel, 5 ilahi bulunmaktadır.

Azbî Baba, divanında dini, tasavvufi konuları işlemiştir.

Cân ilinden ermişem cânân ile bir hâle kim

İş bu keşret şüretinde olalı vahdet baña”

(G.1/4)

Şair divanı yazmasının nedenini şöyle ifade eder:

‘Azbî cihânda gel bir eşer ço

El hattı bâkî vel ‘ömrü fâni

(G.186/4)

Hayvan-name adlı şiir divanın içinde yer almaktadır. Eser otuz bir beyitten oluşmaktadır. Kaside şeklinde yazılmıştır. “Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün” aruz kalıbıyla yazılmıştır. Şair hayvanlardan örnek göstererek insanın yaşama amacını ve tasavvufi konuları işlemiştir. Eser semboliktir. Eserde birçok hayvandan söz edilir. Bu hayvanlar şunlardır: Ceylan, at, deve, sırtlan, ayı, kurt, koyun, köstebek, porsuk, gergedan, tazi, tavşandır. Devenin kinci , keçinin hileci , tavşanın ise çabuk koşan

hayvanlar olduğunu ifade eder.Hayvanların belli başlı özelliklerinden faydalanılarak insana ders vermeye çalışılmıştır. Şöyle ki:

Yetmiş iki milletün hilm ü hayādur perdesi
Deve gibi kin tutarsuñ kañğı dîndür milletün
(HYV.6)

Gör ki ceylān at gibi öñdül olursuñ merħabā
Cümleden lāyık olursuñ şāhibisüñ devletün
(HYV. 5)

Satranç-name adlı şiir divanın içinde yer almaktadır Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün aruz kalıbıyla yazılmıştır. Yirmi sekiz beyit halinde yazılmıştır.Kaside şeklindedir.Eserde satrancın kuralları anlatılır. Satrancın taşları olan fil, at ve şahın isimleri geçer.Satranç ile tasavvufun kuralları bir arada verilmiştir.Her şeyden önce satrancın bir oyun olduğunu ifade eder.Şöyle ki:

Bu lu‘buñ ismine satranç dimişler didi bir ‘aşık
Bu eşkālün baña bir bir didi ismün zarîfâne
(STR.3)

Bahar-name adlı şiir divanın içinde yer almaktadır. “Bahār-Nāme-i Ĥazret-i ‘Azbi” başlığı bulunmaktadır.Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün aruz kalıbıyla yazılmıştır. Yirmi altı beyitten meydana gelmiştir. Kaside nazım şekliyle yazılmıştır.

Bahar mevsimi tasvir edilir. İsrāfil, surunu çalmasıyla birlikte bahar mevsimi başlar:

Yine feyz-i ilāhinün nümāyān oldı tākđiri
Çü çaldı şūruñ İsrāfil nebāta ĥayy için şūrî
(BHR.1)

Bahar-name’de ilkbaharın çiçekleri olan gül, karanfil, zanbak, lale, sünbül, reyhan, benefşe, leylak, nilüferden söz edilir. İlkbaharın gelmesiyle birlikte bahçede binlerce çadira benzeyen çiçekler açar:

Çimen şahın-ı zemîn üzre hezârân sâye-bân kurdı
 Gelincik hâzret-i Hızır nebînüñ ceyš-i Mansûrî
 (BHR.2)

Çaranfil sünbül ü reyhân benefşe erğuvân leylâk
 İtâ‘at kıldılar emre görüp elvân-ı cumhûrî
 (BHR.18)

Şiir divanın içinde yer alır. “Selâm-nâme” başlığını taşır. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ ilün aruz kalıbıyla yazılmıştır.Şair, eseri kendisinden feyz aldığı ve büyük hayranlık duyduğu Hacı Bektaş Veli için yazmıştır . Müseddes nazım şekliyle yazılmıştır.On beş beyitten oluşur. Eser boyunca Hacı Bektaş Veli için övgü dolu beyitler söylenür.Hacı Bektaş Veli’nin Allah’ın sünbülü, gülü, olduğunu , Hazreti Ali’nin neslinden geldiğini, Hacı Bektaş Veli’nin padişah, kendisinin ise bir köle olduğunu ifade eder.

Fahr-i ‘âlem nûr-ı çeşm-i enbiyâ nesl-i ‘Alî
 Şâh-ı Ekrem Kuṭb-ı â‘zam Hâcî Bektâşî Veli
 (SLM.1/3)

Mehdi-i âl-i Muhammed dü imâmuñdur seni
 Pâdişâhum ‘Azbi bir kem-ter gulâmuñdur senüñ
 (SLM.5/2)

3. SANATI

Azbi Baba, 18. yüzyılda yaşamış, Kütahyalı, Bektaşî tarikatına mensup şeyh olan ve baba ünvanını alan bir şairdir. Divan şiirinin ağırlıklı konusu aşktır. Azbi Baba genelde dini unsurlara yer vererek dini konuları hikmetâne şekilde işlemiştir. Zaman zaman beşeri aşka yer vemiş, sevgiliden az da olsa bahsetmiştir. Özellikle gazellerinde bunu görmek mümkündür. Dünyanın yaradılışı, insanoğlunun dünyaya gelişi , dünyanın geçiciliği işlenen konulardır.

Azbi Baba her fırsatta kendisinin ve dünyanın geçici olduğunu ifade eder. Nefsi kötüler.Azbi Baba, dünyaya aldanmaz çünkü ona göre dünya fani ömür geçicidir. Ne kadar dünya için çalışılırsa çalışılırsın , ne kadar zengin olunursa olunsun insanoğlunun

dünyayı terk etmesi kaçınılmazdır. İnsan ölüme karşı çaresizdir. Gazelleri , kaside ve müseddesleri buna örnektir. Bir beyit şöyle:

‘Azbiyâ aldanma dehrüñ naqşını seyrân idüp
Mü’mine dünyâ sarâyı oldı zindân bî-ḥaber
(G.33/5)

Şair acı çekmekten memnundur.Çünkü ancak dert çekerek insan Allah’a yaklaşabilir. İnsanoğlu dünyaya acı çekmek için gelmiştir. Mümin dünyada asla mutlu olmayı beklemez:

Râzı-ı cevri ü cefâ âdem olan kâmil olur
Ne gelürse anı Ḥaḳ’dan bilmeyi ‘âmil olur
(G.48/1)

Hız. Ali’ye ve Hasan Hüseyin’e duyduğu sevgiyi hemen hemen her şiirinde bulmak mümkündür. O sevginin başka bir karşılığı olan Yezid, Yezid’e duyduğu nefret, Yezid’e la’net şiirlerinde dile gelir.

Dertliyem dermân senüñdür yâ Muḥammed yâ ‘Alî
Luṭf ile iḥsân senüñdür yâ Muḥammed yâ ‘Alî”
(G.171/1)

Şair Niyazi Mısri’nin talebesidir. Azbi Baba sarayda çavuşluk görevini sürdürürken Niyazi Mısri ile tanışması onun hayatını değiştirmiştir.Ondan feyz almış ve bir tarikat şeyhi olmuştur. Bu durum onun şiirlerinin konusunu etkilemiştir.Şair, Onun yolunda ilerler. Onun divan nazım şekliyle yazılmış bir şiirini tahmis etmiştir:

Cevrine ‘âşık Ḥabîb’üm bende-i fermân ola
Tâ ezel ‘âdet olupdur kâmiller pinhân ola
Kimine bu söz gümândur kimine ‘ayân ola
Devr idüp geldüm cihâna yine bir devrân ile
Ben gidem bu ten serâyı yıkulup vîrân ola
(MUH.6/1)

Tabiat , şiirlerinde çok fazla yer alır . Bahar-name adlı eserinde tamamen tabiatı anlatır.Baharın unsurları olan gül, sümbül, lale, karanfil, bülbülü bu şiirinde görürüz. Tasvirlerinde diğer divan şairlerinin kullandığı mazmunları kullanmıştır. Nergise mahmur,mest gibi sıfatlar verilir.

Müzeyyen gördi āfākı bu elvān ile naķş olmuş
Kim açdı nergis-i Őehlā seĥerden çeŐm-i maĥmūrı
(BHR.9)

Dili sade, akıcı, samimidir. Sohbet eder gibi şiir söyler. SöyleyiŐleri halk dilindedir. Tamlamalar yoktur. Bir nefesi, beş ilahisi vardır. O bir din adamıdır. Şiirlerinde dünyayı, insanı bir din adamının gözüyle seyrederiz. Dini unsurlar, ayetler, hadisler şiirlerinde iktibas edilmiştir.

“*Ve yabkā vechūke*” remzin bilürseñ
Velî pinhān görünmüşdür ‘ayān bir
(G.40/2)

Halk dilini samimiyetle kullanan Őairimiz 3 atasözünü şiirlerinde anmış Bol bol deyimlere yer vermiştir.Yirmi sekiz deyim bulunmaktadır.Ayrıca tasavvufi deyimleri de görmek mümkündür.

İki gönül bir olunca Şamanlık cennet olur
Bir gönül iki olunca cennet pür-mihnetolur
(G.29/1)

II. BÖLÜM

DİVANIN İNCELENMESİ

A.ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.Nazım Şekilleri

Azbi Baba, mutasavvuf bir şairdir. Bu nedenle onun divanı klasik edebiyatımızdaki gibi mürettep bir divan hüviyeti arz etmemektedir. Bir mürettep divanda sırasıyla; Kasideler, tarihler, musammatlar, gazeller, lugazlar muammalar , rübailer, kıt'a, nazımlar ve müfredler bulunur. ¹⁰ Divanda kasideler, gazeller, musammatlar, tarihler, nefes, ilahiler yer alır.

1.1. Kasideler

Kaside, önce Arap Edebiyatında görülen klasik bir nazım şeklidir . Kaside, şekil bakımından beyitlerle tertiplenir. Ortalama bir ölçüye göre en az 33 ve en çok 99 beyitle söylenir. Ancak 15 beyitle söylenmiş kasideler ve beyit sayısı 100'ü aşmış olanlar da vardır. Kasidelerin ilk beytinde mısralar kendi aralarında kafiyelidir. Diğer beyitlerin ilk mısraları kafiyesiz , ikinci mısraları ise birinci beytin kafisiyle kafiyeli olarak devam eder.¹¹

Divanda 22 tane kaside vardır. Divanın birinci kasidesi bir tevhiddir. 44 beyitten oluşmaktadır. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün aruz kalıbıyla yazılmıştır. "Kaside-i Tevhid" başlığını taşır. Kasidede birçok ayetten iktibas edilmiştir:

Bu nokça şüretâ kem-ter velî ma'nîde kübrâdur
Oğursañ "sûre-i tûyn helâknâ" remzini insân

(K.1/4)

Kırk üçüncü beyit taç beyittir:

Rumûz-ı "fâstekim" üzre metânet hâşıl it 'Azbî
Ne hâşıl şoñra ger biñ yıl olursuñ cân ile pişmân

(K.1/43)

İkinci kaside bir na'ttır. " Kaşîde-i Na't" başlığını taşır. "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâ tün Fâ'ilün" aruz kalıbıyla yazılmıştır. Yirmi beş beyitten oluşmaktadır.

¹⁰ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, D.İ.A. 9., s397-399

¹¹ Nihad Sami Banarlı, (1971) *Resimli Türk Edebiyatı*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, s187

Üçüncü kaside bir na'ttır. "Der Na't-ı Resül" başlığını taşır. "Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' i lātün Fā' ilün" aruz kalıbıyla yazılmıştır. On beyitten oluşmaktadır. Şairin mahlası yoktur.

Dördüncü kaside bir na'ttır. "Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā'ilün Mefā' ilün" aruz kalıbıyla yazılmıştır. On beyitten oluşur . Dokuzuncu beyit şairin mahlasını kullandığı beyittir.

Beşinci kaside bir na'ttır. On dört beyitten oluşur. " Na't-ı Resül" başlığını taşır. " Fā'ilā tün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün" aruz kalıbıyla yazılmıştır.

Altıncı kaside bir na'ttır."Medh-i Resül 'Aba El Selām" başlığını taşır. "Fā'ilātün Fā'ilā tün Fā'ilātün Fā' ilün" aruz kalıbıyla yazılmıştır.

Yedinci kaside Hazreti Ali için yazılmış bir methiyedir. On beş beyitten oluşur. Kasidede Hazreti Ali'den meded ister.Şöyle ki :

Fahr-i âlem "*laḥmüke laḥmî*"buyurdu şānuña
'Āşıkuñ cisminde cānsın yā'Alî senden meded

(K.7/2)

Sekizinci kaside on iki imam için söylenmiş bir methiyedir." Der Medh-i Duvāzdeh İmaman" başlığını taşır. "Fā'ilātün Fā'ilā tün Fā'ilātün Fā'ilün" aruz kalıbıyla yazılmıştır. Yirmi yedi beyitten oluşmaktadır. On iki imamın Hazreti Muhammed'in soyundan geldiğini söyleyerek parlak inciye benzetir:

Dürr-i pāk-i Ḥaydarı Kerrār-ı nesli Muştafā
Şāh Ḥaşan ile Ḥüseyn 'âlem-nümāya şad selām

(K.10/11)

Dokuzuncu şiir on iki imam için söylenmiş bir methiyedir. Yirmi beyitten oluşur.On dokuzuncu beyit tac beyittir. Me fā' î lün Me fā' î lün Fa' ü lün aruz kalıbıyla yazılmıştır.

Onuncu kaside on iki imam için söylenmiş bir methiyedir. On beş beyitten oluşur.On beşinci beyit tac beyittir.Ehl-i beyti kölesi olduğunu ifade eder.

On birinci kaside Mansur Baba için yazılmış bir methiyedir.Beş beyitten oluşur.On ikinci şiir,beş beyitten, on üçüncü şiir sekiz beyitten, on dördüncü şiir otuz sekiz beyitten , on beşinci şiir on iki beyitten, on altıncı şiir otuz dört beyitten on yedinci şiir yirmi bir beyitten, on sekizinci şiir otuz yedi beyitten, on dokuzuncu şiir on altı beyitten oluşur.Yirmi , yirmi bir , yirmi ikinci kasideler mersiye tarzında söylenmiştir.

1.2.Gazeller

Klasik edebiyatın en çok kullanılan nazım şeklidir.Gazel kelimesi Arapça'dır. Manası kadınlar için söylenen aşıkane sözdür. Bu kelime sonraları İslami Şark Edebiyatında aşk ve şarap konularında söylenen tamamiyle klasik bir şiirin yaygın adıdır.¹²

Şeyhî 186 , Nedim 155, Ahmed Paşa 352 gazel yazmıştır. Azbi Baba'nın 182 gazeli ise küçümsenmeyecek bir sayıdır.

Azbi Baba, bütübn harflerle kafiye yapmıştır. Divandaki gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir:

Elif-8 gazel, bā-3 gazel, tā-8 gazel, cîm-3 gazel, hā-2 gazel, hā-1 gazel, dāl-2 gazel, zāl-1 gazel, rā-29 gazel, zāl-5 gazel, sîn-1 gazel, şîn-3 gazel, şād-1 gazel, dād-2 gazel, t̄ā-1 gazel, zā-1 gazel, 'ayn-1 gazel, ğayn-1 gazel, fā-1 gazel, k̄āf-6 gazel, kâf-10 gazel, lām-12 gazel, mîm-27 gazel, nûn-20 gazel, vāv-5 gazel,hā-13 gazel, lam-1 gazel, yā-14 gazel bulunmaktadır.

Gazellerin kafiye başlangıçları P nüshasında kafiye-i cîm , kafiye-i şîn şeklindedir,M nüshasında kafiye başlıkları yoktur, H nüshasında ise harf-ül şîn şeklindedir. Şair gazellerinde tasavvufu, hikmeti, Allah aşkını, Hazreti Muhammed'e, Hazreti Ali'ye olan bağlılığını ifade eder. Şöyle ki :

Çamudan bildüm aqdemdür Muḥammed
Mükerremdür mu'azzamdur Muḥammed
(G.26/1)

Azbi Baba, divanında 73. , 81. gazeller dört beyitten oluşmaktadır. Azbi Baba'nın gaellerinin beyit sayısı genellikle 5 ile 10 beyit arasında değişir. En fazla beş beyitlik gazeller yazmıştır. 36.,57.,93.,100.,117.,182. gazellerin mahlasları yoktur.

Altı beyitlik olan 8. gazelde mahlas beşinci beyittedir. Sekiz beyitlik olan 30.gazelde mahlas yedinci beyittedir.Yedi beyitlik olan 66. gazelde mahlas altıncı beyittedir.Yedi beyitlik olan 97. gazelde mahlas altıncı beyittedir. Beş beyitlik olan 127. gazelde mahlas dördüncü beyittedir.

Şairin gazellerinin beyit sayısı şöyledir:Dört beyitlik 2 gazel, beş beyitlik 142 gazel, altı beyitlik 9 gazel, yedi beyitlik 19 gazel, sekiz beyitlik 6 gazel, dokuz beyitlik 1 gazel, on beyitlik 1 gazel bulunmaktadır.

¹² Nihad Sami Banarlı,(1971) Resimli Türk Edebiyatı,Milli Eğitim Bakanlığı,İstanbul,s191

1.3. Musammatlar

Üç ve dört mısralı kıtalarla söylenen manzumelerden başlayarak beş, altı, yedi, sekiz, on mısralı kıtaların arka arkaya sıralanmasıyla şekillenen manzumelere musammat denilir.¹³

Azbi Baba'nın divanında beş terki-bend, iki terci-bend, on dört müseddes, yedi muhammes, bir bahr-i tavil vardır.

Divanda, birinci terki-bend yedişer beyitlik beş bendden oluşmaktadır. Şair, Kerbela olayını anlatarak Muharrem ayında gülmenin haram olduğunu ve Muharrem'in matem ayı olduğunu ifade eder:

Bu mâtem sergüzeşti turfe mâtem derd-i pür-gamdur
Bize gülmek harâm oldu bu dem mâh-ı Muharremdür
(TKB.1.5/2)

İkinci terki-bend yedişer beyitlik iki benden oluşur. Şair şiirde Kerbela olayını anlatır, kendisine seslenerek çok yas tutmasını ister:

Bu mâtemde döken taşlarla efgân eyle ey 'Az̄bî
Bu demde dîde giryân sîne pür-yân eyle ey 'Az̄bî
(TKB.2.2/7)

Üçüncü terki-bend on iki imam için söylenmiş bir mersiyedir. Üç benden oluşur. Her bend yedi beyitten meydana gelir. Dördüncü terki-bend altı beyitlik beş benden oluşur. Bir mersiyedir. Kerbela olayını anlatır. Beşinci terki-bend bir mersiyedir. On dört bendden oluşur.

Birinci terci-bend, beş beyitlik dört benden oluşur. İnsanoğluna seslenerek insanın en büyük alem olduğunu, Allah'ın bütün isimlerini taşıdığını belirtir.

İkinci terci-bend on beyitlik beş benden oluşur. Şair her tarafta Allah'ı gördüğünü hayrın şerrin Allah'tan geldiğini ifade eder:

Bildi Allâhı gönül Hâk bilüben hayr u şeri
Kande bakdıysa gözüm gördi güzelden eşeri
(TCB.2.1/3)

¹³ Nihad Sami Banarlı, (1971) *Resimli Türk Edebiyatı*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, s207

Divanda on dört müseddes bulunmaktadır. Birinci müseddes beş bendden oluşur. Şair Yezid'e lanet eder.Şöyle ki:

Kimdür ol kelb-i 'ağur ya'ni Yezîd oğlı Yezîd
Zâhidüñ cāmı çıkıncaç cān olur cānān Yezîd
(MÜS.1.1/2)

İkinci müseddes beş bendden oluşur. Şair, bütün padişahların da zenginlerin de sonunda öldüğünü ifade eder.Üçüncü müseddes dört bendden , dördüncü müseddes altı bendden, beşinci müseddes yedi bendden, altı müseddes beş bendden, yedinci müseddes dört bendden, sekiz ve dokuzuncu müseddesler beş bendden, on birinci müseddes sekiz bendden, on ikinci müseddes ise yedi bendden oluşur. On dördüncü müseddes de bir na'ttır. "Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün" aruz kalıbıyla yazılmıştır.On beş beyitten oluşmaktadır.On dördüncü beyit taç beyittir.Ayrıca bir müsemmen bulunmaktadır.Beş bendden oluşur.Müsemmedde şair Allah'a yakarış eder, her zenginliğin Allah'a ait olduğunu ifade eder:

İki gönül bir didüm arada âlet nedür
Sende ğanîmet tamam bende çanâ'at nedür
(MSM.1.4/1)

Yedi muhammes bulunmaktadır.Birinci muhammes beş bendden oluşur.Beşinci mısraları bütün bendlerin sonunda aynen tekrarlanır. Bu yüzden bir muhammes-i mütekerrirdir.

İkinci muhammes altı bendden oluşur.Bir muhammes-i mütekerrir örneğidir.Üçüncü muhammes dört bendden oluşur. Beşinci mısralar aynen tekrarlanmamaktadır yalnızca biriyle kafiyelidir. Bu yüzden bir muhammes-i müzdevic örneğidir. Dördüncü muhammes beş bendden oluşur. Muhammes-i mütekerrirdir.Beşinci muhammes altı bendden oluşur ancak eksiktir , bütün bendler dört mısradan oluşur.

Hâricîden intikâm almağa birdür ber güzār
Her muhibb-i hânedâne oldı tîg-i şu'le-dār
Bu beter cüş-ı gürüh-ı Kirdgār'a baña var
Lā fetā illā 'Alî lā Seyfe illā Zülfikār
(MUH.5/1)

Altıncı muhammes Niyazi'nin gazeline yapılmış bir tahmistir. Yedi bendden oluşur. Yedinci muhammes Hüseyini'nin gazeline yazılmış bir tahmistir. Beş bendden oluşur.

1.4 Tarihler

Divanda üç tarih bulunmaktadır. Birinci tarih iki beyitten oluşur. Şair divanını yazdığı tarihi belirtir. İkincisi bir beyitten oluşur. İsmail Paşa'nın ölüm tarihini belirtir. Üçüncü tarih ise dört beyitten oluşur.

2. Vezin

Azbi Baba, hece ve aruz veznini kullanmıştır. Aruz vezni, İslam medeniyetine bağlı milletlerin edebiyatında kullanılan ortak vezindir. Hecelerin sayılarına göre değil seslerine göre tertiplenen vezindir.¹⁴ Azbi Baba, üç çeşit bahir kullanmıştır. En çok kullanılan vezinler pek çok divanda olduğu gibi remel, hezec bahirlerindedir. Azbi Baba'nın kullandığı vezinlerin nazım şekillerine göre dağılımı şu şekildedir:

Remel:

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün (10 kaside, 1 terci-bend, 4 muhammes, müsemmen, 8 müseddes, 120 gazel, 2 tarih, Hayvan-name, Selam-name)
 Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün (1 terci-bend, 1 muhammes, 5 gazel)
 Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün (17 gazel)

Hezec:

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün (9 kaside, 2 terki-bend, 1 muhammes, 29 gazel, 1 tarih, Selam-name, Bahar-name)
 Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'ülün (1 kaside, 1 müseddes, 5 gazel)
 Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ülün (1 kaside, 4 gazel)

¹⁴ Nihad Sami Banarlı, (1971) *Resimli Türk Edebiyatı*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, s152

Recez:

Müstef' ilātün Müstef' ilātün Müstef' ilātün Müstef' ilātün (1 kaside)
 Müstef 'ilün Müstef 'ilün Müstef 'ilün Müstef 'ilün (1 gazel)

Azbi Baba, divan şiirinde az kullanılan vezinlerden recez bahrinin “Müstef' ilātün Müstef' ilātün Müstef' ilātün , Müstef 'ilün Müstef 'ilün Müstef 'ilün Müstef 'ilün” kalıplarına yer vermiştir.Şair, “İskender” gibi kelimeleri vezne uydurmak için “Sikender” şeklinde tasarrufta bulunmuştur. Şöyle ki:

Bu şıfātum zat ile hem-dem ebed olmaz baña
 Nā-ezelden gāh Sikender gāh Süleymān olmuşem
 (G.153/4)

Divanda vezin hatalarına rastlanmaktadır.İmale ve zihaf lar yapılmıştır.

Evliyālar enbiyālar yoludur
 ‘Āşık olan elbet ağlar hiç gülmez
 (G.62/4)

3.Kafiye

Klasik şiirimizin en önemli ahenk unsurlarından biri de kafiye dir. Mısra sonundaki ses benzerliğine kafiye denilir. Kafiye her edebiyatta bir ses tekrarı, mısraların ahengini arttıran bir musiki unsurudur. Arapça'da kafiye başlangıçta beyitler halinde söylenen “hakimane söz” anlamına geliyordu. Daha sonra beyit anlamında kullanılmıştır.¹⁵

Azbi Baba, şiirlerinde Türk Edebiyatında kullanılan kafiye çeşitlerinden yarım, tam ve zengin kafiye yi kullanmıştır.Onun şiirlerinde kullanılan kafiye leri şu şekilde sıralayabiliriz:

3.1. Yarım Kafiye:

Kafiye yapılan kelimeler arasında tek sessiz harfin benzeşmesidir.¹⁶ Divanda yarım kafiye az kullanılmıştır.

¹⁵ Nihad Sami Banarlı,(1971) *Resimli Türk Edebiyatı*,Milli Eğitim Bakanlığı,İstanbul,s182

¹⁶ Ahmet Kabaklı ,(2004) *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul,s644

Gün-be-gün olmadadır evci teni yahşî yamân
 Şanma kim bād-ı hevā virdi saña şükr ü şām
 (G.175/2)

Vaqt-i firkatde nedür ‘Az̄bîyi yâ şık şık tövbe
 Dem-i şādîde günāh eyler iken qorqu kıım
 (G.175/5)

3.2.Tam Kafiye:

Kelimeler arasında bir sessiz bir sesli harfin benzeşmesidir.¹⁷

Ḳamu zerrāt haḳîkatden urur dem
 Anuñ çün gizlidür ehl-i haḳîkat
 (G.13/4)

Haḳîkat şehrine sulṫāndur ‘Az̄bî
 Başında t̄ac u devletdür şerî‘ at
 (G.13/5)

3.3.Zengin Kafiye:

Kafiye yapılan kelimelerde birden fazla sesli ve sessizin benzeşmesidir.¹⁸

Bir anuñ vechinden aldık feyz-i nūra mazharı
 Sen Niyāzî dilber ile bizler olduk ehl-i nāz
 (G.61/4)

Mebde-yi sırr-ı ma‘ādi fehm iden ḥāl ehliyüz
 ‘Az̄bî tecrîd ḳalenderdür dervîş oldı ser-firāz
 (G.61/5)

4.Redif:

Mısra sonunda aynen tekrarlanan takılar, kelimeler veya kelime gruplarıdır.¹ Azbi Baba, birçok redif çeşitlerini kullanmıştır

¹⁷ Ahmet Kabaklı ,(2004) *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul,s645

¹⁸ Ahmet Kabaklı ,(2004) *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul,s646

4.1. Ek Redif:

Ehl-i ‘āşka bendeyüm müñkirler ile hem-demüm
Her gören bir yüz görür bu süretüm put-hāne*dür*
(G.37/3)

Evvel ü āhir cihānda birdür Allah biñde bir
Gör yine Hāḡ’dur gören Hāḡ ğayrı söz efsāne*dür*
(G.37/4)

4.2. Kelime Redif:

Merḡabā ey nūr-ı ‘ālem *merḡabā*
Merḡabā ey vech-i ādem *merḡabā*

Gelmedi mişlüñ gibi bir dürr-i pāk
Merḡabā ey zāt-ı Ekrem *merḡabā*
(G.3/1,2)

4.3. Kelime Grubu Halinde Redif:

İki ‘ālemde gönül yār vefādār *bir olur*
Bir gönülde iki sevgi ne arar yār *bir olur*
(G.30/1)

Hele bir ḡoltuġa sıġmaz iki ḡarpuz dirler
Bu sözi añlar isen ‘ahd ile ikrār *bir olur*’
(G.30/2)

B) MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1) DİN

a) Allah:

Azbi Baba vahdet-i vücuda inanan bir mutasavvuf şair olarak şiirlerinde, Allah'ın varlığı hakkında derin fikirler beyan etmektedir.

İkilikden hālāş eyle özüñ birlikde Hāķ vardur
Geçersüñ hūkm-i ‘unşurdan enisüñdür senüñ Ğufrān
(K.1/40)

Divanda Kur'an ve Sünnete Allah hakkında verilen bilgilerden hareketle Azbi Baba , şiirlerinde Allah'ın isim ve tezahürlerini söz konusu eder. Bu isim ve sıfatlar şunlardır: Allah, Hakk, Hū, Huda, Mevla, Rab, Yezdan, İsm-i A‘zam, Celal, Cemal vb. ifadelerdir. Bunlardan başka Allah için padişah, sultan, hazret gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Azbi, her eksikliğin kendisinden kaynaklandığını söyleyerek Allah'tan rahmet diler Şair, her sözünün Hak olduğunu insanlara rehber olduğunu ifade eder:

Oķuyan “*men ‘aref*” dersin bilür Mevlāndur nefsî
Tıyan bu remz-i kübrāyı ‘ayāl-i kibriyādandur
(K.15/2)

Bakma yā Rab sen benüm noķşānuma raķmet senüñ
Pādişāhlar pādişāhı bā‘iş-i ğufrān meded
(G.27/2)

Yolum Hāķ’dur sözüm Hāķ’dur özüm Hāķ
Hāķ’a tālīb olanuñ rehberîyim
(K.9/14)

b) Melekler

b.1.Cebrail

Allah ile peygamber arasında elçilik yapmakla görevli olan dört büyük melekten biridir.¹⁹ Divanda bir şiirde ismi geçer.Cibril adıyla da şiirlerde geçer.Cebrail, Hz Muhammed'in hizmetindedir:

Çākerūndür hıdmetünde Hazret-i Cibrîl Hâk
El amān ey bā' iş-i bürhān muḥabbet el amān
(K.5/3)

b.2.Münker ve Nekir

Mezarda insanı sorguya çekecek olan iki melekten her biridir. Tasavvufta Münkir ve Nekir'den maksat insanın iyi ve kötü amellerinin kalıplara bürünmesidir.Divanda bir şiirde ismi geçer. Münker ve Nekir'in insanı sorgulayacaklarını şair söyler:

Gelüp ol Münker Nekîr hem neyledüñ n'itdün deyü
İdeler baña sivālî anuñ için aḡlaram
(G.128/3)

b.3.İsrafil

Dört büyük melekten kıyametin kopacağını öttüreceği boru ile bildirecek olan melektir.²⁰ İnsanlar İsrâfil'in suru çalmasıyla mezardan çıplak olarak dirilirler:

Hâk'dan İsrâfil'e şurun çal deyü fermān ola
Kalka kabirden kamu halk cümlesi 'uryān ola
(G.167/1)

¹⁹ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s84

²⁰ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe AnsiklopedikLügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, s453

c) Kitaplar

c.1.Kur'an-ı Kerim

Divanda dört kitaptan sık sık bahsetmektedir. En çok Kur'an Kerim'in ismi geçmektedir. Hazreti Muhammed'in her sözünü Kur'an'dan aldığını, Kur'an'ın kaynağının doğru yol olduğunu, arif olan insan için dört kitabın insanın yüzünde belirlediğini, insanın kaşlarının İncil'in , gözlerinin ise Kur'an'ın delili olduğunu, Kur'an kılavuz olduğunu, insanın Kur'an'ı çok okuması gerektiğini ,insanın Kur'an'ın hükümlerine uyması gerektiğini ,Hazreti Muhammed'in Kur'an'dan meydana geldiğini ifade eder:

Kaşı İncil zülfi Tevrât gözi Furqân dil Zebûr
Dört kitâb-ı vech-i âdem 'ârife eyler şürûh
(G.24/2)

Âdemûñ vechüñde Mevlâm gör ne şan'at gösterür
Kaşları İncil gözi Furqânı hüccet gösterür
(G.52/1)

Şüret-i insâna baķ Kur'ân oķu
Sen bu dersi ey gönül her an oķu
(G.152/1)

Mutî'ol hükm-i Qur'ân'a nazâr kıl sırr-ı Sübhân'a
Şalâdur ehl-i vicdâne gelen gelsün bu meydâna
(G.160/2)

Yazar münkirlere fetvâ çeker şimşîr-i hûn efşân
Kışı leyli oķur ezber yedi vechiyle Qur'ânı
(G.172/4)

c.2.İncil

İnsanın kaşları İncildir:

Kaşı İncil zülfî Tevrât gözi Furķān dil Zebūr
 Dört kitāb-ı vech-i ādem ‘ārife eyler şürūh
 (G.24/2)

Ādemüñ vechüñde Mevlām gör ne şan‘at gösterür
 Kaşları İncil gözi Furķānı hüccet gösterür
 (G.52/1)

İncil’de Allah’tan haber alınır:

Alduñ ise vech-i dilberden haber
 İncil ü Tevrāt Zebūr Furķān oķu”
 (G.152/4)

c.3.Tevrat

Tevrat ismi de geçer. İnsanın saçlarının Tevrat olduğunu söyler:

Kaşı İncil zülfî Tevrât gözi Furķān dil Zebūr
 Dört kitāb-ı vech-i ādem ‘ārife eyler şürūh
 (G.24/2)

c.4.Zebur

Divanda adı geçen diğeri bir kitap Zebur’dur:

Alduñ ise vech-i dilberden haber
 İncil ü Tevrāt Zebūr Furķān oķu
 (G.152/4)

d) Peygamberler

Azbi'nin divanında Muhammed, Adem, Süleyman, İbrahim, Eyüp, İsa, İdris, Nuh, İsmail, Yakup, Yusuf, Musa, Yahya, Yunus peygamberlerin isimleri geçmektedir. On dört peygamberin adı geçer.

d.1.Hz.Adem

Adem peygamber insanların ilk atası olması ve cennetten kovulması nedeni ile şiirlerde konu edilir.²¹ Bir çok hadiste adı geçen Adem “Ebü'l – Beşer”künyesiyle ve “safıyyullah” sıfatıyla anılır.²² Azbi , divanda Hz Adem'den altı şiirde bahsetmiştir.

Hz Adem tüm insanların atasıdır:

Atamız Ādem ile Ḥavvā turāb olmuş yatur
Olma ğarrā hüsnüñe Leylā turāb olmuş yatur
(MÜS.2/1)

Allah Adem ve Havva'yı yaratıktan sonra “şeytanın şerrinden emin olmalarını istemiştir” Ancak şeytan yılanı kandırarak cennete girmişdir. Adem ve Havva cenneten kovulmuşlardır. Yıllarca Adem, Havva'dan ayrı olduğu için ağlamıştır:

Ḥavvā diyerek ḥayli zamān ağladı gezdi
Ādemden işit āhiyla efgān ḥaberüñ sen
(K.17/2)

Ādemüñ ḥuldde yiyüp etdiği işyānda daḥı
Yine Ḥavvā ananuñ kıldığı efgānda daḥı
(TCB.2.3/5)

d.2.Hz.Eyyüb

Sabır timsali olup İshak peygamberin torunudur. Çok zengin olduğu Şam taraflarında birçok emlake sahip olduğu, kısacası dünya saadetine malik olduğu için

²¹ *İslam Ansiklopedisi*, "Adem maddesi" c1,s134-135

²² İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s6

imtihan etmek istedi. O şükretti, evlatları birer birer öldü. Eyyüb sabrı dillerde mesel olmuştur. ²³Divanda bir şiirde adı geçer. Azbi, sabırlı olmak gerektiğini söyler:

Şābr eyle belā gelse saña şükürünü eyle
Eyübden işit miḥnet-i devrān ḥaberüñ sen
(K.17/9)

d.3.Hz.İbrahim

Hız. İbrahim M.Ö.12. asırda yaşamıştır. Halk inanişına göre İbrahim Urfa'da ateşe atılmıştır. Buradaki "Halilül-Rahman", o ateşin yeşilliğe dönüştüğü yerdir. Yine orada bir yer vardır. Annesi Uşa, İbrahim'i burada saklamıştır. ²⁴Urfalılar buraya "Anzerha diyorlar"²⁵Kur'an'da Bakara, En'am, Enbiya, Saffat, İbrahim, Hud, Zariyat, Nahl, surelerinde adı geçmektedir.²⁶Azbi, divanında üç şiirinde bahsetmektedir. Azbi İbrahim gibi teslim olduğunu, İbrahim'in ateşe atıldığı yer gül bahçesine dönüştüğünü anlatılır:

Ḥaḫ añla celāliyle cemāl sende nihāndur
İbrāhim iseñ añla gülistān ḥaberüñ sen"
(K.17/21)

İbrahim'in çocuğu olmaz bunun üzerine Allah'a dua eder ve eğer oğlu olursa kurban edeceğini söyler, oğlu İsmail olunca kurban etmek ister gökyüzünden koç iner, kurban edilir.

Gökden İbrāhîme inmiş yine ḫurbānda daḫı
Yine sabrı ile ḫükmi ile fermānda daḫı
(TCB.2.3/4)

²³ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul, s,143

²⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul, s,226

²⁵ Cemal Akdoğan, (1986): *Peygamber Kıssaları*, Sabah Yayınları, İstanbul, s5

²⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul, s,226

d.4.Hz.İdris

Şit peygamberden sonra gelmiştir. İlk defa yazı yazan elbise diken odur. Kur'an'da iki yerde kendisinden söz eder. ²⁷Divanda bir şiirde adı geçer.İdris peygamber, hayattayken gökyüzüne yükselmiş ve meleklerle peygamber olmuştur:

Cennet haberüñ almak ise cān ile maşşūd
İdrîsden işit hūrıyla ğılmān haberüñ sen”
(K.17/4)

d.5. İsa

Divanlarda ismi çok geçer. Mesih lakabıdır.²⁸ Daha çok ölüyü dirilten nefesi ile şiirde yer alır.²⁹ Azbi'nin divanında iki şiirde adı geçmektedir.Dünyayı terk eden kişi Hz İsa gibi olur:

Kim ider terk-i ta'alluk anı 'İsā öz ider
Cānı İsmā'il fedā etdikde kırbān kaç yeter
Zecr-i kıhrından Hābīb'ün āteş içre gül biter
Şerhe şerhe eylese cismüm libāsuñ cān keser
'Āşıkum ser ü bürehne şāh Hüseyn abdālıyam
(MUH.2./4)

Ab-ı hayatı insan bulduğu takdirde Hz. İsa'nın ikizi gibi sonsuz olunur:

Tev'em-i 'İsā olursuñ cāvidān ender hayāt
Hızr olursuñ hem bulursun āb-ı hayvānı dürüst
(G.17/3)

²⁷ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul, s227

²⁸ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul, s309

²⁹ Erdoğan Erol, (1994): *Sükkeri*, Ankara Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkez Yayını , sayı: 89 , Ankara s79

d.6.Hz.İsmail

İsmail, Hz. İbrahim'in oğludur. Annesi Hacer'dir. Zemzem suyu onun ayak vuruşuyla çıktı. Babasıyla birlikte Mekke'de Kabe'yi inşa etti. Yemen'de Amelika kavmine peygamber oldu. Peygamberimiz onun soyundan geldi.³⁰İbrahim bir çocuğu olursa kurban edeceğini söyler İsmail'i kurban etmek için süsler . İsmail teslimiyet gösterir. Ancak Cebrail, bir koçla gelir . Koç kurban edilir. Azbi bu olaya telmihte bulunur.Divanda iki şiirde adı geçer:

Kān dökdi gelüp emr-i Hudā rāhına āhır
Nāzil olan İsmā'il'le qurbān haberüñ sen"
(K.17/6)

d.7.Hz.Muhammed

Hazreti Muhammed, divanda ismi en çok geçen peygamberdir.³¹ Hz. Muhammed, miladi 571 senesinde Rumi aylardan nisan ayında Kameri Rabiulevvel ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha karşı dünyaya gelmiş , o gün, gün doğmadan âlem nurla dolmuştur.İlk peygamber ve ilk insan Hz. Adem 'den itibaren evlattan evlada geçen son peygamberlik nuru onda sahibini bulmuştur.³² Divanda kırk bir şiirde Hz. Muhammed'in ismi geçmektedir.

Azbi Baba, bir müseddeste Hazreti Muhammed'e selam göndererek şiire başlar.
Hz. Muhammed, nurdur. Hz. Muhammed'e bağlanıldığı takdirde her iş kolay olur:

'Alî nürdur Muḥammed nūr Ebū-Bekr u 'Ömer 'Oşman
Bular bir cism-i vahiddür ḥaḳîḳat perdesi ihfā
(K.14/18)

Enbiyānuñ maḥremisüñ Muştafānuñ maḥremî
'Azbîye dînsin imānsuñ yā 'Alî senden meded
(K.7/15)

Hz. Muhammed, şiirlerde bir çok ismiyle anılır.Bir çok defa hamd ü senalar olmuş anlamına gelen Muhammed, övülmeye değer anlamına gelen Mahmud,pek çok kez övülmüş anlamında Ahmed, güzide anlamına gelen Mustafa ismi kullanılır³³:

³⁰ İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s238

³¹ İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s238

³² *İslam Ansiklopedisi*, "Muhammed maddesi",c7,s452-470

³³ Ferit Develioğlu(1993):*Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lügat*,Aydın Kitabevi,Ankara,s568

Ahmed u Mahmud Muhammed Mustafa'dur sevdiğim
 On sekiz bin 'alem anuñ hükmüne fermân olur
 (K.2/25)

Hz Ali'nin ihsanları Hz. Muhammed'den dolaydır. Hz. Muhammed, başlangıcın, sonun , görünenin, görünmeyenin bütün alemlerin serveridir. Azbi, Hz. Muhammed'ten merhamet ister:

'Azbi kuluñ her nefesde saña yüz bin hamdi var
 Yâ ilâhî hem Habîb'ün Mustafa rahm umar
 (MÜS.3.1/3)

İnsanlar, Hz Muhammed'ten feyz alır:

Medine şehrine gitme haber isterseñ Ahmed'den
 Bizim Ahmed dilinden feyz alır rûhânumuz vardır
 (K.4/6)

Azbi dilinin sürekli Hz. Muhammed ile Hz Ali söyler . Hz Muhammed'in şefkatine taliptir.Hz Ali Hz. Muhammed'in neslindedir.Şöyle ki:

Dürri-pâk-i Haydarı Kerrâr-ı nesli Mustafa
 Şâh Haşan ile Hüseyin 'alem-nümâya şad selâm
 (K.8/11)

Azbi, Allah'a dua eder ve Allah'ın çok sevdiği Hz. Muhammed adına kendisi için lütuf ister:

Senün çok sevdiğün Ahmed Haş için 'Azbine luğf it
 Kâmu itdiklerüm cürme bi-küllî nâdim olmuşem
 (K.16/33)

Muhammed Mustafa'nuñ hürmeti çün
 Aliyyü'l-Murtaza'nuñ 'izzeti çün
 (K.8./4)

Azbi. Hz Muhammed'in cevheri olduğunu ifade eder:

Emîr Sultân didüm nûr-ı ezelden
 Muḥammed Muştafâ'nuñ gevherîyim
 (K.9/13)

Muhammeste de söz ederek, alemleri anlatan , sultan olan Hz Muhammed'e kavuşmak istediğini söyler. Hz Muhammed'in ayaklarının altındaki toprak secde ettiği yerdir:

Muştafa'nuñ ḥâk-i pâyi secde-gâhumdur benüm
 Şâh 'Alîyyü'l-Murtażâ Ḥaḳ pâdişâhumdur benüm
 (MÜS.8.1/3)

Hz.Muhammed'in ailesine, müslümanım diyen bir kimse zarar veremez:

Ḳasd-ı âl-i Muştafâ itmez müselmânum diyen
 Ehl-i beyte ğayz ṭutmaz ehl-i imânum diyen"
 (K.21/1)

Doğru yol Hz Muhammed yoludur:

Böyle yol ile giden velîdür
 Bu yola gitmege şıdḳla bellîdür
 Hamdü li'llâh Muḥammed 'Ali yolıdur
 Gördüğüñ ört görmedüğüñ söyleme"
 (N.1)

Yezid'e beddua eder, Hz Muhammed'in sevgilisidir:

Oḳurum la'net Yezîd'e Muştafâ'nuñ yâriyem
 Hem muḥıbb-i ḥândānuñ çâkeriyem çâkerî
 (K.10/14)

Hz Muhammed'in kölesidir:

Ehl-i beyti Muştafâ vü Murtażānuñ 'Azbiyâ
 Kem-terînuñ kem-terîyem kem-terînuñ kem-terî"
 (K.10/15)

Azbi'nin cismi parça parça olsa da Hz Muhammed'i sevmekten vazgeçmez:

Olsa yüz biñ pāre cismüm her birinden söz budur
 ‘Azbi cānumdan ‘ azîzüm Muştafâ’yı sevmişem
 (G.133/5)

Zahide seslenerek öğüdünü tutmasını ve iki alemde mutlu olmak için Hz Muhammed’e ümmet olmasını ister:

Zāhidā pendüm tutarsañ Muştafāya ümmet ol
 İki ‘ālemde sezā-yı vāşıl ‘izzet devlet ol
 (G.98/1)

d.8.Hz.Musa

Musa peygamber Tur-ı Sina’da Allah ile konuştuğu için kendisine “Kelimullah” denilir. Şuayip peygamberin yanında ayrılıp Mısır’a dönmek üzere yola çıkar ve yolunu kaybeder. Ateş yakmak ister,yakamaz , bir ışık görülür yaklaşınca Allah’ın hitabına mazhar olur Azbi’nin divanında bir şiirde adı geçer.Hz. Musa, bir mucize olarak elini koynuna koyduğunda eli bembeyaz olur . Hızır ile birlikte yola çıkar ancak onun tuhafliklarına dayanamaz. ³⁴. Hz. Musa’nın mucizelerinden biri yılanları esasına yutturmuştur.³⁵

Olduñsa eger ‘āşık Hudā sırrına maħrem
 Mūsādan alup kuvvet-i Yezdān haberüñ sen
 (K.17/10)

d.9.Hz.Nuh

Nuh peygamber Hz. İdris göğe yükseldikten sonra Adem oğulları doğru yoldan saptılar. Hz. Nuh gönderildi. Yalnız hanımı ve oğulları Sam, Ham, Yafes iman etti. ³⁶Hz. Nuh’un mezarı Mardin Cizre’de Nuh Cami’nin özel mahzen odasındadır.³⁷ Hz. Nuh, insanları imana davet eder ancak kimse iman etmez . Bunun üzerine Allah’a beddua eder . Duası kabul edilir, tufan olur altı ay sürer.İnsanların hepsi ölür, insanlar

³⁴ İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s335

³⁵ Erdoğan Erol,(1994): *Sükkeri*, Ankara KültürDil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkez Yayını , sayı: 89 , Ankara s77

³⁶ İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s361

³⁷ Cemal Akdoğan,(1986): *Peygamber Kıssaları*, Sabah Yayınları, İstanbul,s19

yeniden Hz. Nuh'dan türedi. Bu yüzden Hz. Nuh ademin ikinci babası sayılır.Divanda bir şiirde adı geçer:

Āgāh olayam dirseñ eger hışm-ı Hudā'dan
Var Nūh'a su'āl eyle o tūfān haberūñ sen
(K.17/5)

d.10.Hz.Süleyman

Divanlarda Süleyman peygamber kuvvet sahibi olması , ins ,cin , dev , perilere hükmetmesi tahtının uçması , karıncalarla konuşması ve ağza teşbih edilen yüzüğü nedeniyle sık sık yer alır.³⁸ Davut peygamberin oğlu olup on iki yaşındayken tahta geçmiştir.Geçimini devlet hazinesinden değil ördüğü zembiller sayesinde kazanırmış. “İsm-i Azam” adında bir yüzüğü “Hühhud” adında bir kuşu vardı.Onunla ilgili kıssalar (Sebe/12-21; Neml/15-44; Sa'd/ 30-40)

Kur'an'ı Kerim'de elli üç ayette vardır.³⁹Azbi, divanda on bir şiirde Hz. Süleyman'dan söz eder.Zenginlik ve ihtişamdı söz edip dünyanın geçiciliğinden bahsedilirken Hz. Süleyman örnek gösterilir:

Çanı İskender Süleymān çanıyā İsfendiyār
Çanıyā Sām u Nerimān Çahramān-ı nām-dār”
(MÜS.3.1/3)

Hz. Süleyman'ın İsm-i Azam adında bir mühürlü yüzüğü vardır. Bu yüzük sayesinde vahşi hayvanlar, kuşlar ona boyun eğmişlerdir . Halk arasında “Mühür kimdeyse Süleyman odur” deyimi buradan gelir.⁴⁰

Azbi, Süleyman'ın mührü olduğunu söyler:

Süleymān mührüyem divān-ı Hāç'da
Ki çavlān ehl-i hüccetden berîyim
(K.9/15)

³⁸ *Meydan Larousse*, Süleyman maddesi, c11, s640

³⁹ İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s412

⁴⁰ İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s412

Hz. Süleyman ihtişamın sembolüdür:

Ol tañtana-yı salñanatuñ tarzını bir bir
Gel bād-ı seher söyle Süleymān haberüñ sen
(K.17/12)

Hz Süleyman kuşlarla, karıncalarla konuşur. Azbi, kendisini karınca olarak görerek acizliğini ortaya koyar.Hz Süleyman hem peygamber hem de padişahdır. Gücü temsil eder. Azbi,şiiirlerinde Süleyman'ın tahtından sık sık söz eder :

Ṭotalum İskender'i yahūd Süleymān kendüsin
Yā ola yā olmaya kısmet şoñunda bir kefen
(G.144/4)

Azbi Süleyman gibi şah olduğunu ifade eder:

Bu şifātum zat ile hem-dem ebed olmaz baña
Nā-ezelden gāh Sikender gāh Süleymān olmuşem
(G.153/4)

d.11.Hz. Yahya

Zekeriya'nın oğludur . Bir gün mağaradayken bir melek ona görünür ve bir oğlunun olacağını adını Yahya koymasını gerektiğini söyler. ⁴¹Annesi Meryem'in amcasının kızıdır.Azbi'nin divanında bir şiirde adı geçer.Dünyadan elini Yahya gibi çekmesini insana öğütler:

Dünyāya gönül virme şakin kaçma cezādan
Yahya'dan işit terk-i dil ü cān haberüñ sen
(K.17/15)

⁴¹ Cemal Akdoğan,(1986): Peygamber Kıssaları, Sabah Yayınları, İstanbul,s11

d.12.Hz.Yakub

Divanda bir yerde ismi geçer.İbrahim'in torunudur, İshak'ın oğludur.Gözleri nedeniyle şiirlerde yer alır.⁴²Dayısının kızıyla evlenmiş on iki oğlu olmuştur. İshak'ın vefatından sonra Kenan ilinde kalıp yerine geçti. Yusuf'u kuyuya atmalarından sonra Beytü'-l –ahzen denilen kulübesinde yıllarca ağlamıştır , gözleri kör olmuştur. Yusuf gömleğini gönderdikten sonra gözleri açılmıştır. ⁴³Azbi, Hz. Yakub'un hasret acısını dile getirir:

Vahdetde fiğān eyler idi ḥasret-i ğamla
Ya'kūb'a su'āl eyle o hicrān ḥaberūñ sen
(K.17/7)

d.13.Hz.Yunus

İsrailoğullarındandır. Musul civarında Ninova şehrine gönderildi. Ninova şehri ona inanmayınca Yunus şehri Allah'ın izni olmadan terk eder. Bunun üzerine bir gemiye biner Tarsus dolaylarına gelmek üzeredir⁴⁴. Gemi yürümez Yunus denize atılır , denizde balık onu yutar, Yunus tövbe eder Allah onu affeder. Ninova'ya geri döner.Ninova halkı ona inanır⁴⁵. Divanda bir şiirde adı geçer.Yunus'un denize düşüp bir balığın onu yutmasına telmihte bulunulur:

Ḳa' rında ne var bilmek ise baḥr-i muḥiṭūñ
Yūnus'a su'āl eyle var 'ummān ḥaberūñ sen
(K.17/17)

d.14.Hz.Yusuf

Züleyha münasebeti ile adı sık sık geçer.⁴⁶Kur'an'da 111 ayette anlatılır. Dünyanın en güzel insanı olarak anlatılır. Yusuf u Züleyha kıssası en güzel kıssadır. Yusuf,

⁴² İskender Pala (2005) *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s477

⁴³ Erdoğan Erol,(1994): *Sükkeri*, Ankara KültürDil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkez Yayını , sayı: 89 , Ankara,s77

⁴⁴ İskender Pala,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (2005) Kapı Yayınları, İstanbul,s478

⁴⁵ Cemal Akdoğan,(1986): *Peygamber Kıssaları*, Sabah Yayınları, İstanbul,s15

⁴⁶ *İslam Ansiklopedisi*, Yusuf maddesi, c13, s441-443

Yakub'un Rahil adındaki karısından doğmuştur.⁴⁷ Azbi'nin divanında üç şiirde ismi geçer.Züleyha, Yusuf'a aşıktır. Onu odasına çağırır, Yusuf onun niyetini anlayınca kaçmaya başlar Züleyha ona iftira eder ve onu zindana attırır. Divanda bu olaydan söz edilir:

Bu yolda eger 'āşık iseñ şıdıqla āh it
Yūsuf'dan olup miḥnet-i zindān haberüñ sen
(K.17/8)

Yūsuf gibi zindān-ı belā olsa mekānum
Bir müy-ı serüñ hüsn-ü Züleyhā'ya degişmem
(G.114/4)

Yusuf Kenan ilinde yaşamıştır. Kenan ili bugün Filistin civarındır.Şiirde buna dikkat çekilir:

Cevr-i Yūsuf'la ma'ān nāliş-i Ken'ān'da daḥı
Zahm-ı Eyüb'den aḫan çeşme gibi kānde daḥı
(TCB.2.3/3)

e) Ayetler, Hadisler ve Hadisler

Tasavvuf şiirinin en önemli kaynağı Kur'an ve Hadis'tir. Tasavvuf şiiri dini kaynaklardan hem lafzi, hem de manevi olarak faydalanmıştır. Lafzi faydalanma, edebi sanatlardan sayılan iktibas yoluyla gerçekleşmiştir. Alıntı kelimesinin karşılığı olarak kullanılan ve "yerini göstermeksizin Kur'an ve Hadis'den parçalar almak"⁴⁸ şeklinde tanımlanan iktibastan amaç , sözü süsleyerek manayı güçlendirmek ve okuyucuda haz uyandırarak öğüt vermektir.⁴⁹Şiirde metnin tam olarak alıntılanmasına tam iktibas , metni çağrıştıran ana kelimelerin alıntılanmasına da yarım iktibas denilmektedir. Dini kaynaklardan manevi faydalanmaya manevi iktibas denilebilir. Bu yolun edebi sanatlar içerisinde en çok kullanılan şekli telmihtir.⁵⁰

⁴⁷ Ahmet Talat Onay(2000):*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara,s466

⁴⁸ Tahirü'l-Mevlevi, *Edebiyat Lugatı*, s61

⁴⁹ "İktibas", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c4, İstanbul, 1981, s356

⁵⁰ Bilal Kemikli(2000), *Sun'ullah-ı Gaybi Divanı*, MEB,İstanbul,s,139

1.Ayetler

Azbi Baba çeşitli vesilelerle pek çok ayet ve hadise yer verir. Bir çok beyitte Hz Muhammed'in sözlerinin Kur'an olduğu söylenir.

1.a. *vemā erselnāke illā rahmete:*

“Habibim, seni de ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.”(Enbiya ,107)

Ey “*vemā erselnāk illā rahmete*” menşür-ı Hâk
Hâk-i pāye yüz sürüp biñ cān ile ey nūr-ı Hâk
(MÜS.14.3/2)

1.b.“*naħnü kaşemnā*”

“Rabbini rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar Dünya hayatında onların geçimliklerini bile biz aralarında biz böldük. Kimini derece derece diğerinin üstüne çıkardık ki bir kısmı bir kısmını tutup çalıştırsın. Rabbini rahmeti onların toplayıp durduklarından daha hayırlıdır”.(Zuhruf , 32)

Çün baña “*naħnü kaşemnā*”eyledüñ ihsān-ı mevt
Sālike oldı emānet “*mūtu kable ente mūt*”
(MÜS.14.5/1)

Gel dağız gibi olup fir fir dolaşma kısmete
Tā senüñ “*naħnü kaşemnā*”ola dā'im hüccetüñ
(HYV./24)

Gücenirsüñ başuña gelse eger zecr-i belā
Mā'il-i zevk u şafāsuñ dil-i şeydā ammā
İdeni eyleyeni bir bilmeyen olmaz danā
Herkesē “*naħnü kaşemnādā*”şafā cevri ü cefā
Ezelîdür ezelîdür ezelîdür ezelî
(MUH.4.3/3)

Çün nidāyı mebdē-yı “*naħnü kaşemnādur*”o dem
Kıtb-ı Hâk'um herkesüñ maşşūdını virsem n'ola
(G.168/3)

1.c. “*len terānsuñ*”:

“Musa tayin ettiğimiz müddet içinde gelip Rabbi onunla konuşunca Musa: “Rabbim! Bana (cemalini) göster , sana bakayım” dedi. (Rabbi): “Sen beni göremezsin . Fakat şu dağa bak. Eğer o yerinde durabilirse , sen de beni görebilirsin” dedi. Rabbi o dağa tecelli edince , onu yerle bir etti ve Musa bayılarak yere düştü. Ayılınca da : “Yarabbi , seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben iman edenlerin ilkiyim” dedi”.(Araf ,143)

Kim senüñ gördi cemālünñ kalmadı hiç müşkili
Çün nidā-yı “*len terānsuñ*”yā ‘Alî senden meded
(K.7/13)

Noқта-yı ‘ilm-i ledunnî “*len terānî*” mestdedir
Anuñ için “*sūre-i İmranı*” gözler gözlerüm
(G.125/3)

1.d. “*Yevme tube*”:

“Bütün gizli şeylerin ortaya çıkacağı o kıyamet günü , insanın gücü de yardımcısı da yoktur”.(Tarık, 9)

“*Yevme tube*” ‘aşîye sensüñ şefî-‘ül müznibîn
El amān biz ‘ācize senden ‘ināyet el amān
(K.6/10)

1.e. ‘*aleyhā fān*’

“Yeryüzünde her şey fanidir”(Rahman,26)

Görünür zāt olur noқта şifatuñ seyr ider andan
Bu bir îmān-ı ‘aşıkdur ki “*küllî men ‘aleyhā fān*”
(K.1/3)

1.f.“*Ve yabkā vechūke*”:

“Fakat Yüce ve ikram sahibi olan Rabbinin varlığı bakidir”(Rahman , 27)

Bu remzî anlayan bildi ki “*küll-i min ‘aleyhā fān*”
 “*Ve yebka vechü rabbike*”Hudā’nuñ şānına bürhān
 (G.133/1)

“*Ve yabkā vechūke*”remzin bilürseñ
 Velî pinhān görünmüşdür ‘ayān bir’
 (G.40/2)

1.g.“*naşr u min*”:

“İnsanlar içinde öyle kimse vardır ki “Allah’a inandık “ derler de Allah uğrunda bir eziyete uğratılınca , insanların eziyetini Allah azabı gibi tutar. And olsun ki Rabbinden “Doğrusu biz de sizinle beraberdik.” Diyecekler. Allah bütün alemlerin kalplerinde olanı en iyi bilen değil midir.”(Ankebut, 10)

Oğunur “*naşr u min*”Allāh yüzüñ üzre birbiri
 Kırpigüñ “*innā fetahnādan*”‘alāmet gösterür
 (G.52/3)

1.h.“*veylün liküllü*”:

“Kendisine karşı okunan Allah’ın ayetlerini dinleyip de onları hiç duymamış gibi büyüklük taslamakta direnen insafsız yalancı ve günahkar kişinin vay haline ! İşte onu can yakıcı bir azab ile müjdele!”Casiye , 7). “İnsanları arkalarından çekiştiren , ayıplayan , yüzlerine karşı dil uzatan ve mal biriktirip onu saymayı adet edinen kimselere yazıklar olsun”(Hümeze,1)

Ey bilen “*veylün liküllü*”remzini ‘ārif budur
 Kāfir olsun guşşa sîne kim çekerse bārunuñ
 (G.82/4)

1.1. “Feseyekfiykehümullāh”:

“Eğer onlar sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar . Eğer yüz çevirirlerse size karşı anlaşmazlık ve düşmanlık üzeredirler. Ey habibim , sen onların düşmanlığından endişe etme. Allah sana kafidir. Oher şeyi duyan ve bilendir.”(Bakara,137)

Feseyekfiykehümullāh”oluben t̄ac-ı serî
S̄aniyā kıldı musahh̄ar aña çün baħr ü berî
(TCB.2.1/8)

1.i. ”innā fetahñādan”:

“İman eden erkekle iman eden kadınları içlerinde ebediyen kalacakları , altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Onların kötülüklerini örter. İşte bu Allah katında en büyük kurtuluştur.(Fetih, 1)

Oķunur “*naşr u min*” Allāh yüzüñ üzre birbiri
Kırpigüñ “*innā fetahñādan*”‘alāmet gösterür
(G.52/3)

1.j. “Kul hüvāllahi eħad”:

“(Ey Muhammed! Allah’ın nasıl bir varlık olduğunu bize açıkla diyen Kureyş’e)
deki: “O, Allah bir tektir”. (İhlas,1)

“*Kul hüvāllahi eħad*”ādeme virdi çü ferî
Küllî şeyi’in hālİKüle ‘āleme şaldı çeri
(TCB.2.1/5)

1.k. “lem yelid”:

“Kendisi doğurmamıştır ve doğurulmamıştır.”(İhlas,3)

Oğu gel “*ḳulhüvāllahi eḫad*”hem “*lem yelid*”zâhid
Dahı “*seb ‘ül meşānîden*”bilinsün “*sırr-ı māevḫā*”
(K.14/24)

1.1.”Tevekkeltü”:

Şüphesiz ki ben benim de sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım. Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki Allah’ın elinde olmasın . Şüphesiz Rabbim doğru yoldadır.”(Hud , 56)

“*Tevekkeltü*”‘alā Allāh degül mi cümleye cāmi
İki ‘ālemde zılm olmaz ḫaḳîḳat ehl-i îmāna”
(G.158/2)

1.m.“şirāt-ül müstaḳîmi”:

Doğru yoldan ayrılmamamızı söyler:

“Öyle ise bizi (rahmetine kavuşturacak mağfiretine mazhar kılacak) hidayet ve iman yoluna ulaştır.”(Fatiha,6)

Ḫaḳ deyü feryād ider kāfir müselmān şuç kimüñ
Yā “*şirāt-ül müstaḳîmi*”kim bilür efsāne kim”
(G.172/5)

Ḳadîmüm şoñradan geldüm ḳadîmi lem-yezel nûrum
Si vü dü ḫarf ile “*seb ‘ül meşānî*”içre mezkûrum
(G.123/1)

1.n. “Sırr-ı maevḫādan”:

“Cebrail) Vahy edilmesi lazım olan her şeyi vahy etti.”(Necm,10)

“*Sırr-ı maevhādan*” almaz feyzin nāķıs feyż olan
Ėaflet ehli bilmedi bî-ħayy bî-mevtūñ remzini”
(G.170/2)

1.o.“*nefāhtü fih min rūħ*”:

“Onun yaratılışını tamamlayıp tarafımdan ona ruh verdiğim zaman derhal secdeye kapanın.”(Sad,12)

Ey cemālu’llāhı münkir uyma gel iķrāra gel
Ėaķķı işbāt aldı Ėur‘ān’da “*nefāhtü fih min rūħ*”
(G.24/3)

2.Sureler

2.a.Rahman Suresi

Azbi Baba şiirlerinde sık sık Rahman suresinden bahseder. Hz Muhammed’in yüzünde Rahman suresi vardır:

Raħmeten li’l ‘ālemıñsüñ āyeti nūrdur yüzüñ
Dilberā vechüñde gördüm “*sure-i Raħmān*” olur
(K.3/6)

Raħmānı gözüñ aç göresin ‘Azbî raħîmi
Yazıldı anuñ vechine çün “*sūre-i Raħmān*”
(G.134/5)

Rahman suresi okunarak Allah’ın sırlarına erişilir:

Bilmez ol sırr-ı Ėudādan açma rāz
“*Sūre-i Ėa Ha Yasin El-Raħman*” oku
(G.152/2)

2.b. Tiyn Suresi:

Azbi Baba, Tiyn suresine telmihte bulunur:

İncire ve zeytinine ,(incir yapraklarıyla bürünen Adem peygamberin zamanına , gemide bulunan zeytin yaprağıyla müjdelenen nuh peygamberin zamanına) Sina Dağı’na güvenli Mekke şehrine and olsun ki biz gerçekten insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık.”

Bu noқта şüretâ kem-ter velî ma‘nîde kübrâdur
Oğursañ “*sûre-i Tîyn helâknâ*”remzini insân
(K.1/4)

2.c.Âl-i İmrân Suresi:

Azbi Baba, Âl-i İmrân suresinden bahseder. Bu sure,Medine’de inmiştir İki yüz ayettir.

Oğursuñ “*len terânîden*”bilüp “*tefsîr-i ‘İmrâni*”
Yüz astârsız yüzüñdür kim hayâ hüsñ itmez insâne
(STR./17)

2.d.Tâ Ha Suresi:

“Ta Ha” suresi şiirlerde geçer. Allah’ın sırlarını bilmek için Taha suresini okumak gerekir. Mekke’de nazil olmuştur:

Yazılmış vech-i dilberde muşarraḥ dört kitâb meşṭûr
Biri kâf u biri nûn u biri “*Yasin* biri *Tâ Ha*”
(K.14/26)

2.e. Yasin Suresi:

Yasin suresinin adı geçer. Mekke’de nazil olmuştur. Seksen üç ayettir.

Yazılmış vech-i dilberde muşarraḥ dört kitâb meşṭûr
Biri kâf u biri nûn u biri “*Yasin* biri *Tâ Ha*”
(K.14/26)

2.f. İkra' Suresi

Alak suresinin ismi geçer. Mekke'de nazil olmuştur. Alak insanın yaratıldığı kan pıhtısıdır. Oku kelimesiyle başladığından bu sureye İkra suresi de denilir.

“(Ey Muhammed ! Besmele getirerek her şeyi) yaratan Rabbinin adıyla oku.”(Alak , 1)

“Süre-i İkra” ile eyledi ‘arz-ı hüneri
Çü bu demdür yine oldum degül imiş gezeri
(TCB.2.1/7)

2.g. Fatıha Suresi:

Azbi Baba, şiirlerinde Fatıha suresinden bahseder.
Oku gel “*kuhüvâllahi ehad hem lem yelid*” zâhid
Dağı “*seb ‘ül meşâniden*” bilinsün “*sırr-ı mâ evhâ*”
(K.14/24)

Fatıha suresi Hz Muhammed’in yüzünde belirmiştir:

Sende hatm oldı kelâmu’llâh oğundı “*Fâtıha*”
Sure-i “*seb ‘-ül meşânî*” vechine bürhân olur
(K.2/7)

Bâtinumda ben ğarîbüñ dînisin îmânısın
İstivâ “*seb ‘-ül meşânî*” raḫmetüñ raḫmânısın
(MÜS.4.4/1)

2)Hadisler

Kelime olarak sonradan meydana gelen , yok iken var olan ve yeni anlamlarına gelen hadis, söz veya haber anlamlarında kullanılmıştır. Terim olarak peygamberimizin söz ve fiillerine hadis denilir.⁵¹

⁵¹ Talat Koçyiğit(1985): Hadis Istılahları, Ankara,s120-12

2.a.men ‘arefña:

Azbi Baba, pek çok beyitte iktibas yoluyla hadislerden söz etmiştir. Beyitlerde en çok kullanılan hadislerden biri “Kendini bilen Rabbini bilir.”

Hadîs-i “*men ‘arefña*” çün rumûzı sırr-ı ekberdür
Kemâlî ahde kul olmak katı merdlik cömerdlikdür
(G.46/4)

2.b. “Mütü kable ente mütü”:

“Ölmeden önce ölünüz.” Hadisi iktibas edilmiştir:

“*Mütü kable ente mütü*” mazhar-ı zât halvetî
Sâlik-i dîdâr-ı maḥbûb cāy-i cennet halvetî
(MÜS.11.1/3)

2.c. Tılsım-ı küntü kenz:

Tasavvuf edebiyatında en çok kullanılan kudsi hadislerden biri “Bilinmeyen bir hazineydim. Bilinmek istedim ve kainatı yarattım.”

“*Tılsım-ı küntü kenz*” olmuş yüzüñ feth oldu ‘âşıka
Ki aña pāsbān olmuş kaşuñdur “*saṭr-ı Bismillāh*”
(G.161/2)

2.d. “dürr-i levlāk”:

“Sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım.” İktibas edilmiştir.

Ki Zeyne’l-‘Abidindür gevher-i pāk
Muḥammed Bākîrîdür “*dürr-i levlāk*”
(MÜS.9.3/1)

2. TASAVVUF

İslamiyetle birlikte ortaya çıkan her dini ilim gibi tasavvuf ilmi de İslamiyetle birlikte İslam Tasavvufu olarak ortaya çıkmış, zamanla dal budak halinde genişleyerek yayılmış ve hepsi öze bağlı kollara ve yollara ayrılmıştır. Maddi ilimlerin insandaki merkezi beyin olduğu halde, tasavvuf ilminin merkezi de kalptir.⁵²

Divanda şu tarikatlar geçmektedir:

a) Bektaşilik Tarikatı:

Bektaşilik, Anadolu Türkleri arasında 13.yüzyılda başlayan şiddetli dini kaynaşmalardan özellikle Babai hareketinden doğduğu görüşü bu gün artık iyice ağırlık kazanmışa benzemektedir.1240 da büyük bir ayaklanmayla başlayan bu hareket Yasevilik Haydarilik Vefalik gibi Kalenderiliği de içine alan geniş bir syncretiste dini akım haline gelmiştir.

Bektaşilik , Hacı Bektaş ananesinin merkez ve hareket noktası olduğu ve onunla ilgili olarak 1240’lardan 14. yüzyılın başlarına ve hatta ortalarına kadar teşekkül edip gelişen menkabelerin buradan Anadolu’nun muhtelif yerlerine dağılan müridler vasıtasıyla yayılmıştır. Sulucakarahöyük tekkesinde yetişen ve Hatun Ana’nın müridi olup , Rum Abdalları zümresinin en tanınmışlarından ve Bektaşilerin de en büyük azizlerinden sayılan Abdal Musa bu konuda güzel örnektir.

Bektaşilik , 14. yüzyıl boyunca Rum Abdalları’nın Anadolu’nun çeşitli mntıklarındaki zaviyelerinde Hacı Bektaş’ın adı etrafında teşekküle ve gelişmeye başlamıştır. Nitekim Rum Abdalları Bektaşî edebiyatında 16. yüzyıldan beri terennüm etmişti. Bir çok Bektaşî nefesinde onların hatıraları anıldığı gibi bazen de Rum Abdalı kelimesi Bektaşî müradifi olarak kullanılmıştır.⁵³

Abdal Musa ‘dan başka Abdal Murat, Kumral Abdal, Geyikli Baba gibi Rum Abdalları zümresine dahil şahsiyetlerin çoğu Hacı Bektaşî tekkesiyle bağlantısı vardır.

Bektaşilik kendisine en büyük pir olarak Hacı Bektaşî’yi seçmiş, ondan sonra da Hacım Sultan , Abdal Musa, Kaygusuz Abdali Sultan Şucauddin, Otman Baba, Akyazılı ve Seyyid Ali Sultan Bektaşîliğin en ön sırada gelen evliyasından olmuştur.

⁵² Mahir İz(1969): *Tasavvuf*,İstanbul, Rahle Yayınevi,s100

⁵³ Abdülbaki Gölpınarlı,(1963):*Alevi Bektaşî Nefesleri*, İstanbul , s23-43

Azbi Baba kendisinin hal ehli ve kalender olduğunu belirtir:

Mebde-yi sırr-ı ma‘ādi fehm iden hāl ehliyüz
‘Azbi tecrîd kalenderdür dervîş oldu ser-firâz
(G.61/5)

Azbi Baba bir Bektaşî şeyhidir.Şiirlerinde Bektaşî kültürünün deyimlerini , kurallarını yansıtır. Bir Bektaşî olduğunu ifade eder.Şöyle ki:

Şoĥbet-i sırdan açup esrâr-ı Hâk’ dan dem urup
Dökdi ‘ârifler önünde münkirüñ Bektaşiyem
(G.120/2)

b) Halvetilik Tarikatı

Hak ve Süni tarikatlardan olan HALVETİYYE tarikatı, diğ er ve Zühd-ü Takva’dan başka bir şey olmayan, sırf Allah rızasını kazanmak için vasıta kabul edilen yollardan birisidir.

Halveti ismiyle ilk defa Şeyh Ebü Abdullah Siracüddin Ömer bin eş Şeyh Ekmelüddin’ül Ehci (K.S) nin mensubu bulunan kimseler anılmaya başlanmışlardır. Gerçekten de bu zat, dervişlerini daha çok halvete koyarak yetiştirmeye büyük ehemmiyet vermiş ve aynı yolu takip eden mürşidler de halvete büyük ehemmiyet vererek PİR hazretlerinin mesleğini devam ettirmişlerdir.⁵⁴

Azbi Baba dünyevi her şeyden uzaklaşmayı öğütler:

‘Ândelîb-i gülşene vird-i hâkîkat hâlvetî
Tâlib-i sırr-ı vilâyet kân-i vahdet hâlvetî
(MÜS.11.1/1)

Rehber-i faqr u kanâ‘at terk-i devlet hâlvetî
Vâşıl-ı bezm-i ecel-i derde himmet hâlvetî”
(MÜS.11.1/1)

⁵⁴ Rahmi Serin(1984): *Halvetilik Ve Halvetiler*, Petek Yayınları, s72

Halvetiler, zikirlerini cehri olarak (açıktan ve sesli olarak) toplu hadler edaya büyük ehemmiyet verdikleri ve coşkun meşrepli kimselerden meydana gelen zikir meclisleri sergiledikleri için KADİRİ TARİKATI'nın mensupları ile benzerlik gösterirler.

Azbi Baba şiirlerinde Kadirilikten de bahseder:

Hem tarîk-i haqqıñ ey dost mâhirîdür kadirî

Bâşını sırr-ı ilâhî zâhirîdür kadirî

(MÛS.11.5/2)

Ebu Abdullah Siracüddin Ömer Bin eş Şeyh Ekmeleddin el Ehci, Ehcan'da doğmuş Harzem'de bulunan amcası eş Şeyh Ahi Muhammed bin en Nurul Havleti'nin yanına gitmiştir. Bu zat seyr ve sülükta Halvet Zikri'nin çok sever , ömrünün çoğunu Halvet'te geçirdi..Bundan dolayı Halveti adını daha sağlığında almıştır.Siracüddin Ömer hazretleri amcasından inabe aldığı gibi seyir ve sülükte ilerleyerek amcasının halifelerinin ileri gelenleri arasına yükseldi.Hicri 717 Miladi 1317 de amcası eş Şeyh Ahi Muhammed bin en Nur'ul Halveti'nin vefatı üzerine onun yerine POST-NİŞİN oldu. İlmi irfanı ve kabiliyeti ile amcasından devraldı sistemi daha da geliştirerek amcasının şahında isimlenen HALVETİYE TARİKATI'nın piri oldu.

Tarikat silsilesi , Ahi Muhammed vasıtasıyla İbrahim Zahid-i Geylani'ye nisbet edilen ancak kurumlaşmış bir tarikat halini almayan Zahidiye silsilesiyle birleşir. Silsile İbrahim Zahidi-i Geylani 'nin halifesi Sadrettin Erdebili'de Safeviye , Ömer el Halveti de Halvetiyye tarikatına dönüşmüştür. Safeviyye 'den Bayramiyye , Bayramiyye'den Celvetiyye tarikatı doğmuştur. Kendisinden bir çok şubenin meydana çıktığı Halvetiyye ise İslam dünyasının en yaygın tarikatı olmuştur. Halveti tarikatı Azerbaycan'da kurulmuş, gelişmiş ve buradan Anadolu'ya , Anadolu'dan da Balkanlar, Suriye, Mısır , Kuzey Afrika , Sudan , Habeşistan ve Güney Asya'ya yayılmıştır.⁵⁵

Halvetiyye tarikatının şubeleri : Ruşeniyye , Cemaliyye, Gülşeniyye, Merdaşiyye, Sünbülüyye, Şabaniyye, Şemsiyye, Ahmediyye, Bahşiyye, Uşakiyye, Asaliyye'dir⁵⁶

⁵⁵ *İslam Ansiklopedisi*, c15,s394

⁵⁶ *Mir'atu't-Turuk* , s27

‘Andelîb gülşene nağme-i Ken‘ândur gülşenî
Bağ-ı cennet meskeni olsa revâdur gülşenî
(MÜS.11/3.1)

Halvetiyye’de seyrü süluk yedi isimle (lâ, ilâhe, illâllâh, Allâh , hû, hak, hay, kayyum, kahhar) yapılır. Haririzade tarikatın esasını kelime-i tevhid zikri, açık ve gizli yedi isimle meşgul olma , vekayi ilmiyle kalbi tasfiye ve tabirle tevil şeklinde özetler. Yedi isimle süluk Ömer El Halveti’den önce İbrahim Zahid-i Geylani tarafından uygulanmıştır. Halvetiyye şubelerinin kurucuları olan şeyhler kendi ictihadlarına göre esma sayısını azaltıp çoğaltmışlardır. Azbi Baba yedi ismi sık sık kullanır:

‘Aşk yolunda nice cân kırbân iderler Hû deyü
Bu sebebden günde yüz biñ kân iderler Hû deyü
(G.155/1)

Evvelfî ‘aşk âhirî ‘aşk ya‘ni Hayy u lâ-yemût
Rehberüm oldı ne şübhe dilberâ sevdâ menem”
(G.121/4)

Halvetiyye tarikatında müridin her gün tek başına okuduğu zikirler , dualar ve virdler vardır. Halvetiyye’de nefsin kötülükten ve günahlardan arındırılması esastır. Bunun yolu da dille, kalple, ruhla ve sırta yapılan zikirdir. Genellikle tasavvufta önem verilen az yeme, az uyuma, inziva, zikir, fikir, şeyhe, gönülden bağlı olma ilkelerine Halvetilik’te hassasiyetle uyulur.⁵⁷

c) Kadiriye Tarikati

Kurucusu Muhyiddin Ebu Muhammed B. Ebi Salih’dir. Gavs-ı A’zam diye şöhret bulmuştur.Kadiriyye tarikatının piridir. Nesebi İmam Hüseyin B.Ali B. Ebubekir hazretlerinevasıl olmuştur.Genç yaşta tahsil için Bağdad’a gitmiştir.Kadı Ebu Zekeriyye Et – Tebrizi’den edebiyat okumuştur. Tahsilini tamamlayıp, bir müddet daha Bağdad’da va’z nasihatte bulunduktan sonra , halvete çekilip, riyazatla yaşamaya başlamıştır. (1Eserlerinin başlıca konusu : Müridin bir müddet çile devresini geçirerek , dünyadan tamamiyle el çekip bundan sonra tekrar dünyaya dönüp ondan haz ve nasibi alarak

⁵⁷) *İslam Ansiklopedisi*,c15,s394

başkalarını irşad etmesidir.⁵⁸Kadiriye, tarikatının şubeleri: Esediyye, Ekberiyeye, Mukadesiyye, Garibiyye, Eşrefiyye, Rumiyye, Yafiiyye, Hamadiyye, Hilaliyye, Hindiyye'dir.⁵⁹Azbi Baba şiirlerinde Kadirilikten de bahseder:

Hem tarîk-i Hâkîk'ün ey dost mâhirîdür kâdirî
Bâ'tını sırr-ı ilâhî zâhirîdür kâdirî
(MÜS.11/5.2)

d) Mevlevilik Tarikatı

Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin vefatından sonra oğlu Sultan Veled tarafından teşkilatlandırılan bir tarikattır. İlk dönemlerde Celali tarikatı denilmiştir. 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyılda Anadolu'da büyük önem kazanmıştır. Halen dünyanın birçok ülkesinde taraftarları olan Mevlevili tarikatı Mevlana'nın Mesnevi adlı eserini temel kitap itihaz eder. Kur'an'dan sonra bir dervişin bilmesi gereken kitap Mesnevi'dir. Tarikatın merkezi Konya'dır. Mevlevilik Türk musikisine , nakşına, edebiyatına, şiirine, yazısına çok etki vermiştir.⁶⁰

On sekiz biñ 'âleme sırr-ı nihândur mevlevî
Devr iden çarh-ı felekden bir nişândur Mevlevî
(MÜS.11/4.2)

e) Caferilik

Altıncı imam Cafer-i Sadık zeki, faziletli ve bilgili bir zattır. Birçok hadisler rivayet etmiştir. İmam Cafer'w intisap etmiştir. İmam Cafer'e intisap edenlerin mezhebine Caferilik denilir. İmamilere göre Cafer son imamdır. Onun akideleri tamamen Sünni olduğu halde sonra tahrif olmuştur. Anadolu'daki Bektaşî Alevilerin birçoğu ile İran Şiiileri, Caferiliği benimserler. Dört mezhepten hiçbirine uymayan Caferiler İslamın beş esasını da dinin ikinci derecede önemli unsurları arasında sayarlar.Azbi Baba Caferi olduğunu ifade eder:

⁵⁸ *İslam Ansiklopedisi*, c1, s80-82

⁵⁹ Bandırmahzade Ahmed Münib(1888): *Mir'atü'l-Turuk*, İstanbul,s

⁶⁰ İskender Pala,(2005) : *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*,Kapı Yayınları,İsatanbul,s312

Ne varsa yerde gökde benden ister
 Hâkîkat kân-i ‘aşka Ca‘ferî’yem
 (K.9/5)

f) Hurufilik

Bektaşî’lerin 16. yüzyıldan itibaren Hurufilik inançlarını benimsedikleri malumdur. Hacı İshak efendi Fadl Allah’ın ölümünden sonra halifesi ‘Aliyy al-A’la’nın Anadolu’ya gelip Hacı Bektaş tekkesinde oturduğunu Bektaşî’lere Hurufiliği telkin ettiğini söyler.⁶¹Hurufî mezhebinin daha doğrusu dilinin kurucusu Fadl’ Allah’tır.

Fadl’ın iki tane vasiyet-namesi vardır.Vasiyyet-namede Fadl çoluk çocuğundan dostlarından ayrılmaktan başka hiçbir şeye ehemmiyet vermediğini bu yazısının dostlara ulaşacağını umduğunu bimekte bilhassa gecelerin pek elemli geçtiğini yazmakta Şirvan’ı Kerbelaya bütün günlerini aşuraya ehil olmıyanları Şimr ve Yezid’e kendisini de Hz. Hüseyin’e benzetmektedir.

Fadl’ın halifelerinden Mir Şarîf “Beyan’ul Vakı adlı kitabında” Fadl’halifelerini şöyle sıralıyor: Amir sasyid ‘Ali Husayn keta b. Takıb Mawlana Macd-ud –din Mawlana Mahmüd Mawlana Kemal’ud-din-i Haşimi haca hafız Hasan şayh ‘Aliyy-i Mağzayiş Mawlana Beyazit Tavakkulb. Dara Mawlana Abu’l –hasan Amir sayyid İshak Amir Sayyid Nasimim Mawlana Hasanb. Haydar Husayn Gazi Sulayman.

Azbi Baba şiirlerinde “istiva” kelimesini çok kullanır. “İstiva” Hurufilik inancına göre yüzü ortadan ikiye ayıran çizgidir. İki kaş, iki göz, saç, ağız, burun Fatıha suresindeki yedi ayeti işaret etmektedir.

Bâḫnumda ben ğarîbũñ dînîsin îmânîsın
 İstivâ “*seb’-ül meşâni*” raḫmetũñ raḫmânîsın
 (MÜS.4.4/1)

Yedi sayısı önemlidir. İnsanın yüzünde yazılmıştır.Harflerin hepsinin bir anlamı vardır. Kaf ve nun birleştiğinde “kün” kelimesi olur.

⁶¹ Abdulbaki Gölpınarlı(1963) : *Bektaşilik- Hurufilik ve Fadl , Allah’ın Öldürülmesine Düşürülen Üç Tarih*,Şarkiyat Mecmuası, İstanbul,s18-1

Yazılmış vech-i dilberde muşarraḥ dört kitāb meşṭūr

Biri k̄āf u biri nūn u biri “*Yasīn*”biri “*Ṭā Hā*”

(K.14/25)

Hurufiliḡe göre vücudun ortasında bir çizgi geçtiḡi için iki saç, iki kaş, iki kirpik, iki göz yani insan uzuvlarının hepsi toplandıḡında otuz iki harfe denk gelir:

Otuz iki cevāhirle müzeyyendür ṭokuz k̄atı

Daḡı hem biñbir esmāya müsemṡādur bu şehristān

(K.1/9)

Üç, dört, yedi, kırk rakamı Azbi Baba'nın şiirlerinde önemli yer tutar. Dört rakamı su, hava, ateş, toprak yani dört unsuru ifade eder:

Hevādan āb u āteşden turābdan ḡalidür ḡālī

Ne raḡmān ḡükm ider anda ne‘isyān itdürür şeyṭān

(K.1/27)

Yüz elli altıdur ism-i bilādı çār-ı erkānuñ

Müsemṡası elif bā kaf daḡı bādur inān ey cān

(K.1/8)

Üç sayısı üç ereni, yediler, kırklar ise bu üç erenin etrafındaki diḡer erenleri temsil eder:

Yediler kırklar u üçler daḡı üç yüzler u biñler

Bu şehir içre olur sakın elifle olsa yek miḡmān

(k.1/15)

3) TOPLUM VE KÜLTÜR

A)ŞAHISLAR

Azbi'nin divanında pek çok şahsın ismi geçmektedir.

a.) DİN BÜYÜKLERİ

a.1.Hz. Ali (Emir-ül Mü'minin)

Hz. Emir-ül Mü'minin Ali (a.s), Beni Haşim kabilesinin büyüğü, Peygamber'in amcası Ebu Talib'in oğludur. Ebu Talib, Peygamberi kendi evinde büyütüp himayesi altına aldı. Peygamberi kafirlerin, özellikle Kureys'in eziyetlerinden korudu.Hz. Ali bi'setten on yıl önce dünyaya geldi. Altı yıl sonra Mekke ve yöresinde kuraklık meydana geldiği için Peygamber'in isteği üzerine babasından ayrılıp, Peygamber'in evine gelerek onun eğitimi altına girdi. Hazreti Ali (a.s) ilk Müslüman ve Allah'tan başkasına tapmayan ilk şahıstır.Hiç bir savaşta geri adım atmayıp hiçbir an düşmandan kaçmadı. Hiçbir şart altında Peygamberin emrinden çıkmadı. Bu nedenle Peygamber-i Ekrem buyurmuştur ki: "Hiç bir zaman Ali Hak'tan ve Hak da Ali'den ayrılmaz.Hicretin 40. yılı Ramazan ayının 19. günü Kufe mescidinde, sabah namazında, Hariciler tarafından yaralanıp iki gün sonra şehit oldu.Divanda on üç beyitte adı geçer. Azbi, Hz. Ali'nin nur olduğunu söyler:

‘Alî nürdür Muḥammed nūr Ebū-Bekr u ‘Ömer ‘Oşman
Bular bir cism-i vaḥiddür ḥaḳîḳat perdesi iḥfâ”
(K.14/19)

Azbi,Hz. Ali'ye çok bağlıdır ve bunu her fırsatta söyler . Ondan yardım ister:
Dest-gîr-i ‘āşiyānsuñ yā Alî senden meded
Pādişāh-ı dü cihānsuñ yā ‘Alî senden meded
(K.7/1)

Zülfekar, onun kılıcıdır:
Her kişi dilince Ḥaḳ’dan baña tutmuşdur yolu
Her velî Allāh-ı Ekber kem-tere eyler belı
Er sözi keskin gerekdür ‘Azbi virdüm yā ‘Alî
“*Lā fetā illā*” ‘Alî lā Seyfe illā Zülfikār
(MUH.5/6)

Hz Ali ‘nin bir çok lakabı vardır. Haydar arslan, kerrar: döne döne hamle eden demektir.

“*Laḥmüke laḥmî*” şıfâtı beyân cismine cismi oldı Ḥaḳ ‘ayān
Ol şîr-i Yezdān mazḥar-ı raḥmān Ḥaydar-ı Kerrār hem-dem Ḳanber”
(K.20/7)

2.Hz. Ebubekir

Dört büyük halifenin birincisi. Adı Abdullah'tır. Cennetle müjdelenen on kişiden en üstünüdür.divanda bir beyitte adı geçer.Azbi, Ebubekir'in nur olduğunu söyler:

'Alî nürdur Muḥammed nür Ebū-Bekr u 'Ömer 'Oşman
Bular bir cism-i vahiddür ḥaḳîḳat perdesi ihfâ
(K.14/19)

3.Hz. Osman

İslamın üçüncü halifesidir. Mekkeli Beni Ümeyye ailesinden Affan 'ın oğludur.

'Alî nürdur Muḥammed nür Ebū-Bekr u 'Ömer 'Oşman
Bular bir cism-i vahiddür ḥaḳîḳat perdesi ihfâ
(K.14/19)

4.Hz. Ömer

İslamın ikinci halifesidir. Mekkeli Hattab'ın oğludur. Türbsi Hz. Ebubekir'in yanındadır.Divanda bir beyitte adı geçer.Azbi, Hz Ömer'in nur olduğunu söyler:

'Alî nürdur Muḥammed nür Ebū-Bekr u 'Ömer 'Oşman
Bular bir cism-i vahiddür ḥaḳîḳat perdesi ihfâ"
(K.14/19)

5.Hz. Hasan (Hasan-ül Mücteba)

Lakabı Mücteba'dır. İslam halifelerinin beşincisidir. On iki imamdan ikincisidir . Hz. İmam Hasan Mücteba Hz. Emir-ül Mü'minin'in oğlu olup, Peygamberin kızı Hz. Fatıma'dan (a.s) dünyaya geldi. Peygamber defalarca "Hasan ve Hüseyin benim oğullarımdır." buyurmuştur. Bu buyruğa göre, Ali (a.s) diğer çocuklarına "Siz benim oğullarımsınız. Hasan ve Hüseyin de Peygamberin oğullarıdır." Demiştir.

İmam Hasan (a.s) on yıl süren imamet müddetini çeşitli baskılar altında geçirdi. Hatta evinde bile can güvenliği yoktu ve bilahare hicretin ellinci yılında Muaviye'nin hilelerine uyan karısı vesilesiyle zehirlenerek şehit edildi. Azbi, Hz Hasan ile Hz Hüseyin'aşkla bağlıdır:

Şāh Ḥasan ile Ḥüseyn 'aşkuña mervān katline
Serverān-ı ğaziyānsuñ yā 'Alî senden meded
(K.7/59)

Hz Hasan 'ın lakabı Mücteba'dır:

Şir-i Mervān-ı Yezîd'e hāre la'net eylerem
Ḥānedān-i Murtażā vü Müctebā'ya şad selām
(K.9/25)

Azbi her fırsatta Hz Hasan ile Hz Hüseyin'e olan sevgisini ifade eder:

Şāh Ḥüseyn ile Ḥasan Kerbelā'nuñ aşlısuñ
'Āşıkā ser tād olan Zeyne'l-'Abānuñ aşlısuñ
(SLM.4/1)

6.Hz. Hüseyin

Hz Hüseyin , Hz Ali'nin oğludur.On iki imamın üçüncüsüdür.İmam Hüseyin (Seyyid-üş Şüheda), Ali (a.s) ve Peygamber-i Ekrem'in kızı Hz. Fatıma'nın (a.s) ikinci oğludur. Hicretin dördüncü yılında dünyaya geldi. Büyük kardeşi İmam Hasan Mücteba (a.s) şehit olduktan sonra Allah'ın emri ve kardeşinin vasiyeti üzerine imamet makamına ulaştı. İmam Hüseyin (a.s) on yıl imamet ettiDivanda on üç şiirde adı geçer. Azbi, Hz Hüseyin'in dervişi olduğunu söyler:

Cān u dilden men muḥıbb-i ḥāndān 'ālîyem
Hem erenler çākerinüñ ḥak-i pāy pā-māliyem
Şāriḥ-i sulṭān-ı 'ālem Muştafā vişāliyem
Cümleden geçtim velî ancaḳ 'alî meyāliyem
Āşıkum ser ü bürehne şāh Ḥüseyn abdāliyam
(MUH.2/1)

Hız Hüseyin, Kerbela'da şehit edildiği için divanda sık sık adı Kerbela ile birlikte anılır:

Şāh Ḥasan ḥulḳ-ül Rızādur tāc-ı erbāb yakîn
 Şāh Ḥüseyin Kerbelā'dur reh-nümā-yı sālikin
 (MÜS.7/1)

7.Zeyne'l-Abidin

İmamların dördüncüsüdür.Kerbela'dan kurtulmuştur. Asıl adı Ali'dir. İmam Seccad ve Zeyne'l-Abidin lakaplarıyla tanınan Ali, İmam Hüseyin'in oğludur. Annesi de İran şahı Yezdgird'in kızıdır. İmam Hüseyin'in (a.s) dünyada kalan bir tek oğludur. Çünkü üç kardeşi Kerbela vakasında şehit olmuştuBu da, ağır hastalığı nedeniyle savaşa kadir olmadığı için Kerbela'da bulunmasına rağmen canlı kaldı ve harem esirleriyle birlikte Şam'a gönderildi.

Dördüncü İmam Medine'ye döndükten sonra evinin köşesine çekilip ibadetle meşgul oldu. Ebu Hamza-i Sümalî ve Ebu Halid-i Kabulî gibi Şia'nın özel kişilerinden başka bir kimseyle görüşmezdi. Bu imamın eserlerinden olan "Sahife-i Seccadiye" elli yedi dua içermektedir. Bu dualar en üstün ve dakik ilahî öğretileri içermiştir. Hatta "Al-i Muhammed'in Zeburu" adını almıştır. İmam Seccad 37 yıl imamet ettikten sonra Şia rivayetlerine göre Emevî halifesi Hişam'ın emriyle ve Velid b. Abd-ül Melik'in vasıtasıyla zehirlenipHicret'in 95. yılında şehit edildi. Divanda altı şiirde adı geçer. Azbi, Zeyne'l- Abidin'in kölesidir:

Tenüm pîşkeş cānum ḳurbān sözüüm Ḥaḳ
 Ki Zeyne'l-‘Ābidînüñ kem-terîyim
 (K.9/3)

Şair, Zeyne'l-Abidin'in temiz cevher olduğunu söyler:

Ki Zeyne'l-‘Abidindür gevher-i pāk
 Muḥammed Bākîrî'dür “*dürr-i levlāk*”
 (MÜS.9.3/1)

8.Muhammed Bakiri

On iki imamın beşincisidir. Hz Hüseyin'in torunudur. İmam Muhammed b. Ali (a.s), lakabı Bakır'dır. Bakır, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) tarafından kendisine verilen lakaptı ve ilimleri yarıp açan anlamına gelir.

Dördüncü imamın oğludur. Hicretin 57. yılında dünyaya gelmiştir. Kerbela vakasında bulunduğunda dört yaşındaydı. Babasından sonra Allah'ın emri ve geçen imamların vasiyeti üzerine imamet makamına ulaştı. 104. ya da 107. yılında (Şia rivayetlerine göre Emevi halifesi Hişam'ın kardeşi oğlu İbrahim b. Velid b. Abdulmelik'in vasıtasıyla zehirletilerek) şehit edildi. Divanda dokuz şiirde adı geçer. Muhammed Bakiri'nin yüzü şairin ibadettir:

Dün ü gün kıble-gāhumdur cemāli
Nazar bāzı Muḥammed Bākiriyim
(K.9/4)

Muhammed Bakiri, Allah tarafından aleme iyilik için gönderilmiştir:

Şāh Muḥammed Bākiri Ḥaḳ'dan keremdür 'āleme
Rāh-ı Ḥaḳḳ'ı kıılmağa geldi hidāyet 'āleme
(TKB.5.7/1)

9.Caferi Sadık

On iki imamdan altıncısıdır. İmam Caferi'ye intisab edenlere Caferi denilir. Sadık lakabıyla meşhur olan İmam Cafer b. Muhammed (a.s), beşinci imamın oğludur. Hicretin 83. yılında dünyaya geldi ve 148. yılında Abbasi halifesi Mansur'un emriyle zehirletilerek şehit edildi. Azbi 'nin aslı on iki imam olduğunu ifade eder. Azbi, Caferiliğe bağlıdır:

Ne varsa yerde gökde benden ister
Ḥaḳîkat kân-i 'aşka Ca'feri'im
(K.9/5)

10.Musa Kazım

On iki imamın yedincisidir. Caferi Sadık'ın oğludur. Kazım lakabıyla tanınan İmam Musa b. Cafer (a.s), altıncı imamın oğludur. Hicretin 128. yılında doğdu ve 183. yılında

hapiste zehirlenerek şehit edildi. Hazret, babasının şahadetinden sonra Allah'ın emri ve geçmiş imamların vasiyeti üzerine imamet makamına ulaştı. Abbasi halifelerinden, Mansur, Hadi, Mehdi ve Harun'un zamanlarında yaşadı. . Harun, hacca giderken Medine'ye uğradığında, onun emriyle İmamı Mescid-ün Nebi'de namaz kıldığı halde yakaladılar. Medine'den Basra'ya, Basra'dan Bağdat'a götürdüler ve yıllarca hapisten hapse aktarıldı. Bağdat'ta "Sindi b. Şahik" hapishanesinde zehirle şehit edildi ve Kazimiyye denilen Kureyş mezarlığında defin edildi. Azbi, tüm aşıkların başıdır:

Deflüm Mūsā'yı Kāzım oladın
 Kāmu 'aşıklarūñ men serverîyim
 (K.9/6)

11.Ali Musa Rıza

On ikinci imamın sekizincisidir.Rıza lakabıyla tanınan Hz. İmam Ali b. Musa (a.s), yedinci imamın oğludur. Hicretin 148. yılında dünyaya geldi ve 203. yılında da irtihal etti. Sekizinci imam, değerli babası vefat ettikten sonra Allah'ın emri ve önceki imamların tanıtmasıyla imamet makamına ulaştı. İmamet süresinin bir kısmını Abbasi halifesi Harun'un zamanında yaşadı. Daha sonra bir müddet, onun oğlu Emin ve bir başka bölümünü oğlu Me'mun'un zamanında geçirdi

Memun, akli ilimlerin Arapça'ya tercüme olmasına çok özen gösteriyordu. İlmi meclisler düzenleyerek çeşitli din ve mezheplere mensup alimlerin tartışmalarını sağlıyordu. Sekizinci İmam da bu toplantılara katılarak çeşitli din ve mezhep alimleriyle tartışıyor ve mübahasa ediyordu. Bu tartışmalar, Şia'nın hadis kitaplarında kayıtlıdır. Divanda dokuz şiirde adı geçer. Ali Musa Rıza'nın defn edildiği yer Horasan'dır:

Med-i fen hāk-i Hōrāsandur 'Alî Mūsā Rızā
 Ravza-i pākūñ řavāf it eyle řac-ı ekberî
 (K.10/8)

Ali Musa Rıza Azbi'nin padişahıdır:

Alî Mūsā Rızā'dur pādişāhum
 Kāmer burcunda 'uşşāk aştarîyim
 (K.9/7)

12.Muhammed Taki

On iki imamın dokuzuncusudur.”Taki” kelimesi dinine bağlı anlamına gelir. Hz. İmam Muhammed b. Ali (a.s), sekizinci imamın oğludur, en ünlü lakabı Taki'dir. Bazen de Cevad ve ibn-ür Rıza lakabıyla anılır. Hicretin 195/809 (m). yılında Medine'de dünyaya geldi. Şia rivayetlerine göre hicretin 220/835 (m). yılında, Abbasi halifesi olan Mu'tasım'ın tahrikiyle İmamın kendi hanımı olan Me'mun'un kızı vasıtasıyla zehirlenip şehit edildi ve Kazimiye'de büyük babası olan yedinci imamın türbesinin yanında defnedildi. Divanda on bir şiirde adı geçer. Azbi'nin kendisi toz topraktan her şeyden temizdir. Taki'nin lütfuna sahiptir:

Müberrâdur özüm gerd ü ğubârden
Taķî'nüñ fazl u luţf u mazharîyım
(K.9/9)

Taki ile Naki Allah aşıklarının sultanıdır:

Şâh Taķî u bâ-Nakî ‘âşıkıaruñ sultânıdur
Mehdi-i ‘Âl-i Muḫammed ‘Azbinüñ Ḥaķ cānıdur
(MÜS.8.5/2)

13.Ali Naki

Onuncu imamdır. Naki temizlik saflık anlamına gelir Hz. İmam Ali b. Muhammed (a.s), dokuzuncu imamın oğludur. Lakabı Naki'dir. Bazen de Hadi lakabıyla anılır. 212. yılında Medine'de doğmuştur 254. Hicri kameri yılında Abbasi halifesi Mu'tazz tarafından zehirlenerek şehit edildi.

Onuncu imam kendi hayatı boyunca Abbasi halifelerinden yedi tanesini gördü. Onlar, Me'mun, Mu'tasım, el- Vasık, Mütevekkil, Muntasir, Mustain ve Mu'tazz'dırlar. 243. yılında Mu'tasım'ın zamanında değerli babası Bağdat'ta zehirlenip şehit edildiğinde, kendisi Medine'de idi ve Allah'ın tayini ve babalarının tanıtması üzerine imamet makamına ulaştı. Mütevekkil'in zamanına kadar dini eğitimlerle meşgul idi.Divanda on bir şiirde adı geçer. Azbi üzüntüden uzak olduğu için şükreder ve Naki onun için delildir:

Naķî'dür hücçet bürhân elümde
 Bi-ħamdillâh bu dem ġâmdan berîyim
 (K.9/8)

'Azbi Baba Taki ile Naki'nin arslanıdır.

14.Hasan Askeri

On birinci imamdır. Mehdinin babasıdır. Askeri lakabıyla anılan Hz. İmam Hasan b. Ali (a.s) onuncu imamın oğludur. Hicri 232. yılında doğdu ve 260. yılında da (Şia rivayetlerinin bazısına göre) Abbasi halifesi olan Mu'tamid'in planı üzere zehirlenerek şehit edildi. On birinci imam şehit olduktan sonra kendi evinde babasının yanında Samerra şehrinde defnedildi. Divanda dört şiirde adı geçer. Allah'a dua eder ve Hasan Askeri'nin hürmeti için der. Çünkü Hasan Askeri zamanın aynasıdır:

Hasan 'Askeri sultân haķķı çün
 Kerem kıl mihr-i devrân haķķı çün
 (MÜS.9.4/1)

Azbi, on iki imamın ismini sıralar ve hepsinin sultan olduğunu ifade eder:

Takî vü bā-Naķî tâc- u Ĥasan-ül 'Askeri sultân
 Muħammed Mehdi-i şahib zamân 'Azbi bekādandur
 (K.12/12)

15. Mehdi

Hidayete eren doğru yolu bulan demektir. Kıyametin kopmasına yakın İlahi kanunları yeniden tesis edecek ve bir müddet saltanat sürecektir. Hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bir çok kişi için lakap veya unvan olarak kullanılır. Şii – batini inanışına göre Mehdi fikri çok kuvvetlidir. Mehdi on birinci imamın oğlu Hasan Askeri 'nin oğludur. 940 yılında ölmüştür ancak bu gerçek bir ölüm değildir. Kıyamete yakın tekrar gelecek ve mehdilik görevini üstlenecektir.⁶² Divanda altı şiirde ismi geçmektedir. Mehdi doğuda Müslümanların şehrine gelecektir. Azbi en alçak köledir:

Mehdi, insanları hidayete eriştirecek ve Deccal'in şerrinden insanları kurtaracaktır:

⁶² İskender Pala(2005):Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul,s302

Devr-i Mehdî'den uyan 'aşkla Hakk'a ulaş
Şöhret libās içinde Deccāl Deccāl'e binmiş
(İ./1)

16.Hacı Bektaşî Veli

Hacı Bektaşî, Bektaşîlik tarikatını kurmuştur. Horasanlı bir Türk'tür. Baba İshak'ın idamından sonra açıkta kalan Babailer, Hacı Bektaşî Veli'ye bağlandılar. Hacı Bektaşî, Kırşehir yakınlarında Suluca Karaöyük'de kurduğu bu tarikat , hür düşünceye geniş yer veren fakat şii-batini inanışlara meyilli , Alevi tarikatlarını andıran bir kuruluştur.Kırşehir'de mezarı bulunan Hacı Bektaşî tarikat mensuplarınca nefes adı verilen sayısız ilahiler söylemiştir.⁶³ Hacı Bektaşî Veli, peygamberliğin sırrına sahiptir:

Mâlik-i sırr-ı nübüvvet Hâcî Bektâşî Velî
Evliyâlar aña cümle didiler cândan belî
(MÜS.11.7/1)

Hacı Bektaşî Veli'yi bir çok şiirde över ve ulu şeyh olarak görür:

Faḥr-i 'âlem nûr-ı çeşm-i enbiyâ nesl-i 'Alî
Şâh-ı Ekrem kuṭb-ı â'zam Hâcî Bektâşî Velî
(SLM.1./3)

Azbi,Baba, Bektaşî olduğunu sürekli dile getirir.Bektaşî meydanında işlerinin kolay olduğunu ifade eder:

Sırdan sırdur her işleri sehle geldi güçleri
'Afv olunur hep suçları Hâcî Bektâş meydanında
(K.12/3)

17.Mansur

Hallac-ı Mansur,ismi Hüseyin künyesi Ebu Magsi'dir. Beyza şehrindeydir. Abbasi halifesi Muktedir döneminde şeriata uymayan sözlerinden dolayı "Ene-l Hak"

⁶³ Nihat Sami Banarlı (1971):*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*,M.E.B.,C1,S293

demesinden sonra bin değnek ile vurup sonra el ve ayaklarını kesip astılar.⁶⁴Hallac-ı Mansur gece gündüz Allah'a Hizmet etmiştir. Hallac-ı Mansur gibi asılan ancak Azbi'yi anlar:

Cāñ u başdan geçmeyen başmaz kadem 'aşk şahınına
Kim bugün Manşūr gibi ber-dār olan añlar bizi
(G.176/2)

18.Abbas. Hamza

Peygamberimizin amcasıdır , Mekke fethinde Müslüman olmuştur.Hamza, Abdülmuttalib'in oğludur. Peygamberimizin amcasıdır. Azbi Baba, ashabi selamlar:

Ṭalha vü 'Abbās u Ḥamza şad biñ Vaḳḳās hem
Cümle-i aşḫāb gözünü bā-şafāya şad selām
(G.124/6)

19.Caferi Tayyar

Peygamberimizin amcasının oğludur ve Hz Ali'nin büyük kardeşidir. Cafer –i Tayyar savaşta elini kaybetmiş cennete kendisine kanat verilip uçmuştur:

Azbi sen ādem isen çekme erenlerden elüñ
Gerçi Ca'fer çok olur Ca'fer-i Ṭayyār bir olur
(G.30/5)

b) ŞAİRLER

1.Niyazi Mısri

Niyazi, Malatya'da doğmuştur. Mısır'a gitmiş Kahire'de bir Kadiri şeyhine bağlanmıştır.Gezgin bir mutasavvuf derin bilgisi olan birisidir. On kadar eseri vardır. Niyazi, 4.Mehmet devrinde , son derece nüfuzlu bir şeyh olarak Lehistan seferine çıkacak ordunun maneviyatını yükseltecek irşatları yapmak üzere İstanbul'a çağrılmıştır. Devletle ilişkileri bazen iyi bazen de iftiralar yüzünden kederli geçen Niyazi son nefesini Limmi'de iken vermiş ve o adaya gömülmüştür.Bilgin , ünlü mürşit,

⁶⁴ Ahmet Talat Onay(2000):*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları,Ankara,s320

tasavvuf eri Ümmi Sinan'a çok vefalı bir mürit olan Niyazi Mısri ölümünden sonra daha çok şiirleriyle ün yapmıştır.⁶⁵ Azbi Baba, Niyazi Mısri'ye Limni adasına giderken eşlik etmiştir bunun sonucunda ondan çok etkilenmiş ve ona intisap etmiştir. Azbi Baba, Niyazi Mısri'ye gönülden bağlıdır:

Bir anuñ vechinden aldık feyz-i nūra mazharı
Sen Niyāzî dilber ile bizler olduk ehl-i nāz
(G.61/4)

Niyazi Mısri, Azbi'nin sultanıdır:

Bir kuş dilinüñ remzîdür vücūdum anuñ şehridür
Mışri vücūdum mışrîdür Niyāzî'dür sultān baña"
(G.2/5)

2.Nesimi

14. asırda yaşamıştır.Hurufiliği benimsemiştir.Rivayete göre bağdat'ın nesimi kasabasında doğduğu için kendisine Nesimi ismini almıştır. Şeriata olan aykırı sözlerinden dolayı şeriat uleması tarafından Halep'te derisi yüzülerek öldürülmüştür. Asıl adı Ömer İmadüddin'dir.⁶⁶

Azbi Baba, Nesimi'den feyz alır:

Nesîmiyle ezel geldüm “*ene-l-Hakk*” söyleyen bendüm
Okuyan mantık-üt-ıyır olur esrâruma vâşıl”
(G.97/4)

⁶⁵ Ahmet Kabaklı(2004): *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları , İstanbul,s425

⁶⁶ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, s824

c) TARİHİ VE EFSANEVİ KİŞİLER

1.Cem

Pişdadiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı olup İram mitolojisine göre yedi yüz ya da bin yıl yaşamıştır. Şarabı onun tarafından icat ettiği rivayet edilir. “Cam” ile birlikte anılır.

Bez̄m-i dilberde ber-ā-ber mest cām-ı Cem olup
Hem yine döndüñ baña biñ ‘arz u taqvā eyledüñ
(MÜS.5.7/2)

2.İskender

M.Ö. 356 yıl önce doğan İki İskender vardır. Biri Makedonya kralı Filip’in oğlunun adıdır. Çok zeki birisidir . İkinci İskender ise Arap hükümdarlarından Harisü’rayiş’in oğlu Zülkarneyn lakabıyla meşhur olan ve peygamber olduğu rivayet edilen zattır. Ab-ı hayat arayan kişidir.⁶⁷

Devr eyledüñ bir qovmadın mülkü fenāda
İskendere şor ‘ālem-i hayrān haberüñ sen
(K.17/14)

İskender’in Hz Muhammed yanında bir köledir:

Abdi kem-terdür yanuñda şāh-ı İskender anuñ
Saña her kim bende olsa şāh-ı ‘ālīşān olur
(K.2/15)

3.Karun

Hız Musa ‘nın akrabasından olup delaletiyle toprağı altın yapma sanatı olan kimyayı bulmuş ve bu sayede zengin olmuştur. Karun Musa’nın istediğı binde bir zekatı vermediğı için servetiyle yere batmıştı.Azbi Baba Karun’un malını isteyen kişi yokluktan sakınmaz mı diye ifade eder:

Kendüsi ā‘lā ider nūr-ı şariqatdan sefer
Māl-ı Kārun isteyen itmez mi yokluğdan hāzer
(MÜS.1.2/1)

⁶⁷ Ahmet Talat Onay(2000):*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları,Ankara,s260

4.Fagfur

Eski Çin hükümdarlarının adıdır.Bir rivayete göre Hz Nuh'un soyundandır.⁶⁸Dünya gelip geçicidir Bir çok Fagfur toprak altındadır. Dünya kimseye kalmaz:

Nice biñ Fağfūr ile dir turāb olmuş yatur
Şıgmayanlar ‘āleme ḫālā turāb olmuş yatur
(MÜS.2.1/3)

5.Lokman

Hikmetle meşhur olup Kur'an-ı Kerim'de mezkur olmakla nübüvvetine kail olan varsa da hakim-i rabbani bir zat olması daha kuvvetli bir ihtimaldir.Lokman bütün dertlere dermandır:

Derdine eyler devā Loqmāna minnet eylemez
Derd-i ‘aşkuñ ehl-i derdüñ derdine dermān olur
(K.3/2)

Bir çok ünlü kişi hatta Lokman dahi dertlere deva bulamamışlardır:

Kelām Ḥaḫ ile mülzem devāsız derde düşmüşdür
Nice Soqrāt nice Boqrāt Aristo nice biñ Loqmān
(K.1/36)

6.Firavan

Azamet sahibi anlamına gelir. Mısır kavimlerinden Amalika hükümdarlarına verilen lakaptır. ⁶⁹Kimse ölümden kaçamaz:

Def'āt ile vir cān u seri kaçma ölümden
Çercîsi gibi hūn-ı Firāvān ḫaberüñ sen
(K.17/16)

⁶⁸ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s145

⁶⁹ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s157

7.Sokrat ve Aristo

Edebiyatta akıl , hikmet ve isabetli görüş timsalidirler.Sokrat ve Aristo ölüm karşısında çaresizdirler:

Kelām Hāḡ ile mülzem devāsız derde düşmüşdür
Nice Soḡrāt nice Boḡrāt Aristo nice biñ Loḡmān
(K.1/36)

8.Bokrat

Eski Grek medeniyetinden ünlü hekimi Hippokrates'in İslam alemindeki adıdır.⁷⁰
Bokrat, hekim olmakla birlikte ölüm karşısında çaresiz kalmıştır:

Kelām Hāḡ ile mülzem devāsız derde düşmüşdür
Nice Soḡrāt nice Boḡrāt Aristo nice biñ Loḡmān
(K.1/36)

9.İsfendiyar

Keyaniyan'dan Küştasb'ın oğludur. İranlılarca büyük kahraman Yunanlılarca büyük hükümdardır. Rüstem ile ettiği savaşta ölmüştür.⁷¹Dünya İsfendiyar'a dahi kalmamıştır. Şöyle ki:

Ḳanı İskender Süleymān ḡaniyā İsfendiyār
Ḳaniyā Sām u Nerimān Ḳahramān-ı nāmdār
(MÜS.1.3/1)

10.Sam ve Neriman

Sam, Neriman'ın oğludur.Neriman pehlivan demektir. Neriman Rüstem'in dedesidir.⁷²

Ḳanı İskender Süleymān ḡaniyā İsfendiyār
Ḳaniyā Sām u Nerimān Ḳahramān-ı nāmdār
(MÜS.1.3/1)

⁷⁰ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s74

⁷¹ Ahmet Talat Onay(2000):*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları,Ankara,s64

⁷² Ahmet Talat Onay(2000):*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları,Ankara,s65

11.Rüstem

Neriman'ın torunudur. Zal'in oğludur. Keyhüsrev'in saltanatı sonuna kadar cihan pehlivanıydı. Rüstem dahi Hz Muhammed'in kapısında en aşağı köledir:

Çapusunda bende-i ednâ olur Rüstem anuñ
Eyleyen şîr-i vegâdur nefsi şa'bânıyla baħş
(G.19/5)

12.Dara

Keyaniyan'ın sonuncu hükümdarıdır.İskender ile savaşmış mağlup olmuştur.ⁱⁱŞiirde bu olaya telmihte bulunulur:

Sañma cân virmek seri kuyuñda minnetdür baña
Şâh-ı İskender degül Dârâ'yı sensiz istemem
(G.115/4)

13.Nemrud

Nemrud, Babil ülkesinin kurucusu olup , Babil kulesini yaptıran Hz. İbrahim'i ateşe atmasıyla ünlüdür.ⁱⁱⁱ

Başuñ eflâke irerse kırkma Nemrüd bir olur
Geşt gebrveş gâh alt ol gâh üst ol ey gönül
(G.93/4)

14.Hızır

Rivayete göre ebedi hayata mazhar olan nebidir. İki Hızır olduğu sanılmaktadır. Biri İlyas, diğeri Hızır'dır. Asıl ismi Belban'dır. Hızır ile İlyas bir Hıdrellez günü birleşmişlerdir.Hızır'ın ab-ı hayatı içtiği sanılmaktadır:

Tev'em-i 'Îsâ olursuñ cāvidān ender hayāt
Hızır olursuñ hem bulursun āb-ı hayvānı dürüst
(G.17/3)

El-kehf suresinin ikinci hikayesini teşkil eden Hz. Musa ile Hızır kıssanın tasvvufta ayrı bir yeri ve önemi vardır.Bunun sebebi kıssanın tasvvufun iki ana esasını adeta kendinde temsil etmekte olmasıdır.Bunlardanilki irşad yahut mistik yola klavuzluk

öteki ise bu irşada konu olan ilm-iledünni yani çalışarak elde edilmesi mümkün olmayan Allah tarafından verilen Vehbi ilimdir.

Hızır Abdal'ın reisi olarak tanındı ve Nakibu'l-evliya diye tavsif oldu.Bunun sebebi Abdal zümresinden olup.Hz. Adem'in karışığı kabul edilen Abdu'l Basir'in peygamber sayıldığı için Hızır'la bir telakki edilmesiydi. Hızır'bazı şahsiyetlere görünüp onlarla konuştuğu kabul edilmiştir.Bunları iki grupta ele almak mümkündür:

1-Kitabu'luma', Tabakatu's-süfiyye er-Risalatul-Kuşeyriyye ihyau Ulümi'd-Din ve benzeri bazı klasik kaynaklarla sonraki dönemlerde ve hatta günümüze yakın zamanlarda yazılan muhtelif tasavvufieserlerde Hızır'ın madden yaşadığı cismen mutasavvıflarla mülekatta bulunduğu ileri sürülür.Bumeydanda bir hayli kağıt ve menkabe bulunmaktadır.Bunlarda anlatıldığına göre Hızır gözle görülen bir beden olarak herhangi bir kimse kılığına gelir ve istediği ile konuşup sohbet eder; hatta herhangi bir insan gibi yemek yer.

2-Sadru'd-Din Konevi ve imam Rabbani gibi bazı mutasavvıflarda Hızır'ın hayatının rühani bir nitelik taşıdığını bu sebeple ancak rühani hayatta görülebileceğini söyler.⁷³

Hızır kavramının Bektaşî-Kızılbaş inançlarında sahip dolayısıyla bu inanç çevrelerinde meydana getirilen edebi mahsullerde bunlar arasında en çok nefeslerde zikredilen kavramların büyük bir yer tuttuğu görmek tabidir. Tasavvufta İlyas'ında Hızır gibi ebedi hayatta olduğuna inanılır.⁷⁴

15.Deccal

Yakın doğu mitolojisine göre kıyamet alametlerinden biride Deccal'ın çıkmasıdır.Bunun tek gözü vardır.Meydan çıkınca tanrılık iddiasında bulunacaktır.Bir eşeğin üzerinde dolaşacak bu eşeğin her bir tüyü bir ses çıkaracak bu sesi işitenlerin çoğu ona uymakla batıl yola girmiş olacaktır.Ama nihayet Methi çıkacak onu Şam'da yakalıyarak öldürecek.

Deccal'ı öldürecek olan Mehti'de şöyle anlatılır:Sıcak memleketlerde serinlik için Serdap denilen yere girmiş ondan sonra görülmemiştir.Kıyamet yaklaşınca tekrar ortaya çıkacaktır.O zaman Deccal'ı Şam'da yakalayarak öldüreceği efsanelerde yer alır.⁷⁵

⁷³ Ahmet Yaşar Ocak(1985): *İslam –Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır- İlyas Kültü*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara,s84-85

⁷⁴ *Gazali*,3,182; Muhammed Parsa,;Lamii,s30

⁷⁵ Murat Uraz(1967): *Türk Mitolojisi*, Hüsni tabiat Matbaası, İstanbul,s72

d) MASALLAŞMIŞ AŞK KAHRAMANLARI

1.Leyla ile Mecnun

Aşk , aşık ile maşuk için sembol olan kahramanlardır. Kays(Mecnun) sevgilisine düşkünlüğü , ızdırabı, perişanlığı ve cinnet haliyle, aşık için teşbih unsuru olurken Leyla, naz, cevr,cefa özelliği ile maşuka teşbih unsuru olmaktadır.

Yüri Mecnün olma gör maşşüdü Leylāda ara
İkilikden geçübün zir ile belāda ara
(TCB.2.2/4)

Azbi Baba, için Hz Muhammed olmadan Leyla'nın hiçbir anlamı yoktur:

Zerredür yanumda Yūsuf'l'a Züleyhā sevdigüm
Gerçi men kılsam velî Leylā'yı sensiz istemem
(G.115/3)

Mecnun dünyadaki her şeyden vazgeçerek Leyla'yı bulmuştur:

Rāh-ı 'aşka her mecāziden eger yol çıkmasa
Olmaz idi mübtelā Kays cān ile Leylā perest
(G.16/4)

2.Adem ile Havva

Mukaddes kitapların beyanlarına göre Cenab-ı Allah Adem'i topraktan , eşi Havva'yı Adem'in kürek kemiğinden yarattı. Melekler gibi hayat geçirmelerini , ibadet etmelerini ve yalnız memnu meyveden yememelerini ferman etti. Hatta Adem'in zatını tebci için bütün meleklerle Adem'e secde etmelerini ferman buyurdu. Ancak şeytan Adem'in topraktan kendisinin ise ateşten yaratıldığını ateşin ulvi toprağın suffli olduğunu söyleyerek secde etmedi.⁷⁶

Havvā diyerek hayli zamān ağladı gezdi
Ādemden işit āhiyla efğan haberüñ sen
(K.17/2)

⁷⁶ Ahmet Talat Onay(2000): *Mazmunlar ve izahı*,Akçağ Yayınları,Ankara,s67

3.Yusuf ile Züleyha

En güzel dini hikayelerden biri olan Yusuf u Züleyha kıssası, kaynağını ta Tevrat'tan alarak çeşitli renkler altında zamanımıza dek gelmiştir. Kur'an'da en güzel kıssa olarak nitelendirilir.⁷⁷

Zerredür yanumda Yūsuf'la Züleyhā sevdiğüm
Gerçi men kılsam velî Leylā'yı sensiz istemem
(G.115/3)

4.Ferhad ile Şirin

İran edebiyatı mesnevi konuları arasında önemli yer tutan bir hikayedir. Ferhad ızdırap içinde ölür.Azbi Baba Ferhad'ın Şirin için canını vermesinden söz eder.⁷⁸

Ölmeden kaçmak nedendür saña hüccet var iken
Cânını cānāne virmiş 'ālemüñ Ferhād'ı var
(G.43/4)

B)KAVİMLER

1.Yahudi

Yahudi, Hz Yakub'un oğlu Yehuda soyundan gelenlere İsrailoğullarıdır. Azbi,Yahudi dersini dinleyerek Müslümanlara zulm edildiğini söyleyerek on iki imama zarar verenlere sesleniyor:

Yok yire zulm eyledüñ kadar vefāyı bilmedüñ
Okuduñ dersi Yahūdî dersi Hakk'ı bilmedüñ
(TKB.5.4/1)

⁷⁷ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, s152

⁷⁸ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, s507

C) ÜLKELER-ŞEHİRLER- KALELER

1.Horasan:

İran'ın doğusunda kalan bir bölgedir. Horasan Güneşin doğduğu yurt anlamındadır. Divan şiirinin coğrafyası içinde önemli bir yer tutar. Belh , Buhara gibi şehirleri madenleri ve verimli arazisi ile olduğu kadar buradan Anadolu'ya yapılan göçler nedeniyle önemlidir.Horasan ismi divanda üç beyitte geçer.

Hırķam anuñdur başumda tācum bir bendeyem boynumda teslīm
Delīl-i bürhān şāh-ı Ḥorāsān her derde dermān vāriş-i ekber
(K.20/14)

Azbi on iki imamdan biri olan Ali Musa Rıza'nın Horasan topraklarında defnolunduğunu söyler:

Med-i fen ḥāk-i Ḥorāsandur ‘Alī Mūsā Rızā
Ravza-i pākūñ ṭavāf it eyle ḥac-ı ekberî
(K.10/8)

2.Ken'an

Hız Yakub'un memleketidir. Bugünkü Filistin'dir. Nuh peygamberin oğlu Ken'an adına izafeten bu adı almıştır⁷⁹.Divanda iki şiirde adı geçmektedir.

Hız. Yusuf, Kenan ilinde yaşamaktaydı. Kardeşleri onu bir kuyuya atmışlardır. Onun yokluğunda babası Yakub Yusuf'a olan özleminden dolayı çok ağlayıp inlemiştir. Şiirde bu olaya dikkat çekilir.

Cevr-i Yūsuf'la ma‘ān nāliş-i Ken‘ān'da daḥı
Zaḥm-ı Eyüb'den aķan çeşme gibi ķānde daḥı
(TCB.2.3/3)

‘Andelīb gülşene nağme-i Ke‘nān'dur Mevlevî
Nağme-i cān söz ne ile hem zebāndur Mevlevî
(MÜS.11.4/1)

⁷⁹) İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s266

3.Medine

Hz Muhammed'in türbesinin bulunduğu yerdir.Yesrib, Müslümanlıktan önceki ismidir.Hz Muhammed'den haber almak için Medine'ye gitmek gerekmediğini gönlümüzün Hz Muhammed'le birlikte olduğunu söyler:

Medine şehrine gitme haber isterseñ Aḥmed'den
Bizim Aḥmed dilinden feyz alır rûḥānumuz vardır
(K.4/6)

Azbi, Hz Muhammed'e komşu olmasını söyler:

Medine söylemez Aḥmed dilen biñ yıl mücāvır ol
Beni bul Aḥmedi bulduḡ görünmez ḡānumuz vardır
(K.4/8)

4.Mısır

Mısır, ülkesidir. Yusuf u Züleyha'nın maceralarının geçtiği yerdir.⁸⁰ Ken'ân , Rum gibi isimlerle birlikte kullanılır. Ayrıca Yusuf'un güzelliğinden telmihen sevgilinin yüzü Mısır'a benzetilir.⁸¹ Nil nehri Mısır'a hayat vermektedir. Divanda iki beyitte adı geçer.

Bir ḡuş dilinüñ remzîdür vücūdum anuñ şehridür
Mıṣrı vücūdum mıṣrîdür Niyāzî'dür sultān baña
(G.2/5)

5.Kerbela

Irak'ta bulunan bir bölgedir. Bağdat'ın güneybatısına düşer. Hz Hüseyin'in şehit edildiği yerdir. Hz Hüseyin, bu sahrada çok acıklı bir şekilde , susuz bırakılarak şehit edilmiştir.⁸² Divanda yirmi iki beyitte Kerbela ismi geçer. Azbi, Hz Hüseyin'in şehit edilmesinden sık sık söz eder. Kerbela Hz Hüseyin ile özdeşleşmiştir.

⁸⁰ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, s599

⁸¹ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s315

⁸² İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s267

Hasan halkı rızâ gözle ‘ayân anı nihân görmez
 Hüseyin Kerbelâ deşt-i belâda rāh nümādandur
 (K.15/10)

6.Çin, Hıta

Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani ‘nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının da pek güzel minyatürle süslü olması dolayısıyla güzel yüz , daima Çin’e nisbet edilmiştir. Edebiyatta Çin reim sanatının merkezi olarak işlenmiştir. Eskiden Çin ülkesinde Türkler ve özellikle Hıta, Hutun, Maçin diyarının halkıyla Çiğil güzellerinin de bulunuşu , kelimeye geniş kullanım sahası sağlamıştır. Bu ilişkiden yola çıkarak sevgilinin misk kokulu saçını anılır. Çünkü misk orada bulunur.⁸³Divanda iki beyitte adı geçer.

Çin ile Hıta milketini bir pula almam
 Miskîn saçını ‘anber-i sārāya değişmem
 (G.114/2)

Ṭalibe bûyî Hıta’dan gelse müşg-i bûy-ı gül
 Kande ise kendüzini buldur ol nev-ḥūdan
 (G.149/3)

7.Mescid-i Aksa

Kudüs’te Hz. Süleyman tarafından yaptırılan camiın yerine ve Müslümanların ilk kiblesi olan camiye Mescid-i Aksa denilir.⁸⁴

Azbi, temiz kalpte , Mescid-i Aksa’da hikmeti aramasını söyler. Azbi, peygamberin kölesi olduğunu ifade eder:

Bende-i āl-i resūluñ Mescid-i Ākşāsıyam
 Kāfire oldum kilisā herkesüñ ākşāsıyam
 (G.121/1)

⁸³ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s103

⁸⁴ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s309)

8.Ka'be

Hicaz'da , Mekke'de Harem-i Şerif'in hemen hemen ortasında bulunan kutsal binadır. Tufan'da yıkılmış, Hz İbrahim tarafından ihya edilmiş bütün Müslümanlar tarafından kutsal görülmüştür.⁸⁵ Divanda altı beyitte adı geçer:

Taḥammül eylemez luḫfa tenezzül eylemez cevre
Bî-ḥaḫḫ-ı Ka'be'ye Merve vücūd eski bî-nādāndur
(K.15/7)

Vücūdı Ka'beden aḫdem şananlar şandılar gerek
'Alî'nün cismi efdāldür Muḫammed Muştafā'dandur
(K.15/9)

D) DAĞ ,DENİZ, NEHİRLER

1.Tur-ı Sina

Sina çölünde bir dağın özel adıdır. Musa peygamber, kendine inananlar ve Mısır'dan çıkıp giderken Allah'a davetiyle bu dağa çıkıp orada Allah ile konuşmuştur. Bu yüzden "Kelim" sıfatını almıştır. Allah dağa tecelli edince dağ paramparça olmuştur. Tur Dağı insanın maddi yönünü temsil eder.⁸⁶ Divanda bir betitte ismi geçer. Hz Musa'nın Allah'la konuşmasına telmihte bulunulur.

Ṭūr-ı Sînāda mükellim gibi Mūsā sensin
Bez̄l ü cān eyler iseñ münkire Yaḫyā sensin
(TCB.1.1/2)

2.Kaf Dağı

Masallarda zümrüd-i ankanın yaşadığı sanılan dağdır. Şarkın kozmolojisinde arzın etrafını çepeçevre saran dağdır.⁸⁷ Divanda bir beyitte adı geçer.Türk İslam mitolojisinde adı var ancak kendisi yoktur.Kaf Dağı zebercet renginde imiş.Kaf Dağının yüksekliği

⁸⁵ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları,Ankara,s475

⁸⁶ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s461

⁸⁷ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları,Ankara,s479

beş yüz fersah imiş.⁸⁸ Azbi, kendisini anka kuşuna benzetir,yerinin Kaf dağı olduğunu söyler:

Māverā-yı kalle-i Qāf u qadimdür menzilim
 Rub‘-ı meskūn içre pervāz eyleyen ‘anqā menem
 (G.118/2)

3.Merve

Mekke’de bir dağın adıdır. Hacılar bununla Safa ovasında sa’y ederler. , yani yedi defa dönerler, hac farızasını yerine getirirler.⁸⁹

4.Fırat

Şehîdān xanı oldum ki talib-i ab revān itdi
 Adūlar māni‘ olduğda Fırāt zehrūñ ‘ayān itdi
 (TKB.2.1/1)

Şehîdān xanı ol dem ki Fırāta hūn nişār itdi
 ‘Adūlar xonmasun deyü Fırāt levnūñ tebār itdi
 (TKB.1.4/1)

5.Nil

Mısır’ın hayat kaynağı olarak bilinen nehirdir. Ülkeyi baştan başa geçerek Akdeniz’e dökülür. Mısır’a sağladığı berekt ve feyz ile ele alınır.⁹⁰ Azbi, feyz alınmasını ister :

Hāne berdüş olmadan iste rehā
 Baħr-i ‘ummāna karşı Mışra Nil ol
 (G.99/3)

6.Umman Denizi

Umman denizi Arap yarımadasının günedoğu köşesinde Hint kıyılarına kadar uzanan açık denizdir⁹¹.Tasavvufi Edebiyatta deniz vahdeti damlaları ise kesreti simgeler.

⁸⁸ Murat Uraz(1967): *Türk Mitolojisi*, Hüsnu tabiat Matbaası, İstanbul,s130

⁸⁹ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi,Ankara,s623

⁹⁰ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s359

⁹¹ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi,Ankara,s1120

Hakikat ehli Allah'ı bir deniz kainatı da dalgaları olarak görürler.⁹² Divanda bir şiirde adı geçmektedir. Azbi, Allah'ı Umman Deniz'i olarak görür.

Hāne berdüş olmadan iste rehā
Baħr-i 'ummāna karşı Mışra Nil ol
(G.99/3)

E) AYLAR

1.Muharrem

Müslümanlıktan önce bu ayda savaş haram olduğu için muharrem adı verilmiştir. Bu ayın ilk on gününde Kerbela olayını yıldönümü olarak matem yapılır ve onuncu günü de aşure pişirilir.⁹³Divanda üç beyitte adı geçer.Azbi, bu ayda savaş yapılmayacağını , haram olduğunu söyler:

Bu eyyām özge āmmā iş bu mātem pür-şer budur
Bu eyyām içre haremlik ħarām oldu Muħarrem'dür
(TKB.1.2/1)

2.Ramazan

Kameri aylarının dokuzuncusudur. Bu ayda oruç tutmak farzdır. Otuz gün devam eder. Kur'an Kerim bu ayda indirilmeye başlandı.⁹⁴ Divanda bir beyitte adı geçer. Azbi Ramazan ayının bittiğini şevval ayının geldiğini söyler:

Şanma ey gün geçer ömrüñe zevāl yeter
Ramazān geldi gitdi şevāl şevāle binmiş
(İ.1/2)

F) ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Divanü Lūgat-it-Türk'te atasözleri Arapça mesel, Türkçe sav sözcükleriyle anılmıştır. Divan edebiyatında ve Osmanlıcada bu kavram için mesel de, darbimesel de

⁹² İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s111

⁹³ Ferit Develioğlu,(1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lūgat*, Aydın Kitabevi,Ankara,s668

⁹⁴ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* Kapı Yayınları, İstanbul,s374

geçer. Darbimesel, aslında “mesel getirmek, duruma uyan yaygın bir söz ya da bir atasözü söylemek” demektir; ama atalarsözü anlamında kullanılmıştır. Otuz yıl öncesinde deyimlerin başka bir adı da meşhur sözler idi.

1. Atasözleri

Atasözleri kısa ve özlü sözlerdir. Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaşan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir.⁹⁵

1. At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.⁹⁶

Er ölür adı kalur dirler meşeldür sen dağı
‘Ālem içre bir eşer koy kim sezā-yı rahmet ol
(G.98/3)

2. Bir karpuz bir koltuğa sığmaz.⁹⁷

Hele bir koltuğa sığmaz iki karpuz dirler
Bu sözi añlar isen ‘ahd ile ikrār bir olur
(G.30/2)

3. İki gönül bir olunca samanlık seyran olur.⁹⁸

İki gönül bir olunca şamanlık cennet olur
Bir gönül iki olunca cennet pür-mihnet olur
(G.29/1)

⁹⁵ Ömer Asım Aksoy(1988): *Atasözleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s37

⁹⁶ Aksoy,(1988:413)

⁹⁷ Aksoy,(1988:1515)

⁹⁸ Aksoy,(1988:1512)

2.Deyimler:

Bir kavramı bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümcedir.⁹⁹

1.ayak altında kalmak.¹⁰⁰

Çalmışum zillet içinde dest-gîrüm var yok
Bir ayak altında kalmış ‘âciz u bî-çâreyem
(G.122/3)

2.ayak basmak.¹⁰¹

Ey beğâ sultânı çünkü ‘âleme basduñ ayak
Revşen itdüñ şark u ğarbuñ arasuñ bakduñ çerāk
(G.75/1)

3.Baş açık yalın ayak¹⁰²

Sîne pür-dağ baş açık yaluñ ayak abdâlveş
Geldi şeydu’llâha güyâ lâlezârı bağçenüñ
(G.88/4)

4.Baş çekmek.¹⁰³

Çayd-ı ‘âlemden geçüp üç o semâya baş çeker
Kâküli dilber olunca çiledârı kimsenüñ
(G.81/3)

5.Can feda olmak.¹⁰⁴

⁹⁹ Ömer Asım Aksoy(1988): *Atasözleri Sözlüğü*,İnkılap Kitabevi, İstanbul,s52

¹⁰⁰ Aksoy,(1988:3477)

¹⁰¹ Aksoy,(1988:3480)

¹⁰² Aksoy,(1988:3625)

¹⁰³ Aksoy,(1988:3643)

¹⁰⁴ Aksoy,(1988:4200)

Kim ki el faqrı fenādan lezzet aldı şāh olur
Rāh-ı ‘aşka ölmege hālākına cānum fedā
(G.5/3)

6.Candan geçmek.¹⁰⁵

Evvel cān u başdan geçer ‘aşk baırına tālān ‘āşık
Maħmūr olsa tekrār ier bir hāl üzre alan ‘āşık
(G.78/1)

7.Can kurban.¹⁰⁶

‘Arz olursa ‘id-i ekberde vişālüñ dōstum
Cānumı urbān idersem am degül şükranelik
(G.90/2)

8.Can vermek.¹⁰⁷

Hudā ‘aşķında cān viren ebed bāķidür ol haydār
Tevellāsın teberrāsın bilen ehl-i azādandur
(K.15/4)

9. ciğeri yanmak.¹⁰⁸

Cigeri yandı zāhirin bu mātem mācerāsından
İş bu mātemdür am-ı hicr ile sîne dağladuñ
(TRK.1/2.4)

10.Dillere destan olmak.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Aksoy,(1988:4194)

¹⁰⁶ Aksoy,(1988:4249)

¹⁰⁷ Aksoy,(1988:4557)

¹⁰⁸ Aksoy,(1988:4310)

¹⁰⁹ Aksoy,(1988:4715)

Men saña gönül vireli meni şeydâ eyledün
 Adımı dillerde destân halka rüsvâ eyledün
 (G.83/1)

11.El çekmek.¹¹⁰

Gönül geç küfr ü îmāndan ferāgat eyle mezhebden
 Bekā vü fāni kaydından elün çek ‘arîf ol dānā
 (K.8/10)

12.Eli boş.¹¹¹

Gören şanur beni ādem velākin fitne-engîzim
 İçim hîle elüm bomboş ki bir kırî arabîşim
 (K.15/20)

13.Gönül vermek.¹¹²

Men saña gönül vireli meni şeydâ eyledün
 Adımı dillerde destân halka rüsvâ eyledün
 (G.83/1)

14.Gözünü ayırmamak.¹¹³

Gördüğünden göz ayırmaz olsa dünyā bir yaña
 Sürdüğü esmāyı çehri naşşiyān açmaz kıpar
 (G.44/5)

15.Göz dikmek.¹¹⁴

Gülşeni dehre diküp göz cümleinin hāli bilür
 Hayli esmā-ı peyā pey eylemiş ezber geniş

¹¹⁰ Aksoy,(1988:5016)

¹¹¹ Aksoy,(1988:503)

¹¹² Aksoy,(1988:5530)

¹¹³ Aksoy,(1988:56939)

¹¹⁴ Aksoy,(1988:5584)

(G.65/2)

16.Haber vermek.¹¹⁵

Benim hāl-i melālümden haber bir bir virür kâğaz
 amu ahvāli keş eyler açan yāri görür kâğaz
 (G.28/1)

17.Haram olmak.¹¹⁶

Bu mātem sergüzeşti urfe mātem derd-i pür-amdur
 Bize gülme arām oldu bu dem māh-ı Muharrem'dür
 (TRK.1/5.1)

18. iki baştan olmak.¹¹⁷

Ki 'āřı ile ma'řū arasında
 İki başdan olasıdur muabbet
 (G.12/4)

19.Kan alamak.¹¹⁸

İş bu mātemdür amu 'ař ehline an aladuñ

20.Kan dökme.¹¹⁹

Viřālüm h'ānuña gel an dökem bu eřm-i hün-h'āri
 Bu nu-u pāküme teslīm olan şahib-liādandur
 (K.15/5)

21.Kıyamet koparmaq.¹²⁰

¹¹⁵ Aksoy,(1988:5816)

¹¹⁶ Aksoy,(1988:5896)

¹¹⁷ Aksoy,(1988:6213)

¹¹⁸ Aksoy,(1988:6499)

¹¹⁹ Aksoy,(1988:6512)

¹²⁰ Aksoy,(1988:6809)

Çoparı başına halkuñ kıyāmetler şaçar vā‘iz
 Çıxınca kürsüye ‘aynı zebān kendi olur vā‘iz
 (G.71/2)

22.Kulağını çınlatmak.¹²¹

Çulağumda çınlayan men degülüm sen degül
 Yā kimdür bu söyleyen men degülüm sen degül
 (İ.5/1)

23.kurban olmak.¹²²

Tā be aḥşām cān virür kuyuñda qurbān olmağa
 Hāk-i pāye āfitābuñ güllesi galṭān olur
 (K.2/21)

24.Kuş uçmaz¹²³

Ne şahrādur ki deşti Kerbelā şāhrā-yı hicrāndur
 Kuş uçmaz māverāsından ki kullar bunda ḥayrāndur”
 (TRK.1/3.1)

25.Oyun etmek.^{iv}

Benüm āhumdan ey dilber şaxın pek iḥtirāz eyle
 Çü benümle oyun olmaz bilürsün kim yamān ateş
 (G.64/4)

26.Ses vermek.¹²⁴

¹²¹ Aksoy,(1988:6929)

¹²² Aksoy,(1988:6956)

¹²³ Aksoy,(1988:6978)

¹²⁴ Aksoy,(1988:7823)

Her şadā ki elvedā‘dan ses virir yā Hū deyü
 Şanma ki ra‘d-ı felekdür āh idüp eyler fezā
 (K.19/2)

27.Yüz sürmek.¹²⁵

Pāyine yüzüñ sür o şehüñ añla cevābı
 ‘Azbi gibi bir hākiyle yeksān haberüñ sen
 (K.17/20)

28.Yüz yerde olmak.¹²⁶

Yüzüm yerde özüm elde tenüm Hāķ
 Erenler çākerinüñ çākerîyim
 (K.9/20)

¹²⁵ Aksoy,(1988:8868)

¹²⁶ Aksoy,(1988:8921)

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Cemal (1986): *Peygamber Kıssaları*, İstanbul, Sabah Yayınları
- AKSOY, Ömer Asım (1988): *Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, İnkılap Kitabevi
- _____ (1988): *Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, İnkılap Kitabevi
- AKÜN, Ömer Faruk, “*Divan Edebiyatı*” *D.İ.A.* 9., s397-399
- Ana Biritannica, c3,s195,2004
- ATALAY, Besim (1991) : *Bektaşilik Ve Edebiyatı* , İstanbul, Ant Yayınları
- Azbi Baba,*Azbi Baba Divanı*,Hacı Mahmud Efendi(3521), Süleymaniye Kütüphanesi
- _____, *Azbi Baba Divanı*,Hacı Mahmud Efendi (3597), Süleymaniye Kütüphanesi
- _____, *Azbi Baba Divanı*,Petev Paşa, Süleymaniye Kütüphanesi
- BANARLI, Nihad Sami (1971): *Resimli Türk Edebiyatı*, İstanbul,Milli Eğitim Bakanlığı,
- Bandırmahzade Ahmed Münib(1888): *Mir’atü’l-Turuk*, İstanbul
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1999):”*Divan Edebiyatında Şiir Kavramı*” *Osmanlı Üzerine Metinler*, İstanbul ,YKY
- Dergah Yayınları(1981): *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* C.1
- _____ (1981): *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.4
- DEVELİOĞLU, Ferit (1998): *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları
- ERGÜN,Sadedin Nüzhet: *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri* , İstanbul,İstanbul Maarif Kitaphanesi
- _____ (1930): *Bektaşî şairleri*, İstanbul, İstanbul Devlet Matbaası
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki, (1980):*Bütün Yönleriyle Bektaşilik*,İstanbul,Yeni Çığır Kitabevi
- ERGİN, Muharrem (1997):*Osmanlıca Dersleri*,İstanbul, İstanbul Boğaziçi Yayınları
- Gazali,3,182; Muhammed Parsa,;Lamii,s30
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1955): *18. Yüzyıl Divan Şiiri*, İstanbul ,Varlık Yayınları
- _____ (1963):*Alevi Bektaşî Nefesleri*, İstanbul
- _____ (1963) : “Bektaşilik- Hurufilik ve Fadl , Allah’ın Öldürülmesine Düşürülen Üç Tarih”,*Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul
- _____ (1973):*Hurufilik Metinleri Kataloğu*,Ankara,Türk Tarih Kurumu Basımevi
- _____ (1979),*Kaşif’ül Gıta, Caferi Mezhebi ve Esasları*, İstanbul, Zaman Yayınları
- _____ (2004): *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler Ve Atasözleri*, İstanbul İnkılap Kitabevi
- GÜNER, Hamza,(1967):*Kütahyalı Şairler* , KütahyaKütahya Basımevi

- GÜRGENDERELİ, Müberra(2002): *Hasan Ziya’i (Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı)*, Ankara , Kültür Bakanlığı
- İSEN, Mustafa (1989): *Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri*, Ankara Milli Eğitim Yayınları
- İZ, Mahir (1969): *Tasavvuf*, İstanbul, Rahle Yayınevi
- KABAKLI, Ahmet (2004): *Türk Edebiyatı* , İstanbul,Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
- KARA, Kemal (2002): *Tarih İstanbul*,Önde Yayıncılık,
- KAYALI, Hülya (1988): *Kütahya Şehri*,İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul Yüksek Lisans Tezi
- KILIÇ, Cemil (2003): *Kütahya Araştırmaları*, Kütahya,Kütahyalılar Kültür ve Dayanışma Derneği
- KOÇYİĞİT, Talat,(1985): *Hadis İstılahları*, Ankara
- LİNGS,Martin,çev.Harun Şencan(1986):Tasavvuf Nedir,İstanbul,Akabe Yayınları
- Menakıb-ı Hacı Bektaş-i Veli
- MENGİ, Mine (2002): *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, AnkaraAkçağ Basımevi
- Meydan Yayınevi,*Meydan Larousse*, C.11
- Nabi Divanı,Haz. Ali Fuat Bilkan(1997), İstanbul,Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- OCAK Ahmet Yaşar,(1985): *Kalenderiler ve Bektaşilik*, Ankara, Türk Kültürü Araştırma EnstütüsüYayınları
- _____ (1985): *İslam –Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır- İlyas Kültü*, Ankara Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları
- ONAY,Ahmet Talat (2000):*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara Akçağ Yayınları
- ÖZÇELİK, Mustafa,(2003): *Kütahya Araştırmaları*,Kütahya, Kütahyalılar Kültür ve Dayanışma Derneği,
- ÖZTELLİ, Cahit (1973): *Bektaşî Gülleri*, İstanbul ,Milliyet Yayınları
- PALA, İskender(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul,Kapı Yayınları,
- SERİN, Rahmi (1984): *Halvetilik Ve Halvetiler*,İstanbul, Petek Yayınları
- Sun’ullah-ı Gaybi Divanı,Haz.Bilal Kemikli(2000): İstanbul,MEB
- Sükkeri Divanı*,Haz. Erdoğan Erol (1994): Ankara ,Ankara KültürDil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkez Yayını , sayı: 89
- Sünbülzade Vehbi*, Haz. Süreyya Ali Beyzadeoğlu(2000):İstanbul,Şule Yayınları
- Şemseddin Sami,(1992):*Kamus-ı Türkî*, İstanbul,Çağrı Yayınları
- Şinasi,Haz.Süreyya Beyzadeoğlu,*Durûb-ı Emsâli Osmaniye*, İstanbul Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Tahirü'l-Mevlevi,Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu(1973): *Edebiyat Lugatı*, İstanbul
- TULAY, A.S: *Kütahya Arkeolojisi*, Kütahya Atatürk’ün 100. Yılına Armağan

TDK *İmla KILAVUZU*,(2000) Ankara

Türk Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, C.1

_____ *İslam Ansiklopedisi*, C.7

_____ *İslam Ansiklopedisi*, C.13

_____ *İslam Ansiklopedisi*,C.4

_____ *İslam Ansiklopedisi*, C.15

URAZ, Murat,(1967): *Türk Mitolojisi*, İstanbul,Hüsnü Tabiat Matbaası

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1932): *Kütahya Şehri*, İstanbul, Devlet Matbaası

_____ (2003): *Osmanlı Tarihi*, Ankara ,Türk Tarih Kurumu Basımevi

IV. BÖLÜM
AZBİ BABA DİVANI
(TENKİTLİ METİN)

DİVAN NÜSHALARI

1. M NÜSHASI:

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, (3597).

Nüshanın Özellikleri: 76 yk.234x143-174x104 mm, Rik'a yazı,mukavva cilt.

Bu nüsha:

“Kalem cevlân idüp döksün zebānuñ gevher-i yektâ

Harîdârı metâ -y1 ‘aşk olan elbet olur dānâ”

beyti ile başlamakta ve : “Şağın esrârına vaqf degilseñ ta‘nı ço zâhid

O saħk olmuş zümrüdden bulur efi-i ğam kûrî”

beyitiyle bitmiştir.Divan Karaağaç Postnişini Hasib Baba'nın evlatlarından Esseyid Ahmed 'Ataullah Rıfat Yemin Baba tarafından H.1282 yazılmıştır.

2. P NÜSHASI:

Süleymaniye Kütüphanesi,Pertev Paşa Bölümü.

Nüshanın Özellikleri:77 yk.235x165-165x115 mm 19 st.Rik'a yazı,mukavva cilt. Süleymaniye Vakfı'nın mührü bulunmaktadır. Nüshanın kimin tarafından ve hangi tarihte yazıldığı belli değildir.

Bu nüsha:

“Hezâ Divân-ı Dervîş 'Azbi Baba Efendi Kıudsî Allâh Sırrel-'azîz

Bismillahirrahmanirahim

Kalem cevlân idüp döksün zebānuñ gevher-i yektâ

Harîdârı metâ -y1 ‘aşk olan elbet olur dānâ”

Beyti ile başlamakta: “Şağın esrârına vaqf degilseñ ta‘nı ço zâhid

O saħk olmuş zümrüdden bulur efi-i ğam kûrî”

Beyiti ile bitmiştir.Ayrıca “ ‘Aceb seyrân 'âlemdür bu Bektâşi meydâni” sözü not düşülmüştür.

3. H NÜSHASI:

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahnud Efendi Bölümü (3521)

Nüshanın Özellikleri:57 yk.209x152,157x97 mm Rik'a yazı,23 st. Mukavva cilt.

Bu nüsha:

“Dîvân-ı Hâzret-i ‘Azbi Baba Tâtâr Bâzarcıgında Meskeni “Kaşâid-i Hâzret-i ‘Azbi Baba Kıddusî Sürruhi vü Der Na‘t-ı Resül Ekrem Şallâllahu Te‘âlâ ‘Aleyhi Ve‘s-selâm

“Eş-şalâtü ve‘s-selâm ey pâdişâhum Muştafâ
Eş-şalâtü ve‘s-selâm ey vâkıf-ı sırr-ı Hudâ”
sözleriyle başlamaktadır.

“Bu mâtem hayretinden sîne süzân eyle ey ‘Azbi
Bu şi’ri süz-nâki dilde pinhân eyle ey ‘Azbi”
Sözleriyle bitmektedir.

Bu nüshanın sonunda Azbi Baba’ya ait olmayan bir mersiye bulunmaktadır.Bu mersiye divanı yazan Bağdadizade Muhammed’e ait olduğu tahmin edilmektedir.Divan Bağdadizade Muhammed tarafından Sulţân Abdâlândan ‘İbrâhim Baba Hâzretlerine hediye olarak yazılmıştır.H. 1250 yılında tamamlanmıştır.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ VE METİN TESPİTİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Azbi Baba Divanı'nın karşılaştırmalı metni hazırlanılırken şu yazım kurallarına uyulmuştur:

a) Farkların ve diğer özelliklerin aparatta yazılmasında uyulan metod:

1) Şiirdeki herhangi bir beytin nüshada bulunmadığını belirtmek için aparatta nüshayı belirten harfin başına “-“ işareti konmuştur. Sözgelimi bir gazelin 7. beytinin herhangi bir nüshada bulunmadığını belirtmek için :7-H kısaltmaları kullanılmıştır.

2) Nüsha farkları aparatta belirtilirken , önce metne alınan şekil yazılmış, karşısında ise diğer nüshalardaki farklı şekil alınmış ve bu farkın geçtiği nüshalar belirtilmiştir.

Ör.:30 gayretle:‘izzetle M,H

3) Bir beytin birinci mısranın farkları gösterilirken (/) işareti kullanılmıştır.İkinci mısranın farkları gösterilirken (//) işareti kullanılmıştır.

4) Sayıları birin üstünde olan farklar şöyle gösterilmiştir:

3 ol: o H,çok M gibi.

b) Çeviri yazıda Arapça,Farsça harf ve kelimelerin yazılışında uyulan metod:

1) Bu tür bilimsel çalışmalarda uyulagelen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.Bugünkü alfabemizde harflar şöyle gösterilmiştir:

’	Ž
Đ	Ŧ
Ş	Ž
Ĥ	‘
Ĥ	Ĝ
Ž	Ķ
Ş	Ń

2) Arapça ve Farsça kelimelerdeki “huruf-ı med” şöyle gösterilmiştir:

Ā ā,Ū ū, ō,Î î

3)Farsça’daki “vāv-ı ma’düle”ler “ĥ~āce” şeklinde gösterilmiştir.

4) Bilindiği gibi Farsça isim ve sıfat tamamlamalarında, ilk kelimededen sonraki kesrenin atılması ve iki ögenin ters çevrilmesi yoluyla da birleşik isim ve birleşik sıfat haline gelebilmektedir. Yazımda bu durumdaki birlşik kelimelerin arasına çizgi konulmuştur:

Ör. Mihnet-hāne, şikayet-name gibi.

5) Metinde Eski Anadolu Türkçesi ve onu takip eden Klasik Osmanlıca dönemine ait ses ve şekil özellikleri esas alınmıştır:

Degül, benüm vb.

Bunun yanında metinde “-üb/-ub” olarak görülen zarf-fiil eki “-up/-üp” şeklinde yazılmıştır.

6) Metindeki boş bırakılmış kelime ve ifadeler sıra noktalarla(.....) ifade edilmiştir.

7) İsimden isim yapma eki olan “-li/-lı/-lu/-lü” iki şekliyle de görüldüğünden metinde yazıldığı gibi alınmıştır.

8) Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi arasına yazılmıştır:

Ör. Ser-ā-ser, rū-be-rū gibi.

9) Yapım eki işlevlerini taşıyan Farsça ekler, sonuna geldikleri kelimeye bitişik yazılmışlardır. Ör. Gülzār, gülistān, sitemkār, ümidvār gibi kelimelerin sonlarındaki “bār, zār, istān, vār gibi ekler bunlardan bir kısmıdır.

10) Arapça’da “Allah” kelimesinin muzafun ileyh olduğu durumlarda, “lam”lar işaretle ayrılmışlardır: Ör. Beytu’llāh gibi.

11) Farsça edat ve ön ekleri, eklendikleri kelimelerden kısa çizgi (-) ile yazılmıştır.

Ör. Nā-tamam, ber-murād gibi.

12) Tenkitli metin için seçilen üç nüsha birbiriyle karşılaştırılarak Azbi Baba’nın kaleminden çıkmış en son şekle yaklaşılmaya çalışılmıştır. Vezin, mazmun örgüsü, Azbi Baba’nın üslubu dikkate alınarak bu nüshadaki varyantlar arasından en uygun olanı metne dahil edilmiş, diğerleri dipnotta gösterilmiştir.

KASÎDELER

Kaşîde-i Tevhîd*

Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün

- 1 Bu dersüm cān ile diñle bu dem ey zāhid-i devrān
Ki bir ħarf içre bir noĸta olur bir noĸta biñ elvān
- 2 Bu noĸta zāhir üzere görüñdi büsbütün dehre
Vücūdum ‘ālem-i ādem bu noĸtayla ider cevlan
- 3 Görünür zāt olur noĸta şifatuñ seyr ider andan
Bu bir îmān-ı ‘āşıkdur ki “*küllî men ‘aleyhā fān*”
- 4 Bu noĸta şüretā kem-ter velî ma‘nîde kübrādur
Okursañ “*sûre-i tîyn helāknā*” remzini insān
- 5 Gel imdi diñle ey ‘āşık nedür bu noĸtadan maĸşüd
Ki bu noĸta olur yetmiş iki şehre ulu sulţān
- 6 Bu şehruñ birini diñle nedür vaşf eyleyem ħālūñ
Ki yetmiş birin iħrāç it idersen Ħaĸ sözüm iz‘ān
- 7 Oĸu esmāsını yüz on iki burcunı añla
Bunuñ dünyāda yok mişli bu ‘ālem aña bir zindān
- 8 Yüz elli altıdur ism-i bilādı çār-ı erkānuñ
Müsemması elif bā kaf daĸı bādur inān ey cān

1 H,14b;M,31a;P,24a

(*) :Der Medĸ-i Şehid Ā‘zam Ħaĸîĸat –ı Vücūdı İnsān P

1 devrān : ħöd-bîn-i devrān M

2 vücūdum : vücūd P/ ‘ālemi : ‘ālem u P

3 zāt olur : zātla H

4 okursañ : okursan P / remzini insān : remzini ala insān P,H

6 ħālūñ : ħālin H,P/ birin: birūñ M

8 bilād : bilādı M

- 9 Otuz iki cevâhîrle müzeyyendür toğuz katı
Dağı hem biñbir esmâya müsemmâdur bu şehristân
- 10 Bu şehriñ var kenârında yigirmi pâsbân kâ'im
Yigirmi pâsbân altmış olur altısı yeksân
- 11 Bu şehre añla altmış şems toğar her gün vire revnak
Kamer dağı 'aled dâ'im bugüne kılmada tayrân
- 12 Şeş u çâr u 'ayn-ı kâf u dağı lâm ile tezyîndür
İçi ma'mûr olur ammâ tışı yolsuz olur vîrân
- 13 Aña on toğuzı eliyle âdem aldı çün kandı
Anuñçün 'âşıka zühd îmândan yahşîdür peymân
- 14 Velâkin mesken-i cindür ezelden bu vilâyet bil
Bu şehre yek elif besdür haqîkat cân olur insân
- 15 Yediler kırklar u üçler dağı üç yüzler u biñler
Bu şehir içre olur sakın elifle olsa yek mihmân
- 16 Bu şehriñ aşlını fehm it olur altı yüz on sekiz
Dinilmiş dağı bu şehre mekân-ı â'zam-ül sulţân
- 17 Rubûbîyet hevâsından ulûhîyet beyân olmaz
Bu deñlü söylemek besdür haqîkatden toğrı irfân

10 şehriñ : şehrin H,P/ altısı : altıyla H, P / yeksân : sırr-ı yeksân P,H

11 añla : - M, üç yüz H

12 şeş u çâr u 'ayn-ı kâf u : şeş çâr 'ayn-ı kâf M/ lâmi ile : lâmiyle H,P // tışı : tışını bunsuz H

13 âdem : -M / eliyle âdem: âdem eliyle H // 'âşıka zühd : - M

14 ezelden : ezelde P

15 kırklar u : kırklar M/ dağı : dağı dağı M

16 altı yüz : altı M// â'zam-ül sulţân : â'zam-ül sübhân H

17 hevâsından : hevâsında P

- 18 Yigirmi yirde cennetden ‘alāmet gösterür hele
Hakikat ‘aynı cennetdür içi ğilmān tışı rıdvān
- 19 Dahı hem levh-i maḥfūzı temāşā eyle gel bunda
Şırātı anda seyr itmez ne yüzden kurulur mîzān
- 20 Bu şehre girmeyen sālİK kalur ā‘raf-ı ḥayretde
Yazılmış dört kitāb anda beyāzdu ‘ālem-ül insān
- 21 Bu şehir içre toĝar Mehdi dahı gökden iner‘İsî
Bulup Deccāl katil eyler iderler ittifāk ol an
- 22 Nizāmî hükm için anda yürüdür hükmünü bunda
Ki anuñ hükmüdür şarkā vu ğarbā Hāk ider fermān
- 23 Bu bir esrār-ı ‘āzamdur buña kim mālİK olduysa
Bu şehruñ güft u ğusundan ḥalāş eyler velî ey cān
- 24 Eger dildār-ı aĝyārdan ararsañ yār-ı aĝyārın
Cemālũñ saña her yüzden görürseñ gösterür cān
- 25 Özidür külli şey‘ün mim si vü tã dahı hem bādur
Yedi iklimi seyr eyler yine seyrinde ser-gerdān
- 26 O külli “*tu‘ti-ül mülk men teşādur*” sen ey zāhid
Kamudan Hāk münezzehdür ki Hāk’dan ḥak olur iz‘ān

19 şırātı anda seyr itmez ne yüzden kurulur mîzān : yazılmış dört kitāb anda beyāzdu ‘ālem-ül Furkān
H/ ‘ālem-ül Kur‘ān P

20 - P,-H

21 Deccālı : Deccāl H,M / eyler : - M

22 Nizāmî : Nizām P,H

23 ey cān : ez cān H, ez‘ān P

24 yār-ı aĝyārın : yārın aĝyārdan H,P// görürseñ : görürsen P/ cānān : cān M

26 Hāk : - M/ Hāk olur : olur M

- 27 Hevādan āb u āteşden turābdan hālidür hāli
Ne raḥmān ḥükmi der anda ne ‘isyān itdürür şeytān
- 28 Hezārān kārbān gelmiş cevāhir yükledüp gitmiş
Ne ‘ummān var ne ğavvāş u ne lü’-lü’ var ne ḥūr mercān
- 29 Ne bilmiş var ne görmüş var ḳamunuñ mebdе-yi gildür
Ne gelmiş var ne gitmiş var ḥaḳıḳat mebdе-yi sübhān
- 30 Ne zāhir var ne bāḫin var ne olmuş var ne toğmuş var
Bu demdür ibn-i dem ādem bu demdür ibn-i dem devrān
- 31 Velî tîryāk-i ekberdür bu şehri eyleyen medhüş
İçin almış ḫışuñ dahidür āğüş eylemiş şu‘bān
- 32 Bu bir şehri mu‘āzzamdur ḥaber yok māverāsından
Giren ḥayrān-ı ser-gerdān çıkan ḥayrān u ser-gerdān
- 33 Bu şehri içre şafā eyler ḥaḳıḳat meskenet ehli
Tekabbürlük ‘anāşırdan zuhūr eyler özüñ ḳıl cān
- 34 Bu bir ‘ilm-i ledüniyle düzelmiş ḫārf-i ma‘cündür
Yatırdı ‘aḳl u idrākı nice ‘allāme-i devrān
- 35 Bu şehri içre nice ḥāḳān nice geçmiş cem-i ḥātem
Yatırdı ḥāki mezzelletden teninden küllisi ḡalḫān

27 hālidür hāli : hālidür hāli M// ‘isyān : şeytān P/ şeytān : ‘isyān P

28 ğavvāş u : ğavvāş M/ ḥūr mercān : mercān M

29 mebdе-yi sübhān : birdür sübhān M, mebdeni H

30 ne olmuş : ne toğmuş / ne toğmuş : ne olmuş P// ibn-i dem : ibn-i ādem M,dem u P/ demi M

31 ḫışuñ : ḫış H

32 ḥayrān u ser-gerdān : ḥayrān ser-gerdān M,ḥayrān M

33 özüñ : özin M,H

34 - M

35 -M

- 36 Kelām H̄aḳ ile mülzem devāsız derde düşmüşdür
Nice Soḳrāt nice boḳrāt Aristo nice biñ Loḳmān
- 37 Bu şehir içre teklif yok ne senlik var ne benlik var
Gezer insān ile insān gezer ḥayvān ile ḥayvān
- 38 Ne deñlü müşgilüñ varsa bu şehir içre olur mümkün
Bulursuñ maḥlabuñ anda eger zāhir eger pinhān
- 39 Fenā vü bāḳi ḳaydından geçüp varlık ümîd itme
Olasın şirk ü ihfādan rehāyāb u ğam-ı nîrān
- 40 İkilikden ḥalāş eyle özüñ birlikde H̄aḳ vardur
Geçersüñ ḥükm-i ‘unşurdan enisüñdür senüñ ğufrān
- 41 Kıyās itme ki var sensin özüñ vardır ki yok sensin
“*Nefaḥtü fihi min rūhi*” değil mi āyet-i bürhān
- 42 Yüri var sîneñi dağlar yaḳup rāḥat yüzüñ görme
Ḥadîş-i derde dermāndur bu ildir mü’mine zindān
- 43 Rumüz-ı “*fāstekim*”üzre metānet ḥāşıl it ‘Azbi
Ne ḥāşıl soñra ger biñ yıl olursuñ cān ile pişmān
- 44 Ğarîḳ-i feyz-i esrār it bu ben mestāne-i ḳāndur
Ki men bir ‘abd-i nāçāram ki sensin ḥālîḳ-ül insān

36 - M

37 insān ile : insānla H,insānıyla P

38 müşgilüñ : müşgilin M

39 olasıñ : ola M/ ihfādan : ḥefādan M/ rehāyāb u ğam-ı nîrān H, ğam-ı vîrānM

40 özüñ : özin M/ enisüñdür :enisindür M

41 var sensin özin : varsın özin M/ yok sensin : yoksan sen M// değil mi : değil H

42 sîneñi : sneñe H,P/ dağlar : tağlar H,P

43 ger : -P,H / cān ile : cānla H

44 ben : yüz M

2

Kaşîde-i Na‘t

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 Şubha dek kuyuñda ‘āşık zār u ser-gerdān olur
Rūz-ı vūslatda görince rūyını ħandān olur
- 2 Mihr u māh görse cemālūñ bārek-Āllāh çağırır
Rūz u şeb hicrūñla yüz biñ āh olur efgān olur
- 3 Mübtelānuñ cān u başı bezl olur bu ‘arşada
Mālī yağma güllesi top nālesi çevgān olur
- 4 Nūr-ı ‘ālemdür cemālūñ gözleyüp aḥşama dek
Yoluña ħurşîd-i ‘ālem ħāk ile yeksān olur
- 5 ‘Ayn-ı ‘ibret şaḥibi ehl-i kemāle sevdigüm
Ḥāşa li’llāh kim cemālūñ şū‘lesi pinhān olur
- 6 Raḥmeten li’l-‘ālemînsūñ āyeti nūrdur yüzüñ
Dilberā vechūñde gördüm “*sure-i Raḥmān*” olur
- 7 Sende ḥatm oldı kelām-ullāh oқundı “*Fātiha*”
Sure-i “*Seb‘-ül meşānî*” vechine bürhān olur
- 8 Mefḥar-i mevcūd-ı ‘ālem hem Ḥabîb-i Kirdgār
Sana her kim bende olsa ‘āleme sulṭān olur
- 9 Sensūñ ol peygamber-i āḥir zamān şāḥib-livā
Şānuña “*levlāk*” geldi şoḥbetūñ Furḳān olur

2 H,3b;M,9b;P,6b

- 1 kuyuñda : kuyında P,M / zār : zār u H
- 3 bezl : bağıl P / olur bir ‘arşada : bu ‘arşada P,M // nālesi : - M
- 4 yoluña : yoluna P,M
- 8 mefḥar : mefḥar P// her : M / bende : bend H,P/ olsa : olursa M,H

- 10 Ben saña haqsın didüm ‘ilm-ül yaqîn ‘ayn-el yaqîn
Zî-ta‘âlallâh cemâlûñ mazharı Yezdân olur
- 11 Mâsivânuñ şiddetinden kırtulup mest olmadan
Bâde-i vaşluñla olsa feyz-i dil handân olur
- 12 Tâ be vechüñdür cihândan zulmeti ref^ç eyleyen
Nûr-ı hüsnüñ güneşi tâ haşre dek tâbân olur
- 13 Külli şeyi’ hâlık-ı sırruñ bilen üfdâdeler
Vech-i pür-nûruñ görelden vâlih u hayrân olur
- 14 Devr olunca rûzigâr sâcid olur ikrârına
Kaddüñi gülşende görmüş serv sır-ı cînân olur
- 15 ‘Abdi kem-terdür yanuñda şâh-ı İskender anuñ
Saña her kim bende olsa şâh-ı ‘âlîşân olur
- 16 Saña bende olmayan olmaz cihânuñ serveri
Eñsesi şimşîr-i bürrân hem öñü zindân olur
- 17 Ber ü bahre şâh olan mülk-i fenâdan el çeküp
Sâliki haq-el yaqînüñ kaşresi ‘ummân olur
- 18 Rub-ı meskûna ser-â-ser yüridür fermânuñı
Her kimüñ gönülünde ‘aşkuñ zerrece mihmân olur

-
- 11 vaşluñla: vaşluñdan M,H/ olsa: alsa M,H
12 tâ be: tâb P,H/ cihândan: cihânın P// hüsnüñ: hüsnünden P,H/ olur: - P
13 sırruñ: sırrın P// vâlih u: vâlih-i M
14 serv-i sır-ı cînân : serv-i ins cinniyân P,M
15 yanuñda: yanında P,M// bende: bend P / olsa: olursa P, olup H
16 saña bende: saña kim bend P / olmaz: olsa P,H
17 olan: olup P,H/ çeküp: çeker P// sâliki: sâlik P
18 fermânuñı: fermânını P,M // olur: - P

- 19 Geçdi şadr-ı devlete ‘âlemde oldu ser-firâz
Emrünü her kim ki tutdı mâlik-i ‘irfân olur
- 20 Bir gedâdur hizmetünde rûh-ı kudsi pür-ferah
‘Âlemün sultânı sensün çâkerün hâkân olur
- 21 Tâ be aḥşâm cân virür kuyuñda qurbân olmağa
Hâk-i pâye âfitâbuñ güllesi galḫân olur
- 22 Bezm-i ‘ahduñ yâd idüp hicr-i gamuñla kan döker
Sîne-i ‘uşşâka baksuñ cân bahâristân olur
- 23 Saña ‘âşık olmayan biñ yıl ‘ibâdet eylese
Saña sâcid olmayan ‘âbid ise şeyḫân olur
- 24 Raḫmeten li’l-‘âlemîndür şâfi’ rûz-ı cezâ hem
Böyle bir sultâna ‘Azbi cân ile qurbân olur
- 25 Aḫmed u Maḫmûd Muḫammed Muḫtafâdur sevdigüm
On sekiz biñ ‘âlem anuñ ḫükmüne fermân olur

19 emrünü: emrini P,M/ mâlik-i ‘irfân: mâlik-i erkân P,H

21 hâk-i: hâk-i P,H/ âfitâbın güllesi: ifnâ güllesi M

20 hizmetünde: hizmetinde P,M

22 ‘ahduñ : ‘ahdın : H // cân: şân M,HJ

23 sâcid olmayan: secde kılmayan M,H

24 raḫmeten li’l-‘âlemîndür: raḫmeten li’l-‘âlemîn M/ hem: - P,H// sultâna: sultândur M/ cân ile: cânıyla P cânla H

25 Aḫmed u: Aḫmed M

3

Der-Na‘t-ı Resûl

Fâ‘ i lâ tûn Fâ‘ i lâ tûn Fâ‘ i lâ tûn Fâ‘ i lûn

- 1 Vechivâr senden şefâ‘at istesem meddâh kim
Pâdişâha bir kaçîde söylesem ihsân olur
- 2 Derdine eyler devâ Loqmâna minnet eylemez
Derd-i ‘aşkuñ ehl-i derdüñ derdine dermân olur
- 3 Kayd-ı ‘uqbâdan geçer dünyâ umurundan geçer
İki ‘âlemde kapında kul olan sulţân olur
- 4 Kıl ü kâli neylesün faqr u fenâyı isteyen
Ehl-i hâlûñ mâl u mülki yoluña nâlân olur
- 5 Oquyup ‘âlem “*Iedunni kâmil-i fillâh*” iken
Rûze-i hacc u zekâtuñ kâmile asân olur
- 6 Ejderi katl eyleyenler hõş hüner itdüm şanur
Nefsüñi mağlup iden er kâtil-i şu‘bân olur
- 7 Nefsüñi bilmek dilerseñ Muştafâya ümmet ol
Muştafâya Haq bilürseñ her işüñ asân olur

3 H,4a;M,11a;P7b

- 1 ihsân: sân H
- 2 Loqmâna: Loqmân H// olur: - P
- 3 kayd-ı ‘uqbâdan: kayd-ı dünyâdan P/ geçer: kaçar P kaçar H
- 4 faqr u fanâ: faqr ı fenâ H// mâl u mülkü: malı M mal H
- 5 hacc u : haccuñ M / asân: ihsân M
- 6 hõş: hõş P,H/ hüner: hezâr M / itdüm: etdüm H// nefsüñi: nefisini P,M
- 7 nefsüñi: nefisini P,M

- 8 Bir güle biñ bülbül ağlar h̄ārı çok haddi hesāb
Her kim añlarsa bu remzi şāhib-i ‘irfān olur
- 9 Pādişāha çün haṭā benden ‘atā sizden gelüp
Bendeyüz bizden ne olsa şādır-ı ‘isyān olur
- 10 Maṭla-yı nūr-ı ezel maḥbūb-ı rabb-ül ‘ālemîn
Hey ne dilberdür bu dilber zeyn olur îmān olur

8 bülbül: bülbüller M,P/ h̄ārı çok: h̄āre yok P,H / haddi hesāb: ḥad bî-hesāb M, ḥad u hesāb P // şāhib-i ‘irfān: şāhib-i erkān H

9 benden: bizden ,M/ senden: sizden M/ gelüp: amān H

10 ne: bu M / zeyn: dilberdür P,H

4

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 *Bi-ḥamdi 'illāhi ve 'l-minneh*”bizim imānımız vardır
Muḥammed Muṣṭafā gibi ulu sultānumuz vardır
- 2 Bizi rūhāni meclisde idüp irşād Ḥabîbu 'llāh
Hidāyet tahtına karşı oturur dîvānumuz vardır
- 3 Erenler bezmine vaşıl olan varı yoğı neyler
Bu ilhām-ı ilāhîdür kıyās itmege dil söyler
- 4 Resūlu 'llāh ile her dem bu ḥālî meşveret eyler
Bize kuş dilini ta'lim ider cānānumuz vardır
- 5 Tekarrüblük ola bî-şek ki nefret ile vaḥşetden
Ki lâ-mevcūd ilāhü şadāsı aña vaḥdetden
- 6 Medine şehrine gitme ḥaber isterseñ Aḥmedden
Bizim Aḥmed dilinden feyz alır rūḥānumuz vardır
- 7 Bu ma'nîden ḥaberdār ol gel incüden cevāhirden
Vücūduñ karşı-ı 'alîdür edeb gözle misāfirden
- 8 Medine söylemez Aḥmed dilen biñ yıl mücāvîr ol
Beni bul Aḥmedi bulduḡ görünmez ḡānumuz vardır

4 H,7a;M,49a;P,46b

4 kuş dilini : ders-i dini M

5 nefret : nakra M / vaḥşetden : vaḥdetden M

6 vardır : -P

7 cevāhirden : cevāhir ol P// misāfirden : misāfir ol P

- 9 Degül kıymetde bir hardal nice ā'dā ile kerrāt
Muḥît-i külli şey-i içere Azbi daḥil zerrāt
- 10 Muḥammed 'ayn-ı zātumdur şifātumdur aña mirāt
Ḥüseyn mü'mine mirāt tecelliyātumuz vardur

9 Azbi : - P

10 Ḥüseyn : Ḥüseyni P

5

Na't-ı Resûl

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 El amān ey bā'ış-i ğufrān-ı raḥmet el amān
El amān ey menba-yı lütf u mürüvvet el amān
- 2 Hūr u ğilmān senüñ için yaradıldı yā Resûl
El amān ey bā'ış-i tezyîn-i cennet el amān
- 3 Çākerüñdür hizmetüñde Hazret-i Cibrîl Hâk
El amān ey bā'ış-i bürhān muḥabbet el amān
- 4 On sekiz biñ 'āleme ḥükmüñ revādur ḥaşre dek
El amān ey şāhib-i vaḥiy nübüvvet el amān
- 5 Nūr-ı 'ālemdür vücūduñ ey resûl-ı muḥterem
El amān ey maḥla-yı nūr-ı şerî'at el amān
- 6 Rehber-i hezā şırāṭ-ı müstakîmsin sālîke
El amān ey mâlik-i sırr-ı ḥaḳîkat el amān
- 7 Ümmetüñ sensüñ penāhı ey mürüvvet ma'deni
El amān ey dest-ġîr-i 'āşî-yi ümmet el amān
- 8 Çün ḥaṭā bizden 'aṭā senden şefā'at kııl meded
El amān ey pâdişāh-ı pür-'adālet el amān

5 H,14a; M;29b;P;24a

2 hūr : ḥūriyle H

3 çākerüñdür : çākerindür P/ hizmetüñde : hizmetinde P// bā'is-i bürhān muḥabbet : şāhib-vaḥiy nübüvvet H,P

4 şāhib-i vaḥiy nübüvvet : mâlik-i bürhan hüccet H,bā'ış-i bürhan hüccet P

6 rehber-i hezā : hādi-i hezā H/ müstakîmsin : müstakîmin M

7 ümmetüñ : mü'minüñ H

- 9 Rüz-ı maḥşerde cehennem hükmüñe baş egdirür
El amān ey dāfî-i dūzaḥ ḥarāret el amāñ
- 10 “*Yevme tubla*” ‘aşîye sensüñ şefî-ül müznibîn
El amān biz ‘ācize senden ‘ināyet el amān
- 11 Ḥaşr olunca ‘āleme şeri‘ şerîfüñ bâkidür
El amān ey maḥzen-i ḥilm u ḥalāvet el amān
- 12 El benüm dāmen senüñ ey pâdişāh-ı evvelin
El amān ey şāfî-i rüz-ı kıyāmet el amān
- 13 “*Ter fetāl*” ‘ayn içre varduñ bunca billük menzile
El amān ey eyleyen mi‘rāc-ı vaḥdet el amān
- 14 Ümmetüñdür her ne deñlü ‘āşî-i mücrim ise
‘Azbiye rüz-ı cezāda kıl şefā‘at el amān

9 hükmüñe : hükmüne M,P

10 ‘aşîye : ‘arşasında M

13 varduñ : vardın P

14 ‘āşî-yi mücrim : ṭarîḳ-î emrüñ

6

Medḥ-i Resūl ‘Aba El Selām

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 ‘Āleme oldı vüçüduñ raḥmeten li’l‘ālemîn
Şānuña “*levlākı*” iḥsān itdi rabb-ül‘ālemîn
- 2 ‘Ālem ü ādem senüñçün yaradıldı ey ḥabīb
Şadr-ı bedr-i enbiyāsuñ ey resūl-ı faḥr-i dîn
- 3 Gitdi zūlmet gevher-i tāb-ı vüçüduñ şevḳine
Maḳdem-i pāküñle pür-nūr oldı bu rüy-ı zemîn
- 4 Ḥūri u ḡilmān senüñçün muntazırdur vaşluña
Saña müştāk olsa ḡam mı dilberā ḥuldı birîn
- 5 Māh degüldür ḡarra içün dest ḳoymuş sîneye
Ḳaddini ḥam eylemiş ikrām içün çarḥ-ı berîn
- 6 Mālik-i mihr-i nübüvvet mātla-yı mu‘ciz beyān
Bā‘iş-i kevn ü mekān u pādişāh-ı ‘ālemîn
- 7 Ḳorḳarım cürmüm nikāb ola şefā‘at görmeyem
Anuñ içün eylerim ben rüz u şeb āh u enîn

6 H,15b; M,32b;P,27b

- 2 enbiyāsuñ : enbiyāsın P,H/ ey : vü H,P
- 3 pāküñle : pākinle P
- 4 ḥūri vü ḡilmān : ḥūr u ḡilmān M// ḥuldı : ḥuld M,ḥuldu P
- 5 ḳoymuş : ḳoymuşdur P,H// çarḥ-ı berrîn : çarḥ-ı zemîn P
- 6 mekān u : mekān M,P

- 8 İhtirāzum yok cehennemden velî ben ‘āşiyem
Çünkü sensün Aḥmed u Maḥmūd u rabb-ül-‘ālemîn
- 9 Rūz-ı maḥşerde şefî ‘ol yā Muḥammed Muşafā
Oldı ‘Azbî derdimend ḳapunda ‘abd-i kem-terîn

8 velî : - M/ ben : men H,P // Aḥmed u : Aḥmedā maḥbūb H,P

9 ‘abd-i : -

Kaşîde-i Medh-i Şâh-ı Vilâyet *

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Dest-gîr-i ‘âşiyânsuñ yâ Alî senden meded
Pâdişâh-ı dü cihânsuñ yâ ‘Alî senden meded
- 2 Fahr-i âlem “*laḥmüke laḥmi*” buyurdu şânuña
‘Âşîkuñ cisminde cânsın yâ ‘Alî senden meded
- 3 Nür-ı çeşmüm ‘âşîkânsuñ tâc-ı erbâb-ı yakîn
Çeşm-i düşmandan nihânsın yâ ‘Alî senden meded
- 4 “*Lâ fetâ illâ*” ‘Alî virdüm evelden sevdiğüm
Kande bakdumsa ‘ayânsuñ yâ ‘Alî senden meded
- 5 Şâh Hasan ile Hüseyn ‘aşkuña Mervân katline
Serverân-ı ğaziyânsuñ yâ ‘Alî senden meded
- 6 Aşl-ı Zeyne’l-‘Âbidînsin hem Muḥammed Bâkirî
Ca‘fer-i Şâdik nişânsuñ yâ ‘Alî senden meded
- 7 Hem ‘Alî Mûsâ Rızâdur nür-ı çeşm-i ḥândân
Şâh Takîden ḥoş beyânsuñ yâ ‘Alî senden meded

7 H,2b;M,46a;P,42b

(*) Duvâzdeh Hâzret-i İmâmân H

- 1 ‘âşiyânsuñ : ‘âşiyânsın H,P// cihânsuñ : cihânsın P,H
- 2 “*laḥmüke laḥmi*” buyurdu : buyurdu “*laḥmüke laḥmi*” M
- 3 nür-ı çeşmüm : nür-ı ‘ayn P,H/ ‘âşîkânsuñ : ‘âşîkânsın P,H
- 4 ‘ayânsuñ : ‘ayânsın H,P
- 5 ‘aşkuña : ‘aşkına M,H // ğaziyânsuñ : ğaziyânsın H,P
- 6 nişânsuñ : nişânsın P,H
- 7 çeşm-i: çeşm M,H / ḥândân: ḥândân H

- 8 Bā-Taḳî vü ‘Askerî ḥayfin Yezîd’den almağa
Mehdi-i şāhib-zamānsuñ yā ‘Alî senden meded
- 9 Zāhir u bāṭın menüm her ḥālimüñ āgāhısuñ
Merḥamet baḥrine kānsuñ yā ‘Alî senden meded
- 10 Enbiyānuñ ḥırkasın giydüm senüñ bî-çāreyem
Saña düşmān o da yansuñ yā ‘Alî senden meded
- 11 İtme kevşerden beni maḥrüm zātuñ ‘aşkına
Sāki kevşer-i cinānsuñ yā ‘Alî senden meded
- 12 ‘Ālem-i ḥayretde ḳaldum el amān feryād resî
Çāre-sāz-ı bende-gānsuñ yā ‘Alî senden meded
- 13 Kim senüñ gördi cemālüñ ḳalmadı hiç müşkili
Çün nidā-yı “*len terānsuñ*” yā ‘Alî senden meded
- 14 Bāb-ı raḥmet senden açıldı gedālar luṭfuna
Ḥ`ace-gān-ı fāḍilansuñ yā ‘Alî senden meded
- 15 Enbiyānuñ maḥremisüñ Muştafa’nuñ maḥremî
‘Azbiye dînsin imānsuñ yā ‘Alî senden meded

8 ḥayfin: ḥayfin P , Ḥaḳsın M // zamānsuñ: zamānsın P,H
9 āgāhısuñ: āgāhısın H,P // kānsuñ: kānsın P
10 ḥırkāsın: ḥırkasın P,M // yansuñ: yansın H,P
11 kevşerden: gözden M/ beni: meni H// ciñansuñ: cinānsın P,H
12 ḥayretde: ḥayretde P,M// bende-gānsuñ: bende-gānsın P,H
13 cemālüñ: cemālin H // “*len terānisüñ*”: “*len terānisin*” P,H
14 fāḍilansuñ: fāḍilansın P,H
15 maḥremisüñ: maḥremisin P,H / maḥremi: yāverî H, ḥāveri M// dînsin: dîn

Der-Medh-i Düvâzdeh İmâmân*

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Hâk Hâbîbu’llâh resûl-ı kibriyâya şad selâm
Ol imâm-ı enbiyâ vü evliyâya şad selâm
- 2 Hîl‘at-ı “*levlâki*” giydüñ tac-ı keremnâyı hem
Pâdişâh-ı kâmrân nûr-ı bekâyâ şad selâm
- 3 Tâ kıyâmet ravza-ı râhatda her dem rûz u şeb
Aḥmed u Mahmûd Muḥammed Muştafâ’ya şad selâm
- 4 Sırr-ı nûr-ı Muştafâ’ya “*lahmüke lahmî*” ‘Alî
Mâlik-i kenz-i rumûzı hel ‘atâyâ şad selâm
- 5 “*Ḳul kefa billâha*” mücriminüñ özüñ genç qadîm
Vech-i pâk-i maḫharı “*ḳul innemâya*” şad selâm
- 6 Maḫhar-ı ‘ayn-ül yaḳînüñ vaḳıf-ı ‘ilm-ül yakîn
Maḫhar-ı ḫâḳ-el yaḳîn vech-i Ḥudâ’ya şad selâm
- 7 Kâşif-i sırr-ı nübüvvet maḫharı Ḥayy u Ğafûr
Ḥaydar-ı Kerrâr ‘Alîyyü’l-Murtażâyâ şad selâm
- 8 Kevkeb-i burc-ı sa‘âdet kevminüñ meddâḫıyam
Rûz u şeb vird-i zebânum pîşvâyâ şad selâm

8 H,9b; M,28a ;P,22b

(*) Düvâzdeh İmâmân Ve‘s- selâm H

Hârf-ül lâm H

1 kibriyâya : kübrâyâya H// ol imâm-ı enbiyâ vü evliyâyâ : ol imâm u evliyâyâ vü enbiyâyâ H

3 ravza’-ı râhatda : miḫnet u râhatda H

4 sırr-ı nûrı : sırr-ı nûr-ı P

5 mücriminüñ : maḫremsin P,H / özüñ : özin M

6 ‘ayn-ül yaḳînüñ : ‘ayn-ül yaḳînsin H,P

7 kâşif-i :kâşifu P/ maḫharı: maḫhar M

- 9 Fāniyi ‘uḡbāya tebdîl eyleyen sultān olur
‘Aşq yolunda cān viren şāh-ı gedāya şad selām
- 10 Rāh-ı ‘aşqda ölmeden aşla hāzer-nāk olmadı
Ol imāmeyn-i şehîd-i Kerbelā’ya şad selām
- 11 Dürr-i pāk-i Ḥaydarı Kerrār-ı nesli Muştafā
Şāh Ḥaşan ile Ḥüseyn ‘ālem-nümāya şad selām
- 12 Şāh-ı Zeyne’l-‘Ābidînüñ baş açığı abdālîyuz
Cān u dilden ol şeh-i kân-i ‘atāya şad selām
- 13 Mālik-i aşlı haḡîḡat -ı Cafer Şādık velî
Menba-yı ‘ilm-i ezel künh-i vefāya şad selām
- 14 ‘Āşıḡa Mūsā-ı Kāzım ḡāk-i pāyı tēc-ı ser
Oldur ‘aşk ehline kıble reh-nümāya şad selām
- 15 Çün na‘imüñ cennetinden vird-i ḡandāndur yüzüñ
Maḡla-yı ḡilm edeb-i şāh-ı Rızā’ya şad selām
- 16 Şāh-ı Muḡammed Takî taḡvāyı ‘aşqda müstaḡîm
Zāt-ı pāke maḡhar olan enbiyāya şad selām
- 17 Bā-‘Alî u bā-Naḡî nūr-ı Ḥudā’suñ şübhesiz
Mürşid-i ehl-i kemālsin reh-nümāya şad selām
- 18 Mîr ü mîrān-ı vilāyet cān Ḥaşan Şāh ‘Askeri
Vech-i pür-nūr-ı ḡamerden pür-ziyāya şad selām

14 ‘āşıḡa: ‘āşıḡ M/ tac-ı ser : tēc u ser H,P // reh-nümāya : nümāya M
15 cennetinden : cennetinde P,H // ḡilm : ḡilm u H,P /şāh-ı rızāya : şāhum H
16 Muḡammed : Muḡammedür H,P // pāke : pāki M,H / olan : oldu M,H
17 bā-‘Ali u bā-Naki : bā-‘Ali bā –Naki M / Ḥudāsuñ : Ḥudāsın P,H
18 mîr ü mîrān : mîr mîrān H// nūr-ı ḡamerden : nūr ḡamerden M

- 19 Server-i alî ‘abâ u katl-i şimşîr-i Yezîd
Mehdi-i bürhân-ı Hâk şâhib-livâya şad selâm
- 20 Ben erenler râhına biñ cân ile pervâneym
‘Ayn-ı cem âl-i ‘abâya âşinâya şad selâm
- 21 Râh-ı ‘aşkıdan geçmişem cândan koyup meydâna baş
Men muhibb-i hânedânum her cezâya şad selâm
- 22 Dönmezem her pâremi gûşımca kılsa ger Yezîd
Eylerem ‘arz-ı taḥiyyat hel atîye şad selâm
- 23 Çün benüm dînüm imânum şâh-ı Aḥmed’dür bugün
İkisini bir bilüp kıldum Hudâ’ya şad selâm
- 24 Hâricîye her nefesde şad hezâr la‘net direm
Hânedâni sevmişem âl-i ‘abâya şad selâm
- 25 Şîr-i Mervân-ı Yezîd’e hâre la‘net eylerem
Hânedân-i Murtażâ vü Müctebâ’ya şad selâm
- 26 Cân virüp buldı bekâ birlikde yârın lezzetin
Rehber-i ehl-i beḳâ terk u fenâya şad selâm
- 27 Yüzüm üzre sürünüp men ‘Azbiden biñ cân ile
Ravza-ı pâki resûl u aşfiyâya şad selâm

-
- 18 mîr ü mîrân : mîr mîrân H// nûr-ı kamerden : nûr kamerden M
19 server-i: serveri P,H/ alî :âl M ‘abâ u : abâM/ şimşîr : şîr u P,H
20 ben : men P,H/ cân ile : cânla H,P
21 ‘aşkıdan : ‘aşkıda H,P// muhibb-i hânedânum : muḥabbet P,H
22 şâh-ı : şâhum P,H
23 hezâr : hezârân M/ direm : bu dem P,M
24 Yezîde :Yezîd M,H
25 beḳâ:- M,P// rehber-i : rehberi P,H / beḳâ : terk u fenâ : beḳâya ki M
27 cân ile : cânla P,H//aşfiyâya:bâ-safâya M

Düvâzdeh İmâmân

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Fa' ü lün

- 1 Muhabbet hândānuñ yāverîyim
'Adū-yı bed-liqānuñ hancerîyim
- 2 Hāsan dīnum 'îmānumdur Hüseyn
Ġulāmı dürr-i pāk-i haydarîyim
- 3 Tenüm pîşkeş cānum qurbān sözüm Haq
Ki Zeyne'l-'Ābidīnün kem-terîyim
- 4 Dün ü gün kıble-gāhumdur cemāli
Nazar bāzı Muḥammed Bākirîyim
- 5 Ne varsa yerde gökde benden ister
Haqıkat kān-i 'aşka Ca'ferîyim
- 6 Delilim Mūsā'yı Kāzım oladın
Qamu 'āşıklarun men serverîyim
- 7 'Alî Mūsā Rızā'dur pādişāhum
Qamer burcunda 'uşşāq ahtarîyim
- 8 Naqî'dür hüccet bürhān elümde
Bi-ḥamdillāh bu dem gāmdan berîyim

9 H,12a ; M,58a ; P,55a

- 2 'îmānumdur Hüseyn: 'îmānum Hüseyndür P, şāh Hüseyndür
- 3 tenüm: cānumP/ cānum: tenüm P
- 4 bazı: bāz H,P
- 5 ister: iste H,P
- 6 men: - P,M
- 8 gāmdan: cehimden H

- 9 Müberrâdur özüm gird ü ğubârden
Takî'nüñ fażl u luţf u maẓharîyim
- 10 'Alâyıkdan elüm çekdüm yüzüm âķ
Ezelden bende-gân 'askerîyim
- 11 Emînüm "lā fetā illā"benümdür
Bu dem mehdi' Muḥammed enverîyim
- 12 Bu dem Elvân Efendi mürşîdümdür
Balum Sulţân nazarıyla dirîyim
- 13 Emîr Sulţân didüm nür-ı ezelden
Muḥammed Muşţafâ'nuñ gevherîyim
- 14 Yolum Ḥaķ'dur sözüm Ḥaķ'dur özüm Ḥaķ
Ḥaķ'a ṭālib olanuñ rehberîyim
- 15 Süleymân mührüyem divân-ı Ḥaķ'da
Ki ḳavlân ehl-i ḥüccetden berîyim
- 16 Benüm 'âşıkларumdur şemsle mâh
Ḥaķ'uñ maḥbûb zîbâ dilberîyim
- 17 Sözüm Ḥaķ ṭurâğum cāy-ı ḥayret
Fiķirüm derd-mendüm serserîyim

11 benümdür: menümdür H

13 didüm: dirüm H

17 Ḥaķ: - M / ṭurâğım: durağım P/ ḥayret: ḥayret P,M

16 -H

- 18 Budur gerçek sözüm vird-i zebānum
‘Alî’nüñ K̄anberî’nüñ k̄anberîyim
- 19 Bu farklar bezmine teslîm rızâyım
Erenler bendesi ‘Az̄bî faķîrim
- 20 Yüzüm yerde özüm elde tenüm H̄ak
Erenler çâkerinüñ çâkerîyim

Düvâzdeh İmâmân

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Cân u dilden kim severse Һazret-i peygamberi
Şeş cihâtuñ terk ider anuñ yolunda dîn eri
- 2 Tâ be zâr oldı cemâlınden anuñ şems ile mâh
Şâh Һasan Һulq-ül Rızâdur dü cihânuñ Һaverî
- 3 Perîdür her kim iderse cân fedâ Mevlâsınâ
Şâh Һüseyn Kerbelâ'dur ehl-i 'aşkuñ rehberî
- 4 Zâr-ı hicrinden rehâ olmağ yanuñda iş degil
Anılınca 'âbidînsin söyle Allâh ekberî
- 5 Dil aña kem-ter gedâ olsa olur maşşer begi
Şehr-i yâr 'âşıkândur şâh-ı Muħammed Bâkırî
- 6 Tıtdıgum dâmen budur kim ben sözümdeñ dönmezem
Dersümi Mevlâdan aldum Ca'ferîyem Caferî
- 7 Ba'-iş-i dünyâ-yı 'âlem nuḡk-ı paḡinden gelür
Müsâ-i Kâzım degül mi faẓl-ı Һaḡḡ'uñ maẓharı
- 8 Med-i fen Һâk-i Һorâsan'dur 'Alî Mūsâ Rızâ
Ravza-i pâküñ ḡavâf it eyle Һac-ı ekberî

10 H,21b; M,70b ; P,71b

- 1 cân u : cân M
- 3 her kim : hem M
- 4 zâr-ı : nâr-ı P/ yanuñda : yanında P // anılınca : eglence M
- 6 ben : men H
- 7 -M, dünyâyı : binâd H
- 8 Mūsâ : Mūsâ-ül P,H// pâküñ : pâkin H

- 9 Şıdķ-ı pākiyle erenler damenine yek baş
Şāhı Takî bā-Naķî'dür dest-gîr-i serserî
- 10 Vechivār 'arz-ı tecāvüz eylesem münkirlere
Çün baña 'asker olupdur luř u fazıl 'askerî
- 11 Vech-i pākinden cihān pür-nūr olur ķalmaz gider
Mehdi-i āl-i Muħammed'dür mü'minüñ serverî
- 12 Külli vārında geçen añlar bu remzüñ sırrını
Olmuşem ben Murtaza'nuñ Kanberî'nuñ kanberî
- 13 Bî-riyā maħv u fenānuñ baħrinüñ ğavvāsıyam
Bende-i āl-i Muħammed ħaydarîyam hayderî
- 14 Oķurum la'net Yezî'de Muştafā'nuñ yāriyem
Hem muħıbb-i ħāndānuñ çākeriyem çākerî
- 15 Ehl-i beyti Muştafā vü Murtaza'nuñ 'Azbiyā
Kem-terînüñ kem-terîyem kem-terînüñ kem-terî

11 gider : maħzün M

12 külli : küll P

15 beyti : beyit P

Kaşîde-i ‘Azbi Der-Medh-i Sitâyiş-i Şeyh Manşûrdur Der-Kariye-i Merdbanlı Kırb-ı Üsküdar*

Me fâ ‘î lün me fâ‘ î lün me fâ‘ î lün me fâ‘ î lün

- 1 İki ‘âlemde âlâm-ı şarâbdan bulur devrî
Hulûşî üzre ziyâret eyleyenler şeh-i Manşurî
- 2 Hûş zibâ maķâm-ı merķad pür-feyz kim anda
Eger bir dem kıaran ańsań görürdi ‘âlem nürî
- 3 Kıyâs itmek beyâz keh-keşân mâh-ı tâbândır
Felek her şeb ider ihdâ ańa şem-i kıafürî
- 4 Şadâ-yı hâlet-efzâ nefs-i rûh bahşende
Bulur dil dil-i mürde-gân âgâhı keyfiyet şürî
- 5 Şaķın esrârına vaķf degilseń ta‘nı kıo zâhid
O saķķ olmuş zümrüdden bulur efi-i ğam kıürî

11 H,23a; M,75b; P,77a

(*) Sitâyiş M

(*) Kaşîde-i ‘Azbi Babadur Sitâyiş Şeyh Manşûr Baba Kıariye-i Der-Merdbanlı P

Sitāyiş-i ‘Azbi Bābā Der-‘Uzletî*

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 ‘Azbi gibi hem-demüm var hamdü-lillāh ol baña yār
Cümle maḥbūb kılmadı ḥariç Hācı Bektāş meydānında
- 2 Her kim ḥacet için gele ‘Azbi cānum dile gele
Ala ḥacet güle güle Hācı Bektāş meydānında
- 3 Sırdan sırdur her işleri sehle geldi güçleri
‘Afv olunur hep suçları Hācı Bektāş meydānında
- 4 Girdin içreden içerü ide tenlerini dirî
Ḥaḳḳ’ı bulur Ḥaḳ’dur biri Hācı Bektāş meydānında
- 5 ‘Uzleti baba ḳal oldı ḥikmet sır ile ṭoldı
‘Azbi naşihatı ile buldı Hācı Bektāş meydānında

12 H,24a ; M,72a ;P,73a

(*) Kaşide-i ‘Uzlet-i Medḥ-i Sitāyiş Ḥazret-i ‘Azbi Der-Ḳuddusi Sırruhu’l-‘Azîz H

1 ḥariç : ḥar H,ḥavār P

2 güle güle : gile gile H

3 hep : her H, - M

4 ider : ide M

5 baba : filḥāl H/ ḥikmet : ḥükmüne H // naşihatı : şoḥbetiyle

Kaşîde-i Hayvân-nâme

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Kurbagâ düğün itmiş leylekden kız almağa
Anğıt imâm tıy mü'ezzın gelmiş nikâh kıymağa
- 2 İmâm mü'ezzın bunları kızıl iple bağlamış
Bir hâldür mümkün degül kızıl ipi kırmağa
- 3 Düğüncüler dirilmiş bir kul çengi tıtmuşlar
Hiç kaydumuz yok gülmegi ben oynamağa
- 4 Karga eteklük giymiş şu şıgırı rağs ider
Kedi pîrülük ider şıçan gelmiş oynamağa
- 5 Tavşancıl tanbür çalar tavşan müşkâd oğur
Tomüz tãvül getürmüş ayu zürnâ çalmağa
- 6 Eşek köpek cümle sâz bu meclisde hep hâzır
Bâyķüş beste ırlayup deve tağlâ kılmağa
- 7 Maymün dâ'ire almış düğün halkuñ gezmede
Lağlak ile vâğ vâğ yarasacılar kıymağa
- 8 Erenler hâl isterler senden yokdur bir nişân
'Azbi bu sözler saña besdür da'vâ kılmağa

13 H,18b; M,68a ; P,65b

- 1 tıy: tıti H
- 2 mü'ezzın: mü'ezziñ P / tıutup P
- 3 gülmegi ben oynamağa: diyu oynayu ben gülmegi P,H
- 5 tãvül:tãbl P / ayu: anı M
- 6 sâz: şâz H
- 7 halkuñ : halkın H
- 8 hâl: - H / besdür: beter P

Ḳasîde-i Ḥazret-i ‘Azbi Baba*

Me fâ ‘î lün me fâ‘ î lün me fâ‘ î lün me fâ‘ î lün

- 1 Kalem cevlân idüp dôksün zebânuñ gevher-i yektâ
Ḥarîdârî metâ -yî ‘aşq olan elbet olur dâñâ
- 2 Bilen añlar ḥaber söyler ya bilmez añlamaz neyler
Rumûz-ı noḳḩadan söyler beyân olsun nice ma ‘nâ
- 3 Ne söz kim söylenür ‘ayn-ı kelâm îlâḩî nâḩıḩdur
İden bir noḳḩadur añla kitâb-ı çârî pür-ma ‘nâ
- 4 Ne söz kim kan olur bâḩın ne söz kim söylenür zâḩir
Degül bir noḳḩadan ḩâlî velî ḩavlân u aḩvâlâ
- 5 Cevâḩir kâniyem geldüm şalâdur hep ḩarîdâra
Rumûz-ı noḳḩadan esrâr beyânuñ eyledüm inşâ
- 6 İşt aḩvâlümü n’oldı ḩolaşırken bu devrânı
Sezâ-yı lâyıkı ülfet ararken bu dil-i şeydâ
- 7 Gezerken bir kaç ‘uşşâḩa şataşdum didiler ‘âşıḩ
Hu döst eyvâllâḩ illâlâḩ nedür bu şatdıḩun eşyâ

14 H,2a ; M,1b ; P,1b

(*) Hezâ Divân-ı Dervîş ‘Azbi Baba Efendi Ḳuddisî Allâḩ Sırrel-‘azîz P

(*) BismillahirrahmanirrahimM

1 dôksün:dökse H // elbet:lâbud H,P

2 ya: - H // añlamaz : añâ P // söyler : söyle H

3 ne söz kim söylenür : ne söz söyler tek M // kitâb-ı çâr : kitâb-ı çârî P

4 söylenür zâḩir : söyle tek zâḩir M// ḩâlî : ḩâlî H

5 ḩarîdâra : ḩarîdâra P// beyânın: beyân H/ inşâ:ifşâ H

6 ḩolaşırken:dolaşırken P // dil-i şeydâ:dil ü şeydâ P,H

7 şatdıḩuñ : şatdıḩın P,M

- 8 Didüm ben anberüm geldüm ‘aliden cevherüm vardı
“Rumüz-ı hıl atî ya ‘nî ve yeba vechuke” ala
- 9 Rumüz-ı mebde’nüñ sırr-ı ma ‘aduñ kaniyem ırla
Hüvallah ismine mahar olursun kef olur esrâ
- 10 Göñül ge küfr ü îmândan ferâgat eyle mezhebden
Bekâ vü fâni aydından elüñ ek ‘arif ol dâñâ
- 11 Bu sırdur ölüye zinde bu sırdur cânda vü tende
Bu sırdur sende vü bende bu sırdur dünye vü ‘ubâ
- 12 Bu sırdur dertlere dermân bu sırdur cânlara cânân
Bu sırdur din ü hem îmân bu sırdur evvel ü urâ
- 13 Bu sırdur malab-ı ‘âlem bu sırdur elzem-i Ekrem
Bu sırdur dertlere merhem bu sırdur başlara avgâ
- 14 Bilindi atdıguñ gevher yeter epsem yeter epsem
Bu esrâruñ harîdârı iç ilden bulunur cânâ
- 15 İç ile ‘azm idüp gıtdüm bir ‘alî meclise yetdüm
amüs-ı ‘âlem-i hayret içinde dertli vü şeydâ
- 16 Bu meclisde bulunmaz âh amu bunlar fenâ-fî-llâh
Didüm ben alara yâ hû didiler hû baa cem‘â

8 didüm ben anberim geldüm ‘aliden: didüm ki gelmişem anber-i ‘aliden M/ didüm ben : didüm men H

9 rumüz-ı mebde’nüñ:rumüzün mebdâyı P

10 elüñ:elin P / cânâ: dâñâ M

11 cânda u tende: cânda cânân M // dünyâ vu ‘ubâ: dünye M

12 urâ: arâ P ,air H

13 elzem ü ekrem :elzem ekrem M

- 17 Bular ‘aşk ile nūr olmuş ki nūrdan daḥi nūr olmuş
İçinden birisi ancak bu eş‘arı ider icrā
- 18 ‘Alîye “*lā fetā illā*” Muḥammed ḥaḳ didi laḥmî
Niçün mirāt-ı Ḥaḳ oldu Muḥammed Muṣtafā eyā
- 19 ‘Alî nūrdur Muḥammed nūr Ebū-Bekr u ‘Ömer ‘Osmān
Bular bir cism-i vāḥiddür ḥaḳıḳat perdesi ihfā
- 20 Bu bir sırdur beyān olmaz beyān olsa ‘ayān olmaz
Tıṣ ilde söyleyeñ bilmez iç ildedür bilen Ḥaḳḳā
- 21 Eger dirseñ Ḥudā birdür ya bu yollarından çokdur
Bu yetmiş üç yoluñ ḥalkuñ nedür etdikleri ğavġā
- 22 O yārūñ biñdür esmāsı velākin bir müsemması
Biñ ‘āşıḳdan gelür “*lebbeyk*” çağırsa dilber-i hemtā
- 23 Müsemması hem esmādur hem esmāsı müsemmadur
Ki ya ‘ni ‘ālem-ül insān ki ya ‘ni ‘ālem-ül esmā
- 24 Oḳu gel “*ḳulhüvāllahi eḥad hem lem yelid*” zāhid
Daḥı “*seb ‘ül meṣāniden*” bilinsün “*sırr-ı māevḥā*”
- 25 Yedi kez gel sicil senden oḳursuñ āyeti hefti
Yedi kat bir şedef içre bitirmüş lü’lü-i lālā

17 ‘aşk ile : ‘aşkla H/ dāḥi: daḥiH,M // içinden: içinde H,M

18 Muḥammed Ḥaḳ didi “*laḥmî*”: Muḥammed didi “*laḥmiñ laḥmî*”M

19 nūr Ebu-Bekr u ‘Ömer ‘Osmān:nūr daḥî siper eyle siper hem H //vāḥiddür ḥaḳıḳat: vāḥiddür bir P

20 ‘ayān: āyān P,H // Tıṣ ilde söyleyen bilmez iç ildedür bilen : Tıṣ ilinden söyleyeñ bilmez iç ilindedür yalān M

21 yoluñ: yol M

22 velākin : velî P// çağırsa:çağırır dilber-i hemtā P

24 “*hem lem yelid*”: “*hem yelid*”H,M // bilinsün : bilinsin M

25 oḳursuñ : oḳursun P // bitirmüş : yatırır P

- 26 Yazılmış vech-i dilberde muşarraḥ dört kitāb meşṭūr
Biri kâf u biri nūn u biri “*Yasin*”biri “*Ṭā Hā*”
- 27 Yedi saṭr oldu göründi dört muşḥaf vech-i dilberde
Oḳundu āyet-i kübrā bilindi nüṣḥa-ı Mevlā
- 28 İç ilden söz alan münkir ṭış ilde şatmaḡa gitmiş
Ḥarāç eyler iken altun şoñunda tunç olur ḥayfā
- 29 Viren esrārını yāre ḳalur baḥr-i kebā’irde
Başuñ taşdan taşu urup gezer ḥaylî zamān rüsvā
- 30 İkilikden bu benlikden sivānuñ geç belāsından
Saña senden yakın olsun dilerseñ maṭlab-ı a’lā
- 31 Duḥūl it bezm-i ‘irfāna sebaḳ al sırr-ı ‘irfāndan
Unut bildiklerüñ cümle olasuñ ‘āḳıl u dānā
- 32 Bekādan fāniye ey dil niçün ‘azm-i sefer itdüñ
Bu vaḥdet cāmesüñ kibrüñ göründi şüret-i zībā
- 33 Re’is olduñ eger bildüñ selāmet menzilüñ bulduñ
Tenüñ fülk-i şerî’atdur ḥaḳîḳat oldu bu deryā

26 Biri kâf u biri nūn u biri *Yasin* bir *Ṭā Hā* : nūn biri biri *Yasin* biri *Ṭā Ha M*

27 saṭr oldu dört mushaf göründü : saṭr oldu göründü dört mushaf M // āyet-i Kübrā bilindi nüṣḥa-ı Mevlā : āyet-i Mevlā bilindi nüṣḥa-ı Kübrā H

28 iç ilden : iç ilinden M / ṭış ilde : ṭış ilinden M // eyler iken : eylerken H,P / altun : altunı H,P

32 Bu vaḥdet : Bu suret H,P / göründün : gözlerin P,göründi M

33 - P

- 35 Şaķın uğratma girdāba seffineñ ħōş hevā güzel
Aķarsuñ Őu ile Őoñra derūnı pūr-cehennem tā
- 36 Niçün kāmīl geçe kāmīl bu remzî ańlamaz ‘Azbî
Meger Őeytān imiş secde ki ķılmaz ādeme ħālā
- 37 Nedūr bu āĥsen-i taķvim rumūzundan misāl ey dil
Bu sōzden sır bilen kāmīl velî kāmīl olur Ĥaķķ’ā
- 38 ‘Alî’dūr zāĥir ü bāĥın ‘Alî’dūr evvel-i āĥir
Görünūr sırr-ı sırrıllāĥ ‘alîdūr “*lā fetā illā*”

34 - H,-M

35 ħōş : ħōş P,H

36 bu remzî : sōzi P

38 görünūr : künūz u P,H

Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün

- 1 Uyan ğafletden ey nādān o dilber men gedādandur
İşit bu nükte-āmîz sözleri vahiy Hūdā'dandur
- 2 Oğuyan "men 'aref" dersin bilür Mevlāndur nefsi
Tuyan bu remz-i kübrāyı 'ayāl-i kibriyādandur
- 3 Sözünden dönme Hāğ birdür hezārān dürlü minnet var
Erenler telkîni Hāğ'la kamu rence şifādandur
- 4 Hūdā 'aşkında cān viren ebed bākîdür ol haydār
Tevellāsın teberrāsın bilen ehl-i ğazādandur
- 5 Vişālim h'ānuña gel kan döken bu çeşm-i hün-h'ārı
Bu nuṭṭ-u pāküme teslîm olan şahib-liḳādandur
- 6 Ne dirsene dise her hālün bilürken bu sözün var mı
Degül tevḥîd ḥaṭādur Hāğ diyen ehl-i cefādandur
- 7 Taḥammül eylemez luṭfa tenezzül eylemez çevre
Bî-ḥaḳḳ-ı Ka'be'ye Merve vücūd eski bî-nādandur
- 8 Aradan şirketi sürdi çıkardı vahdetüm nūrı
Tecellî eyledi zātum bu gömlek uymadandur
- 9 Vücūdî Ka'be'den aḳdem şananlar şandılar gerek
'Alînüñ cismi efdāldür Muḥammed Muştafā'dandur

15 H,6b ; M,50a ; P47a

- 2 tuyan : duyan P
- 3 dürlü : - M// erenler telkîni : ezenler nuṭṭumı P
- 6 dirsene : dirsene M / bu : bir M/ sözün : sözi P/ var mı : var M
- 8 eyledi P / gömlek uymadandur : gülmek uyanmadandur M
- 9 gerçek : aḳdem P

- 10 Һasan Һалқı rızā gözle ‘ayān ānı nihān görmez
 Һüseyin Kerbelā deşt-i belāda rāh nümādandur
- 11 ‘Alî Zeyne’l-‘Abādandur ‘ibādet ehl-i terk-i berk
 MuҺammed Bākiri Ca‘fer ‘Alî Mūsa Rızā’ dandur
- 12 Takî vü bā-Naķî tēc- u Һasanü’l-‘Askeri sulţān
 MuҺammed Mehdi-i şaҺib-zamān ‘Azbi bekādandur

10 görmez : gözle M

11 bākiri : bākir M

12 şaҺib-zamān : zamān şaҺib M / ‘Azbi : -P

Ḳaṣîde-i Vaşf-ı Tâlib-i Dünyâ u Ehl-i Ḥub

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 İşit gel gör ser-encâmum çıkar nefsim nakkâşım
Şifâtum evliyâ Allâh muḳallid fitne dervîşim
- 2 Alurum yek işâretten füsün u fitne-i çeşm
Baña nefsum ne emr itse aña “*lebbeyk*” hazır başım
- 3 Nice fitne uyandurdum sözüm vâllâh yerüm inkâr
Pabucumı çıkar bahtum yanumda böyle ḳallâşım
- 4 Silüp pâk eylerem başlar kesup şerler belâsından
Ḳabâḫat ‘arzasından çöb ḳomazam eski ferâşım
- 5 Uyuyan fitneyi bî-dâr idüp nehri bulandıran
Bu dem üm-ül fesâdum kim nihânı pîri ‘ayâşım
- 6 Arasın anasın kimdür azarlamış deyu şorsañ
Benüm ol mebde’i tuğyân ki Ḳabil üstüne başım
- 7 Nice erler ḫarâb itdüm nice tahtı ḳuram ışsız
Ḳamu ağyâr-ı ḫarâruñ nihân işinde ḫâldâşım
- 8 Nice biñ ‘abd-ı nâçaruñ keserdüm mâyesiz oduñ
Bu mekr ile oyulmadıḳ ḳabuḳ içine girmişim

16 H,10b ; M,54b ; P,52a

- 2 füsün u: ne ise P, ḳuş M
- 3 yerüm: yüzüm P// bahtum: raḫatum P
- 4 arzasından: arzasında H;P/ ḳomazım: ḳomaz H,M
- 5 bulandıran: uyandıran M
- 7 işinde: işinden M

- 9 Nice te'vil ile halkı mükerrer eylerem ilzām
 amu rezzāk-ı sālūsũn dilinde Őohbet-i fāım
- 10 Ne denlũ nā-sezā efāl zuhũr eylerse bendendũr
 Ki meger hile icād itmede Őeytāna bādāım
- 11 tulum benmiũm bu on sekiz biñ 'āleme Őımaz
 Boaldurdum alıvir yok bu denlũ Őuqla olmuım
- 12 Cihānda almadı bir mekr u fāhi ılmayam anı
 Benũm cānbāz ile cānbāz umārbāz ile o baım
- 13 Sanā aru odı bir kere Nemrũd ben hezār Şad
 Gice gũndũzini var eyleyen sultānla Őavaım
- 14 Ben āgāh olmadum benden sũzũmden dũnmedũm tenden
 Eer itmez bana Hā sũz meger kim bir atı āım
- 15 Nedũr bilmem tecellĩyi hie Őāydum tesellĩyi
 Bugũn ben bu ikilik vadisinde bũyle alāım
- 16 Şer iiden dũnmedũm kendi nice oqlān 'avretle
 Livāayla zinā itmek gice gũndũzdũr endiem
- 17 Hezār etrāfda bizũm var ıyās itmek ki bĩ-kārim
 Ki 'aceb kibr u kin hır-ı ama 'dur dāi' mā iım

10 meger: meger uP,H

11 benmiũm: bezmiũm H ũ

12 benũm: nice M/ umārbāz ile: umārbāzıyla P / o baım: o daım H

13 sultānla: sultāna P,M

15 tecellĩyi: tecellĩ' P // bũyle: - M

16 iiden: iden P,M / kendi: gũnlũm P

17 etrāfda: tarafda P,H/ itmek ki: itme M

- 18 Vücüdümle ‘unuḳı hiçe şaydum zāhirā āmmā
Hemān şahrā-yı bātında hele bir dāne haşhāşım
- 19 Fenāsuñ görmedüm kevnüñ gözüm tuymaz sözüm altun
Bu dünyā cefāsı gündüz hayālümdür gice düşüm
- 20 Gören şanur beni ādem velākin fitne-engizim
İçim hîle elüm bomboş ki bir ḳurı arabîşim
- 21 İtā‘at ḳılmadum hergiz ‘ibādet ḳılmadum bir kez
Ḳapuna varmağa yoḳdur yüzüm zirā eli boşum
- 22 Arı ardan seçen benüm gehi zehrüm gehi şehdim
Sözüm idrāk iden añlar gehi nūşum gehi nîşim
- 23 Bilā zaḫmet gele Loḳmān diyeler evliyādur bu
Ki şüret oḅrısı dervîş fakîrüm ki ‘abā pūşım
- 24 Vücüdüm ḳılmadum teftîş özümden ḳılmadum āgāh
Elüñ noḳşānını bulmaḳ için gūyā müfettîş
- 25 Seherden tā be aḫşām zulum ü küfre sālîküm sālîk
Ḥaḳḳ’uñ nūr-ı cemālüñ görmede mānend ḫaḳḳāşım

18 hemān: hele H / hemān: hele M,P

19 fenāsuñ: fenāsın P,H/ görmedüm: tuymadum P,H/ kevnüñ: kevnin P / gözüm: sözüm P /tuymaz sözüm: dönmez özüm P

20 ādem: dervîş H // hîle: fitne P

21 nūşum: güş M

23 fākîrin ki ‘abā pūşım: fakîrüm ki elim boşum P,H

24 elüñ: elin P / ḳılmadum: olmadum H// için: için için H

25 zulum u: zulum H,M

- 26 Ezelden böyledür ‘âdet benüm eksikligüm çokdur
Ki ben maḥlūkum ey ḥālīk gehi ḳalḳum gehi dūşum
- 27 Baña ger ‘adl iderse Ḥaḳ yerüm duzaḥda ğubârdur
Meger kim luṭfuña mazḥar düşe bu çeşm-i şad rîşim
- 28 Sa‘âdet şehrinüñ şâhı olur bir demde ben miskin
Meger oldumda tevfküñ ola sulṭân yoldâşım
- 29 Ḥudâvendâ kerîmâ Kird-gârâ ‘âşiyem ‘âsî
Baña hiç gayriden em yok saña ḳaldı benüm işim
- 30 Buyurmuşsun şuçuñ her kim bilurse aña raḥmet var
Keremdür umdıgum senden günâhum çünkü bilmişim
- 31 Ḥudâvendüm penâhum pâdişâhum derde dermânum
Fedâ olsun yoluña anam atâm ḳamu ḳardâşım
- 32 Raḥîmâ ḳatre olmaz raḥmetüñ yânında ‘işyânum
Bu yer gök ṭolusu şuçla senüñ ḳapuña gelmişim
- 33 Senüñ çok sevdigüñ Aḥmed Ḥaḳ için ‘Azbine luṭf it
Ḳamu itdiklerüm cürme bî-küllî nâdim olmuşum
- 34 Ki sensüñ Ekrem u erḥam çü settâr-ı zünüb her-dem
‘İşüm ‘aynı ḥaṭâ ‘Azbî yüzüm ḳara beyâz rîşim

26 ben: - M

27 duzaḥda: ğubar P // çeşm- i şad: cism-i M,P

28 ben: - M / oldumdu tevfkîkin ola sulṭânım yoldâşım: tevfküñ ey sulṭân ola ol demde yoldâşım H / sulṭân: sulṭânım M

29 hiç kimseden meded: hiç gayrdan em H

30 şuçuñ: şuçun H,M

32 ḳapuña: ḳapuna M

34 Ekrem u erḥam: Ekrem erḥam

Kaşîde

Mef' ū lü Me fâ' î lü Me fâ' î lü Fa' ū lün

- 1 Pervāneden al āteş-i sūzān haberüñ sen
Dīvāneden al vālih-i hayrān haberüñ sen
- 2 Havvā diyerek hayli zamān ağladı gezdi
Ādemden işit āhıyla efğan haberüñ sen
- 3 Bu mülk-i fenā kime vefā eyledi bir dem
Var sende su'āl eyle bu devrān haberüñ sen
- 4 Cennet haberüñ almak ise cān ile maqşūd
İdrîs'den işit hūriyla ğılmān haberüñ sen
- 5 Āgāh olayum dirseñ eger hışm-ı Hudādan
Var Nūh'a su'āl eyle o tūfān haberüñ sen
- 6 Kān dökdi gelüp emr-i Hudā rāhına āhır
Nāzil olan İsmā'il'le kurbān haberüñ sen
- 7 Vaḥdetde fiğān eyler idi ḥasret-i ğamla
Ya'kūb'a su'āl eyle o hicrān haberüñ sen
- 8 Bu yolda eger 'āşık iseñ şıdqla āh it
Yūsuf'dan olup miḥnet-i zindān haberüñ sen

17 H,14a ; M,30a ; P,24b

- 2 āhıyla : āhla H
- 4 cān ile : cānla H / hūriyla ğılmān .hūr u ğılmān M / hūr H
- 5 dirseñ : dirsen P
- 6 o kurbān : kurbān H,P
- 8 Yūsuf'dan : Yūsuf'da M

- 9 Şābr eyle belā gelse saña şükrünü eyle
Eyüb'den işit miḥnet-i devrān ḥaberüñ sen
- 10 Olduñsa eger 'āşık Hudā sırrına maḥrem
Mūsā'dan alup kuvvet-i Yezdān ḥaberüñ sen
- 11 Her vāḳit-i 'azim ide gör gülşene bir gez
Bülbülden işit dāver ḥōş elhān ḥaberüñ sen
- 12 Ol tañāna-yı salṭanatuñ tarzını bir bir
Gel bād-ı seḥer söyle Süleymān ḥaberüñ sen
- 13 Var cümle nebātāta su'āl eyle derünü
Bî-mārı iseñ bulmağa Lokmān ḥaberüñ sen
- 14 Devr eyledik yer koymadın mülkü fenāda
İskender'e şor 'ālem-i ḥayrān ḥaberüñ sen
- 15 Dünyāya gönül virme şākın kaçma cezādan
Yaḥya'dan işit terk-i dil ü cān ḥaberüñ sen
- 16 Def'ātle vir cān u seri kaçma ölümden
Çercîsi gibi hūn-ı Firāvān ḥaberüñ sen
- 17 Ka'rında ne var bilmek ise baḥr-i muḥiṭüñ
Yūnus'sa su'āl eyle var 'ummān ḥaberüñ sen
- 18 Biz 'āşilere şefkat ider kān-i keremdür
Aḥmed'den oḳu luṭfuḫla iḥsān ḥaberüñ sen
-
- 10 Yezdān : zindān M
11 vāḳit-i 'azim : vāḳit-i seḥer H/ gülşene kāşane M/ bir gez : bir dem M,P
12 söyle : -M
13 nebātāta : nebādāta M // bî-mārı : bî-mār M
14 koymadın : koymadık P// 'ālem-i ḥayrān : 'ālem-i ṭayyerān P,H
15 dünyāya gönül virme : dünyāyı gönül sevme P,H// dil ü cān : dil cān H,M
18 luṭfuḫla : luṭfuyla P

- 19 El faqrı diyüp terk-i fenā eyledi añla
Tā ki tıyasuñ maḥzen-i ‘irfān ḥaberüñ sen
- 20 Pāyine yüzüñ sür o şehüñ añla cevābı
‘Azbi gibi bir ḥākiyle yeksān ḥaberüñ sen
- 21 Ḥaḥ añla celāliyle cemāl sende nihāndır
İbrāhim iseñ añla gülüstān ḥaberüñ sen

19 tıyasuñ : duyasın P

20 ḥākiyle : ḥākiyle H

21 celāliyle : celāl ile

Kaşîde-i Mürğ-nâme

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Yine evvel bahâr oldu cihânı eyledi revşen
Fiğâne başladı bülbül açıldı gül gibi gülşen
- 2 Taleb sa'îñle cüdüñdur tevekkül bâb-ı sūduñdur
Kamu eşyâ şuhūduñdur bil esmāyı müsemmeden
- 3 Göñül vir kâmil insāna olasın tā ki yek-dāne
Şağın gel rāzuñı açma arada var iken sen ben
- 4 Bulur maḥlūḡ-ı Mevlādur kimi kem-ter kimi şāhdur
Kiminüñ yeri deryādur kimi şahrāda zî-mesken
- 5 Kiminüñ zikri Allāh'dur kimi'aşğ ile āh vāhdur
Kimi şevkiyle siyāhdür taleb-kār cān ile dilden
- 6 Virir Ḥak bunlara kısmet 'aceb iḥsān 'aceb ḥikmet
Ne kārı var ne ḥūd şan'at hemin dirler Ḥudā varken
- 7 Tevekkülde bular ḡuldur kiminüñ kısmeti boldur
Eger 'ārif iseñ bildür ḡaber al "lā u ilādan"
- 8 Eger insān iseñ fehm it bu mā'nā aşlını ketm it
Bu maḥlūḡ Ḥaḡḡ'a raḡim it gice görsen ile benden

19 H,16b ; M,72b; P,73b

2 sa'iyüñle cüdüñdur : sa'î vücüdüñdur M, cüdüñdur H// şuhūduñdur : şuhūdundur P

3 rāzuñı : rāzını P,M

4 bulur : bular P

5 'aşğ ile : 'aşğıyla P,H

/ cān ile : cānla P

6 varken : virken H

7 bular : bunlar M, bulur M// bildür : bildür P

- 9 Meded leylağ gibi ‘ömrüñ geçürme yoğ yire lağlağ
Eger kerkes gibi biñ yıl yaşarsañ olma ğafil sen
- 10 Saña ‘ibret yeter dernek şağankür pāpağan örnek
Suhan-aver olur sanma ki sensin dāver-i Behmen
- 11 Kağan ta‘n-ı mu‘arızdan ki vağdet bula keşretten
Niçün vîrāne-i mesken ider bayküş ‘aceb bilsüñ
- 12 Virür hırş u ta‘amdan bas karakuş karçala yoldāş
N’ola kûzgün uçarsa ger seher cîfe arar erken
- 13 N’ola tuñi şeker yirse mu‘azzezdür anuñ eti
Semender murğanuñ olsa revādur meskeni külāhın
- 14 Ala karğa ne remāldür nihān işi ‘ayān eyler
Velākin çalduğı arşun niçün şarkar vücūdundan
- 15 Havāda atmaca oynar mezelletden yuvasın bekler
Ne şāh-bāz kuş olur şahîn alur pāyini ÷urnādan
- 16 Yusufçuğ çağırır kumrı yarasa cümleden cemri
Anuñ çün bu kılica bülbül ider āhengi şenlikden
- 17 Tavūsuñ cismi zîbādır işi āhla vaveylādur
Ki martı yiri deryādur çamunuñ cünbüş-i ahsen

9 leylağ : lağlağ M// yaşarsañ : yaşarsan M,P / olma : olmagıl M
10 niçin vîrāne sühān āvāz olup ki : sühān ur olup sanma ki sensin H
11 kaçar : kaçan M// bilsüñ : bilsin M
12 hırş : ğarman M, hırş P// arar erken : ararken M
13 Zati : eti M// revādur : vardur M
14 kārı : işi M,P
16 yarāşā : yarāşā P,M/ cümleden : cümle M
17 āhla : āhıyla M/ vaveylādur : velādur P,H
// ki : ger

- 18 Deveķüşı atar taşđ bulunca bir naşđb işđ
Kurāk baba ķoca kişđ tutar Hāk emrine gerden
- 19 Aġaķķaķan gibi zinhār kimesne ķapusuñ ķaķma
Vücüduñ felegini başdan ķara itme meded yelden
- 20 Hemān ķuyruk şalan mişl-i şalınma kibr ile ġāfil
Ķayā bülbüli gördükde alur ta‘līm ebābilden
- 21 Ķaragöz iskete taraç kılur ya aldılar hişşe
Ne ol ciddi- be-ciddi fikrle devr-i mürġ şenāvülden
- 22 Hele enķāzla söyleyen görenüñ cezb ider meslek
Görenler kartalın fi‘lüñ bilüpdür yelķovāndur fen
- 23 Cefādur bā‘iş-i ‘uşret tevekkülden tesellî ķıl
Şaķın simürġ-i ‘ankāveş ķoma taķdîre ķarşusun
- 24 O geyik taġları bekler buġı ķuşı özün şaķlar
Toġan görse alur pāyañ haber al kenz-i maħfiden
- 25 Kara tāvugđı tatarlar şarı aşmāyı utarlar
Issı nūra hōş baķar ķafesdür bunlara cevşen
- 26 Eger göñlüñ vefāsından şehîd olmaķsa maķşüduñ
Vişālün cān bahāsıdur şaķın sen olma rü-gerden

18 gerden : gerdān H,M

19 kimsenüñ ķapusuñ : kimsene ķapusın H,P // ķara : ķura P

20 kibir ile : kibirle P

21 ne : -M / dur u : durı M, lurı H

23 ķıl : bul H,P

24 bŭġı : huġı P/ özün : özin H,H// toġan : toġan M / pāyañ : pāyan H,M

25 baķarlar : baķar M/ mesken : cüş H,M

- 27 Deñizdür baħrine mesken ħara batāk deñizden yer
Ki ħurmaz yelħovān gezer dem-ā-dem rūzgār bir gūn
- 28 Olur ħırħ serħeden gerħe dimişler bir bürūñ āmmā
Saña ħırşuñ sūlūkunda olursuñ ħuy hezār reh-zen
- 29 ħapar ħaylāk piliħ ördek ħara batāk balıħ ister
Güneşe baħmadan maħcūb görūñ ŧeb-gīr ħaħar işden
- 30 Kimi atdı kimi ħutdı ħamunuñ vardurır zıddı
Bakar esir-i kıyıkın ki kuşbaz oynadur ħevgen
- 31 Bunuñ adı fenā dūnyā gōñül virmez buña dānā
Hümā ħuşa gibi olmaħ gerekse sende bī-mesken
- 32 ħaħır İshāħ gibi Haħ ħaħ diyūben rūz u ŧeb ħurma
Kebūterveş peyām-ber ol meşāmī būy-ı vaşlından
- 33 ħılıħ ħırlangıcı ħekdi ŧaħādan tīġ-i ħūn-rīzī
ħanarya sīnede zaħmım ħudānuñ ta‘n-i ādādan
- 34 Kimi ism-i ħalim’e mażhar olmuş kimi cebbāre
ħamusuñ biñ görür ‘ āşık bilen sırr-ı ħaħıħatden

26 vişālūñ : vişālin P,H/ rū-gerden : rū-gerdān H,M

27 baħrine : baħriye P,H// ki : ħū H / ħurmaz : durmaz P/ deb-m-be-dem : dem-ā-dur M

28 bir bürūñ āmmā : bir būd-ı emek H , bürūn āmmā m// ħırşuñ : ħırşuñ H

29 maħcūb : - H

30 kıyıkın : ħın ħın P

31 gereksin : gerekse M,H

32 ħaħır : ħaħırır M,H// meşāmī : meşām P

33 ħırlangıcı : ħırlangıcı P/ ŧaħadan : cefādan P

34 ħamusuñ : ħamusun H,P/ biñ : bir M

- 35 Saña gönlün nedîm eyle ki sensin maqşad-ı mevcûd
Eger insân iseñ terk-i ‘alâyıķ eyle cümleden
- 36 Qalender meşreb ol ‘Azbî bu terki dağı terk eyle
Ceżâ-yı dūzahı çekme geçe gör kibr ile kinden
- 37 Özüñ pervāneden puhte idüp dehre Aristo ol
Sūhan-āver olan kuşlar çeker hepsi tekellümden

35 gönlün : gönlün M

37 özüñ : özin M// hepsi : hepsi P

Kaşîde

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Raķîbüñ şohbetüñden yâr 'aceb bilsem uşanmaz mı
Bizimle bî-vefâ dildâr gelüp bir hem-dem olmaz mı
- 2 Görünce rû-be-rû yâri kılurum âh ile zârı
Kılu olduğımı yâri revîşümden de bilmez mi
- 3 Benüm tek bî-vefâ olma sen ihsân it cefâ kılma
Kişi itdüğünü şanma bulur cânım ya bulmaz mı
- 4 Nice tağı nice şahrâ toluşduram dimiş ämmâ
Bizimle ol 'adü ämmâ berâberce tolanmaz mı
- 5 'Adûlar intisâbında bu 'aşık ğam 'azâbında
Bizi âdem hesâbında kıomaz mı yoħsa şaymaz mı
- 6 Göñül üftâde der añlar kerem yoķ cevri çoķ eyler
'Aceb ol bî-vefâ dilber kıalur inşâfa gelmez mi
- 7 Ne añlar ne ğayâl eyler kıamu 'âlem güler oynar
Gice gündüz niçün ağlar dimez bir kere gülmez mi

19 H,21b ; M,69b ; P,70b

- 1 şohbetüñden : şohbetinden P
- 2 kıluram : kılarım H,P/ âh ile : âhla H// kılu : kılu M,H
- 3 itdüğünü : itdigini H
- 4 tağı : tağı P,H / tolaşduram : düşerdim M// amma : ayâ H/ tolanmaz mı : tolaşmaz mı P
- 5 yoħsa : yoħsa H

- 8 Kerem kıl tövbe kıl cevre gel olma hüsnuñe gurre
Nazar kıl cünbüş-i dehre toğan ay gün tolanmaz mı
- 9 Koma yā Rab beni ğamda kimi yarıyla hem-demde
Bize bir dōst bu‘ālemde bulunur mı bulunmaz mı
- 10 Baña kıldıklarūñ evdā‘ kalur mı yanuña āmmā
‘Aceb senden fenā dünyā benüm dādum alınmaz mı
- 11 Ser-i kuyunda dāmānum çeker çadu doker çanum
Benüm hāl-i perişānum ‘aceb görmez mi bilmez mi
- 12 Amān hey çaddi şimşādum cihānı tutdı feryādum
Felek senden benüm dādum kalır gider alınmaz mı
- 13 ‘Adū-yı bed-likā bed-fen cüdā kıldı beni senden
Şikāyetüm saña senden yārin Haç rażı olmaz mı
- 14 Boy-ı serv-i hırāmānum mürüvvet eyle sulţānum
Firākuñla yanar cānum vişālūñle em olmaz mı
- 15 Görünmez nice gün oldı göñül hasret ile toldı
Yine ‘īd-i şerīf oldı çıkup dilber şalınmaz mı
- 16 Vefāsızdan çeker cevri ğamuñla nuş ider zehri
Bu ‘aşık ‘Azbinūñ çadri kalur gider bilinmez mi

9 beni : meni H

10 amma :ayā P,H // aceb senden fenā dünyā benüm dādum alınmaz mı : benüm hāl perişānum ‘aceb görmez mi bilmez mi M, dādıyım almaz mı P

11 serseri günde dāmānum çeker pür yan doker çanum : - H,P

12 kalır : kalur H,P

13 ‘adūyı : ‘adū-yı P,M / beni senden : seni benden H// Haç rażı : Haç çadı H. Çadı M

14 serv : servi H

15 hasret ile . hasretle H/ toldı : doldı P

16 çadri : -M/ bilinmez mi : bilmez mi

Mersiyeye-i Düvâzdeh

Müs tef[°] i lâ tün Müs tef[°] i lâ tün Müs tef[°] i lâ tün Müs tef[°] i lâ tün

- 1 Sırruñı şakla nuṭṭumu Ḥaḳ'la cān u gönülden diñle birāder
Meddāḥı oldum ben ḥānedānuñ vird-i zebānum Allāh u ekber
- 2 Meddāḥ-ı şāhum biline aṣlum ṭālib-i rāhum maḥv ola ismüm
Muḥammed 'Alī bendesi olğıl tā ola ḳalbüñ nūr ile envār
- 3 Aḥmed-i Muḥtār mebdē-yi diyār şāh-ı vilāyet mazḥar-ı didār
Evvel ü āḥir 'ālemlē māḥir zāḥir u bāṭın 'āleme server
- 4 Mazḥar-ı ādem bā'ış-i eşyā sulṭān-ı 'ālem şāh-ı enbiyā
Geldi lisāne düşme kemāna oldur cihāna yüzi ziyā-fer
- 5 Zāḥir u bāṭın şāh-ı 'abādur sālik-i rāhe feyz-i necātdur
İksîr-i Ḥaḳ'dur māye-i zātdur ḥaḳ ola cevher ḳılina bir nazār
- 6 "Laḥmüke laḥmî" şıfātı beyān cismine cismi oldı Ḥaḳ 'ayān
Ol şîr-i Yezdān mazḥar-ı raḥmān Ḥaydar-ı Kerrār hem-dem-i Ḳanber
- 7 İsm-i ilāhi ismi 'Alî'dür vaşî-i nebî şāh-ı velîdür
Şāḥib-i Zülfiḳār hem düldül süvār māhum 'Alîdür
- 8 Evvel 'Alî'dür āḥir 'Alî'dür zāḥir 'Alî'dür bāṭın 'Alî'dür
Evveli ḥātem-i aşlı dü 'ālem rüz-ı cezāda sāki' Kevşer

20 H,4a ; M,47a ; P,43a

(*) Der na't-ı Sitāyiş-i Ḥāndān H

- 1 sırruñı: sırrını P // meddāḥı: meddāḥı M / ben: bir M, men H / zebānum: zebānum H
- 3 'ālemlē: 'ālemlē P // 'āleme: 'ālemine H
- 4 mazḥar-ı ādem : meḥār-ı ādem H //lisāne : insāne M,cihāne H
- 5 kılina: kıla M, kılsa P
- 6 cismine: cisminde H, cismin P
- 7 ism-i: ismi H // hem düldül: düldülde M/ māhum: şāhum H,P
- 8 kevşer M // rüz-i cezāda sāki' kevşer: rehber-i cānān rüz-i cezāda M

- 9 Bu dürr-i pākūñ aşlı nebîdür añla bu remzî nesl-i velîdür
Men aña qurbân şâh-ı şehîdân rehber-i cânân şîr-i şîr
- 10 Kim olur cāndan bende-i Yezdān zāhir u bâtın görmedi noqsān
‘Ahdını kim ki eyledi muhkem Zeyne-’l ‘Abāyı ol bildi rehber
- 11 Şâh-ı sultān oldur hem dürlü derdüñ dermānı oldur
Şākîr-i şābır Muḥammed Bākîr zikrūñ okur dem-be-dem ezber
- 12 Şâh-ı tarîkat māh-ı şeri‘at ‘ārif-i esrār kân-ı ḥaḳîkat
Kānı vefādur şanma cefādur taşaddur ider Şadîḳ-ı Ca‘fer
- 13 Gel ‘ākıl isen bağlan rızāya çekme ḳasāvet şabr it cefāya
Fāzılla fāzıl ‘ilimle ‘āmil Mūsā’yı’ Kāzım şāfi‘-i maḥşer
- 14 Hırḳam anuñdur başımda tâcum bir bendeyem boynumda teslîm
Delîl-i bürhân şâh-ı Ḥorāsān her derde dermān vāriş-i ekber
- 15 Ol bî-nişāndur hem lâ-mekāndur her kim ki bildi her cāna cāndur
‘Aliyyü’l-Naḳî nūr-ı hidāyet-i Muḥammed Takî hem pāk-i maḫzar
- 16 Men aña bende oldum ḥikende ḳayırmaz aşla sen ne dirsene de
Ḥasan-ı ‘Askeri oldı delîlüm ḡayret anuñ ḳuşandı kemer
- 17 Meydānı buldum mestāna geldüm şanma delirdüm qurbānı oldum
Ḥüccet-i bürhân oḳurum her an mehdi-i devrān şâh-ı muzaffer

10 Zeyne’l ‘Abāyı: Zeyne’l ‘Abādı P,H

11 şâh-ı sultān : zāhir nihānuñ P ,zārı fāḳirūñ H // zikrūñ : dil-i zikrūñ H,P

13 gel : ger H // fāzılla : fāzılıyla P / ‘ilimle : ilmiyle P

14 hırḳam : hırḳam P

15 bilmedi Mışrî cāndur : her kim ki bildi her cāne cāndur P,H

17 Ḥüccet-ül ḥüccet P/ oḳudum : oḳurum P/ ān : gāh H

- 18 Cismüñi mirât eyle eşyâya Tâkî zât ola saña sermâye
Eyle muhabbet âl-i ‘abâya eyle Yezîde la‘net mükerrer
- 19 La‘net Yezîde eyle revâdur âl-i ‘abâya cānum fedâdur
Mervân Yezîde şibr-i pelîde eyle teberrâ her şâm u seher
- 20 Var ise ‘aqluñ ger senüñ ey dōst âl-i resûle eyle mahabbet
Zâhide uyma fi‘li riyâdur añla bu sırrı al doğrı haber
- 21 Zâhid Rezzâk ‘ilmine mađrur ‘ilmiyle şeytân olmadı mađfūr
Sofî-yı sâlüs kibr ile me‘yūs kıldı ‘adâvet bir şeh-i haydâr
- 22 Sev hânedânı cān-ı gönülden pâk eyle kendüñ kibriyle kinden
Mihr ile mâh ol bende vü şâh ol tâ kim olasın ‘âleme dâver
- 23 Câhil-i nâdân ‘izzetde her an miñnetle geçür vaqt-i ‘âşıkân
Bir remz diyem ‘Azbi dilinden püşâtsiz o yapar keser söz dülger

18 cismüñi : cismini P , cismi M / eşyâya : eşyâ M

19 - M

20 senüñ : sende M // fi‘li riyâdur : fikri zebân M

21 zâhid : zâhidi H / ‘ilmiyle : ilmle H ‘aliye M // me‘yūs : mâtūs M

22 kibriyle kinden : kibr ile senden M // mihr ile mâh : mihrile P / şâh : şâha M

23 bu remzî söyleyeyem : bir remîz diyem P , bir remîz söyleyem H

Kaşîde-i Mersîye

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Kaşd-ı âl-i Muştafa itmez müselmānum diyen
Ehl-i beyte ğayz tutmaz ehl-i imānum diyen
- 2 Gūşvārî 'arş iken kadrî bülendi ol şehūñ
Ehl-i beyte kin ider mi şāhib-iz'ānum diyen
- 3 Kim meger ādem degilseñ şān-ı zātı bilmedūñ
Yoķ mudur cisminde cānı şād-ı hāndānum diyen
- 4 Böyle kāfirlik ider mi göz göre ey bî-ħaber
Baña luţfundan keremler eyle sübhānum diyen
- 5 Saña lañet eylemekle buldı Hāķdan zaħmeti
Şad hezārān saña benzer şāh-ı devrānum diyen
- 6 Ravzasuñ kılsun řavāf pervāne yaķsun tenini
Şem-i şāh-ı Kerbelā'da 'andelībānum diyen
- 7 Dōst olur bir loķmadan kelb-i 'aķursun neylerem
Böyle ħayvānlıķ ider mi kāmil insānum diyen
- 8 Cigeri yüz biñ delik olmuş muħibb-i ħaydaruñ
Bî-hesābdur iş bu ğamdan dil perîşānum diyen

21 H,16b ; M,61a ; P,59b

- 2 gūşvārî: gūşvār
- 3 degilseñ: degilsen P
- 4 sübhānum: sulţānum P
- 6 ravzasuñ: ravzasın
- 7 bir: - M / biñ yedūñ: neyledūñ M

- 9 Ne virirseñ zehr idersüñ virmedüñ bir kıatre şu
Eylemez bu vazı‘ nā-hem varı dūřmānum diyen
- 10 İş bu mātemdür bakup sinelerüñ çāk eylesun
Dūzah içre gül-řen olsun nār-ı sūzānum diyen
- 11 Cān u başa kıalmasıñ cānāne virsun cānumı
Ĝuřşadan āzāde olsun cism-i ‘uryānum diyen
- 12 Her belādan der-kenārdur keřtibānî Nūhi’dür
Cān u dilden bende-gān-ı řāh-ı Merdānum diyen
- 13 Rāh-ı ‘aşkıda serseri bî-çāre küstāh ‘Azbidür
Fî-sebîl-illāh kıov akşun dōst içün kıanum diyen
- 14 Hem hayātı hem nemātı çağırır Hāk dōst deyü
Hiç kıaçar mı ölmeden Hākķ’a kıurbānum diyen

9 -M

10 mātemdür: mātemde P/ sinelerüñ: sinesüñ M// olsun nār-ı sūzānum: cism-i ‘uryānum M

11 cāna başa: cān u baş M / cānım: cānānum M

12 Nūhi’dür: Nūh’dur P

Merşiye-i Muhâţıb-ı Nâm-ı Yezîd

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Yezîdâ çünkü bildüñ hayr ile şer Hâk'dan ihsândur
Niçün şerî kâbul itdüñ meger la'net-nümâsın sen
- 2 Sücüd emrinde benlikden göründüñ olmaduñ mülzem
Hasedden kibr ile dolmuş ki vesves-âşinâsın sen
- 3 Devâmsız devleti dâ'im tütup faqr-ı hebâ şayduñ
Hâk'ıñ emrinde rû gerdân 'adû-yı enbiyâsın sen
- 4 Ne yüzle ehl-i beyt-i Murtażâ'ya eyledüñ meksür
Pelîd u müşrik u mel'ün hayâsız bî-vefâsın sen
- 5 Revâdur cânına la'net oğursa 'âşık-ı şâdık
Hele merdûd u mağhûrsun ki rahmetden cüdâsın sen
- 6 Yine mâr pençenüñ kâri cevârum şokmadur zâlim
Senüñ aşlında zâtuñ nâ-sezâdan nâ-sezâsın sen
- 7 Revâdur başına miğler kaçılrsa dest-i merdândan
Mu'ayyen ehl-i beyt üzre musallağ bir belâsın sen
- 8 İmânuñ olsa kalbinde olurdu merhamet sende
Vücûduñ sem-i katıldür ki zâlim pür-cefâsın sen

22 H,53a ; M,60a ; P,58a

- 2 göründüñ.: göründün M/ olmadañ: olmadan M // dolmuş: tolmuş H
- 3 devâmsız : devâm M / dâ'im tütup: bâki şanup P
- 4 Murtażâ'ya: Muştafâ'ya P // pelîd u müşrik u: pelîd müjgi M
- 6 kâri cevârum: çün âdem P// zâtuñ: nâ-zâtuñ M / nâ-sezâdan: nâ-sezâdur P
- 7 baña: başına M/ merdândan: merdânda P

- 9 H̄arāretden t̄utuşdı her muhibb-i h̄āndān bir bir
Diriğ itdũñ H̄aḳ'ũñ cāri olan bir ḳaṭre māhsın sen
- 10 Senũñ ḳahr itdũgũñ maḫhar olur ihsān Mevlā'ya
Elinden çũ peçe iş gelmez 'adũ-yı bed-likāsın sen
- 11 Gel ey ṭālib sũḫan diñle sũzũm bir macerāyum ben
Bu dem merşiyey- h'ān-şah-ı Hasan ḫulḳũ'l Rızāyum ben
- 12 Ne var aḡyāra nisbet ben feraḫ-nāk oynayup gũlsem
Muhibb-i h̄āndān şāh-ı H̄ũseyin Kerbelā'yum ben
- 13 Gũzel şũretde ednāyum velî ma'nide 'ālāyum
Özũmle hem-dem u hem ḫāl 'Alî Zeyne'l 'Abāyum ben
- 14 Hezār İskender u Dārrā benũm ḳapumda ḫādımdur
Muḫammed Bāḳirî tāc-ı serũm mîr ü bekāyum ben
- 15 Baña olsun nice Mecnũn muḫaḳḳaḳ bendedür Leylā
Bi-ḳavl-i Ca'fer-i Şādiḳ bu dem şāḫib-livāyum ben
- 16 Enîsũm Mũsa-ı Kāzım pîrũm taḫt-ı Sũleymān'dur
Bu dem ser-dār-ı sırdāş 'Āli Mũsā-ũl Rızāyum ben
- 17 Yũzũmdür ḳible-i mü'min özũmdür vācib-ũl tekrîm
Taḳî'nũñ ḳulıdur ḳulum perest-dārı H̄udā'yum ben

9 ḫarāretden: ḫarāretden M

11 sũḫan: sũḫan P // dem: -P

13 hem-dem u: hem-demi M

14 mîr ü: mîri P

- 18 Bu dem Hâk bendedür ‘âşık-ı ta‘âla şâne ekber
Naķî’dür kuvvet-i dînüm velî mü’min-nümâyum ben
- 19 Ne deñlü arz-ı varlık eyler isem rif‘atumdandur
Baña ‘asker olupdur ‘asker-i şâh-ı beķâyum ben
- 20 N’idem tâc-ı sa‘âdet bendedür sultân-ı devrânım
Vücûdum içre cân mehdî senem ‘Azbi Hüdâyum ben
- 21 N’ola yek-dâne şâh olsam iki ‘âlemde bî-pervâ
Ėulâm AĖmed-i MuĖtâr-ı gedâyum Murtażayum ben

1

**Merşiyeye-i Hazret-i İmāmān u Mātem Ez Dest-i Yezîd u Mervān u Hārîciyān La‘netullāh
Aleyhim Ecmā‘în**

Merşiyeye-i Baħr-i Tavîl

1

- 1 Ey kalem gel söze feryād iderek āhla efġān iderek çāk-ı giribān iderek
- 2 Ağlayarak iñleyerek başlaya hicrān sözüne ‘āşık-ı hasta dili zār perişān fezyāk
- 3 İderek ey dil u biçāre dirsem şorma

2

- 1 Deşt-i gamda oña bir kaçre şuyı virmeyüben zār-ı zebün eylediler ħālî diġer-gun olup
- 2 Ol şāh-ı cihānım baña dermān saña hicrān ġam-ı endüh-ı belā çekdi cefā nūr-ı Hudā
- 3 Şem’ şafā kan-ı vefā dönmedi ħağdan aşla

3

- 1 Ĥağ için oldu şehîd her gününü eyledi ‘ıyd her gicesi ġadr-i sa‘id eyledi pîr-i da‘if
- 2 Nūr-ı laţîf kan-i kerem maħzen-i esrār hem maţla-ı envār-ı ħürrem maħzar-ı didār-ı ġadîm
- 3 Tāc-ı seri ehl-i yakîn aşlı nebî neslî velî

4

- 1 Ehl-i beytünde Mevlā’ya fedā eyledi ol dürr-i yetîm maħşad-ı kerem maţlab-ı ā‘lā-yı hem
- 2 İtdi bu dehr-i deni şöhretini çekmedi dün-ı minnetini itmedin terk-i fenā eylemedin ‘azm-i bekā
- 3 Bāreka‘llāh zihî ‘āşık rabb-ül alā

5

- 1 Hānedān-ı ahde durup cānla başı uyandılar terk-i hevā eylediler Aḥmed-i Muḥtāre
- 2 Uyup Ḥaydar-ı Kerrārı sevüp Kerbelā'da kimi teşne kimi maḥzūn kimi maḥbūs
kimi
- 3 Mecerūḥ kimisi ah iderek ol şehîd

6

- 1 Bağ-ı cennetde yerüñ ḳodu zir-i cennetden köşkler muntazır maḳdemine ḥūr u
ḡilmān bir bir
- 2 Bā-ḥuşuş Ḥaydar-ı Kerrār aña arz eyledi āb-ı Kevşer vuşlat-ı yār-ı ḳadīm itmek
içün
- 3 Ḳıldı sofrasın anı teşne-i leb āb-ı Firāt şanem ola

7

- 1 Ey felek bendi bu kibr bu 'adāvet bu ihānet bu felāket bu ḳabāhatler sensin andan
- 2 Mefḥar u ins ü melek vech-i felek pādīşahı kevn ü mekān Aḥmed-i Muḥtāra cefā
Ḥaydar-ı Kerrāra izā
- 3 Perde-i ḥāsına sen dürlü cefālar itdün

8

- 1 Evvelā bendi senüñ 'arz-ı şadākatler idüp didi ki nuṭku tutup kendügi rāhe gidüp
- 2 Eyledigüñ 'ahdum ilen ya'ni olup 'ıyd-ı kemin bende-i fermān-berinim aḥḳerim
kemterim
- 3 Didigüñ sözi ferāmüş idüp olduñ ā'dā

9

- 1 Ehl-i beyte bu cefālar bu ezālarındur ey ibn-i Yezîd 'ayn-ı pelîd zulm idici ḳan
dökücü
- 2 Cevr-i Firāvān idici gündüzüñ oda atup cenneti dünyāya şatup ḳulunu çünkü ḥarāb
eyledüñ
- 3 Hiç dîni yok mezhebi yok kāfir bî-dîn-i mel'ün

10

- 1 Şad hezārān saña la‘net bā‘iṣ-i cismüñ olan māder-i merdānna la‘net-i pederinüñ pederinüñ
- 2 Pederi ırķına la‘net ‘Az̄bî bes bād anı her kim sever ise ola cānna biñ la‘net
- 3 Hem ḥayātında memātında sezādur aña la‘net it hā hā hā

MUSAMMATLAR

1

TERKÎB-BEND *

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

I

- 1 Gel ey levh-i sühân maḥv-ı beyân-ı macerâ eyle
Şehîd-i Kerbelâ ḥâlûñ fiğân ile karar eyle
- 2 Garîbân rîze-nâk ile gözinden kanlu yaş gelsün
Geçüp cem' iyyet ḥâtır hevâsuñ bir yaña eyle
- 3 Kâmu 'âlem saña mâtem yüzüñ 'arz itdügüñ gör de
O da bak defter-i dîvânı cümle hep hebâ eyle
- 4 Sañadur kaçdı gerdünuñ fenâsuñ gösterir bir bir
Görürsüñ Kerbelâ sırruñ yüzüñ 'âlem veğâ eyle
- 5 Göñülden ber-ṭaraf eyle nişân-ı şâdiden zerre
Dirîğâ "veyletâ ḥayfâ" deyü âhı nidâ eyle
- 6 Vücüduñ çak çak eyle hüner meydân-ı merdândur
Bu mâtem cünbüşünde ṭurma sen de cân fedâ eyle
- 7 Baқarsuñ nâr-ı ḥasret yaқ vücüduñ süz-nâk olsun
Bu dem eyyâm-ı mâtemdür ḫo cismüñ çak çak olsun

1 H,55b ; M,62b ; P,67b

(*) Terci-i Bent yazılmış H

1,1 ḥâlûñ: ḥâlin H

2 ile: - M / ḥâtır :ḥâvaṭır M / hevâsuñ: hevâsın H

3 yüzüñ: yüzin H / itdügüñ: itdün H

4 fenâsuñ: fenâsın H / gösterir: göster H// görürsüñ: görürsün H

5 âh u: âhı M

II

- 1 Niçün sen nür-ı çeşmüm enbiyâyı eyledüñ bî-fer
Aña bir kaçre âbı virmedüñ vâllâh ziyân kılduñ
- 2 Peder mâder deyü cân-ı şirînüñ Hâkka taşırđı
Kesüp hayr-ül verānuñ memesün hūn feşān kılduñ
- 3 Niçün ey bî-mürüvvet kaçd-i āl-i hāndān kılduñ
Velî āzerde itdüñ Murtażā'yı pek yamān kılduñ
- 4 Cigeri yandı zāhirin bu mâtem mâcerāsından
Çıkarđuñ bir gözüñ vāh vāh cefāsın bî-amān kılduñ
- 5 Kālem taħrîrine 'âciz olan ma'nâyı itdürdüñ
Düşürdüñ dillere zālim bir adsız dāstān kılduñ
- 6 Muħabbet şişesüñ kırđuñ çıkarđuñ devletin elden
Der āgūş-ı resūlı ğarķ-ı hūnı erguvān kılduñ
- 7 Girüp kanına ol şāhuñ serüñ ğalţān pāy itdüñ
Şekā-dārında bî-çāre-saze çünki ziyān kılduñ

III

- 1 Ne şāhrādur ki deşti Kerbelā şāhrā-yı hicrāndur
Kuş uçmaz mâverāsından ki kullar bunda hayrāndur
- 2 Tağıtduñ hāndānı her birin tūnden tūne itdin
Bu ne olmaz hikāyetdür bu ne vaz'-ı perîşāndur

2,4 gözüñ : gözün M/ cefāsın : cefâyı H

5 bir adsız : siz bu adı M

6 şişesüñ : şişlesin H/ kırđuñ : kırdın M/ çıkarđuñ : çıkardın M

7 serüñ : serin M// şekā-dārında : şekā-dārına H/ ziyān kılduñ : zây itdüñ H

3,1 Kerbelā : belā M// kullar : ğullar H

2 tağıtduñ : dağıtdun P / birüñ : birin H

- 3 Bu mâtem ki oparupdur serinde Şehr-i ‘ayŐ-vāruñ
opan gūyā kıyāmetdür bu aĥvāl öz ki seyrāndur
- 4 erāġān-ı firūzān seyr idüp zinnat kıyās itme
Demi mâtemde ki āhuñ Őerārından nümāyāndur
- 5 Őedef ire yatur lū’lū’ dürr-i yek-dāne baĥrinde
Yeri bāġ-ı ni‘am olmuş nigāh-dār-ı cihān-bāndur
- 6 Bu mâtem Şohbetinden lāl dil bir nuka yer almaz
Bu mâtemden almanañ olmayan āvāre nādāndur
- 7 Dem-i mâtemde Mecnūn kendi oldum ĥatırum maĥzūn
Sezādur iŐ bu miĥnetden du eŐmūnden gelür ĥūn

IV

- 1 Őehīdān anı ol dem ki Firāta ĥūn niŐār itdi
‘Adūlar onmasun deyü Firāt levnūñ tebār itdi
- 2 Őadā-yı teŐnegānīden o ĥūrŐīdūñ yūzi kızdı
Ĥarāretten yayıldı bir firākuñ āŐikār itdi
- 3 Yanar būy-ı Őafā Őanma ki Őerh-i Kerbelā eyler
Duĥān-ı āhını ‘anber alup ĥōŐ ber-güzār itdi
- 4 Getürdüñ Kerbelā vādisine deryāyı ĥūn itdūñ
Őu deñlü eyledūñ pejmürde evzā‘ cāne kār itdi

3 oparupdur : oparır H// bu : bir H

4 Firūzān :Firūzān M// demi : dem H / āhuñ : Āhm H

5 ire : - M/ bir M// nigāh : nigeĥ M

7 dem-i: demi H

4,1 anı : anımı H// levnūñ : levnin M

2 Őadā-yı : ‘adūlar M // firākuñ : firākın H

4 itdūñ : itdin M// eyledūñ : aldın H

- 5 Verā-yı perdeden āb-ı revāne tîr-i sed çekdüñ
Niçün biñ dürlü dürlü hîleler ol nā-bekār itdi
- 6 Ecel peymānesüñ destinde şundi sāki-i devrān
İçerken üstüne dökdi degil hūn mı nişar itdi
- 7 Kesilmiş baş dökülmüş kan dili ebkem gönül hayrān
Yatur peyveste hūn içre o gül rūhāñ ile yeksān

V

- 1 Bu mātem sergüzeştî turfe mātem derd-i pür-ğamdur
Bize gülmek haram oldu bu dem māh-ı Muharremdür
- 2 Bu demde sîne giryān sîne büryān olmayan ahmağ
Ne şübhe ey dil-i şeydā meger ol ibn-i Mülcemdür
- 3 Ne gülmek kapısı çıksun o göz kim bî-müberremdür
Bu dem rebāb-ı taḥkîküñ belüni bükdügi demdür
- 4 Görürseñ ecrini yārüñ bu dem ol kārı mühmeldür
Ne ğam yersüñ yerüñ hazır karar-ğāhuñ cehennemdür
- 5 Anuñ bir kaṭre kanına nice cān biñ bedel virsen
Musallaṭ üstüne yine kaṣayı tiğ müberremdür
- 6 Demidür şerḥe şerḥe olsa sîneñ dökse kan çeşmüm
Bu mātemden elem-nāk olmayan hayrān u sersemdür
- 7 Bu mātem hayretinden sîne sūzān eyle ey ‘Azbi
Bu şî’ri sūz-nāki dilde pinhān eyle ey ‘Azbi

5 niçün : nice H// itdi : itdüñ M
6 peymānesüñ : peymānesin H/ şundi : şunM// degil hūn : kan degil M
7 deli : velî H// o gül rūhāñla : rüy-ı ḥakiyle H
3 kim bî-müberremdür : gözle bî-ğamıñdur M// taḥkiküñ : taḥkikin H
4 görürseñ : görürsen H// yersüñ : yersin H

2

Beyt-i Evvel

I

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Şehîdân kanı oldum ki talib ab-i revân itdi
Adûlar mâni' olduğda Fırât zehrûñ 'ayân itdi
- 2 Felek kaçd eyledi bir kaçre şuyu virmedi ele
İdüp bî-merhametlik bir dem içre nîce kan itdi
- 3 Lebinden urdı ol şāhuñ güli nūr sînesin terle
Bu aḫvāle melek insān fiğān ender fiğān itdi
- 4 Şafak şanma ḫarāretden kızardı dāmen-i gerdün
Şadāyı teşne-gānîden felek ḫaddin kemān itdi
- 5 O şāhuñ ḫaldı bir kaçre kanı hele perāvezde
Ḳoyup ikşîr-i 'aşka mâlik olan tende cān itdi
- 6 Sañasın intikām itdün ḫıyās itme o şāh gitdi
Libās-ı ḫısmını ḫoydu özün gözden nihān itdi
- 7 Hele ol şāha ḫulm etdün 'aceb ḡaddarı mel'ünsun
Peşîmān olmaduñ bî-dîn anuñcün ḫār-ı mel'ünsun

II

- 1 Bu eyyām özge āmmā iş bu mâtem pür-şer budur
Bu eyyām içre ḫaremlik ḫarām oldı Muḫarremdür

2 H,54a; -M ; P,61a

1 talib ab : -H

6 sen intikām itdün : -H

- 2 Bu demde āh u efgān eyleyüp an dokmeyen nādān
Ki urb-i azret-i adan nebīden hem velīden dur
- 3 Bu dem erbāb-ı taıūn yaar barın doker anı
Anucūn miskin-i mazlūm olanun albi meksūrdur
- 4 Ğazā vaktinde seyrān eyleyen efāle ta‘n itme
Kināyetden ğaladur bu yerūn duzada meūrdur
- 5 Gūm itdum cismini Őanma o Őāhun bāidūr ramet
Bu dem vat-i ğanīmetdūr piŐen her yeri ‘āŐūrdur
- 6 Vūcūdun ak ak olsun gzūn an dok ey abdāl
Libās-ı āriyetdūr cāna cismūn terk-i mezkūrdur
- 7 Bu mātemde doken ŐāŐlarla efgān eyle ey ‘Azbi
Bu demde dīde giryān Őine pūr-yān eyle ey ‘Azbi

3

Merşiye-i Düšnâm-ı Yezîd Aleyh-ül La'ne

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

I

- 1 Gel ey pervâne-i şem'-i ğazâ mâtem-şi'âr eyle
O da baĥ per ü bâlûñ Kerbelâ'dur dime zâr eyle
- 2 Derûn-ı âhınuñ dûduñ tolaş ebr-i bahâr arz it
Şeb-i târîk-i seyyâre semâ üzre şerâr eyle
- 3 Kâzâ hükmüyle bî-ma'nâ aradan keşmekeşler kııl
Rakîb ol ğayret Allâhdan fuđûluñ âşikâr eyle
- 4 Deler kâlkân u pülâdı Hüdâ'nuñ âhı mazlûmuñ
İnanmaz sen.....*
- 5 Feraĥdan zerre yokdur kimse senden görmemiş sende
Şafâsın 'âlemüñ bulduñsa terkîm ihtiyâr eyle
- 6 Dökün taşlarla yüz sür yere deryâ gibi sen çağla
Açarsuñ iş bu mâtemden vücûduñdur kenâr eyle

3 H,53b ; M ,61b ; P,60a

(*) kelime eksik

1,1 - M

2 -M

3 -M,keşmekeşler:-H

4 -M,- H

5 -M,sende : ĥande P

6 -M ,deryâ gibi sen çağla : deryâlar gibi çağla P

- 7 Eger cāndan geçersen gel berü meydāna merdāna
Bu mātem hıdmetinden yok alursuñ baş ile cāne

II

- 1 Niçün ey çarh-ı ğaddāra aşd-i beyt-i Murtażā
'Adāvet eyleduñ āl-i resūle bi-dadā kılduñ
- 2 Güm itdin Kerbelā deştinde řāh-ı urret-ül'aynı
Çerāğ-ı nūr-ı çeřm-i Muřtafā'yı bî-ziyā kılduñ
- 3 Miřāl-i zemzemi semm-i helāhıl eyledi fikrūñ
Resūluñ sevdigine sen vefāsız çok cefā ılduñ
- 4 Sürūr-ı sîne-i zehr-āb itdüñ bî-sebeb meksūr
Ziyā bahřşāyiř-i kevne cefā ılduñ hařā ılduñ
- 5 Resūluñ bir güzāruñ hiçe řayduñ oldu hāk ālūd
Aña bî-merħamet řālim utanmadın cezā ılduñ
- 6 řeb-i tārıkde ya'nî řeb çerāğı eyledüñ maħfūz
Dirğā ol şeh-ül cenāba yok yire cefā ılduñ

7 -M

2,1 -M

2 itdüñ: itdin M // çerāğ-ı nūr-ı çeřm-i Muřtafā'yı bî-ziyā kılduñ : resūluñ sevdigine sen vefāsız çok cefā ılduñ M,kelime eksik H

3 -M

4 -M

5 - M

III

- 1 Ne vadîdür ki deşt-i Kerbelâ şahın-ı muşîbetdür
Meger mazlûm zulûm itmek Yezîd'den alma 'adetdür
- 2 Nizâm-ı ehl-i beyti çün perişân eyleyüp bozduñ
Buna bir ma'ni ne uzadur bu ne olmaz abâhatdür
- 3 Fezâ âh-ı Hâsan ile Hüseyn ile cihân pürdür
İki şaf bağlar 'aşıklar bu bir remz-i kıyâmetdir
- 4 Çerâğân-ı fûrûzândan meger yanup yakılmağdur
Bu mâtem dem-be-dem 'aşûreden on gün iâmetdür
- 5 'Ayândur ravzasında nûr-ı sırrı lem-yezel şevi
Tavâfında anuñ merşiyе- h'ân pervâne haşletdür
- 6 O azm-i âlem-i 'uqbâ idince gitmege cismle
Kesilmez aramızda tâ kıyâmet 'azm-i rıhletdür
- 7 Girîbân tâ be dâmen rize- nâk olsun bu mâtemden
Degüldür muai' âhı şadâsı iş bu'âlemden

3,1 meger mazlûm zulûm itmek Yezîd'den alma 'adetdür : bu dünyâ mâlma apduñ hevâ-yı nefsine uyduñ M

4 Meger mazlûm zulûm itmek Yezîd'den alma 'adetdür : nizâm ehl-i beyti çün perişân eyleyüp bozduñ H

4

Fā î lā tūn Fā î lā tūn Fā î lā tūn Fā î lūn

I

- 1 Ey gönül merşiyе-h'ân ol mâcerâ-yı mâteme
Kıl ser-encâmuñ şikâyet Kerbelâ'nuñ 'âleme
- 2 Bende-i Aḥmed muḥibb-i Ḥaydâr-ı Kerrâr iken
Tîḡi çekdüñ ba'z idüp nesl-i resûl-ı Ekreme
- 3 Sen o vasvâs oḡlu vasvâs sen ki aṣlâ şübhe yok
Âdem olan hiç bu deñlü cevri ider mi âdeme
- 4 Almayın nemden ḥarâret ehl-i teşne bu deyü
Şeb olunca tîrden kâtil çekerdüñ şebneme
- 5 Deşt-i ġamdan virmedüñ âb-ı revânuñ devâsuñ
Bu cezâyı itmedi naşrâni ibn-i Meryeme
- 6 Şanma ki ġül-ġün-ı şefkat devri-i siphri-i bî-vefâ
Dâmen-i gerdüni tutmuş ḥün âl-i Muştafâ

II

- 1 Ey keremsiz zâlim sen mazlûma kânûn iyledüñ
Kerbelâ deştinde ḥüni mişl-i ceyḥün iyledüñ

4 H,54b ; M, 63b ; P,61b

1/1 ol: - P // macerâ-yı ey M

2 çekdüñ : çekdin M / nesl-i resûl-ı Ekrem : nesl-i Ekrem M

6 gerdüni : gerdün : P

- 2 ‘Ömrümüñ sermāyesini hāk ile yeksān idüp
Hāzret-i fahr-ül nisānuñ bağrını hūn iyledüñ
- 3 ‘Ālemüñ ismüñ mükerrer çün fenā zıkr itdirüp
Ehl-i beyt-i Murtażā’yı böyle maḥzūn iyledüñ
- 4 Hep dünyā ḳaşd-i şāh-ı mü’minin itdirmede
Kāfir olduñ ittifāḳla çarḥ-ı gerdūn iyledüñ
- 5 Çün ‘adūsuñ ğam degil şuyın yüzüñ göstermesüñ
Al ateşden teşne leb hālūñ diger gūn iyledüñ
- 6 Bā’iş-i iftār-ı ḳudret oldı firḳat şandığuñ
Ārzū-yı āb-ı Kevşer’dür ḥarāret şandığuñ

III

- 1 Kerbelā şahrāsıdur ‘uşşāḳa nālān eyleyen
Dîde kurbān sîne büryān ‘aḳl-ı ḥayrān eyleyen
- 2 Tavḳ-ı la’net saña kim dökdün şehîdler kanını
İki ‘ālem içre sensin Hāḳḳ’a tuğyān eyleyen
- 3 Göz göre ādem şafîyy-ullāh inkār eyleyüp
Kāfir-i billāh degil mi ḳaşd-i îmān eyleyen

2,2 ‘ömrümüñ : ‘ömrüñ P/ hāk ile : ḥākiyle M
9 ismüñ : ismin P
10 itdirmede : itdirüp M// ittifāḳla : ittifāḳı M
11 ‘adūsuñ : ‘adūsın P// yüzüñ : yüzün P
12 Kevşer oldı : Kevşer’dür M
3,2 la’net : la’netdür P
3 eyleyüp : eyledüñ P

- 4 Tabi' vasvāsı degül mi kendin inşāf eyle gör
Şu yerine teşne-gāne tîr ü bārān eyleyen
- 5 Bir beşerden gelmedi bu mühmelāt vađ'uhn senüñ
Sensin āl-i Muştafā'yı hep perîşān eyleyen
- 6 Çün risālet bezminüñ kılduñ çerāguñ bî-ziyā
İş bu mātemde perîşān oldu 'ālem vayletā

IV

- 1 Gömlege ilikden oldu bizlerüñ irşādumuz
Böyle ta'lîm böyle telbîs eyledi üstādumuz
- 2 Hırka-püşānuz 'adūnuñ ta'nına kalkanumuz
Çün muhibb-i hāndān söylendi bizüm ādumuz
- 3 Cāy-ı rahatdur kibirüñ nemed-i 'ālem fenā
Yā ne var vîrāne görseñ şüretā ābādumuz
- 4 Deşt-i ğamda teşne-gānuz şāh 'Alî abdāluyuz
Cismümüzde zîn olan dağlar yeter ispātumuz
- 5 Kaşd-i āl-i Murtażā kılduñ idüp pejmürde hāl
Büsbütün dünyāyı tutsa vechi-vār feryādumuz
- 6 Ğam midur dağlar yaqup kanlar döküp āh eylesüñ
Baş açığı yalın ayak feryād idüp de inlesüñ

4 eyle : ide M

6 çerāguñ : çerāğın M

4,4 ta'lîm : telbîs M/ telbîs : ta'lîm M

2 hırka : hırka P

4 deşt-i : teşne-i P

5 Murtażā : Murtażā'yum M/ kılduñ : ir gelen P

V

- 1 Vechivārdur ağlasañ eyyām-ı mātemdür gelen
Bizlere gülmek Һarāmdur çün MuҺarrem'dür gelen
- 2 Diñle bu merşiyeyi dağ-ı derūnuñ her ayet
Mācerā-yı nūr-ı çeşm-i faҺr-i 'ālemdür gelen
- 3 Çıkdı cennetden fenā bezminde demler sürdü tut
Һāl-i 'ālem böyledür Һavvā vü Ādem'dür gelen
- 4 Қahr-ı ā'dādan çekerek yansa Һaққındur kerem
Һazret-i İbrāhim'e nār içre şebnemdür gelen
- 5 Ehl-i mātem şaymadı tūfān-ı ğamdan iş büyük
Ehl-i derdūñ dīdesinden nem degil demdür gelen
- 6 'Azbi feryād eyle ağla қan dökülsün dīdeden
Ağlamak 'ādet қалupdur bize Ādem dededen

5,1 ağlasañ : ağlasaқ P// bizlere gülmek Һarāmdur çün MuҺarrem'dür gelen : diñle bu merşiyeyi dağ-ı derūnuñ zahir her ayet P

3 bezminde : bezmine M// böyledür : böyle M

4 -M

6 -M

5

Mersîye-i Dûvazdeh-i İmâmân*

Fâ' i lâ tûn Fâ' i lâ tûn Fâ' i lâ tûn Fâ' i lûn

I

- 1 Gel bu dem mersîye-h'an ol eyle 'arz-ı mâcerâ
Söyle ey dil tazelensün sergüzeşt-i mâcerâ
- 2 Her şadâ ki elvedâ' dan ses virir yâ hû deyü
Şanma ki ra'd-ı felekdür âh idüp eyler fezâ
- 3 Hâyet andandur kamu erbâb-ı 'aşka mâverâ
Ey hilâl olmuş bu gamdan çarh-ı dūn olmuş dü-tâ
- 4 Şanma kim gül-gūn şafağdandır sipihr-i bî-vefâ
Dâmen-i gerdūnı tutmuş hūn-ı âl-i Muştafâ
- 5 Kendi kesbiyle sa'âdet añlayan noksânını
Tutmadı emr-i elesti bilmedi sulţânını

II

- 1 Göz göre bed-nâmlık etdūñ arada ey çarh-ı dūn
'Ârifūm didūñ biturdūñ dīnūñi îmânını

5 H,51b ; M,43b ; P,40a

(*) Terkiib-bend nazım şekline uymamaktadır

1,1 macerâ: Kerbelâ H

2 kim: ki M // felekdür: felekde M

3 mâverâ: dâverâ H // çarh-ı: çarh-ı P,M

4 pür-vefâ: bî-vefâ H,M // gerdūnı: gerdūn P

5 sulţânını: şeyţânını M

2,1 'ârifūm: 'âlem H/ derdūñ: didūñ H,P // çanını M

- 2 Bî- hâzer olduñ Hudâdan enbiyâdan bî-hicâb
Yok yire kan eyledüñ dökdüñ şehidüñ kanını
- 3 Şâh-ı ‘Alî Murtażâ’nuñ ‘ırq-ı pāküñ bî-sebeb
Yâ niçün âzâde kılduñ bî-sebeb ey bî-edeb

III

- 1 İş bu mâtemdür kamu ‘aşk ehline kan ağladuñ
2 Pâdişâh-ı dehr olan yeksân gelür yeksân gider
İş bu mâtemle toğar her kim toğursa anadan
- 3 İş bu mâtemdür cefânuñ mâverâsı hem bu dem
Ehl-i derdüñ bağrını hün kıddini ham geşt iden
- 4 Ol hasen hulq-ür Rızâ’ya zehr içirdüñ bî-günâh
Yâ niçün âzâde kılduñ bî-sebeb ey bî-ţarab

IV

- 1 Yok yire zulm eyledüñ kıadr-ı vefâyı bilmedüñ
Okuduñ dersi Yahüdî dersi Hakk’ı bilmedüñ
- 2 Bunca ikramuñ görüp âdem göründüñ ‘âleme
‘Âkibet kılduñ ihânet ‘abd-i hâliş olmaduñ
- 3 Kıldıguñ cevre huzûr-ı Hakk’da insâf yok mudur
Hânedân-ı Murtażâ’yı söyle zâlim neyledüñ

3,1 ağladuñ: ağladım H // hicr ile: hicrinle H

2 her: -M / anadan: anadañ M

4 rızâ: rızâya H,M // yâ niçün âzâde kılduñ bi-sebeb ey bî-ţarab: kaçd kılduñ ehl-i beyte ‘âkıbet kim gerde râh P,H

4,2 ikrâmuñ: ikrâmın H,P

- 4 Virmedüñ bir kaçre şuyı olmadı rahat fezā
Şāh Hüseyn öldi şusuzluğdan şehîd-i Kerbelā

V

- 1 Hiç muhabbet ide mi şāha pelîd oğlı pelîd
Bî-naşîb-i luţf Hudā'dan gündüzün eyler ba'îd
- 2 Kayşer'ün yanuñda 'izzet buldı sen mü'min iken
Şirkle Kayşer'den ednā zahid ile küfrüñ cedîd
- 3 Berre cellād-ı feleksüñ saña la'netdür sözüm
Senden icrā oldı gūne zılmle cevri şedîd
- 4 Eyledüñ Zeyne'l 'Abāyı sen zelîl tezvîr ile
Yire geçdüñ 'ākibet hep kıldıguñ tedbîr ile

VI

- 1 Yā niçün rencîde kıldıñ nūr-ı āl-i Aḥmedî
Çün çalışduñ kesmege 'ālemde nesl-i Aḥmedî
- 2 Kendüñ inşāf ile Ḥaqq'ın revşen olmuş şem'ini
Sen sevindürmek revā mı nūr-ı aşl-i Aḥmedî
- 3 Çün Qur'ān içre vücūda geldi bu zāt anadan
Ḥaqq Te'āla kesmedi nesl-i resül-i Aḥmedî

VII

- 1 Şāh Muhammed Bākîrî Ḥaqq'dan keremdür 'āleme
Rāh-ı Ḥaqqı kıлмаğa geldi hidāyet 'ālem

- 2 Mu‘cizâtı kılduñ inkâr bu kabâhatler nedür
Luţf-ı Mevlâyı unutduñ bu hamâkatlar nedür
- 3 Postuna şamân diyüp hem başuña mıh kaçdurup
Nâr-ı miñnetle tutuşduñ bu harâretler nedür
- 4 Bâ‘iş-i bünyâd-ı ‘âlem şâbır u hicrân iken
Ehl-i beyite tâ bu deñlü ihânetler nedür
- 5 Pîşvâ-yı ehl-i taḥkîk Ca‘fer-i Şâdık iken
Vâriş-i sırr-ı nübüvvet rehber-i ‘âşık iken

VIII

- 1 Bu tükenmez fikriyle ben saña la‘net söylerem
Çün anuñ baña harâmdur bulsam ânı hep yerem
- 2 Buña daḥî eyledüñ yüz biñ cefâ ey kıllit-bân
Âkıbet içdi şehâdet şerbetinden serverem
- 3 Cümle bühtândur işüñ kibr ü haseddür şâhuma
Anlaruñ varsa günâhı hâşâ-lillâh yok direm
- 4 Çün imâm-ı Kâzımı itdüñ şehîd Mervân-ı ḥar
Ol la‘în-i sermedi bî-şerm ḥaydar bî-ḥaber

IX

- 1 Ya‘ni Ḥaḳḳ’uñ emrini tutmağa sen ‘âr eyledüñ
La‘neti sen kendi kendine sezâ var eyledüñ

7,3 başuña: başına M / kaçdurup: kaçduran M , kaçdurır H // tutuşduñ: tutuşdun M

4 bu : -M

8,1 ben: men H // anuñ: anın H,P

2 eyledüñ: eyledin P

4 itdüñ: itdi P / ḥaydar: ḥaydar H,P

9,1 sen kendi kendine sezâ: kendine kendin sen sezâ P,H

- 2 Çend iblîs ile girdüñ sen şehîdler kanuma
Bî-ḥesâb ‘asker çeküp kibrüñi izhâr eyledüñ
- 3 Kendi bilende seni nefsüñ taleb-kâr eyledüñ
Gün gibi zâhir olan sulṭânı inkâr eyledüñ
- 4 Ey Hudâ itdüñ ḥayr şer ‘alidür hâdi baña
Kıble-i ehl-i yaqındur bu imâm pişvâ

X

- 1 Sanma özgündeñ uçurdun sen huzura Aḥmedî
Her muḥabbet ḥândân göñlünde ṭavrı Ahmedî
- 2 Hōş gelür sulṭân-ı ‘âlem her ne kılsa bendeye
Nâ-sezâ görmek revâ mı sen umurı Aḥmedî
- 3 Haşre dek ḥüsrâdasın aşla yüzüñ gülmez senüñ
Bî-zıyâ kıлмақ lazım saña nûrı Aḥmedî
- 4 Medfen-i ḥāk-i Ḥorāsân şâh-ı dîn Musâ Rızâ
Mebde-yi esrâr-ı Mevlâ mâlik-i cüd u seḫâ

XI

- 1 Câhil ü nādânı gör kim Ḥaqq’a ‘illet gösterir
Kendi duzaḫ içredür cinsine cennet gösterir

9,2 kibrüñi : kibrini M

3 kendi: kendini M/ eyledüñ: eyleyüp H// sulṭânı: sulṭân P

10,1 -M

4 cüd u seḫâ: cüd seḫâ H

- 2 Kendi söyler gözlüye olmaz nihân ‘âlem ‘ayân
Siretüñ âyînesidür gör ki şüret gösterir
- 3 Nesl-i Hâbilden gelen Kâbil olur mı ‘ilm ile
Yok yire sa’y eyleyen kendine zaḥmet gösterir
- 4 Şâh Takî’dir şâh-ı ‘âleme varış-ı sırrını
Anda zâhir oldı zâhir-ül veled sırr-ı ebi

XII

- 1 İş bu gârında perişân dünyâ vü ‘uqbâsınuñ
Düşmanuñ olsa revâdır bây ile ednâ senüñ
- 2 Kimseden ‘âlemde zâhir olmadı bu bed ‘amel
Bu işüñden oldı maḥcüb Âdem u Havvâ senüñ
- 3 Elüñe ne girdi bilmem ey pelîd oğlu pelîd
Ey mürüvvetsiz nedür bu kıldıguñ evzâ‘ senüñ
- 4 Bâ- Nakî’dür şâh-ı celî ‘ârif-i sırr-ı ezel
Kân-ı raḥmet şâfi‘ ğam dâfi‘ u ḥayâl u melâl

XIII

- 1 Sen ḥuzûr-ı Hakk’a âyâ ‘âkıbet varmaz mısuñ
Rûz-ı maḥşer halk içinde etdüğüñ bulmaz mısuñ

11,2 gözlüye: gözyle P,H // gel: H,M

3 Hâbilden: câhilden P / gelen: kalan P,M / ilmiyle: ‘ilimle H

12,1 bây ile : bâyıyla P

2 işüñden : işinden P,M

3 nedür : nedendür M

4 celî : ḥayli P,H// dâfi‘ u ḥayâl u : dâfi‘ ḥayâl M, ḥaylî H

13,1 varmaz mısuñ : varmaz mısın P,H// bulmaz mısuñ : bulmaz mısın P,H

- 2 Biñ işüñ elbette vardur fi'l-i iblîsden beter
Enbiyâ nuṭṭ-u kelâmı kibriyâ tutmaz mısuñ
- 3 Sen seni cān şanma cānsuñ cān degil bî- cānsuñ
Sen Hudā' nuñ ḳahr u hışmından 'aceb ḳorḳmaz mısın
- 4 'Askeridür şāhib-esrār nūr-ı 'ālem lem-yezel
Zāt-ı pāki mazḫarı Haḳ hem güzellerden güzel

XIV

- 1 'Azbi -i bu derd-i mâtem eyledi pür-ıztırāb
Yüregüm yanar boğmadan çignerem pişmiş kebāb
- 2 Şerhi mümkün olmayan bu derd-i ğamdur 'āleme
Bülbül ü merşiye- h'ān olmuş bu ğamdan her sehāb
- 3 Hālūñi tefiṣ iderse sen anuñ maḥcūbusuñ
Sende bu buğz-ı 'adāvet var iken ey bî-hicāb
- 4 Mehdi-i āl-i Muḫammed şāhib-i şimşîr-i Rab
Āla senden intiḳāmuñ ehl-i beytūñ cümle heb

2 işüñ : işin P // kelâmı : kelām H/ tutmaz mısuñ : tutmaz mısın P,H

13,3 cānsuñ : cānsın P / bî-cānsuñ : bî-cānsın P,H

4 nūr-ı : nūrı H

14,1 'Azbi-i : - P/ çignerem : çekerem P

2 bülbül ü merşiye : bülbül merşiye-i M

3 hālūñi : hālını P,M/ maḥcūbusuñ : maḥcūbısın P,H// bî-hicāb : pür-hicāb H

4 intiḳāmuñ ehl-i beytūñ : ehl-i beytūñ intiḳāmısuñ H,P

1

TERCİ-BEND*

Fe' i lā tün Fe' i lā tün Fe' i lā tün Fe' i lün

I

- 1 Dem-i baḥş ile bugün gökde Mesîḥā sensin
‘Āleme mihr ü meh-i necm-i şüreyyā sensin
- 2 Ṭūr-ı Sînāda mükellim gibi Mūsā sensin
Bez̄l ü cān eyler iseñ münkire Yaḥyā sensin
- 3 Si vü dü ḥarf ile çüngeh yedi deryā sensin
Şūretā soñra gelen cümleden ‘ālā sensin
- 4 Ḥaḳḳ’ a süflide bütān ebtere rüsvā sensin
Zātuñı bilmez iken maḥzen-i esrār sensin
- 5 Söyle dirlerse seni ‘ālem-i kübrā sensin
Mālik-i sırr-ı Ḥudā ‘alem-ül esmā sensin

II

- 1 Sırr-ı esrār Ḥaḳḳ’ ı bilmede nā-ḳabil iken
Rüz u şeb eyledigüñ söyledigüñ bāṭıl iken

1 H,16a ; M,33a ; P,27b

(*) Muḥammes H

1,1 baḥş ile : baḥşiyle M,H/ sensin : Mesîḥā’sın sen P,M // sensin : süreyyāsın sen P,M

2 Yaḥyā : yuḥyi P,M,yuḥyisin sen M

3 ḥarf ile : ḥarfle H,P/yedi : -M/ sensin : deryāsın sen M// gelen : gelüp H / ‘ālā sensin : ‘ālāsın sen M

4 Ḥaḳḳa : ḥaḳ P, Ḥaḳ H / ebtere : ebter P,H / sensin : rüsvāsın sen M// esrār : esrā P,H ,sensin : esrārsın sen M

5 kübrā sensin : kübrāsın sen M // esmā sensin : esmāsın sen M

2,1 - M

- 2 Hıyr u Şer her ne girer deŧtũne bir ākil iken
Diridũr ŧurma gezer ħabbe iũn sā'il iken
- 3 Kendi zātuñ neden oldu bilemez ġāfil iken
Ķalbde mutmer olan 'ucb u riyā ħāŧıl iken
- 4 Elemi rũz-ı mesā kendi iũn nāzil iken
Sırr-ı tevĥĩd nedũr bilmez o bir cāhil iken
- 5 Sũyle dirlerse seni 'ālem-i Kũbrā sensin
Mālik-i sırr-ı Ħudā 'ālem-ũl esmā sensin

III

- 1 Gel cevāb eyle baña var ise elde hũnerũñ
Mācerāsından oldu sũze gel baĥr ũ berrũñ
- 2 Berk-i bārine sebep sũyle nedũr yā ŧemerũñ
Terk-i ilĩmi neden oldu 'aceb nilũferũñ
- 3 Yā neden oldu melekden senũñ ā'lā ħadrũñ
Sāye-endāz-ı zıyāsından oldu ħamerũñ
- 4 Őādilik saña nedũr yāneden oldu kederũñ
Bilmedũñ 'al ũ ma'āŧ ile ma'duñ ħaberũñ

2 - M

2,3 - M

4 - M

5 - M

3,1 baña : - M

4 ŧāzlık : ŧāzılık H,P //ma'āŧ ile : ma'āŧıyla H,P

- 5 Söyle dirlerse seni ‘ālem-ü kübrā sensin
Mālik-i sırr-ı Hūdā ‘ālem-ül esmā sensin

IV

- 1 ‘Azbîyā her ne ki var eyleyen ifşā sen iken
Kādirini bilmeyüp bā‘iş-i eşyā sen iken
- 2 Saña Mecnūn diyeler ‘ākil u dānā sen iken
Cümlenden eşref olan nüshā’-ı kübrā sen iken
- 3 ‘Ukalādan geçinen vālih u şeydā sen iken
Sidre u levh ü qalem ‘arş-ı mu‘allā sen iken
- 4 ‘Ālem içre haberüñ olmaya hālāş sen iken
Zehr ile pür olan cām-ı muşaffā sen iken
- 5 Söyle dirlerse seni ‘ālem-ü kübrā sen iken
Mālik-i sırr-ı Hūdā ‘ālem-ül esmā sen iken

5 sensin : kübrāsın sen M // esmā sensin : esmāsın sen M,H

4,1 kim : - M/ ifşā sen iken: ifşā sensin P , inşāsın sen M// sen iken : eşyā sensin P

2 dānā sen iken :dānā sensin P, dānāsın sen M// Kübrā sen iken :Kübrā sensin P, kübrāsın sen M

3 vālih u şeydā : vālih’ şeydā M/ şeydā sen iken :şeydā sensinP, şeydāsın sen M, H// mu‘allāsın iken :mu‘allā sensin P

4 hālās iken: hālāsın sen M , hālās sen P // zehr ile : zehriyle P/ olasın : ola M

5 Kübrā sen iken : kübrāsın sen M ,H // esmā sen iken , esmāsın sen M, H

2

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

I

- 1 Hāmdü'lillāh ki derūndan yine sildüm kederi
Mevedār oldı bu dem çüngeh zebānum seheri
- 2 Destüme hame olup yazmağa bu şî'r-i teri
Pîr rızā virdi baña diñle haberden haberi
- 3 Bildi Allāhı gönül Haq bilüben hayr u şeri
Kānde baqdıysa gözüm gördi güzelden eşeri
- 4 “*Ley ma' Allāh*” eline kıldı çü ādem seferi
Kıldı ādemde emānet ki bu şüret güheri
- 5 Oldı āyîne-i Muḥammed aña kıldı nazarı
İş bu ādem bu fenā 'ālemine şaldı çeri
- 6 “*Ḳul hüvāllahi eḥad*” ādeme virdi çü ferî
Küllî şeyi'in hāliküle 'āleme şaldı çeri
- 7 “*Sūre-i İkrā*” ile eyledi 'arz-ı hüneri
Çü bu demdür yine oldum degil imiş gezeri
- 8 “*Feseyekfiykehümullāh*” oluben tāc-ı serî
Şāniyā kıldı musaḥḥar aña çün bahr ü beri

2 H,19b ; P20a ; M,41a

1,1 yine: - M // çüngeh: çeker M / seheri: şeceri H,P

4 eline: ezel ādeme H // kıldı ādemde emānet ki bu şüret güheri: oldı āyine-i Muḥammed aña kıldı nazarıP;M

5 oldı āyine-i Muḥammed aña kıldı nazarı: kıldı ādemde emānet ki bu şüret güheri P;M

6 hāliküle: hālik ile M,P / şaldı çeri : açtı peri H,P

7 çün: çün P,M

8 “*feseyekfiykehümullāh*”: “*feseyekfik*” H,M/ tāc-ı seri. tāc u seri P,M// musaḥḥar M

- 9 İtdi Hax oldığına ādemūñ işbāt şecerî
Perdedür Haxx'a sivā añla sözüm añla derî
- 10 Yazdı Qāzı vü Keşâf u Cerîrî Taberî
Pîrden aldum ezeli lem-yezelîden haberî

II

- 1 Sendedür pâdişâhum 'arş-ı mu'allâda ara
Oğu esmâ-yı dil-âseri müsemmâda ara
- 2 Hâlet-i cezbeye düş Cennetü'l Mevâ'da ara
Yüzi üzere sürünüp rûz u şeb mâhda ara
- 3 Pâk idüp âyîne-i kalbi mücellâda ara
Herkes virme gönül sen yûri dünyâda ara
- 4 Yûri Mecnûn olma gör maşşûdı Leylâda ara
İkilikden geçûben zîr ile belâda ara
- 5 Râzuñı kimseye fâş itme gönül sâde ara
Terk idüp 'aceb deryâyı dañı ihfâda ara
- 6 Maşzen-i sırr-ı elif 'âkıl u dâñâ da ara
Her şerherden gele Hax Hax sesi eşyâda ara

9 sivâ: - M / añla: atla H,P

10 - P / hem: - M

2,1 esmâ-yı: esmâ' P

2 yüzü: yüzüñ H,P// mahda: arada P, anmâda H

3 sen yûri dünyâda: Yûsuf zîbâda H

4 ola gör: ola P/ maşşûdı: maşşadı P maşşad M

5 terk idüp 'aceb deryâyı dañı ihfâda ara: ikilikden geçûben zir ile belâda ara H/ dañı: anı P

6 maşzen-i: maşzeni H/ 'âkıl u dâñâ: 'âkıl dâñâ P,// her şerherden gele Hax Hax sesi eşyâda ara: âb u hayvân dili zulmet şeydâda ara H,P

- 7 H̄ayrî u Kâf u gedâ meşreb ol ‘anķāda ara
Āb u ḥayvān-ı dili z̄ulmet-i şeydāda ara
- 8 Gir kenisāya çağır mescid-i Āķşa’da ara
Yime içme uyuma ķalb-i muşaffāda ara
- 9 H̄ā ile kâfi oķu kâf ile hem hādde ara
Menzil-i birlige gel lāyı ķo illāda ara
- 10 Yazdı K̄āzî vü Keşāf ü Cerîrî vü Ṭaberî
Pîrden aldım ezeli lem-yezeliden ḥaberî

III

- 1 H̄azret-i fahr-i cihān ‘āleme sulṭānda daḥı
Şîr-i Yezdān-ı H̄udā ḥazret-i danāda daḥı
- 2 Çār kitāb içre beyān it Furķānda daḥı
H̄ātem u ķudret ile ḥükm-i Süleymān’da daḥı
- 3 Cevr-i Yūsuf’la ma‘ān nāliş-i Ken‘ān’da daḥı
Zaḥm-ı Eyüb’den aķan çeşme gibi ķānde daḥı

7 ḥayrî: ḥayr P ḥayr u M/ ol: -M,P // ab u ḥayvān dili z̄ulmet şeydāda ara : her seherde gele H̄aķ H̄aķ sesi eşyāda ara H,P/ şecerede P

8 kenisāya: Kilisāya H,P

9 ķāf ile: ķāfla P,H

10 - P

3,1 dānāda: merdānede M

2 ḥatem u ķudret: ḥātem H,M/ kudret ile: ķudretiyle P

3 mā‘ān: ma‘an H,P// zaḥm-ı Eyüb’den aķan çeşme gibi ķānde daḥı: yine şabr ile ḥükmî ile fermanda ara P

- 4 Gökden İbrâhîm'e inmiş yine kırbânda dağı
Yine sabrı ile hükmi ile fermânda dağı
- 5 Âdem'ün huldde yiyüp etdiği işyânda dağı
Yine Havvâ ananuñ kıldığı efgânda dağı
- 6 Hağdan özge kim ola kez leyde meydânda dağı
Hem şırât üzre yürür kefe-i mizânda dağı
- 7 Şeb-i târikde 'ayân mihr ü cihân-bânda dağı
Tâ'at-i abid ile oğunan ezânda dağı
- 8 Berğ-i hâtifden 'ayân ebriyle bârânda dağı
İden ol eyleyen ol zâhir u pinhânda dağı
- 9 Hem rağîbde görünür hem yine cânânda dağı
Gözlerüm kıande bakar mağlab-ı cânânda dağı
- 10 Yazdı Kâzı vü Keşâf u cerîrî vü Taberî
Pîrden aldum ezeli lem-yezeliden haberî

IV

- 1 Gel sühan âvâz olup şâhib-i icâd olalum
Oğuyup yazumda hem 'ilmiyle imâd olalum

4 İbrâhîm'e: İbrâhim H / inmiş yine kırbânda: nâzar olan kırbânda P/ fedâ-keşle gelen M // yine sabrı ile hükmi ile: Eyyüb'ün şabır ile deyü hükmüyle M, zağm-ı Eyüb'den ağan çeşme gibi kıanda ara P

5 hulde: huld P huldı M / itdiği: itdugi P// yine Havvâ ananuñ kıldığı efgânında dağı : tâ'at-i 'abid ile oğunan ezânda 'abidle M,P

6 - P,-M

7 tâ'at 'abid ile : hem şırât üzere P,M

8 zâhir u pinhânda : zâhir bâtın M

9 -P

10 hem : H

- 2 Pāk rū ölümde biz her seher ābād olalum
Yeter insāf idelüm tārik-i ifsād olālum
- 3 ‘Arz-ı hāl itmeyelüm kimseye bî-dād olalum
Māsivādan eylemez çat‘ idüben yād olalum
- 4 Nefsi bed-ḥāhuñ elinden yeter āzād olalum
‘Ameli yok kişinüñ nefsiñe cellād olalum
- 5 Gāhi ābād olalum gāhıce berbād olalum
Gāhi bir ağlayalum gāhıce bir şād olalum
- 6 Dilberin lehçesini yazumda behzād olalum
Vuşlat-ı dilber için bende-i şayād olalum
- 7 Soralım zevkin anuñ cevrine mu‘tād olalum
Sevmede ol güzeli fen ile üstād olalum
- 8 Dağ-ı ‘aşkuñda añın ‘aşkla Ferhād olalum
Kāmilān zümresine gel göñül icād olalum
- 9 Birliyüp Ḥaqq‘ı yine ḥalka biz üstād olalum
Nice pür-ehl-i ‘inād ḳabil-i irşād olalum
- 10 Yazdı Ḳāzı vü Keşāf u Cerîrî vü Ṭaberî
Pîrden aldum ezeli lem-yezeliden ḥaberî

4,2 biz : yüz M

4 nefsiñe : nefsine H

8 ‘aşkuñda : ‘aşkıñda M/ Ferhād : elḥāk H, emcād P

9 ḥalka : Ḥaqq‘a P,H

10 - M

V

- 1 Leyse fi‘d-dārı velā ğayr ile debbārda da var
‘Ābud u fācir ile mülhid-i küffārda da var
- 2 Miyve-i tāze ile hem gül-i şad barda da var
Gülşen-i bāğda dağı hicr ü sitem-kārda da var
- 3 Mîr ü ednāda beyān ‘āleme hünkārda da var
Bî- mürüvvetde dağı ğayret ile ‘arda da var
- 4 Dem-i şādide dağı āh ile hem zārda da var
Sitem-i cevr ü ğam-ı cünbiş -i ağıyārda da var
- 5 Āb-ı engürde dağı pür-şode-dem zārda da var
Dervîşin ekl bilig çektiği esrārda da var
- 6 Āyet-i luţfu anuñ dilber-i mekkārda da var
Herkesüñ ħālî beyān mürda da var nārda da var
- 7 Arşa-i rüy-ı zemîn kümbet-i devvārda da var
Si vü dü se dağı şeşte dağı ham çarda da var
- 8 Pertevi zıll-ı Hudā ābda da nārda da var
Eşer-i şun-i Hudā yoğda da var varda da var

5,1 ğayr ile : ğayrınla P // küfārda da : küfāra da H

3 ğayret ile : ğayretiyle P

4 āh ile hem zārda da : ‘ayān kâşd u efkārda da H , adıyla hem zātda da P

5 -M,P

6 Herkesüñ ħālî beyān mürda da var nārda da var : Eşer-i şun‘-i Hudā yoğda da var varda da var
M,P

7 -M,-P

8 Eşer-i şun-i Hudā yoğda da var varda da var: Herkesüñ ħālî beyān mürda da var nārda da var P,M

- 9 Rūḥ-i ḳuddusi beyān Aḥmed-i Muḥtār'da da var
Kem-ter-i 'āşık-ı zārı 'Az̄bî pür-kārda da var
- 10 Yazdı Ḳāzı vü Ḳeşāf u Cerîrî vü Ṭabarî
Pîrden aldum ezeli lem-yezeliden ḥaberî

1

Müseddes ***Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün****I**

- 1 Hıbb-ı efkār-ı sivādur dîn u îmān-ı Yezîd
Bir kâr kadar kim şamāna şayılır peymān Yezîd
- 2 Kimdür ol kelb-i 'ağur ya'ni Yezîd oğlı Yezîd
Zāhidüñ cānı çıkıncaç cān olur cānān Yezîd
- 3 Kıldı işbāt vücūdı gösterdi şeytān-ı Yezîd
La'netu'llāhı 'aleyh ber- tohm-ı mervān-ı Yezîd

II

- 1 Kendüsi ā'lā ider nūr-ı ıariqatdan sefer
Māl-ı Kārun isteyen itmez mi yokluğdan hāzer
- 2 Lafz-ı āmā görünür ālā yüzünden mu'teber
İkilikden mażharı ādem olan almış haber

1 H,3a ; P,42a ; M,45b

(*) Muḥammes 'Azbi Aleyhe El Allāhu H

(**) Valih-i Merşiye-i Ḥazret-i İmāmān M

1 kâr : kâz H // kim : ki H,P / bir kâr kadar kim şamāna şayılır : zāhidüñ cānı çıkıncaç cān olur cān Yezîd P, şayılır : şayılı H

2 Yezîd oğlı : Yezîd ibn-i P,yezîd ya'ni H // zāhidüñ cānı çıkıncaç cān olur cānān Yezîd : bir kâr kadar ki şamāna şayılı peymān Yezîd P/ cānān : cānı H

3 vücūdı : vücūd P,M

2,1 kendüsi : kendisi H / nūr-ı : nūrı H

2 mażharı : mażhar P,M

- 3 Kıldı işbāt vücūdı gösterdi şeytān-ı Yezîd
La‘netu‘llāhi ‘aleyh ber-i tohm-ı mervān-ı Yezîd

III

- 1 “*Hubilillah buğz-ı fillah*” söylenür devr-i kadîm
İbn-i vakt olmaz hakikat isteyen ecr-i ‘azîm
- 2 Varlığından geçmeyen olmaz hakikatden kelîm
‘Ākibet insāna secde kılmadı dîv-i recîm
- 3 Kıldı işbāt vücūdı gösterdi şeytān-ı Yezîd
La‘netu‘llāhi ‘aleyh ber-i tohm-ı mervān-ı Yezîd

IV

- 1 Eyle pür-kârı vücūduñ noktasın ehl-i ‘aceb
Hayr u şer icrāsı oldu ādeme sa‘y sebep
- 2 Sañma senden çün yakındur yār-ı maşsūd-ı edeb
Ey bilen harf-i nidāyı eyle insāndan taleb
- 3 Kıldı işbāt-ı vücūdı gösterdi şeytān-ı Yezîd
La ‘net-ullāhi ‘aleyh ber-i tohm-ı mervān-ı Yezîd

5

- 1 Ben de ādem sen de ādem kande ādem çok didüm
Yerde gökde fi‘l-i bāṭıl var dimege yok didüm

3 – M

3,1 buğz-ı fillah : buğz-ullah H,P

2 varlığından : varlığından H,M

4,1 eyle : eyledi H/ pür-kârı : pür-kār P,M // icrāsı : icrāsını M

2 çün : hün M// harf-i harf u H

- 2 Kande men Rahmān'ı 'Azbi kande gördüm bak didüm
Hele men şeytānı 'Azbi sende gördüm Hāk didüm
- 3 Kıldı işbāt vücūd gösterdi şeytān-ı Yezîd
La'netu'llāhi 'aleyh ber-i tohm-ı mervān-ı Yezid

2

Müseddes

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

I

- 1 Atamız Ādem ile Hāvva turāb olmuş yatur
Olma ğarra hüsnüñe Leylā turāb olmuş yatur
- 2 Nice biñ āġā ile pāsā turāb olmuş yatur
İbret ile kıl naẓar her cān turāb olmuş yatur
- 3 Nice biñ Faġfūr ile dir turāb olmuş yatur
Şıġmayanlar 'āleme ħālā turāb olmuş yatur

II

- 1 Ğarra olma var la'nına düşme dünyā dāmına
Ben benüm diyen kişinüñ ħükmi yok endāmına
- 2 Qalmadı çün iş bu 'ālem destüm ile sāmına
Ĝafleti qovmaqla gel baq 'ālemüñ encāmına
- 3 Nice biñ Faġfūr ile dir turāb olmuş yatur
Şıġmayanlar 'āleme ħālā turāb olmuş yatur

III

- 1 Qanı İskender Süleymān qanı yā İsfendiyār
Qanı yā Sām u Nerimān Qahramān-ı nām-dār

2 H,4b ; M,48a ; P,44b

2 āġā : Faġfūr M // 'ibret ile : 'ibretle H,P

2,1 - M,-P

2 -M,-P

3 - M,-P

- 2 Kani bu ‘ālem benümdür deyü iden iftiḥār
Olma mağrūr māl u cāhe çün degildür pāy-dār
- 3 Nice biñ Fağfūr ile dir turāb olmuş yatur
Şıǵmayanlar ‘āleme ḥālā turāb olmuş yatur

IV

- 1 Şāzlıǵa ol olma ğarrā ‘ākibet aǵlar gülen
Gelmedi gitdi cihāndan nā-bedīd oldı olan
- 2 Bulmadı bu derde çāre ‘ilm-i hikmetden bilen
İrmedi kimse murāda nā-murād gitdi gelen
- 3 Nice biñ Fağfūr ile dir türāb olmuş yatur
Şıǵmayanlar ‘āleme ḥālā turāb olmuş yatur

V

- 1 Saña cellād-ı eceldir ‘arz ider çengālını
Kimseye ta‘n itme zinhār şeşden añla kālını
- 2 Terk-i tecrīd ol özüñden bilme kıl u kālını
‘Azbîyā ḥoş gör cihānuñ nık u bed aḥvālını
- 3 Nice biñ Fağfūr ile dir türāb olmuş yatur
Şıǵmayanlar ‘āleme ḥālā türāb olmuş yatur

3,3 -M

4,2 gelen : giden M

3 - M

5,1 ta‘n : za‘n M

2 özüñden : özinden M// nık u bed : zirā M

3 -M

3

Müseddes ***Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn****I**

- 1 Sen penāh-ı ins ü cānsuñ saña özrüm şad hezār
Saña ma'lūndur ne hācet 'arz idem ey Kird-gār
- 2 Eyleme maḥrūm-ı lūtfuñ bendeni ey perverd-gār
Sāye-i dergāh-ı feyzūñdür baña zevk u medār
- 3 'Az̄bî kuluñ her nefesde saña yüz biñ ḥamdi var
Yā ilāhî hem Ḥabîb'ūñ Muştafā raḥm umar

II

- 1 Her kimuñ cānānı yoḡdur şubhesizdür cānı yoḡ
Sende iḥsān ummayanuñ dīni yoḡ îmānı yoḡ
- 2 Bir ġarîbi derdi-mendem derdümüñ dermānı yoḡ
Baña kıldıḡuñ 'aṭānuñ ḥaddi yoḡ pāyānı yoḡ
- 3 'Az̄bî kuluñ her nefesde saña yüz biñ ḥamdi var
Yā ilāhî hem Ḥabîb'ūñ Muştafā raḥm umar

3 H,5b ; M,48b ; P45a

(*) Na't-ı Resūl H

1 cānsuñ : cānsın P

2 zevk u : rızk M

3 senden iḥsān ummayanuñ : senden ümîd kesenüñ M

2,2 ġarîbi : ġarîbu H, ġarib M // kıldıḡuñ : kıldıḡı H,P

3 -M

3,1 benî : meni H/ aḡyār : aḡrān H,P // baḡmaduñ : baḡmadın M,P

2 ben : men M / eyledüñ : eyledin P

III

- 1 Şerm-sār itme beni aġyār içinde Rabbenā
Baġmaduñ noġşānuma ey pādişāh-ı pür-‘aṭā
- 2 Sen ġanîsin saña lâyıķ luṭf u iḥsân u vefâ
Ben ḥaṭâ kıldıķça Rabb’üm eyledüñ iḥsân baña
- 3 ‘Azbi ġuluñ her nefesde saña yüz biñ ḥamdi var
Yâ ilâhî hem Ḥabîb’uñ Muştafâ raḥm umar

IV

- 1 ‘Azbiyâ ednâ maġâmdur Ṭūr-ı Sinâ-yı kelîm
Eyledüm İbrâhîmveş teslîm u nâra çün ‘aġîm
- 2 Kâfir itdüm nefsümi estaġfiru‘llâh-ül ‘azîm
Rûz u şeb vird-i zebânum ey Ḥudâvendi kerîm
- 3 ‘Azbi ġuluñ her nefesde saña yüz biñ ḥamdi var
Yâ ilâhî hem Ḥabîb’uñ Muştafâ raḥm umar

3,3 - M

4,1 Azbîyâ : ‘Azbîya H // teslîm u : teslîm H,M/ çün ‘aġîm : ‘aġîm M,P

4

Müseddes

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

I

- 1 Her kişinin şanma kim zāyi' olubdur zaḥmeti
Rüz u şeb Mevlā için olsun idersün ḥıdmetün
- 2 Mūnis-i yār-ı kadîmüñdür senün ikrarı Ḥaḳ
Şubḥ-i dem tevḥîd olursa zıkr u fikri 'âdetün
- 3 Varını añmaz cihānda sekri olsa şerbetün
Zevḳini her kim fenāda eylediye vaḥdetün

II

- 1 Ḥalîḳ-ı maḥlūk-ı 'alem ḳadar Ḥayy u Ezel
Her birün bir güne iḥsān eylemişdür ḳısmetün
- 2 Çağırurum Allāh Muḥammed yā 'Ali virdüm budur
Ne ḳadar lāyîḳ degülsem ṭālibüm şefḳatün
- 3 Vāy o gün kim ḳalasin ḥayrān sersem bî-nevā
Rüz-ı maḥşer olmaya aḳran içinde rağbetün

III

- 1 Çün eṭîu'llāha oldı hicre dermānuñ senün
Zatuña Allāh u Ekber geldi fermānuñ senün

4 H, 8b; M,52a; P,

1 olupdur: olupdur P

3 varını: zādını H // eylediye: añıldıysa M

2,3 o gün kim ḳalasin: kim ol gün ḥayrān M, ol gün kalasin H

- 2 Raḥmeten li'l-‘ālemîndür ‘izz u ‘ünvānuñ senüñ
Okurum “*lā-ḥevl illā kuvvete*”şānuñ senüñ
- 3 Günde biñ noḳşānumı ‘afv ile iḥsānuñ senüñ
Dest-gîrüm münisümdür ism-i Ğufrān’uñ senüñ

IV

- 1 Bāḫnumda ben ğarîbüñ dînisin îmānisın
Îstivā “*Seb-ül meşānî*”raḥmetüñ raḥmānisın
- 2 Hem daḫı “*lā teḳnaḫü men*”raḥmetüñ sulṫānisın
Yoḳ mu ‘ālemlerüñ luṫufuñla cānda cānisın
- 3 Günde biñ noḳşānumı ‘afv ile iḥsānuñ senüñ
Dest-gîrüm münisümdür ism-i Ğufrān’uñ senüñ

V

- 1 Hiç ṭolunmaz māh-ı enverdür cemālüñ lā-ğurüb
Sîn u şînden zahir oldı çeşm-i cānı cünub
- 2 Lafz kendindür muḫabbet eyler iḫyāyı kı lup
Sen o settar-ül- Eyüb’süñ daḫı ğafār-ül zünüb
- 3 Günde biñ noḳşānumı ‘afv ile iḥsānuñ senüñ
Dest-gîrim münisümdür ism-i Ğufrān’uñ senüñ

3,3 ile: eyler H

4,1 ben: men H

2 lā: -H / raḥmetüñ: merḫumuñ H

3 -M

5,2 Eyüb’süñ: Eyüb’sun H // cünüb: cünün M

VI

- 1 Eyleyen envārumı rūḥumla bārān bî-lecec
Özrümü maḳbūl der-gāh ile ey nūr-ı feraḥ
- 2 Külli şeyi' yerci'îdür pādişāhum ıru geç
Dāima şādān olur iken 'Az̄bî ağlatma geç
- 3 Günde biñ noḳsānumı 'afv eyler iḥsānuñ senüñ
Dest-girüm mūnisümdür ism-i Ğufrān' uñ senüñ

2 olur iken: olurken P,H, 'Az̄bî: P/ ağlatma: ağlama P/ ağla M

3 -M

Diger MÜNĀCĀT***Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn****I**

- 1 Ağlar iken bendeñi luṭfuñla ḥandān eyledüñ
Aña şādum ki beni ḥubuñla şādān eyledüñ
- 2 Țoğmadum bir kere emrūñ nıce fermān eyledüñ
Ben ḥaṭā etdikçe baña dürlü iḥsān eyledüñ
- 3 Dimedüñ bir kere 'Azḇî yüz biñ işyān eyledüñ
Ben günāh etdikçe baña luṭfi an an eyledüñ

II

- 1 Saña teslīm-i rızādur dil hezār ender hezār
Saña ḳūrbāndur bu cānum senden aldum yād-gār
- 2 İsm-i Ğufrān'uñ dilümde baña besdür ber-güzār
Baña settār ismüñi 'afvuñla ḳılduñ perde-dār
- 3 Dimedüñ bir kere 'Azḇî yüz biñ işyān eyledüñ
Ben günāh etdikçe baña luṭfi an an eyledüñ

5 H,9a; M,52b; P,49b

(*) Müseddes MÜNĀCĀT H

1 bendeñi: bendeni P

2 ben: men H

3 ben: men M,H

2,2 ber-güzar: yād-gār P // ismüñi: ismini P

III

- 1 Pādişāhlar pādişāhı dü cihān sultānısın
Enbiyālar cānı sensüñ cānlaruñ cānānısın
- 2 Nefs elinden ḥasta oldum derdümüñ dermānısın
Sen efendüm luṭf u iḥsān u mürüvvet kānısın
- 3 Dimedüñ bir kere ‘Az̄bî yüz biñ işyān eyledüñ
Ben günāh etdikçe baña luṭfi an an eyledüñ

IV

- 1 Baña ‘adlūñdür sezā gerdü zaḥ olsa meskenüm
Saña ḡayrı bir sözüüm yoḡ saña ḡarşu ben menüm
- 2 Ey Ḥudāvendüm penāhum bir efendümsin benüm
Bilmedüm kendi vücūdum ḡabr u tende medfūnum
- 3 Dimedüñ bir kere ‘Az̄bî yüz biñ işyān eyledüñ
Ben günāh etdikçe baña luṭfi an an eyledüñ

V

- 1 ‘Az̄bî zāt-ı pākini itmez firāḡ-ı iftirāḡ
Ārzū-yı bezm-i şoḡbet tāb-be key pür-iştiyāḡ
- 2 Ḥamdüli’llāh vuşlate oldı mübeddel āh firāḡ
Raḡmetüñ ābıyla ‘afv itdüñ günāhum yüzüm aḡ

4,1 ‘adlūñdür: ‘adlūñden H/ gerdi: derdi H// yoḡ saña ḡarşu ben menüm: yüzüm saña ḡarşu menüm P/
ḡayrı bir: bir ḡayrı H

5,1 Az̄bî: -P // pür: bu P,H

2 āh: her H,P // ‘afv : pāk P

3 ben: men H

- 3 Dimedüñ bir kere ‘Aẓbî yüz biñ‘iṣyān eyledüñ
Ben günāh etdikçe baña luṭfu an an eyledüñ

VI

- 1 Ben saña gōñül vireli beni ŧeydā eyledüñ
Adumı dillerde dāstān ḥalka rüsvā eyledüñ
- 2 Dimedün mi sev beni ben saña iḥsān eyleyem
Sevdigümçün bes baña biñ cev̄ ü āzā eyledüñ
- 3 Dimedüñ bir kere ‘Aẓbî yüz bin ‘iṣyān eyledüñ
Ben günāh etdikçe baña luṭfu an an eyledüñ

VII

- 1 Biñ taṣavvufla irādetle baña ruḥsat virüp
Tenha yerde etdigüm ‘iṣyānı ifṣā eyledüñ
- 2 Bezm-i dilberde ber-ā-ber mest-i cām-ı Cem olup
Hem yine döndüñ baña biñ ‘arz u taḳvā eyledüñ
- 3 Dimedüñ bir kere ‘Aẓbî yüz bin ‘iṣyān eyledüñ
Ben günāh etdikçe baña luṭfu an an eyledüñ

6,1 dāstān: destān P / rüsvā : rüsvāy M,-H

2 -H

3 -H

7,1 -H

2 -H

3 -H

6

Müseddes

Fā' ilā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

I

- 1 Ne şafādan ger kimüm var ne cefādan hāzerem
Düşmeni dōst bilürem ikisini bir sezerem
- 2 Kimsenüñ hayrı ile şerrine yoқdur nazarum
Hep қuru laқlaқadur elde olunca hünerem
- 3 Ne alandan hāberüm var ne şatandan hāberüm
Serseri güne geleden beri sersem gezerem

II

- 1 Baş-i 'ilme güliceк қıl ile kāl eyleyemem
Her ne dirlerse direm Haқ bu cidāl eyleyemem
- 2 Ne belā başuma bu cemi' melāl eyleyemem
Tövbeler bir daқa men 'arз-ı kemāl eyleyemem
- 3 Ne alandan hāberüm var ne şatandan hāberüm
Serseri güne geleden beri sersem gezerem

6 H,10a; M,27,B ; P,22a

- 1 ger kimüm var : kederüm M// bilürüm : bilürdüm H,bilüp M
- 2 hayrı : hayr M// қuru : қurı P
- 2,1 dirlerse : dirler M/ direm : diyem M, diyeyem H
- 2 bu cemi' melāl : қayd-ı nevāl // men : - M/ arз-ı : arз u H
- 3,1 kendi : kendu P,gündüzümü H/ içinde : içre M
- 2 māzi vü müstaқbeli : māzi'M,H

III

- 1 Gāh olur kendi özüm ‘ālem içinde bulamam
Gāh olur ağlamazam gāh olur aşlā gülemem
- 2 Ne ‘alîyem ne velîyem ne delîyem bilemem
Bir pula māzi’ vü müstaḳbeli virsen dilemem
- 3 Ne alandan ḥaberüm var ne şatandan ḥaberüm
Serseri gūne gelelden beri serssem gezerem

IV

- 1 Gāhi bir hāl-i dili zārüm ider arz-ı lisān
Gāh olur neş’e-i sıḥḥat iderem soḥbet-i cān
- 2 Gāh yanumda bir olur ḳahr ile zevḳ ümmî zebān
Vireni virmeyeni bir bilürüm baḥşî yamān
- 3 Ne alandan ḥaberüm var ne şatandan ḥaberüm
Serseri gūne gelelden beri serssem gezerem

5

- 1 Gāh olur ‘ Azbî gibi derd-i derūnum diyemem
Kimseye hāl-i dili zārümü hiç söyleyemem
- 2 Vā‘izūñ pendini ben dinleyemem belleyemem
Yāri idrāk idemem fark-ı ‘adū eyleyemem
- 3 Ne alandan ḥaberüm var ne şatandan ḥaberüm
Serseri gūne gelelden beri serssem gezerem

4,1 olur neş’e-i sıḥḥat iderem soḥbet-i cān: gelür neş’e’-i sıḥḥat idemem soḥbet-i cān H , teşneyi idemem
sıḥḥat cān M

2 gāh : ki P/ ḳahr ile : ḳahrıyla H,P

5,1 kimseye : kimse H/ hāl-i dili : hāl-i dil-i M

7

Müseddes

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

I

- 1 Tutar elimdür görür gözüm medārumdur benüm
'Ahdine şāhib kıdem hem tāb-dārumdur benüm
- 2 Gülşen-i firdevs içinde gül'izārumdur benüm
Bunlaruñ babası olmağ iftiḥārumdur benüm
- 3 İki seyid-zāde oğlum yār-ı gārumdur benüm
Dünyada hem āḥiretde elde varumdur beüim
- 4 Rāviden alma rivāyetler revānumdur benüm*
Bu ḥaḳır ḥamdi şekerüñ ile çāğumdur benüm

II

- 1 Birisi bülbül mişāli eğlenür eş'ār ile
Birisi de hem-dem olmaz her deni bî-'ār ile
- 2 Birisi āyîne-i bezm-i şafādur yār ile
İkisi de ṭālib-i didār-ı Ḥaḳ'dur zār ile

7 H ,11b ; M,56b; P,54b

1 gözüm: gözümdür M // 'ahdine şāhib kıdem hem tāb-dārumdur benüm: gülsen-i firdevsi içinde gül'izārumdur benüm P,H

2 bunlaruñ babası olmağ iftiḥārumdur benüm: 'ahdine şāhib kıdem hem tāb-dārumdur benüm P,H

3 dünyada hem: dūnyā u H dünya M / cümle H

4 ḥaḳır: ḥaḳiri H / ḥamdî: ḥamdi u P/ şekerüñ: şekerin H, şekeriz M

(*) müseddes kuralına uymuyor

2,1 eş'ār ile: eş'arıyla H, eş'arla P// bî 'ār ile: bî 'arla P

2 yār ile: yārla P / zār ile: zārla P

- 3 İki seyyid-zāde oğlum yār-ı gārumdur benüm
Dünyada hem āhıretde elde varumdur benüm

III

- 1 Birisidir cān u dilden bende-gān lā-yezāl
Birisidür her nefesde sālīke bezm-i visāl
- 2 Birisidir ehl-i şoḥbet birisidür pür-kemāl
Bu ikisüñ şaḳla yā Rab görmesün aşlā zevāl
- 3 İki seyyid-zāde oğlum yār-ı gārumdur benüm
Dünyada hem āhıretde elde varumdur benüm

IV

- 1 ‘Az̄b̄n̄üñ rāv̄i ḥaḳ̄ırla iki cünbüş bānidür
Hem erenler ḥıdmetinde bende-i fermānidur
- 2 Birisinüñ ismi rāvidür rivāyet kānidür
Birinüñ ismi ḥaḳ̄ırdür ‘ilm-i ḥikmet kānidür
- 3 İki seyyid-zāde oğlum yād-gārumdur benüm
Dünyāda hem ‘āhıretde elde varumdur benüm

3 dünya da hem: dünyā u H,M/ cümle H

3,2 ikisüñ: ikisin P,H

3 -M, dünyada hem: dünyā u H

4,1 fermānidur: fermān nedür P

2 kānidür: cānidur H

3 dünya da hem: dünyā u H,M/ cümle

Müseddes-i Düvâzdeh İmāmān

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

I

- 1 Yerde gökde istegim hūrşîd māhumdur benüm
İkisinüñ nuṭṭ-ı pāki Ḥaḫḫ'a rāhumdur benüm
- 2 İkisi birlik yüzinden dil penāhumdur benüm
Zāhir u bāṭın ḥaḫḫat kıble-gāhumdur benüm
- 3 Muştafā'nuñ ḥāk-i pāyı secde-gāhumdur benüm
Şāh 'Alıyyü'l-Murtażā Ḥaḫ pādişāhumdur benüm

II

- 1 Anlaruñ bir geḫ nigāhı cümle rāḫmetdür baña
Şaḫn-ı Ḥaḫ-ı zillele düşsem sa'ādetdür baña
- 2 Bir nigāh itse tecāhül hōş sa'ādetdür baña
Ḳapusunda bunlaruñ ḫulluḫda devletdür baña
- 3 Muştafā'nuñ ḥāk-i pāyı secde-gāhumdur benüm
Şāh 'Aliyyü'l-Murtażā Ḥaḫ pādişāhumdur benüm

III

- 1 Ḥadice ümm-ül nisādur eş'şalāt ü ve's selām
Fāṭime ḫayr-ül nisādur hem odur zevc-i imām

8 H,12b ; M,59a ; P,56b

2 yüzünden: yüzünde M

2,1 sa'ādetdür: 'ināyetdür H

2 ḫoş: ḫōş P// ḫullukda: ḫulluḫ P

3 - M

3,1 hem odur zevc-i imām: eş'şalāt u ve's selam M

- 2 Cān u dilden āline evlādına yüz biñ selām
Birine Selmān-ı pāküm birine Ẓanber ğulām
- 3 Muştafā’nuñ hāk-i pāyı secde-gāhumdur benüm
Şāh ‘Alīyy-ül Murtażā Ḥaḡ pādişāhumdur benüm

IV

- 1 Şāh Ḥasan hūlḡ-ül Rızā’dur tāc-ı erbāb-ı yaḡîn
Şāh Ḥüseyn Kerbelā’dur reh-nümā-yı sālikin
- 2 Dest-gîri her ḡaḡādur şāh-ı Zeyne’l-‘Ābidîn
Hem Muḡammed Bākîrî’dür mebde-i hūld-i berin
- 3 Muştafā’nuñ hāk-i pāyı secde-gāhumdur beüim
Şāh ‘Alīyyü’l-Murtażā Ḥaḡ pādişāhumdur benüm

V

- 1 Ca’fer-i Şādık ma’ārif sırr-ı ekber kānidür
Hem ‘Alî Mūsa Rızā Ḥaḡ cānumın cānānidur
- 2 Şāh Taḡî u bā-Nakî ‘āşıkıların sultānidur
Mehdi-i ‘Āl-i Muḡammed ‘Azbi’nuñ Ḥaḡ cānidur
- 3 Muştafā’nuñ ḡaḡ-i pāyı secde-gāhumdur benüm
Şāh ‘Alīyyü’l-Murtażā Ḥaḡ pādişāhumdur benüm

3 - M

4,2 dest-gîri: dest-ġîr P

3 -M

5,1 cānumuñ: cānumın M

Müseddes-i Duvāzdeh

Me fā' î lün Me fā' î lün Fa'ü lün

I

- 1 Kerem eyle amān vāllāhi geldüm
Ki ya'nî 'aqlum ile rāha geldüm
- 2 Diyār-ı şehre āh u āha geldüm
Çü sensüñ mürişid āgāha geldüm
- 3 Hudāvendā saña der-gāha geldüm
Hatā benden 'atā sen şāha geldüm

II

- 1 Muḥammed Muştafā'nuñ ḥürmeti çün
Aliyyü'l-Murtażā'nuñ 'izzeti çün
- 2 Ḥasan ḥulḳ-ül Rızā'nuñ şerbetiçün
Ḥüseyin Kerbelā'nuñ rıḥleti çün
- 3 Keremkārā ulu der-gāha geldüm
Hatā benden 'atā sen şāha geldüm

III

- 1 Ki Zeyne'l-'Abidin'dür gevher-i pāk
Muḥammed Bākirî'dür "*dürr-i levlak*"
- 2 İmām-ı heşt mimdür nür-ı eflāk
Taḳî vü bā-Naḳî'dür ümmi dil pāk

9 H,13a ; M,63a ; P,57b

2 sensüñ: sensin P

- 3 Hūdāvendā saña der-gāha geldüm
Hātā benden ‘atā sen şāha geldüm

IV

- 1 Hasan ‘askeri sultān haqqı çün
Kerem kıl mihr-i devrān haqqı çün
- 2 Hidāyet menba-ı Qur‘ān haqı çün
Meded it bendeki Furqān haqı çün
- 3 Keremkāra ulu der-gāha geldüm
Hātā benden ‘atā sen şāha geldüm

V

- 1 Çü var git yoğ imiş kendi gelene
Gözüyle qurbānum görüp bilene
- 2 Ki tā ol baqmaya şāğ u şoluna
Bağışla ‘Azbi-i ‘Azbi kıluna
- 3 Hūdāvendā saña der-gāha geldüm
Hātā benden ‘atā sen şāha geldüm

3,3 - M

4,1 kıl: -M

2 bendeki Furqān: bendene her an P

3 - M

5,3 Hūdāvenda: keremkār M

10

Müseddes

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

I

- 1 Ağyār olmaz nedendür bu dil-i güftāre ne
Herkesi bir hāle kılmış mübtelā seyyār ne
- 2 N'ola bülbül āh u efgān eylese gülzāre ne
Bu benüm hālümnden āmmā yāre ne ağyāre ne
- 3 Baña t̄ā'atden hālāvet virmedin āvāre ne
Baña mülhidlik naşīb itdūñ ezelden çāre ne

II

- 1 Kānde gitsem māsivā yolumı elden sevdigüm
Bāna bir şālih 'amel biñ nāz kıldı sevdigüm
- 2 Bu derūnum fasık 'işyāniyla t̄oldı sevdigüm
Her ne olduysa günāhum baña oldı sevdigüm
- 3 Baña t̄ā'atden hālāvet virmedin āvārane
Baña mülhidlik naşīb itdūñ ezelden çārene

10 H,17b ; M,66b ; P,63b

- 1,1 güftāre ne: güftārına M// seyāre ne: seyyārına M/
- 2 āh: zār H / gülzāre ne: gülzārına M // āmmā yāre ne: āya yār ne H
- 3 virmedūñ: virmedin M / ne: ñe H
- 2,1 - M
- 2 -M ,fasık 'işyāniyla: fasık u 'işyān ile P
- 6 - M
- 7 bir: - M/ vuşlatdan : vaşluñdan H vaşlından P/ ebr-i: ebr-u H,P // ferdāya: feryāya H

III

- 1 Nice bir vuşlatdan ebr-i genci ğamda bekleyem
Nice bir ferdāya va‘d-i şoĥbetüñle inleyem
- 2 Nice bir çak çak olup hün-ı sirişküm dökeyem
Pādişāhum sen ne virdüñ de anı ben çekmeyem
- 3 Baña tã‘atden ĥalāvet virmedin āvārane
Baña mülhidlik naşib itdüñ ezelden çārene

IV

- 1 ‘Ācizim dehr-i sitemden şiddet-i nārdan deyü
Baña bir gün keşf olur bir zerre esrārdan deyü
- 2 Belki bir gün bir kerem olur baña yārdan deyü
Ben çalışdum mazhar-ı luţfuñ olam iden deyü
- 3 Baña tã‘atden ĥalāvet virmedüñ āvāre ne
Baña mülhidlik naşib itdüñ ezelden çāre ne

V

- 1 ‘Azibî’yem düşdüm tarîķ-i evliyāya kıl ‘aţā
Her ne deñlü fişk-ı noķsān var ise yoldāş baña

3,2 anı ben: ben anı P,M/ virdüñde: virdinde M

3 - M

4,1 dehr-i : dehr M/ şiddet-i : şiddet H

2 belki bir gün bir kerem olur baña yārdan deyü: baña bir gün luţf u iĥsān keşf olur yārdan deyü H // iden: vārın H

3 -M

- 2 Baña tevfiķũñ refiķ ķıl Rabbenā yā rabbenā
Şuç mı bildüm ķapuña yalvarı geldüm saña
- 3 Baña ¼ā‘atden ¼alāvet virmedin āvārene
Baña mül¼idlik naşıb itdũñ ezelden çāre ne

5,2 ķapuña: ķapuna M / yalvarı: yalvaru P yalvara H

3 virmedũñ: virmedin M / itdũñ: itdin P

Müseddes*

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

I

- 1 'Āndelîb-i gülşene vird-i ḥaḳîḳat Ḥalvetî
Ṭālib-i sırr-ı vilāyet kân-i vaḥdet Ḥalvetî
- 2 Rehber-i faḳr u ḳanā'at terk-i devlet Ḥalvetî
Vāşıl-i bezm-i ecel-i derde himmet Ḥalvetî
- 3 “*Mūtu ḳable ente mūtu*” mazḥar-ı zāt Ḥalvetî
Sālik-i dîdār-ı maḥbūb cāy-i cennet Ḥalvetî

II

- 1 'Āndelîb-i gülşene baḥşî terennüm Ḥalvetî
Kem-terine bā' iş-i Ḥaḳ'dan taḳaddüm Ḥalvetî
- 2 Yalvarır Mevlā'sına derde efendüm Ḥalvetî
Cezbine rūḥ-ı revāndur bende bendüm Ḥalvetî
- 3 “*Mūtu ḳable ente mūtu*” mazḥar-ı zāt Ḥalvetî
Sālik-i dîdār-ı maḥbūb cāy-i cennet Ḥalvetî

11 H,20b ; P,68a ; M,66a

(*) Ṭarîḳat-name-i Müseddes 'Azbi Dede Ḳuddusi Sırruh P

1 ḥalvetî: gülşenî P, ḥalvetî H

2 ecel : Deccāl P,H

3 mazḥar-ı: mazḥarı H // sālik-i: sālike H

2,2 derde: da'im P // rūḥ-ı: rūḥ u H / revāndur: revān H revānu P

III

- 1 ‘Andelîb gülşene nağme-i Ken‘ân’dur Gülşenî
Bağ-ı cennet meskeni olsa revâdur Gülşenî
- 2 Çâker-i âl-i Resûl u Murtażâ’dur Gülşenî
Münis-i emr-i ilâhi bî-riyâdur Gülşenî
- 3 “*Mûtu kable ente mûtu*” mażhar-ı zât Hâlvetî
Sâlik-i dîdâr-ı maĥbûb cây-i cennet Hâlvetî

IV

- 1 ‘Andelîb gülşene nağme-i Ken‘ân’dur Mevlevî
Nağme-i cân söz ne ile hem zebândur Mevlevî
- 2 On sekiz biñ ‘âleme sırr-ı nihândur Mevlevî
Devr iden çarĥ-ı felekden bir nişândur Mevlevî
- 3 “*Mûtu kable ente mûtu*” mażhar-ı zât Hâlvetî
Sâlik-i dîdâr-ı maĥbûb cây-i cennet Hâlvetî

V

- 1 ‘Andelîb-i bağ-ı gülşen Kadirîdür Kadirî
Çünkü settâr-ül ‘ayûbuñ sâtirîdür Kadirî
- 2 Hem tarîk-i ĥaĥķıñ ey dost mâhirîdür Kadirî
Bâţını sırr-ı ilâhî zâhirîdür Kadirî

3 - M

3,1 nağme-i Ken‘ândur: ĥabz-ı Hudâ’dur P,H

4,1 - M

5,3 - M

- 3 “*Mūtu kable ente mūtu*” mazhar-ı zāt Halvetî
Sālik-i dîdār-ı maḥbūb cāy-i cennet Halvetî

VI

- 1 ‘Andelib-i gülşen içre ‘āşıkān ‘uşşākıdur
Mazhar-ı dîdār-ı yāre lāyıkān ‘uşşākıdur
- 2 Ehl-i derdüñ derdine hoş ḥāzıkān ‘uşşākıdur
İltifāta mazhar olan şādıkān ‘uşşākıdur
- 3 “*Mūtu kable ente mūtu*” mazhar-ı zāt Halvetî
Sālik-i dîdār-ı maḥbūb cāy-i cennet Halvetî

VII

- 1 Mālik-i sırr-ı nübüvvet Ḥacı Bektāşı Velî
Evliyālar aña cümle didiler cāndan belî
- 2 Aşl-ı pāki Muştafā’dur ced-i pākidür ‘Alî
Anda zāhir oldı Ḥaḳ’dan elveled sırr-ı ebî
- 3 “*Mūtu kable ente mūtu*” mazhar-ı zāt Halvetî
Sālik-i dîdār-ı maḥbūb cāy-i cennet Halvetî

8

- 1 Evliyālar birliği Ḥaḳ’dan bilüp ḳul olmuşem
Vaşfuñızda ba‘zı küstāhlık idüp dil olmuşem

6,1 lāyıkān : lāyıkH

6,2 olan: olsa M,H

3 - M

7,1 mālik : sālik P

2 pāki : pāk H/ nesl-i : cedd-i H,M

3 - M

8,1 - M

- 2 Benligüm çıkdı aradan ‘Az̄bîyem zıll olmuşem
Gāhi bir nūrı ziyā baḥş gāhi bir kil olmuşem
- 3 “*Mūtu ḳable ente mūtu*” mazḥar-ı zāt Ḥalvetî
Sālik-i dîdār-ı maḥbūb cāy-i cennet Ḥalvetî

2 -M

3 - M

12

Selām-nāme-i Hācı Bektāşı Velî

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

I

- 1 Ey kerem kânî mürüvvet ma'deni nūr-ı celî
Der-gehüñde boynu bağlu bendeyiz didüñ belî
- 2 Gülşeni cennet mi aya 'āşıguñ firdevs gülî
Dem-be-dem vaşfuñı söyler tende bu cān bülbülî
- 3 Eş-selām ey mālîk-i sırr-ı ezel nesl-i 'Alî
Eş-selām ey nūr-ı Aḥmed Hācı Bektāşı Velî

II

- 1 Maḫzar-ı zāt-ı ḳadîmdür çüñkü şıfatuñ senüñ
'Āleme oldı hidāyet rāh-ı necātuñ senüñ
- 2 Sen ki hiç Ḥaḳ'suñ diyübeñ itdi işbātuñ senüñ
Ser-be-ser 'ālemlerüñ maḫlûbıdur zātuñ senüñ
- 3 Eş-selām ey mālîk-i sırr-ı ezel nesl-i 'Alî
Eş-selām ey nūr-ı Aḥmed Hācı Bektāşı Velî

12 H,23a ; M,68b ; P,69a

(*) Selānāme-i Sultān Hacı Bektāşı Veli Ḳuddusi Sırruh
Celî P

1,1 der-gehüñda: der-gāhında P

2 gülşeni: gülşen P// vaşfuñı: vasfını P

2,1 ḳadîmdür: ḳadîm P / şıfātuñ: şıfātuñdur P // oldı: olan P / necātuñ: necātuñdur P

2 hiç: benüm M / deyuben: diyu H

3,1 biñ: yüz biñ M // ḫarf: ḫarf H şarf M / dağı: ḫađı M

III

- 1 Nice biñ şāhib vilāyet saña oldu bende-gān
Himmetüñle ħarf-ı dağı oldu ‘ayn-ı gülsitān
- 2 Emrūñ ile esb-i çābük tek ħicr oldu revān
Bende-i fermānuñ oldu ser-be-ser ħaylī cihān
- 3 Eş-selām ey mālīk-i sırr-ı ezel nesl-i ‘Alī
Eş-selām ey nūr-ı Aħmed Hācı Bektāşı Velī

IV

- 1 Evliyālar bendeñ oldu eylediler ‘izzetüñ
Zāhir oldu on sekiz biñ ‘ālem içre kudretüñ
- 2 Şāh-ı ‘ālem oldu her kim aldı şāhum himmetüñ
Noķta-ı nūrdur vücūduñ hem elifdür kisvetüñ
- 3 El selām ey mālīk-i sırr-ı ezel nesl-i ‘Alī
Eş-selām ey nūr-ı Aħmed Hācı Bektāşı Velī

V

- 1 Saña ħul olsun Hūdā’dan luţf u iħsān isteyen
Tālib-i hicrānuñ olsun derde dermān isteyen
- 2 Cān nişār etsün yolunda özge sulţān isteyen
Emrūñe fermāñ-ber olsun Hāķķ’a bürhān isteyen

2 emrūñ ile: emrinle P/ ħicr: ħüce M // ħayli: ħayli P

4,1 eylediler: - H

2 şāh-ı ‘ālem oldu her kim aldı şāhum: şāh oldu şāhum her kim aldı P, şahuñ H

5,1 luţf u iħsān: lutf iħsān H // tālib-i hicrānuñ olsun derde dermān isteyen:

cān nişār etsün yolunda az ki sulţān isteyen H

- 3 Eş-selâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i ‘Alî
Eş-selâm ey nûr-ı Aḥmed Hâcî Bektâşî Velî

VI

- 1 Aşl-ı pākūñ Muştafâ’dur cedd-i pākūñ Murtażâ
Hem Ḥasan ḥulḫ-ül Rızâ’dur hem Ḥüseyn Kerbelâ
- 2 ‘Ābid u Bâķır daḥî hem Ca‘fer-i Şādık şāha
Mūsâ Kāzım ‘Āli Mūsâ-ül Rızâ’dur ced saña
- 3 Eş-selâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i ‘Alî
Eş-selâm ey nûr-ı Aḥmed Hâcî Bektâşî Velî

VII

- 1 Şāh Takî vü bā- Naķî’den ḥaydarıyam ḥaydarî
Tālîbi rāh-ı ḥabîbüm maķşūdumdur ‘askerî
- 2 Mehdi-i şāḥib vilāyet mü’minātuñ haverî
‘Azḫî bir ednâ ḫuluñdur kem-terinüñ kem-terî
- 3 Eş-selâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i ‘Alî
Eş-selâm ey nûr-ı Aḥmed Hâcî Bektâşî Velî

6,1 aşl-ı: aşl M,P

6,2 ‘ābîd u: ‘ābîd M

3 - M

7,1 Naķî’den: Naķî’dür M

3 -M

13

Südüs

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

I

- 1 Aḥsen'allāh ḥüb yaratmış seni Rab-i zū'l-celāl
Geleli dünyāya mişlüñ görmedüm billāh mişāl
- 2 Çün baña yārı vefā-dār eyledüñ ol dilberini
Saña biñ ḥamd ü şenā ey pādişāh-ı pür-kemāl
- 3 Her ne deñlü medḥ idersem şāni-i Allāhsın
Şübhesiz bir-pādişāhsın bir yüzünñ mähısın

II

- 1 Ḥaḫ seni maḥbūb yaratmış ḥüsn elinüñ mähısuñ
Ḳāmetüñ tūbı u cennet leblerüñ āb-ı zelāl
- 2 Ḥüsnuñe taḥsın iderler nāzeninüm ḥaş u 'ām
Gam mıdur ben 'āşıkuñ olsa saña kem-ter gülām
- 3 Bir nefes senden beni dur itmesun bu derd-i ğam
Ḥazret-i Ḥayy-ı ḳadım u bî-zevāl u lā-yezāl

13 H,37a ; M,53b ; P,50b

- 1,1 Aḥsen'allāh: Lev ḥüsnullāh M,H// mişlüñ görmedüm billāh mişāl: yā Allāh görmedüm mişlüñ mişāl
H
- 2 yārı: yār u P, yār M / dilberi: dilberini M
- 2,1 mähısuñ: mähısın P // eyleyenüñ:elinüñ H / mähısuñ: şāhısın H
- 3 derd-i ğam: derd-i 'ām P,H // bî-zevāl u: bî- zevāl

III

- 1 Sende zāhir oldu çün “seb’ül mesāni” süresin
Her zamān senden tecellî eyler Allāh cezbese
- 2 Kible-gāh oldu baña dōstum cemālũñ Ka‘be’si
Secde-gāhum kaşlaruñ mihrābıdur ħüsn-i cemāl
- 3 Hem muĥıbb-i hānedāndur ehl-i îmān kendirir
Ben faĥîrũñ derdine vālih-i Loĥmān kendirir
- 4 Ĥatem-i ħüsn-i elinden şan Süleymān kendirir
Gör saña ħul eylemiş ben ‘Aẓbî ol bî-zevāl

3,1 süresin. süresi H,P

2 ħüsn-i cemāl : aĥsen-i cemāl H,P

3 muĥıbb-i : muĥıbb u H,P//ben : bu P,M/vālih-i : güyā ki M,P

4 elinden : elinde P// ben: men H ,ol M

Fā'i lā tūn Fā'i lā tūn Fā'i lā tūn Fā'i lūn

I

- 1 Eş-şalātü ve's-selām ey pādişāhum Muşţafā
Eş-şalātü ve's-selām ey vāķıf-ı sırr-ı Hūdā
- 2 Eş-şalātü ve's-selām ey ibtidādan ibtidā
Eş-şalātü ve's-selām ey mālīk-i cūd-ı vefā
- 3 Eş-şalātü ve's-selām ey şadr-ı bedr-i etkıyā
Eş-şalātü ve's-selām ey nūr-ı çeşmüm enbiyā

II

- 1 Zāt-ı pākūñdür mu'azzez şerr-i pākūñ Hāķ nümā
Āline evlādına yüz biñ "Taḥıyyātü"senā
- 2 Sālik-i Mevlāya sensin dest-gîri pür 'aṭā
Oķurum ismüñdürür şems-ül duḫā bedr-ül ducā
- 3 Eş-şalātü ve's-selām ey şadr-ı bedr-i etkıyā
Eş-şalātü ve's-selām ey nūr-ı çeşmüm enbiyā

14 H,1b ; M,43a ; P,38b

1,1 ey vāķıfı sırr-ı Hūdā :ey ibtidādan ibtidā H,P

2 ey ibtidādan ibtidā: ey vāķıfı sırr-ı Hūdā H,P

2,1 Āline evlādına yüz biñ taḥıyyātü senā : Sālik-i Mevlāya sensin dest-gîr-i pür 'aṭā H,P

2 Sālik-i Mevlāya sensin dest-gîr-i pür 'aṭā: Āline evlādına yüz biñ taḥıyyāt u şenā H,P
/ Dest-gîri : dest-gîr : H// ismüñdürür : ismüñdür H

III

- 1 Şānuña “*āyāt-ı vektūrî*” geldi hem mestūr-ı Hāk
‘Āşiyāna şefkatüñdür bā’ış-i mağfūr-ı Hāk
- 2 Ey “*vemā erselnāke illā rahmete*” menşūr-ı Hāk
Hāk-i pāye yüz sürüp biñ cān ile ey nūr-ı Hāk
- 3 Eş-şalātü ve‘s-selām ey şadr-ı bedr-i etkıyā
Eş-şalātü ve‘s-selām ey nūr-ı çeşmüm enbiyā

IV

- 1 Pādişāh oldum ciḥāna mişl-i cām-ı Cem olup
‘Āşıkam ān ān tecellî sırrına maḥrem olup
- 2 Saña ‘işıyānıyla bende olmuşem ḥaram olup
Dest ber-sîne idüp ‘izzet için kat‘ cem olup
- 3 Eş-şalātü ve‘s-selām ey şadr-ı bedr-i etkıyā
Eş-şalātü ve‘s-selām ey nūr-ı çeşmüm enbiyā

V

- 1 Çün baña “*naḥnü ḳasemnā*” eyledüñ iḥsān-ı mevt
Sālike oldı emānet “*mūtu ḳable ente mūt*”

3,1 ‘Āşiyāna şefkatüñdür bā’ış-i mağfūr-ı Hāk : Ey “*vemā erselnak illa rahmete*” menşūr-ı Hāk H,P

2 Ey “*vemā erselnak illa rahmete*” menşūr-ı Hāk : ‘Āşiyāna şefkatüñdür bā’ış-i mağfūr-ı Hāk H,P

4,1 ‘Āşıkam an an tecellî sırrına maḥrem olup : Saña ‘işıyānıyla bende olmuşem ḥaram olup H,P

2 Saña ‘işıyānıyla bende olmuşem ḥaram olup: ‘Āşıkam an an tecellî sırrına maḥrem olup H,P/
‘işıyānıyla : ‘işıyān ile P

5,1 “*naḥnü ḳasemnā*”: “*naḥnü ḳasemnāda*” H// Sālike oldı emānet “*mūtu ḳalbe ente mūt*” : Vaşfuña isimden efḍal bulmadum illā süküt H,P

- 2 Vaşfuña isimden efđal bulmadum illā süküt
Tuħfe cānı ‘Az̄biden lütf eylesen mağrūr ıtut
- 3 Eş-şalātü ve‘s-selām ey şadr-ı bedr-i etķiyā
Eş-şalātü ve‘s-selām ey nūr-ı çeşmüm enbiyā

2 Vaşfuña isimden efđal bulmadum illā süküt : Sālike oldı emānet “mūtu ıalbe ente mūt” H,P

1

Müşemmen**Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn**

I

- 1 Gezme gönül serseri benüñ ile bed mendedür
Yetmiş iki fırkanuñ her birisi dîndedür
- 2 Küsmeye âlet ider mişli rızâ mendedür
Her kişinüñ dânesi maḥşer-i ḥarmâdadur
- 3 ‘Arz-ı şadākāt ider fikr-i dili kindedür
Bunı îmân eylemek ḥaylıce ferḥündedür
- 4 Arayı çık kalmadı tışrada hep sendedür
Ḥayr ile şer ğam u feraḥ zevk u şafâ sendedür

II

- 1 Dilde olan da‘vāya ḥüccetüñ eyler bilen
Arada şaşkun menüm mâlik-i irfân kılan
- 2 Şüret-i Ḥaḳ’dan işüñ cümle güzel kıl ṭabân
Mü’mîne mir‘ât özüñ ulu ḥadışdür inân
- 3 Kāmile kâmil nedür bende olur ‘aşıḳân
Sendeki ‘arz-ı ḥulûş bende niçün hep gümân
- 4 Arayı çık kalmadı tışrada hep sendedür
Ḥayr ile şer ğam u feraḥ zevk u şafâ sendedür

1 H,7a ; M,74a ; P75b

2 ider : it M// ḥarmandadur : ḥarmandadur M

4 ḥayr ile : ḥayrila P

2,1 şaşkun : şaşkuñ M/ menüm : -P

2 işüñ : işin P//özüñ : özin M

III

- 1 alması mşkil-i nihān gzlye cmle ‘ayān
Bende ne adr eylesem vaşf-ı kemāl  ziyān
- 2 Sendeki cmle kemāl bende nedr cāhilān
Sendeki her iş tamam bende nedr nořān
- 3 Sendeki terk-i fenā bende nedr cem‘ olan
Sendeki sırr-ı av bende nedr ift bozan
- 4 Arayı ık alması tışrada hep bendedr
ayr ile şer am u fera zevk u řafā sendededr

IV

- 1 İki gnl bir didm arada ālet nedr
Sende anmet tamam bende anā‘at nedr
- 2 Sendeki celb-i hevā bendeki şohret nedr
Sendeki bu sırr-ı hırşı bendeki zillet nedr
- 3 Sende bu ub-ı hevā bende bu vahdet nedr
Sende muabbet olu bende bu keşret nedr
- 4 Arayı ık alması tışrada hep bendedr
ayr ile şer am u fera zevk u řafā sendededr

V

- 1 Keşret imiş ‘Azbi amu ‘ ahd u peymānu sen
almasa dnyālgu urıya hey nānu sen
- 2 Nān ile lam-ı anem dn imānu sen
‘Aleme olmuş btn hırş ile řānu sen

- 3 Gerçek imiş añladum kavli belānuñ senüñ
‘Āşıkā ilhām olupdur rāz-ı nihānuñ senüñ
- 4 Arayı çık kalmadı tışrada hep bendedür
Hayr ile şer‘ ğam u ferah zevk u şafā sendedür

1

MUHAMMES

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

I

- 1 Dîvân-ı Hâkda turur Hâk sözini tanımaz
- 2 İmân ehli olan cān özini teşvîşe şalamaz
- 3 Hâk Hâk deyü çağırır uyhudadur uyamaz
- 4 Hâk-ı münezzeh bilür te'vîl ider o tanımaz
- 5 Hücet ehli kalendere iblisdür veli olamaz

II

- 1 Hâkkı Hâzır biline şohbet-i 'illet tükenir
- 2 Mâlik-i dil oluna 'illet-i şohbet tükenir
- 3 Kendüzinden el yuyan cānda rahmet tükenir
- 4 'Āşıkā menzil-i rızā olur şohbet tükenir
- 5 Hücet ehli kalendere iblisdür velî olamaz

III

- 1 Münkir Hâkka küs olmuş himmet ister ulaşın
- 2 Loğmasına el şünma rızā bilmez kallāşın
- 3 Her emegi hebādur yolda yolsuz yoldāşın
- 4 Āsumānda uçarsa kır kanadın yārbaşın
- 5 Hücet ehli kalendere iblisdür velî olamaz

1 H,7b ; M,18a ; P,13a

1,2 özüñ : özinM / münezzeh: menzilde M

2,3 kendüzinden : kendüsünden P

3,2 kalāşın: kalāş M/ hebādur : hevādur M

IV

- 1 Sālūs sözi hevādur aldanma sen her söze
- 2 Bir sinekden evc almaz mazhar olan göz göze
- 3 Yā iki yüz olmaz mı Ebu Cehil yüz yüze
- 4 Başına bir bez şoqar dir ki vebāli bize
- 5 Hücçet ehli qalendere iblisdür velî olmaz

V

- 1 Oynama ‘Az̄bî şağın er kızıñ oyununa
- 2 İki nokta şaklamış hacı gibi qoynuna
- 3 İkrārsıza aldanma hāl yok hālî duyuna
- 4 İtme niyāzuñ qabul qanını al boynuna
- 5 Hücçet ehli qalendere iblisdür velî olmaz

4,2 evc olmaz : öc almaz P

5,4 niyāzuñ : niyāzın P

2

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

I

- 1 Cān u dilden men muḥibb-i ḥāndān 'ālīyem
- 2 Hem erenler çākerinūñ ḥak-i pāy pāmāliyem
- 3 Şāriḥ-i sulṭān-ı 'ālem Muştafā vişāliyem
- 4 Cümleden geçtim velî ancak 'alî meyāliyem
- 5 Āşıkum ser bürehne Şāh Ḥüseyn abdāliyem

II

- 1 Kāyd u 'uḳbā u fenādan olmuşem ğamdan berî
- 2 Baña teslîm u rızādur tahta-gāh-ı ḥāverî
- 3 Diñlemen ta'n-i 'adūyı ḥaydarīyem Ca'ferî
- 4 Olmuşem düdeh imāmuñ bende-i fermān-berî
- 5 'Āşıkum ser bürehne Şāh Ḥüseyn abdāliyem

III

- 1 Baña zemînden gelür zezem degil göñlüm melûl
- 2 Zāhid u ḥöd-bîn gör kim her edāsı biñ fużûl
- 3 'Azbî pîrinden ḥevālet istedi aldı uşûl
- 4 Sen baña dirsen kızılıbaş ben didüm şadaḳ Resûl
- 5 'Āşıkum ser bürehne Şāh Ḥüseyn abdāliyem

2 H,12b ; M,58b ; P,56a

- 1,1 cān u dilden: cān dilden M / men: ben P
- 3 şāriḥ: şāriḥ M
- 4 cümleden geçdüm veli ancak 'ali meyāliyem : olmuşem düde imānın bend-i fermānberi M
- 2,1 kāyd u 'uḳbā u fenādan: kāyd 'uḳba u fenāda P,H
- 2 teslîm u : teslîm H
- 3 Ca'feri: ḥaydarı P,H
- 4 olmuşem düdeh imāmuñ bende-i fermān beri: cümleden geçdüm veli ancak 'ali meyāliyem M
- 3,1 zemînden: zemînden H
- 2 ḥöd-bin: ḥudrā P,M
- 4 ben: men H / didüm: dirüm H

IV

- 1 Kim ider terk-i ta'alluḡ anı 'İsā öz ider
- 2 Cānı İsmā'il fedā etdikde ḡurbān ḡaç yeter
- 3 Zecr-i ḡahrından ḡabîbiñ āteş içre gül biter
- 4 Şerḡe şerḡe eylese cismüm libāsuñ cān keser
- 5 'Āşıḡum ser bürehne Şāh Ḥüseyn abdālıyam

V

- 1 'Āşıḡa feyż-i keremdür nuḡḡ-ı pîri beklemeḡ
- 2 Ṭālibe cāndur emānet cān u bāş terk eylemeḡ
- 3 Sözü degül vaşlum emānet şāhidüm ins ü meleḡ
- 4 Neylerem tāc u ḡabāyı baña sulṡānum gerek
- 5 'Āşıḡum ser bürehne şāh Ḥüseyn abdālıyam

VI

- 1 Hādi-i rāh-ı Ḥudā'yum maḡzar-ı nūr-ı Celî
- 2 Bā-pirüm şāhı erenler Ḥācı Bektāşi Veli
- 3 Gitdigüm rāh-ı velîdür ṡutdigüm dāmen-i velî
- 4 ḡaḡırırım 'Azbi'yüm Allāh Muḡammed yā'Alî
- 5 'Āşıḡum ser bürehne Şāh Ḥüseyn ābdālıyam

4,2 cānı: cān P / ḡurbān: aña P

4 eylesem: eylese M,P/ libāsuñ: libās H

5,5 'āşıḡa feyż: ṡālibe Ḥaḡdan H

2 ṡālibe: sālike H

4 baña sulṡānum gerek: paki sen cān keserem M, baña sen cānum keserem P

6,1 maḡzarı: maḡzar M/ nūr-ı celî: envārı celî H

2 şāhı: şāh P

3 rāh-ı velî: rāhum 'Alî'dür P

4 'Azbi'yem: 'Azbi P

Muhammes

Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün

I

- 1 Çü pende imtiḥān eyler baña rehber-i ğam ḳahrı
- 2 Eger ‘ayn-ı şafā olduñ bilürsüñ ḳahr ile cebrî
- 3 Özüñ Ḥaḳ’dur ḳamu müşkil saña Ḥaḳ’dan gelür toĝrı
- 4 Büründüm ḫırḳa-ı faḳrı göründüm şüretā faḳrı
- 5 Men oldım ümmet-i faḫrı o sulṫāna çühā diden

II

- 1 Bu dükkān şaḫibi kimdür bozulmaz vezn-i mîzānı
- 2 Ḳamu eşyā me‘āşidür görüñdi eyle iz‘ānı
- 3 Ḥaḳıḳat şemi’si çünki ziyā itdi bu devrānı
- 4 Bilindi vech-i ādemden ḳamu aḫvāl-i sübhānı
- 5 Seni vird-i ḫarfle remzi ider “*Seb‘ül-Meşāniden*”

III

- 1 Benüm emrümde “*lebbeyke*” şadāsuñ zahir eyler cān
- 2 Gerekse ‘ārif-i billāh ide bu remzümi iz‘ān dinle îmān
- 3 O dem ben eyledüm taḫşîl muḫaḳḳak dîn u hem îmān
- 4 Görüñdi çeşmüme bir ān vech-i ‘aksî celîl-ül şān
- 5 Ziyāsından felek her ān alur pertev nihānıdur

3 H,13b ; M,29a ; P,23b

- 1,1 pende : pend M/ imtiḥān eyler : imtiḥānlar M
- 4 ḫırḳa : ḫırḳa M,P
- 5 faḫrı : faḫrı M,P / sulṫāna : sulṫān M
- 2,1 bu dükkān şaḫibi kimdür bozulmaz viren dükkānı : bu dükkān şaḫibi kim ziyā itdi bu devrānı M
- 3 çünki: tā kim P
- 3,1 şadāsuñ : şadāsın P/benüm :menüm P,H/ lebbeyke :lebbeyk M
- 3 ben : men H,P/ dîn u hem îmān : dînle îmān P,dîn hem îmān M
- 5 felek her an olur pertev nihānıdur : olur pertev pinhānıdur M

IV

- 1 Bugün men māsivā çendi elinden kırtulup çıkdum
- 2 Tecellîden tesellîden hem aç u kāradan kaçdum
- 3 Çün ‘Az̄bî ibn-i vaqt oldum yedüm içdüm kıanup göçdüm
- 4 İkilik bābını başdum çü vağdet mülküne başdum
- 5 Bir hayrdur şimdi kıasdum çünkü aldumsa mu‘înden

4,1 men : - M

2 aç u kāradan : aç kāradan H,M

3 çün ‘Az̄bî : - H/ yedüm içdüm kıanup göçdüm : yiyüp içüp gözüm açdum M,yiyüp içüp H 4) çü : - P,M

5 -H /hayrdur : haberdi P/ şimdi : hemān M/ oldum : aldım P

IV

MUHAMMES

Fe' i lā tün Fe' i lā tün Fe' i lā tün Fe' i lün

I

- 1 Ger mecāziyle haḳîkiyle severseñ güzeli
- 2 Herkesüñ ḥaddi ḳadar ḳıldı ḳader lem-yezeli
- 3 Kimine virdi şafā kimine virdi keseli
- 4 Zāhidüñ ṭā'atle belki dilegi ṭül emeli
- 5 Ezelîdür ezelîdür ezelîdür ezelî

II

- 1 Saña bu sūd-ı ziyān olduğı ey rūḥ-ı revān
- 2 Bir gedā şāh-ı cihān olduğı ey rūḥ-ı revān
- 3 'Āşıkuñ ḥāli yamañ olduğı ey rūḥ-ı revān
- 4 Münkürüñ ḳavli yalān olduğı ey rūḥ-ı revān
- 5 Ezelîdür ezelîdür ezelîdür ezelî

III

- 1 Gücenirsüñ başuña gelse eger zecr-i belā
- 2 Mā'il-i zevḳ u şafāsuñ dil-i şeydā ammā
- 3 İdeni eyleyeni bir bilmeyen olmaz dānā
- 4 Herkese "naḥnü ḳasemnāda" şafā cevri ü cefā
- 5 Ezelîdür ezelîdür ezelîdür ezelî

4 H,19a ; M,40b ; P,7a

- 1,1 haḳîkiyle: haḳîkatle H P / severseñ: seversen M
- 2 lem-yezel: Ḥuda lem-yezel P, 'atā lem-yezel H
- 4 ṭā'atle : tā'atidür M / dilegi: - M
- 2,4 yalān: yālān H
- 3,1 gücenirsüñ: gücenürsin P/ başuña: P,M / zecr-i belā: zecr u belā P,H
- 2 şafāsuñ:şafāsın P,H/ amma:- M
- 3 -M/ bir: - P
- 4 Cevr u cefā: cevri cefā P

IV

- 1 Çün bize oldu iṭā‘at o mehe kavli ümem
- 2 Ḥayr ile şerri benümdür didi Ḥaḫ çekme elem
- 3 İden ol eyleyen ol sen bu sözü oḫu ādem
- 4 Kāmilüñ ‘ahdı bütün olduḡı ey şāh-ı kerem
- 5 Ezelîdür ezelîdür ezelîdür ezelî

V

- 1 Çün baḫis oldu sivā eyleye gör ‘Az̄bî vuzū
- 2 Pāk idüp ḫalbüñi bu ḡaflet ile olma memlū
- 3 Ḥaḫ iken Ḥaḫ ile Ḥaḫ’dur neden oldu irū
- 4 Cāhilüñ cehli ile kāmilüñ ‘irfānı ḫamu
- 5 Ezelîdür ezelîdür ezelîdür ezelî

4,1 mehe: mey M //benimdür: bende H / didi: duymadı H/ Ḥaḫ: - M/ çekme: çekmesen M çekem H

3 ādem : her dem P

5 - M

5,1 baḫis: baḫs M

2 ḫalbüñi: ḫalbini M , P/ ḡaflet ile : ḡafletle M / melū: ulu P,H

3 iken: dīn P,H / Ḥaḫ ile: Ḥaḫ’la H,

5

Muhammes

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

I

- 1 Hāricîden intikām almağa birdür ber güzār
- 2 Her muhibb-i hānedāne oldı tıg-i şu'le-dār
- 3 Bu beter cūş-ı gürūh-ı kird-gāra baña var
- 4 Lā fetā illā 'Alî lā Seyfe illā Zūlfikār

II

- 1 Men muhibb-i hānedānum virdüm ezber söylerem
- 2 Çünkü bu ālet benümdür gayrı ālet neyelerem
- 3 Gör Yezîd'in üstüne oldı su'āle dönmedi
- 4 *Lā fetā illā 'Alî lā Seyfe illā Zūlfikār*

III

- 1 Kim bu virdi söyledi nār-ı caḥîme yanmadı
- 2 Her demini cūş görüp kendin tesellî kılmadı
- 3 Hāricinüñ üstüne dā'im musallaḥ eylerem
- 4 *Lā fetā illā 'Alî lā Seyfe illā Zūlfikār*

5 H,4a ;M,48a ;P,44a

1,1 birdür : budur M,P

3 - M,-P

2,3 -M,-P Bu mısra 3. bentte yer alıyor M

3,3 -H

IV

- 1 Hâk ‘Alî olduĝuna çok kimseler inanmadı
- 2 Bu demini hōş görüp kendin tesellî kılmadı
- 3 Hem Yezîd’ üñ üstüne oldu havâle dönmedi
- 4 “*Lā fetā illā*” ‘Alî lā Seyfe illā Zülfikār

V

- 1 Hāricinüñ katline bu söz yeter fetvā bize
- 2 Çün bugün dār-ül amāndur “*lā fetā illā*” bize
- 3 Hāne’ bir düşmezdür mescid-i Aqşa bize
- 4 “ *Lā fetā illā*” ‘Alî lā Seyfe illā Zülfikār

VI

- 1 Her kişi dilince Hâk’ dan baña tütmuşdur yolu
- 2 Her velî Allāh-ı Ekber kem-tere eyler belı
- 3 Er sözi keskin gerekdür ‘Az̄bî virdüm yā ‘Alî
- 4 “*Lā fetā illā*” ‘Alî lā Seyfe illā Zülfikār

4,2 -H , kendin tesellî : aşla tesellî M

3 - H

5,3 Hāne’ bir düşmezdür mescid-i Aqşa bize : yavrum oldur yana hem “*lā fetā illā*” bize H

6,1 dilince : ‘aqlınca H

2 kem-tere : kem-ter H

6

Ġazeli Ĥađran Mışrî Tahmîs-i ‘Azbi Baba

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

I

- 1 Cevrine ‘âşık ĥabîbüm bende-i fermân ola
- 2 Tâ ezel ‘âdet olupdur kâmiller pinhân ola
- 3 Kimine bu söz gümândur kimine ‘ayân ola
- 4 Devr idüp geldüm cihâna yine bir devrân ile
- 5 Ben gidem bu ten serâyı yıķulup vîrân ola

II

- 1 Ötmeye cân bülbüli bütün güli bir gün şula
- 2 Yine hâldâşum gelüp her sırrımı sırdân ola
- 3 Yıķılıp bu dört divârum bir ķurî âdem kıla
- 4 Çün idüp ‘ummân ismüm gemisi dağla dola
- 5 Yerler altında tenüm toprak ile yeksân ola

III

- 1 Olmadı bu sırra maĥrem ĥamdüli’llâh ecnebî
- 2 Ķandedür sırr-ı ilâhî ķandedür sırr-ı nebî
- 3 Çünkü bir zıll-ı ĥayâldür bendedür bu sırr-ı ebî
- 4 Bu vücüdum dağı kalķa atla yükler gibi
- 5 Şeş cihâtum açıla bir ĥaddi yoķ meydân ola

IV

- 1 Mebde-i sırr-ı ma'âdi fehm ider ehl-i hüner
- 2 Dört kitābuñ remzini bir noқтаdan ezber ider
- 3 Her kiři maқşūdum eyleyüp ider 'azm-i sefer
- 4 “*Yevme tublādur*”o gün her ma'ni bir şüret giyer
- 5 Kimi cemād kimi hayvān kimisi insān ola

V

- 1 Bir imiş şavm-ı şalāt hacc-ı sücüd ile kıyām
- 2 Böyle bir hāl vücūdum olmaya revşen-i zelām
- 3 Harf-i şavtum qalmaya tekmîl ola cümle kelām
- 4 Dağıla terkîbüm otuz iki harf ola tamam
- 5 Noқта-ı sırrum qamunuñ gevherine kân ola

VI

- 1 İdeler yağma elümden cümle kıîl ü kıālümü
- 2 Cübbe vü destār ile zāhir görenler şālumu
- 3 Ben bile fark eylemez olam hāl-ı mäf-ül bālı
- 4 Kıbriye dōstlar gelüp fikr ideler aqvāli
- 5 Her yeri bilmekde hālüm vālih-i hayrān ola

VII

- 1 Dervîş 'Azbî bir olur hāl ehline ümmi zebān
- 2 Ehl-i hāl olan kişiye şıgmaya şek ü gümān
- 3 Tā ki bir şehire sālîk olmaya gerçek yalān
- 4 Her kim ister bu niyāzî derdimendi ol zamān
- 5 Sözlerini okusun kim sırrına āgāh ola

7

Ġazel-i Ĥüseynî Tahmis-i ‘Azbf Kaddesa’llāhu Serāhumā*

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

I

- 1 Gel bu ġaflet perdesüñ kaldur dil u cānı uyar
- 2 Tā ki her dem olmayasuñ cānsuñ içre şerm-sār
- 3 Bu naşîhtdür işit eyle bu pendı ġuş-vār
- 4 “Ey ġöñül dünyā ehline kılma zinhār i‘tibār
- 5 Bir nefes ‘ömre inanma tiz geçer leyl ü nehār”

II

- 1 Bu hesābuñ fikrūñ ile iresüñ biñden bire
- 2 Ĥırş-ı dünyādur vaşiyet cāhile ġörden ġöre
- 3 Bu emānetdür nebīden bizlere bizden bize
- 4 “Bir ‘acūze kārıdur dünyā gezer erden ere
- 5 Ġünde biñ kez tül kılur yokdur vefāsı āşikār”

III

- 1 Bir ġeliş ġeldi vü ġitdi kendi daġı bilmedi
- 2 Kimse maşşūd-ı murādı üzre ġamın almadı
- 3 Sen bilürsüñ benden özge kimse bunda kılmadı
- 4 “Nice yüz biñ tāc taġt isteyeni dünyā aldadı
- 5 Pādişāhlar kılmadı dünyāda ġel fikr ile var”

7 H,6a;M,49b;P,47a

(*) -M,-P

1,1 olmayasuñ : olmayasın P // ehline : ile ehline P/ zinhār : - P

2 hesābuñ : hesābın P/ iresüñ : iresin P/ biñden : biñde P

3 bilürsüñ : bilürsün P/ isteyeni : isteyen P

4 ġöñlüm : ġöñül P/ leyl ü nehār : ide karar P

IV

- 1 Biñ naşîhat eyledüm göñlüm birinden olmadı
- 2 Hıbb-ı nefsinde geçüp bir ‘abd-i hâliş olmadı
- 3 Bunca sultânlar cihâna geldi şanki gelmedi
- 4 “Bu fenâ mülki Süleymân’a işinden çalmadı
- 5 Ey ‘aceb sen ben kim oldı meyl idüb leyl ü Nehâr”

V

- 1 Çanı yâ köşkünü sarâyunu çanı bunca kullarunu
- 2 Çanı emrünü çanı hükümünü şahibinünü anlarunu
- 3 Çanı bağınu çanı bağçeñ çanı ‘Azbi güllerünü
- 4 “Ey Hüseyin çanı atañ kızların oğullarunu
- 5 Sıgmaz iken bu cihâna şıgdı çabre türbe-dâr”

TARİHLER

1

Tārīḥ Tekke'dür Nezd-i Nerd-bānı**Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün**

- 1 'Aceb seyrān-ı 'ālemdür bu Bektāşiye meydānı
Felek devrān-ı ḥayrānı ḥaḳîkat tekke-gāḥ içre
- 2 Yazıldı sırr-ı envārı Ḥudā-yı dest-i kudretden
Erenler menziline ser-firāz şehinşāhı
(1112)

2

Tārīḥ-i Çeşm-i Āgır Büz**Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün**

- 1 Āb geldikde görüp Azbî didi tariḥini
İsmāil Paşa ki Ḥaḳḳ'a kıldı ecrānımızı
(1111)

3

Tārīḥ-i Ḥazret-i 'Azbi Berāy Bāb-ı Dördüncü Bölük Kışlāyı Cübbe Ciyān Dergāh-ı 'Ali**Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün**

- 1 Bāreka'llāḥ ittifāḳı ḡāziyānuñ himmeti
Yapdılar dördüncü bölük kışlāsın ḥātem gibi

1 H,24a ; -M ; P,76b

2 H, 50b ; -M, ; -P,

3 H, 24a ; M,75b ;P, 76b

- 2 Tā ebed ābād ola Ḥaḳḳ'ı Resūl-ı muḥterem
Boşnāḳ İbrāhim beşe yaptı ḳapusın ey āḫi
- 3 Çünkü el Ḥācı Ḥasan Āḡa bize çorbacıdur
Eyledi her vecihle sa'ı 'ayān sa'ı ḫafi
- 4 'Azbî tekmlūñ görüp pür şevḳle tarîḫ didüm
Ḥūb-ı mamūr tekye-gāhi pîr dāvud beni

GAZELLER

ELİF

1

Dîvân-ı Hâzret-i Dervîş ‘Azbi Baba Sezâ-ı Hızırî Efendi Kuddusi Sırr-ı Hümâ*

Fâ ‘i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Bu fenâda salţanatdur sevdüğüm zillet baña
Rû-be-rû dildâr görmek gibi devletdür baña
- 2 Âh u efgân eyleyüp kan ağlamakdur kârımız
‘Âşıkum hicr ü elemdür dem-be-dem râhat baña
- 3 Olmuşem fermân-berî cevri ü cefâsından ne ğam
Eyleye bir gün teraħhum sevdüğüm şâyed baña
- 4 Cân ilinden ermişem cânân ile bir hâle kim
İş bu keşret şüretinde olalı vahdet baña
- 5 Çün Muhammed’dür re’îsim erce’îdür hüccetüm
‘Âķibet olur müyesser ‘Azbîyâ vuşlat baña

2

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Ma‘nida ‘ankâ iken şüret midür şân baña
Görünmez hümâ iken dam oldu ciħân baña

1 H,24b; M,3b; P,2b

(*) -M , -P

1 görmek gibi: besbeter P,H

3 fermân-berî cevri ü cefâsından: fermâm-berî yüz biñ H

4 ermişem: erişem M / cânân ile: cânân iline M

5 Erce‘î’dür:Erce‘î’den P

2 H,24b; M, 3b ;P,2b

- 2 Zulmde Hızır bulmuşem İskender'e eş olmuşem
Ölmezden evvel ölmüşem şundi āb-ı hayvān baña
- 3 Pîrûñ izini izlerim Haqq'ı birlikle buldum
Bir yetişmiş erlerdenüm pây-ı gedā yeksān baña
- 4 Bir kuş dilinüñ remzîdür vücūdum anuñ şehridür
Mışri vücūdum mışrîdür Niyāzî'dür sultān baña
- 5 'Azbi Haq'dan tolayum haş bağçenüñ gülüyüm
Niyāzî'nüñ kuluyum cānumdur mihmān baña

3

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Merhabā ey nūr-ı 'ālem merhabā
Merhabā ey vech-i ādem merhabā
- 2 Gelmedi mişlüñ gibi bir dürr-i pāk
Merhabā ey zāt-ı Ekrem merhabā
- 3 Raḥmeten li'l'ālemîn şānuñ senüñ
Merhabā ey kân-i Ekrem merhabā
- 4 Sensin ol şāh-ı şefi-'ül müznibîn
Merhabā ey dāfi'-i ğam merhabā

2 Zulmde Hızır bulmuşem: zulmde bulmuşem Hızır M
3 buldum: birlerüm H,P
4 bir: bu H,P// baña :- P
3 H,24b; M4a ;P,2b
2 bir: - P
3 kân-i Ekrem: kân-i erḥam H

- 5 Bā'ış-i 'afv ol zünüb-1 'Azbiyā
Merhabā ey şān-1 ā'zam merhaba

4

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Ey kerem kân-i mürüvvet ma'deni nūr-1 Hudā
Mālik-i hüccet şerî'at dehre hüküm etsün revā
- 2 Emr-i pākūñ nüne bā'ış zāt-1 pākūñdür sebab
Ey habîbu'llāh-1 Ekrem mefhar-1 şāh u gedā
- 3 Zāt-1 pākūñ 'āleme rahmet olunca ğam mıdur
Señ şefî'-ül müznibînsün 'āşiye rüz-1 cezā
- 4 Tek beni dur eyleme bāb-1 şerîfüñden meded
Devlet olmağ hak-i pâyüñden ğubār olmağ baña
- 5 Diyesin rüz-1 cezā gel mażhar ol ihsānuma
Ey ayak altında kalmış derd-mendüm 'Azbiyā

5 zünüb 'Azbiya: zünüb 'āleme M
4 H,24b; M,4a ;P,2b

2 emr-i pākūñ: emr-i kāf P,H

3 müznibînsün: müznibînsin P,H

4 beni: meni H / şerîfüñden: şefî'nden M // devlet olmağ: devlet oldı H / pâyüñden: pâyinden P,
pâyüñde H

5

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Şānuña lāyık olan “*levlākına*” cānum fedā
Yoluña abdāl sīne ḥākine cānum fedā
- 2 Hāk-i pāyüñde nişār etmege cān-ı ṭālibüm
Pāy-ı pūr-nūrı ğubār-ı ḥākine cānum fedā
- 3 Kim ki el faḫrı fenādan lezzet aldı şāh olur
Rāh-ı ‘aşḫa ölmege ḥālākına cānum fedā
- 4 ‘Āşık-ı bîçāreyüm luṭfuñ temenñā eylerüm
Pādişāhum pūr-ğubār-ı ḥākine cānum fedā
- 5 ‘Azbi’ nūñ biñ cānı varsa yoluna ḫurbān ḫamu
Yoluña cān virmede bî-pākine cānum fedā

6

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Muştafā şāh-ı cihan u ‘āli-şāndur Muştafā
Muştafā hem bā’iş-i kevn ü mekāndur Muştafā

5 H,25a; M,4b ;P,3a

- 1 şānuña lāyık: şānuña nāzil H
 - 2 ḥāk-i pāyüñde: ḥāk-ı payüñde H, ḥāk-i pāyinde P
 - 3 rāh-ı ‘aşḫda: rāh-ı ‘aşḫa M
 - 4 ḥākine: ḥākine P
 - 5 varsa: var ise M// yoluña: yoluna M,P
- 6 H,25a; M,4b; P,3a
- 2 bir nişāndur: ḥōş nişāndur H

- 2 Rehber-i rāh ı şerî‘at genc-i esrār-ı ezel
Muştafā nūr-ı Hudā’ dan bir nişāndur Muştafā
- 3 ‘Āsiye rüz-ı cezāda ānadan erḥam olan
Muştafā şāhib-kerem kân-i amāndur Muştafā
- 4 Ümmetüñ nokşānına bakmaz şefā‘at itmede
Muştafā cūd-ı keremle rāygāndur Muştafā
- 5 Evvelin ü āḥirînüñ ‘ilmine vākıf kamu
Muştafā peygamber-i āḥîr zamāndan Muştafā
- 6 Maḫşad-ı mevcūd-ı ‘ālem hem habîb-i Kirdgār
Muştafā ṭayy-i mekân u bî-zamāndur Muştafā
- 7 ‘Azbiyā nār-ı caḥimden ḳorḳma cürmüm ḳoḳ deyü
Muştafā şefḳat medār-ı ‘āsiyāndur Muştafā

7

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Eyleyen ‘arz-ı cününü hā ile mîmdür baña
Öğreden esrār-ı Ḥaḳḳ’ı lām ile cîmdür baña
- 2 Şüretüm Ḥaḳ’dur sözüm Ḥaḳ’dur vücūdum fānidür
Şüretā esbāb-ı ḥilḳat vech-i ādemdür baña

3 şāhib-kerem kân-i amāndur: kân-i kerem sahib-amāndur H

4 -M

5 vākıf olan: vākıf kamu M

6 ṭayy-i mekân: ṭayy-i mekandur H/ bî-zamāndur: bî-zamānu H

7 nār-ı cāhimden: racimden P,H// medār: ma‘ā P

7 H,25a; M,5a ; P,3b

1 hāh: māh M // cîmdür: mîmdür M

2 vücūdum fānidür: vech-i nūr H/ şüretā esbāb-ı ḥilḳat: süret-i esrār-ı Ḥaḳḳ’ı M

- 3 Devr ider āyîne-yüm geldüm ḥabîbe rû-be-rû
Anuñ için işbu şüret feyz-i aḳdemdür baña
- 4 Zerre-yüm zâtum şifâtum yok fenâda bâki-yüm
Söyleyen kimdür derûnum içre maḥremdür baña
- 5 Kendi aşluñ fehm iden añlar bu remzi mümkünât
Yoḥsa ‘Azbi bu fenâ mülkünde hem-dâr baña

8

‘AZL-İ ‘AZBİ

Fâ‘ ‘ i lâ tün Fâ‘ ‘ i lâ tün Fâ‘ ‘ i lâ tün Fâ‘ ‘ i lün

- 1 Luṭf-ı firāvân ider cānuma cānân baña
Her ne ki eyler ‘aṭâ ḥazret-i sübhân baña
- 2 Amân deyü çağıram ya‘ni ki ben şayrüyem
Şanma meni uğruyem derd olur dermân baña
- 3 Gören şanur ‘âcizem benden baña dâd hey
Çabalarum şorana hicrândur iḥsân baña
- 4 İkilikten tuyğulu men olmuşem şâh ḳulu
Birlik içre âvâre men oldum ḥayrân baña
- 5 ‘Azbiyi Ḥaḳḳ’uñ varyiem zülmetin çerâğıyem
Ârif-i billâh olup men oldum seyrân baña
- 6 Men bu cümle varlığı yokluğa değımişem
Gör bu yokluḳ ḳul oldı her zamân her an baña

5 yoḥsa: yoksa H

8 H,25a; P,42a; -M(derkenar)

BĀ

9

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Çünki ref' oldı cemāl-i pākūñ üstünden nikāb
Gitdi z̄ulmet 'ālemi kıldı münevver nūr-ı t̄āb
- 2 'Ayn-ı 'ibretle nazar kııl 'ālemin aḥvāline
Kāfire dār-ül şefādur mü'mine dār-ül 'azāb
- 3 Cümleden alçaq benüm ki eyledüm terk-i vücūd
Çünki aşlum nār u bād u āb olupdur hem turāb
- 4 Mü'minüz ikrāra geldük rabbümüz Allāh deyü
Çün elest bez̄minde oldı bizlere Ḥaḳ'dan ḥitāb
- 5 Ümmetümdendür dimezsün 'Az̄bîyā rüz-ı cezā
Yā şafî' el-müznibîn ḥālim n'ola yevm-ül hisāb

10

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Derd-i 'aşka duş olan bîçāreye neyler ṭabīb
Bu ğam-ı nā-būde dermān itmeye illā ḥabīb

9 H,25b; M,5a ; P,3b

1 üsütünden: üstünde P / nūr-ı t̄āb: nūr-ı āfitāb M

3 benüm: menüm H,P

4 rabbimiz Allāh deyü: bez̄m elestün 'ahdına H

5 ümmetümdendür: ümmetümdür H

10 H,25b; M,5b ; P,3b

1 itmeye: etmeye P

- 2 Rāzıyam taqdır olan ihsān vücūda ‘āşıkam
Rūz u şeb vird-i zebānum oldı Mevlānā naşīb
- 3 Vuşlat-ı güldür temennā kıldıgum rāhat degül
Şanma ki beyhūde ağlar her seherde ‘andelīb
- 4 Fikrime gelse gelür yārūñ hayāli karşıma
Bu meşel taḥkīk imüş öz kür Ḥabīb vāḥdūr zebīb
- 5 İş bu derdüñ çāresi ‘Az̄bî cihānda derd imiş
Derd-i ‘aşka duş olan bî-çāreye neyler ṭabīb

11

Fā‘i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 ‘Āşıkam rüsvā-yı ‘aşkam mestvār kân u ḥarāb
Ġayrı yüzden şor baña vāllahi ā‘lem bā-şevāb
- 2 Çün güzel sevmez şarāb içmez ‘ibādet itmeden
Māsivādur zāhidūñ taḥvāsına ḳat ḳat ḥicāb
- 3 Nehi münkirdeñ ḳaçup iḳrāra gelmekdür ġaraż
Müslümān olmaḳ degildir Ḥaḳḳ’ı bilmekdür ḥesāb
- 4 Ṭālib-i didār olan biñ pāre olsa çok degül
Bir bilür ihsān u cevri itmez andan ictināb

2 Mevlānā: Mevlāyā H, Mevlā:P

3 kıldıgum: kıldığı M,P// sanma ki: şanma gez H

4 hayāli: hayāli P,M

5 derd imiş: derviş ol H

11 H,25b; M,5b ;P,4a

1 mestvār kân ü ḥarāb: onadur olmuşem P, onadur ḥarāb H

3 gelmekdür: gelmekden H,M

4 ihsān u cevri: ihsān cevri P,M

- 5 Levh-i maḥfūzda yerüm görmüşken ehl-i dūzaham
‘Az̤bî’yi da‘vet idermiş cennete ümm-ül kitāb

TĀ

12

Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Fe ‘ülün

- 1 K̤amu derdüñ devāsıdur muḥabbet
Ki ‘aşkuñ pîşvāsıdur muḥabbet
- 2 Cihānda enbiyā vü evliyānuñ
Beğāyet āşināsıdur muḥabbet
- 3 Sivādan geçmiş maḥbüb degül
Mecāzınuñ Hudā’sıdur muḥabbet
- 4 Ki ‘āşık ile ma‘şūk arasında
İki başdan olasıdur muḥabbet
- 5 Anuñ çün mā’il-i dilberdür ‘Az̤bî
Bize H̤aḥḥ’ın ‘aḥāsıdur muḥabbet

5 ‘Az̤biyî: ‘Az̤bî’

12 H,25b; M,6a ;P,4a

2 enbiyā u evliyānuñ: evliya u enbiyānuñ P,H

3 maḥbübü bilmez: maḥbüb degül M// Hudā’sıdur: hevāsıdur H

4 olası dur: olan şeydür H

13

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Fa 'ülün

- 1 Niyâzi Muştafâ bend ol şerî'at
Vücûduñ şehrine sırr-ı haķîkat
- 2 Ne insândan bu insânı bileydüñ
Hudâ'yı añla sende sen emânet
- 3 Yaküñ Haķķ'uña ef'âli beni bil
Tevekküldür rızâdur hem kanâ'at
- 4 Kâmu zerrât haķîkatden urur dem
Anuñ çün gizlidür ehl-i haķîkat
- 5 Haķîkat şehrine sulţândur 'Azbî
Başında tâc u devletdür şerî'at

14

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Feyz-i aķdem bendedür zât u şifâta şeş cihât
Bende görsün isteyen 'ayn-ı şifâta beyenât

13 H,26a; M,6a ;P,4a

- 1 Muştafâ: Muştafâ'ya M/ vücûduñ : vücûdun M
- 2 insândan: insânduñ H, insândın P
- 3 Haķķ'uña: Haķķuñ M
- 4 ehl-i: ehl P,M
- 5 tâc u: tâc P

14 H,26a; M,6a ; P,4a

- 1 aķdem: aķdesi M // şifâta: şifât M

- 2 Zāhidā beş vaḳti kılmak hayli hicrān gösterür
Her nefesde ‘arif-i billāh ider yüz biñ şalāt
- 3 Onda bir mālın viren h̄‘ace gözünden kan şaçar
Dōst yolunda ‘aḳl u fikri virdi ‘ārifler zekāt
- 4 H̄‘acı olsa h̄‘ace yüz biñ Ka‘be-i berbād ider
Ehl-i ‘aşkuñ Ka‘be’si ādem yoḡ iken kā‘ināt
- 5 Gel bu zulmet perdesüñ kaldur gönülden tışra çık
Gir vücūdün şehrine fetḫ ola cümle müşkilāt
- 6 Ben degülüm görünen H̄‘aḳ’dur dilümde söyleyen
Yoḡsa ‘Az̄bî bu fenā mülkünde çoḳdur seyi’āt

15

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘i lün

- 1 Gel sezā oldı bu gün vuşlata ehl-i firḳat
Bu meşeldür ki çeken zaḫmeti eyler rāḫat
- 2 Kendüzin bilmeyene kendü günāhı ne belā
Ne revādur ki oḳur İblîse her dem la‘net
- 3 Kendümi kendim deyüp ādemi kendümde ḳodı
Zîhi üstād-ı ezel eyledi H̄‘aḳḳ’a şan‘at

2 her: bir P,M

3 viren: - M

6 ben: men H,P// görünen: görülen H// mülkünde çoḳdur: mülkündedir P,H
15 H,26a; M,6b ; P,4b

1 bu gün: M // meşeldür ki çeken: meşeldür gerçeğin M

2 kendü: kendi H,P // her dem: her giz M,P

3 kendüm: kendi H,P/ diyüp: yiyüp P,H

- 4 Bî-mekân Hâḵk'a mekân eyleme işbât zinhâr
Zâhidüñ belki gire güşına bu söz şâyet
- 5 'Ayn ile Hâḵk'a yakın kâf ile sînem çüñkü
Arada zerre kadar kalmadı 'Azbî 'illet

16

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Bir hârî lâ-yefhem olmaz olmayan sevdâ perest
Anuñçün olmadı gönüm dilber-i dünyâ perest
- 2 Ehl-i 'aşka bende-i maqbûl olurdu cân gibi
Olmasaydı sevdiğüm âh neyleyem â'dâ perest
- 3 Menzil-i â'lâsını hiç şübhe yokdur bulmağa
Olmasa zâhid egerçi hırşla dünyâ perest
- 4 Râh-ı 'aşka her mecâziden eger yol çıkmasa
Olmaz idi mübtelâ Kays cân ile Leylâ perest
- 5 'Âşkâm rüsvâ-yı yârem kirpigüñ pâmâliyem
Ol sebebden oldu 'Azbî mescid-i Âkşâ perest

5' ayn ile: aynla P/ kâfla: taqla H/ zerre: zerre M,P

16 H,26a ; M,6b ; P,4b

1) hârî lâ-yefhem olmaz : hârî tefehüm olur M

2) neyleyem â'dâ: yetim dünyâ M

3) yoldur: yokdı P

5) Âkşâ: Âkşa M,H

17

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 'Āşık olmayan kişinin olmaz îmanı dürüst
Münkirün olmaz anuñçün 'ahd u peymānı dürüst
- 2 Zāt-ı esmā vü şıfātı lem-yezelden ders oğu
Kāmil olmağa murāduñ añla insānı dürüst
- 3 Tev'em-i 'İsā olursuñ cāvidān ender hayāt
Hızır olursuñ hem bulursun āb-ı hayvānı dürüst
- 4 Cāna cāndan özge olmaz kavlı-i 'āşık armağān
Kim bu yolda virdi cānı buldı cānānı dürüst
- 5 Hāsreti dildār ile 'Azbi egerçi söz ider
Ra'd u berki başdurur kılsa efgānı dürüst

18

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Kim ki cānı cān elinden ma'rifet
Cennet-i rıdvān elinden ma'rifet
- 2 'Aşq yolunda cān viren üftādeler
Vuşlat-ı cānān elinden ma'rifet

17 H,26b ; M,7a ; P,5a

2 esmā u: esmā' H,M/ şıfāt u: şıfāt M,H/ ders: dersin M

3 ender hayāt: ider hayāt P

4 bu yolda virdi cānı buldı cānānı dürüst : boyun virdi cānı buldı cānānı dürüst M bu yolda buldı cānı buldı cānānı P

5 dildār ile: dilk-dāriyla P/ söz ider: söz ola P söz ide H// başdurırdı: başdırır M başdırırdı H
18,M,12b; -H;-P

- 3 Luṭf ile cennetde didār isteyen
Yūsuf-ı Ken‘ān elinden ma‘rifet
- 4 Senüñ ḥārā remzini fehm eyleyen
Gevher-i nādān elinden ma‘rifet
- 5 Derdine derdi devā Azbî bilen
Ḥikmeti Loḡmān elinden ma‘rifet

ŞĀ

19

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Yüz bulursuñ itme ey dil ḥaṭṭ-ı cānān ile baḡş
Başa çıkmaz eyleyen maḡlūp olur cānān ile baḡş
- 2 Her yanā vü ḡande ceyḡūn gözlerümden ders alur
Hep sirişki çeşmüm eyler ebr u bārānıyla baḡş
- 3 Dilberā vechüñdedür nūr-ı hüvāllahül ‘azîm
Vechvār vechüñ iderse māh u tābānıyla baḡş
- 4 Sensin ol āyîne-i ‘ İskender-i ‘ālem-nümā
‘Ārızuñ eyler felekde mihr-i raḡşānıyla baḡş

19 H,26a ; M,7a ; P,5a

1 bulursuñ : bulursun M/ itme: etme P/ cānānla: cānān ile M,cānānıyla P// cānānla: cānān ile M, cānānıyla P

2 sirişki: sirişk M/ bārānıyla: bārān ile M

3 vechivār: vechvār M/ tābānıyla: tābān ile M

4 raḡşānıyla: dirāḡşān ile M raḡşānıyla P

- 5 K apusunda bende-i edn  olur Rüstem  nu 
Eyleyen Ő r-i veĝ dur nefsi Şa‘b nıyla baĝŐ
- 6 “*M tu kable ente m tu*” perdesinden ge de gel
Hızr ile yold Ő ol eyle  b-ı  ayv nıyla baĝŐ
- 7 K avme’l-v ll h d-din her ne dirse ol güzel
‘Az b y  sen bir ged sın kılma sult nıyla baĝŐ

C M

20

F ‘ i l  t n F ‘ i l  t n F ‘ i l  t n F ‘ i l n

- 1 Ey gönül gel ĝ fil olma seç meded c n g z n ac
BaŐu na bir  re eyle olmadan   l n g v c*
- 2 P diŐ h-ı ‘ lem oldum ged -yı sult numa
Zerre-i n  z benüm Şimdi yanumda taĥt u t c
- 3 Ehl-i ‘aŐku  c nı dil-ber sendedür sende Őif 
Şad hez r n derde düşdüm lebler n  yler ‘il c

5 Ő r u: Ő r-i M,H/ Şa‘b nıyla: Şa‘b n ile M

6 Hızr ile: Hızrıyla P/  b-ı  ayv n: abu hayv n H /  b-ı  ayv nıyla :  b-ı  ayv n ile M

7 sult nıyla: sult n ile
20 H,26b ; M,7b ;P,5a

(*) g v c: kelimesi yapılan sözlük taramalarında anlamı bulunamadı.

1 meded: br  M

2 ged : -M

3 sende: senün H, senin P// hez r n: hez r M/ düşdüm: d st m H,

- 4 Sîneme dağlar yakup oldum Ḥabîbüñ bendesi
Tekke-i ‘aşk içre oldum men bu gün şahîb sırâc
- 5 Her diken biñ cân viren gelsün berü merdânedür
‘Az̤bîyem dellâl-ı ‘aşkam eylerem yârı harâc

21

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Göñül bir dilberi sevse vefâ ister cefâdan gec
Vişâle irmek isterseñ hele ol vefâdan gec
- 2 İrince vuslate Mecnûn neler çekdi göñül bilseñ
Eger maqbûl-ı yâr olmak dilerseñ hevâdan gec
- 3 Göñül eğlencesiz kalma şağın gösterme dildâre
Cefâsından şikâyet etme yârin hevâdan gec
- 4 Senüñ olsun vefâsı dilberüñ cevri baña besdür
Bizimle zâhidâ luğf u kerem eyle nizâ‘dan gec
- 5 Cihânda ölmeden sağlık bilürsün kim sa‘âdetdür
Firâk-ı dilbere ‘Az̤bî taḥammül kııl devâdan gec

22

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Olmasa âdem dil-â-seri Ḥudâ olmazdı hic
Olmasa âdem bu güne iktidâ olmazdı hic

4 yakup: yâkup M// bu: - H

5 her diken: bir din H ,P // ḥarâc: ḥaraç M

21 H,27a ; M,7b ; P,5b

3 eğlencesiz: eğlence sen M/ dil-dâre: dil-dârı H,P// hevâdan: sefâdan H, vefâdan P

22 H,27a ; M,8a ; P,5b

- 2 Her ne deñlü lâf olursa şöhetü Hâk'dan işit
Kudret-i subhâne zâhid intihâ olmazdı hic
- 3 Kayd-ı müstağbelle mâzîden münezzehdür kerîm
Ehl-i aşğdan Hağğ'a bir kez ilticâ olmazdı hic
- 4 Fehm iden emr-i elesti erüdüür îmân ile
Dem bu demdür intihâ vü ibtidâ olmazdı hic
- 5 'Azbî her sözüñ senüñ mağz-ı habîbu'llâhdur
Olmasa Ādem eger ismi Hudâ olmazdı hic

HĀ

23

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Her kaçan meydāna gelse def-i ğam eyler kadeğ
Döst birisine koyupda kaddı ham eyler kadeğ
- 2 Ādeme bezm-i ezelden münisi hem-dem budur
Anuñ içün mübtelā-yı dem-be-dem eyler kadeğ

1 dil-ā-seri: dil-ā-ser M,P// bugüne: bu gün M
 2 deñlü: dürlü M
 3 müstağbelle: müstağbel u M/ münezzehdir: münezzehdi H
 4 elesti: elest M/ erüdüür: eridi H/ îmân ile: îmân günâhına H
 5 mağz-ı habîbu'llâhdur: Kur'ân'dur bu dem H// olmasa Ādem eger: Ādem olmasa eger M,P
 23 H,27a ; M,8a ; P,5b
 2 bezmi: bezm-i P,M/ ezelden: āliden M/ hem-dem budur: hem-dem dir bu M

- 3 ‘Āşīkuñ vāruñ ben aldım lā‘l-i dilberden deyü
Būs ider yāri lebinden yine zem eyler kadeh
- 4 Biñ yemin eyler haramı çekerem ister kebāb
Men oña şorsam dönerde içmezem eyler kadeh
- 5 Varlığıyla şulh idüp yāri yaturdum yoluna
Bî-vefā dildāre ‘Az̄bî yüz kerem eyler kadeh

24

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Lā fetānuñ remzi eyler genc-i esrārı fütüh
‘Ālem-ül esmāyı añlar rehber-i ism ü bedūh
- 2 Kaşı İncil zülfi Tevrāt gözi Furkân dil Zebūr
Dört kitāb-ı vech-i ādem ‘ārifeyler şürūh
- 3 Ey cemālu’llāhı münkir uyma gel ikrāra gel
Hak̄k’ı işbāt aldı Qur‘ān’da “*nefāhtü fih min rūh*”
- 4 Ey zevālsiz sevdigüm ‘ayn-ı kemāldür her işüñ
Devletüñ olsun cihānda pādişāhum pür-şabūh
- 5 Gördi dilberle beni meyhānede hōş ‘Az̄bîyim
Andan öğrendi şurūtı tevbeyi benden naşūh

-
- 3 ben: men H,P// ider: eyler M
- 4 haramı: haramı M
24 H,27a ; M,8b ; P,6a
- 1 fetānuñ : fetanın P/ esrārı : esrār-ı P// esmāyı : esmā-ı H,M
- 3 gel : evvel P,H// Hak̄k’ı : Hak̄k M
- 4 zevālsiz : ‘Az̄bî M/ her işiñ : cünbüşüñ H
- 5 gördi : görürdiM/ beni : meni H,P/ hōş : hōş P// tevbeyi : tevbei’ P

HĀ

25

Me fā' î lün me fā' î lün me fā' î lün me fā' î lün

- 1 Ne mümkün sırr-ı Yezdān'ı duya her bî-ḥaber küstāḥ
Cevāhirle berāberdür yanuñda ne bilür küstāḥ
- 2 Özüñ fark itmemiş bilmez Muḥammed Muştafā kimdür
Mu'ārızlık idüp eyler bize ğaraż hüner küstāḥ
- 3 Bu 'ālemde geçilmezdi ḥaḳîḳat evliyālardan
Olaydı ḳabil-i irşād bu fāniden eger küstāḥ
- 4 Yine raḥmet sezā olmaz anuñ rûḥına söz añla
Eger ḳursa cihān içre gelüp yüz biñ eşer küstāḥ
- 5 İder ḥayrı yıḳar ḳalbî ider şerrî yapar ḳalbî
Anuñ çün eylemez ey dil günāhından ḥazar küstāḥ
- 6 Cihānı büsbütün gezdüm netîce-i kelām 'āşık
Aradum añladum 'Azbi yine sensüñ meger küstāḥ

25 H,27b; M,8b ; P,6a

- 1 duya : ḥaya H/ küstāḥ : küstāḥ P// yanuñda : yanında H,P
- 2 itmemiş : etmemiş P// mu'ārızlık: mu'ārızlar H,M/ hüner : - M/ küstāḥ : küstāḥ P
- 3 küstāḥ : küstāḥ P
- 4 küstāḥ : - P

DĀL

26

Me fā' î lün Me fā' î lün Fa 'ü lün

- 1 Kā mudan bildüm aqdemdür Muḥammed
Mükerremdür mu'azzamdur Muḥammed
- 2 Cemi-i enbiyā vü evliyādan
Mu'azzedür mükerremdür Muḥammed
- 3 Anuñ şānında "levlāk" didi Ḥaḳ
Ḥabību'llāh-ı Ekremdür Muḥammed
- 4 Penāh u ins ü cin ü cümle eşyā
Resül-ı faḥr-i 'ālemdür Muḥammed
- 5 "Rumūz-ı küñfe" kāmı kıldı inşā
Çü vech-i asl-ı ādemdür Muḥammed
- 6 Zebānum var yanam dūzaḥda bāruñ
Zünüb ehline erḥemdür Muḥammed
- 7 Anuñ derdi devādur ehl-i derde
Kāmu nāçāra merḥemdür Muḥammed
- 8 Bu 'Azbi bende ki ey nūr-ı 'Azbi
Şefā'at kıлмақ elzemdür Muḥammed

26 H,27b ; M,9a ; P,6a

- 4 penāh u : penah M / ins u : ins H/ cin ü : cin M// fahri : fahr-i H,M
- 5 rumūzı : rumūz M,P
- 6 zebānum var : ne pāküm H/ bāruñ : yārimin H
- 8 kıлмақ elzemdür : kılar ekremdür

27

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Ey Kerîm u ey Raḥîm u ey Ğanî Sübhân meded
Dört yanum kıldı ihâta 'asker-i 'ısyân meded
- 2 Bakma yā Rab sen benüm noḡşānuma raḥmet senüñ
Pādişāhlar pādişāhı bā'ış-i ğufrân meded
- 3 Ezdirüp yoldan beni gümrah edildin 'ācizem
Bir baña nefsüñ elinden bir baña devrân meded
- 4 'Asker-i 'ısyân beni şeb-ḥūn u maġlūp itmeden
El amân ey pādişāhum kıl 'atā iḡsân meded
- 5 İki 'ālemde Ḥabîbüñ Ḥakḡıçūn yoldaş idüp
Eyle iḡsân 'Azbîye îmân ile Qur'ân meded

ZĀL

28

Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn

- 1 Benim ḡāl-i melālūmden ḡaber bir bir virür kâġaz
Ḳamu aḡvāli keşf eyler ḡaçan yāri görür kâġaz

27 H,27b ; M,9a ; P,6b

1 ey Kerîm u ey Raḥîm u ey : ey Kerîm vi Raḥîm vi Ğanî H// dört : dert H

3 edildin : olaldın H

4 şeb-ḡūn : şeb-ḡūn u H,şeb-ḡūn P

5 imân ile : imânla H,M

28 H,28a ; M,9b ; P,6b

1 ḡaber : ḡaber M

- 2 Ölünce iltiyām eyler oğur aḥvālümü ezber
Raḳībūñ destine ḥayfā ḥazer tā kim gire kāğaz
- 3 Leṭāfetler idüp ḥayli açılmaz rū-be-rū dilden
Hezārān iştiyākıyla ezilmiş dilbere kāğaz
- 4 Ḥabersiz tıfl iken mäh-ı şiyām içre bizi anmış
‘Adūlar duymadan cānum uçarmış göz göre kāğaz
- 5 Niçün ‘Azḃîyi sulṭānum idersin ḥāk ile yeksān
Kemālāt ‘ilmine mālîk olan itmez bize kāğaz

RĀ

29

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 İki göñül bir olunca şamanlık cennet olur
Bir göñül iki olunca cennet pür-mihnet olur
- 2 Nitekim ehl-i sülük didār yāri terk ider
Ekseriyā ehl-i dünyā ma’il-i devlet olur
- 3 Menzil-i illāda kāmîl Naḳîden işbāt okur
Dil eger erkān teraş olsa ‘aceb ülfet olur
- 4 “*Mūtu ḳabl’zāhir* u bāṭın şarābuñ nüş ider
Her kim Allāh birdir ise ṭā’ati hüccet olur

2 ölünce : o gence H,P/ eyler : etse H,M

3 açılmaz : ezilmiş H/ dilden : ondan M,yāre H //ezilmiş : açılmış H

4 tıfl : Ḥaḳḳ’ı H/ mäh-ı şiyām : mäh-ı siyāh P/ anmış : ekmiş H// duymadan : tuymadan P/ kāğaz : - P

5 ‘Azḃîyi : ‘Azḃî H/ idersin : iderek M/ ḥaḳḳıyla : ḥaḳḳla P,M// itmez : etmez P, atmaz H

29 H,28a ; P,45; -M

- 5 İhtisābından hāzer kıl bu şenā‘at kim çıkar
Kim çürük iplik şatarsa mūnisi hıffet olur
- 6 Bu riyādur tā‘atuñ şanma metā‘uñ hayr ider
Bunca te‘vîlūnden elbet fehmi olan nikbet olur
- 7 Kāhr-ı hicrinden tecellî eylese dōstum baña
‘Azbî-i bî-çāreye bilmem neden vuşlat olur

30

Fe‘ i lā tūn Fe‘ i lā tūn Fe‘ i lā tūn Fe‘ i lūn

- 1 İki ‘ālemde gönül yār vefādār bir olur
Bir gönülde iki sevgi ne arar yār bir olur
- 2 Hele bir koltuğa sıgmaz iki karpuz dirler
Bu sözi añlar isen ‘ahd ile ikrār bir olur
- 3 Herkesūñ haddi kadar kıldı ‘ināyet dilber
Ādemūñ kadrî ulu nokta’-ı pūr-kār bir olur
- 4 Mağşadı vaşıl Hābîb olmayan olmaz dāhil
Mürşidūñ sālîkine virdūñi güftār bir olur
- 5 ‘Azbî sen ādem isen çekme erenlerden elūñ
Gerçi Ca‘fer çok olur Ca‘fer-i Tayyār bir olur

30 H,28a ; M,49a ; P,45b

2 sıgmaz iki karpuz : iki karpuz sıgmaz M // ‘ahd ile : ‘ahdla P,H

4 sālîkine : sālîki M

5 gerçi : ismi H/ çok : bir M

Mef' ū lü Me fâ 'î lü Me fâ' î lü Fâ 'i lün

- 1 Hürî sevene cennet-i Rıd̄vân virdiler
Adli sevene taht-ı Süleymân'ı virdiler
- 2 Ādem ne sever ise bile haşr ola yarın
Hak̄k'ı sevene rah̄met-i Raḥmān'ı virdiler
- 3 Bî-tab olanuñ derd-i ğam-ı serine beklet
Manşıbla berāber virilür ṭālîbe miḥnet*
- 4 Dünyā sevene manşıb-ı dünyā ola kısmet
'Uḳbā sevene ḳatre-i 'ummān virdiler
- 5 Çevgānla meydāna girüp topla oyna
Nefsüñ ḳazan it 'aşḳla gir bir kerede ḳana
- 6 Zerre-i güneşe vaşıl ola dirseñ göñül ola
Hıdmet seve bir ḳul aña sulṭānı virdiler
- 7 Beş fersāh-ı bir adım ile ṭayy ide tā de
Oḳ egri olunca ire mi 'Az̄bî nişāne
- 8 Şabrı seve bir ḳul irüşüp cümle murāda
Hüseyni seve ṭoĝrı yolu kanı virdiler

31 H,28a ; P,46a; -M

(*) :kafiye yanlıştır

32

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Raḥmeteñ pergālesinden oldı her insān u zār
Şan'atuñla ıudretinden pāyızār sultān zār
- 2 Dergehūñdür ıālib-i rāh-ı vişāle çāre-sāz
Saña 'arz-ı ḥali ider bî-hadd u bî-pāyān u zār
- 3 'Ālem-u ma'nîda oldum hem-nişîn o tār ile
Derd-i 'aşkuñ çāresin şordum didi dermān zār
- 4 Bendenūñ cürmūñ bağışlar ıullaruñ var fî-l meşel
Saña raḥmet yaraşur ben bendeki efgān u zār
- 5 Ḥaḳ 'ināyet kılsın Muştafā şefā'at 'Azbîye
Ol zamān kim rüz-ı maḥşerde olam giryān u zār

33

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Melek-ül mevtūñ elinden ğāfil insān bî-ḥaber
Pençe-i mevte girince tā girîbān bî-ḥaber
- 2 Bir tedārik görmeden cānuñ bu ilden göçmeden
'Āḳıbet bir gün olur bu cismūñ 'uryān bî-ḥaber

32 H,28a ; M,10b ; P,7b

- 1 pergālesinden: pergālesinde P,M/ insān u: insān M// şan'atuñla: şun'undan M/ pāyızār: pāyzar M,H
 - 2 bî-pāyān u zār: bî-pāyān zār M
 - 3 'ālem-u: 'ālem H,M
 - 4 bendeki: bendene P/ efgān u: efgān M,P
 - 5 Muştafā kılsun: kılsun Mustafā M// giryān u: giryān
- 33 H,28b ; M,15b ; P,11a
- 2 görmeden: görmedeñ P,H/ cānın: cān M, sen H

- 3 Mürğ-i cān pervāz idince kalmaya tenden eşer
Memleket vîrāne ola daḥi şulṭān bî-ḥaber
- 4 Dōstlaruñ kardeşleruñ hep ḥāk ile yeksān ola
Sana bu şöḥbet-i Ḥudā'dan oldu iḥsān bî-ḥaber
- 5 ‘Azbiyā aldanma deḥrūñ naḫşını seyrān idüp
Mü'mîne dünyā sarāyı oldu zindān bî-ḥaber

34

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Her ne kim maḫşūd iderseñ ol senūñ yanındadır
Aḥsen-i taḫvīm buyurmuş Ḥaḫ özüñ şānuñdadur
- 2 Söylemek çoḫdur sūkūtuñ hem mühürdür kāmilūñ
‘Alem-ül esmānuñ aşlı cümle ‘ ‘irfānuñdadur
- 3 Çünki ol yāri severseñ baḫma cevri-i luṭfuña
Hem şafānuñ hem cefānuñ künhi hep cānuñdadur
- 4 Nefsūñe yüz virme zinhār çoḫa vücūduñ verdi
İş bu gülzāruñ külli şu'bānı fermānuñdadur
- 5 Muḫkem it şıdkı gönülden şorma zāhiddin ḥaber
‘Azbi cānānı ararsañ ol seniñ cānuñdadur

3 bir gün olur bu cismūñ ‘uryān: bir gün olursun ‘uryān M, cismūñ olur bir gün ‘uryān P// vîrāne
ola: vîrān oldu M

4 hep: -P,-M / ḥākiyle: ḥākla M,H/ ola: yata P,M// oldu: lūtf u H/ bî-ḥaber: - P

5 deḥrūñ: dehre H,P// sarāyı sarāy H

34 H,28b ; M,11b ; P,8a

2 kāmilūñ: kāmil ol H,M // irfānuñdadur: ‘irfānındadırP, irfānındadır M

3 luṭfuña: luṭfuna M,H// heb: - P, hem M/ cānuñdadur M, cānānındadır P

4 virme zinhār: virme olsun H// şu'bānı: şu'bān M / fermanuñdadur: fermanındadır M,P

5 it: - M // cānuñdadur: cānındadır M,

35

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Şoḥbeti 'ārifle 'ārif kaçresî 'ummān olur
Kaçd-ı müstaḳbelle māzî bâdi-i hicrān olur
- 2 Bunı idrāk eyleyen 'āşık ḥaḳîḳat ḥālidür
Bir sinek öldürse sālik rabbine düşmān olur
- 3 Yok yire peygamber Allāh aña şāhib kaçmasun
Ehl-i şirkūñ ḳiblesi kim yok meger nîrān olur
- 4 Bî-riyā tevḥîd-i zāt u hem şifāt olsa işi
'Āşıkā tesbîḥ u tehlîl bâ 'iş-i tuḡyān olur
- 5 Zillet-i faḳr u fenā semm-i helāhil kendidür
Varlıḡından el çeken 'Azbî gibi nālān olur

36

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Yalınız bir cîmi her kim fehmi ider
Yārūmin adın bilür yārim meger
- 2 İki yüz yigirmi iki şöyle bil
Oldı bir ism-i melek dü mu'teber

35 H,29a ; M,11b ; P,8a

- 1 kaçd-ı: kaydu M
 - 2 'āşık: şāh M, şāhum P / ḥālidür: şāhdur P,M // sālik: - M
 - 3 aña: - H// kim yok: yok kim H,M/ meger: münkir M
 - 4 zāt u: zāt H,M
- 36 H,29a ; M,11b ; P,8a
- 1 kime: kim H,M// yārūmin: yaru melek M/ yārūm: yār M
 - 2 iki: ikiyi M,P

- 3 İki nūn bir yā ile hem-dem olup
‘Āşık u şādık olurmuş ey püser
- 4 Yārimüñ ismi benüm bir kaçdurur
‘Ālem-i bāṭından budur zāhir haber
- 5 Üç elifden çıksa bir şād ad olur
Bunu idrāk eylemek Hakk’a hüner
- 6 Oldı on kâfla Hudā ism-i habîb
Biri şîn bir yā rakîbi şerh ider
- 7 Al ele kalan içinden bil beni
Hem tokuzdan al haber sen ser-te-ser

37

Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lūn

- 1 Ehl-i ‘aşka bāb-ı ‘āşkı öğreden pervānedür
‘Āşıka miḥnet odunda yanmağa pervānedür
- 2 Mübtelâlar sâki-i gül çehreyi görmek için
Ṭâlib-i cānānedür peymāneden mestānedür
- 3 Ehl-i ‘aşka bendeyüm müñkirler ile hem-demüm
Her gören bir yüz görür bu sūretüm put-ḥānedür

3 ‘āşık-ı: ‘āşık u P

5 ad: - M

6 bir: biri M

7 beni: meni P// al haber sen ser-te-ser: haber alsan ser-te-ser P,M
37 H,29a; M,12a; P,8b

1 odunda yanmağa: onda yanmadan H

2 sâki-i: sâki H / çehre-i: çehreyi M

3 müñkirler: müñkir M

- 4 Evvel ü āhir cihānda birdür Allāh biñde bir
Gör yine Hāḡ' dur gören Hāḡ ḡayrı söz efsānedür
- 5 'Azḡî yāri görmege ḡılsa teveccüh cān ile
Şūretā görseñ 'azîmet ḡōş fezā dōstānedür

38

Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün

- 1 Kerîmā şānuña lāyık olan her dem seḡāvetdür
Ne kim bizden olur şādır ḡamu 'ayn-ı ḡabāḡatdür
- 2 Temennā ḡıldığım senden Ḥudā'ya rüz-ı şeb dā'im
Ki yārūñ sākî-i kevşer elinden bir ziyāfetdür
- 3 N'ola cān içre cānāna mu'azzez eylesem ḡıdmet
Dilimde zıkr-i Sübhān'ı elimde bir emānetdür
- 4 Egerçi ben günāh-kārum şeffi' -ül müznibîn sensin
Ümîdüm rüz-ı maḡşerde kerem kārā şefā' atdür
- 5 Cihāna şāh-ı İskender Süleymān olmadan 'Azḡî
Muḡammed ümmeti olmaḡ baña 'ayn-ı sa'ādetdür

4 gör yine Hāḡ' dur gören Hāḡ: gör bilen Hāḡ' dur P, Hāḡdırır gören gör yine H

5 görmege ḡılsa teveccüh cān ile: görmege ḡılsa teveccüh cānla H ,ḡılsa teveccüh cānla M// ḡōş: ḡōş P
38 H,29a; 12a ; P,8b

2 elinden: elinde H

3 cānāna: cānā M/ ḡıdmet: ḡızmet P,M

4 ben: men H,P

39

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

- 1 Kim ki cānı cān elinden müft alur
Cenneti rıdvān elinden müft alur
- 2 Aşk yolunda cān viren üftādeler
Vuşlatı cānān elinden müft alur
- 3 Luṭf ile cennetde dīdar isteyen
Yūsuf'ı Ken'ān elinden müft alur
- 4 Seng-i hārā remzini fehmi eyleyen
Gevherî nādān elinden müft alur
- 5 Derdine derdi devā 'Azbi bilen
Hikmeti Loḡmān elinden müft alur

40

Me fā' î lūn Me fā' î lūn fa' ū lūn

- 1 Hāḡîḡat añlamaz yahşi yamān bir
Eger süflî eger 'ulvî mekān bir
- 2 “*Ve yabkāa vechūke*” remzin bilürseñ
Velî pinhān görünmüşdür 'ayān bir
- 3 Çıḡar bir noḡtadan yüz biñ tekellūm
Alan birdür viren birdür şatan bir

39 H,29b ; M,12b ; P,9a

4 senin: sanına P

40 H,29b ; M,12b ; P,9a

1 haḡîḡat añlamaz: ehl-i haḡîḡat M

2 bilürsen: bilürse M

- 4 Nidā-yı erci‘îden hışşe aldum
Hakîkat ehline küfr ü îmân bir
- 5 Fenâyı bâkı-i bir bil fenâ ol
Giden birdür gelen birdür kalan bir
- 6 Niçün her demde bir yüz gösterür bâğ
Yine yılda olur vaqt-i hazân bir
- 7 İki ‘âlemde ‘Azbî’nüñ murâdı
Hemân birdür hemân birdür hemân bir

41

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 İkrâr-ı îmân hâl ehline yakışur
Hâl didigüm hâl ehline yakışur
- 2 Biz fakîriz varlığımız fakrdur
‘Ucb-ı riyâ māl ehline yakışur
- 3 Fi‘-l-i mâzi bize bu dem görünür
Fi‘-l-i azmak māl ehline yakışur
- 4 Biz tevekkül kullarınun kuluyuz
Mümtezcilik kal ehline yakışur
- 5 Dervîş olmaz kişi şüret düzmekle
Yine ‘Azbî şâl ehline yakışur

4 hışşe: hışşe H
5 fenâyı: fenâ-ı M
6 hazân: hazân M,P
41 H,29b ; M,13a ; P,9a
4 tevekkül : -M

42

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Hâk saña senden yakındur cümle eşyâ sendedir
Bir nazâr eyle gözün aç gör temâşâ sendedir
- 2 Gec ihânet perdesinden kim bu gün sensin emîn
Sen emînu'llâh-ı Hâk'suñ sırr-ı Mevlâ sendedir
- 3 Bir görün bir söyle bir otur bir otur*
Mescid-i mey-hâne sensin hem kilîsâ sendedir
- 4 Kâhr u lutf u küfr ü îmân kâni sensin lā tuhaf
Mazhar-ı eşyâ çü sensün "lā ve illâ" sendedir
- 5 'Âlem-i Kübrâ özündür 'Azbiyâ h`ubdan uyan
Yedi kat bir yedi kat gök yedi deryâ sendedir

43

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Her tarîküh virdi varsa 'âşıkın feryâdı var
Kim bu yolda ehl-i 'aşkuñ Kays gibi irşâdı var

42 H,30a ; M,13a ; P,9b

(*) : kelime eksik

2 ihânet: ihânet P

3 görüh: gör M görün H// mey-hâne: mey-hâne P

4 tuhaf: tuhaf H,P

5 özündür: özündür M//: yedi kat bir yedi kat gök yedi deryâ sendedir: herkesün hâli hâlince söylenür
bir adı var M

43 H,30a ; M,13b ; P,9b

1 bu yolda: yolunda M

- 2 Mürşidüñ kovma elinden dāmenüñ boşdur deyü
Her ‘azîzüñ bir tarîk üzere biñ irşadı var
- 3 Büsbütüñ olmuş kelāmu’llāh vücūdı dilberüñ
‘Ehl-i tevḥîdüñ dilinde “*fāzkurū*” işbātı var
- 4 Ölmeden kaçmak nedendür saña hüccet var iken
Cānını cānāne virmiş ‘ālemiñ Ferhādı var
- 5 ‘Azbi’yim ben Ḥaḳ ḥabîbu’llāha ümmet olmuşem
Herkesüñ ḥālî ḥālince söylenür bir ādı var

44

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 Görmesün sînem deyü yād rāygān açmaz kıpar
Bu meşeldür ‘ālem içre māl bulan açmaz kıpar
- 2 Sālik-i eşrāfiyun olmak güzeldür ‘āşıka
Ol tarîk üzre olan dervîş zebān açmaz kıpar
- 3 Mürşidinden ğayrı yā esrārı açmaz ḥalvetî
Her ne görse gerekir yahşi yamān açmaz kıpar
- 4 Bu kurulmuş sāye-bāndur şüreti ma’nîda kim
Tā kıyāmet bu zemîn u āsumān açmaz kıpar

2 mürşidüñ: mürşidi M // her: bir M/ üzere:içre H

3 kelāmu’llāh vücūdı: vücūdı kelāmu’llāh M

4 ölmeden: yanından P/ nedendür: ölmeden P

5 ben: men H

44 H,30a ; M,13b ; P,9b

1 görmesün: görmesin P/ yād: yār H,P

2 güzeldür ‘āşıka: dilerseñ dervîş ol, H göz nūr ‘āşıka M

3 gerekse: gir eger P,H

4 bu zemîn u āsumān: yüzini āsumān: yüzini āsumān M yüzini çün P

- 5 Gördüğünden göz ayırmaz olsa dünyā bir yaña
Sürdüğü esmāyı çehri nakşiyān açmaz kıpar
- 6 Bir avuç toprak neden kısmet olundu ādeme
Çeşmini dünyā sevenler çok zamān açmaz kıpar
- 7 Sırr-ı esrār-ı Hudā'yı 'Azbî'yā tıyduñsa şus
Baħr içinde ağzını gavāşyān açmaz kıpar

45

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Üstünde 'āşıkларуñ çün yār var
Bunu fehm itmekde hayli kār var
- 2 Sırrıñı fāş itme zinhār öziñe
'Ālem içre yār var ağıyār var
- 3 Kim cemāli vü celāli Ĥağ bilür
Gülde de dikende de bir ĥār var
- 4 Bilmez olmazsa meger ism-i Tıra
'Ārifüñ her dem öñünde dār var
- 5 'Azbîyim 'ālemlerüñ sulṭānyam
Ben bu ġam illā özümde var var

5 esmāyı: esmā H esma' M

6 -M/ çok zamān : bir zamān P

7 tıyduñsa: tıtuñsa M

45 H,30a ; M,14a ; P,10a

1 'āşıkларуñ : 'āşıkların: P / yārı: yār H,P

2 sırrıñı: sırrını P/ fāş itme zinhār özüñe: faş etme gāfil özüñe P, fāş eyleme 'ākıl özüñe M

3 kim cemāli vü celāli: her celālinden cemāli H

4 Tıra: ola // her dem öñünde dār var: elinde her dem var var M

5 'ālemlerüñ: 'ālemlerüñ P// ben: men P,H

46

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Şikâyet eylemek ehl-i haqîkat olana şirkdür
O kim bilmez iden kimdür meger ol ibnü müşrikdür
- 2 Bu bir zıll-ı hayâl ancağ alan bildi arar bilmez
Gice gündüz kurulmuş berr ü baħr iki kemeriñdür
- 3 Eger zâhir eger bâtın vücud ehlinde hâl olmaz
Adın ħub-ı Ĥudâ ħursa murâdı nefsi taħrîkdür
- 4 Ĥadîs-i “*men ‘arefña*” çün rumûzı sırr-ı ekberdür
Kemâlî ahde ħul olmağ ħatı merdlik cömerdlikdür
- 5 Oğur “*‘amentü*” şıdķı dir Ĥudâ ħâdir bilür ‘Azbî
O kim bilmez iden kimdür meger ol ibnü müşrikdür

47

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Eş- şalâtü ve‘s-selâm ey pâdişâh-ı baħr u ber
Vech-i pâküñ ve‘đ-đuâdur eyledüñ şağķâ‘l-ķamer
- 2 Mu‘cizâtuñ bî-‘adeddür Ĥağ-nümâsuñ lâ-şerîk
Zât-ı pâküñden hüvîyetdür şıfatuñ mu‘teber

46 H,30b ; M,14a ; P,10a

2 bu bir zıll-ı hayâl: bu zıll-ı hayâl M// kurulmuş berr ü baħr: baħr u berr M,H/ kemeriñdür :
gümürükdür H

4 kemâlî: kemâl M,H

47 H,30b ; M,15a ; P,10b

2 ħağ-nümâsuñ: ħağ-nümâsın H// pâküñden: pâküñ M

- 4 Vaşf-ı pākūñ eylemekdür bāña ‘isyañ-ı ‘azim
Cüş ider illā muḥabbet kaṭresinden baḥr u ber
- 5 Taḥliye itmek için baĝ-ı na‘îmi ümmete
Eyledüñ ā‘mā gözünden lā-yemûte sen sefer
- 6 Nā’il-i bezm-i vişâle ârzumendüm el-amân
Ben cehennem âteşinden eylemem aşlâ ḥazer
- 7 Yâ resûlu’llâh saña biñ cānla ḳurbān olayım
‘Azbîye bir kez niĝāh-ı merḥamet kılsañ ne var

48

Fa’ i lâ tün Fa’ i lâ tün Fa’ i lâ tün Fa’ i lün

- 1 Rāzı-ı cevr ü cefâ âdem olan kâmil olur
Ne gelürse anı Ḥaḳ’dan bilmeyi ‘âmil olur
- 2 Başka dildârın seven başka ḳopar başı ile
Vuşlat-ı yâre özüñ fark idici kâmil olur
- 3 Nice señ yâri sever vuşlat ümîd eylemeyüp
Ne ḳadar oḳuyuben yazsa ḳara cāhil olur

3 nā-bînâyı: nā-binây P/ bînâ: - M / eyleyüpdür: eylemişdür M

4 baḥr u ber: baḥr u fer H cüş ider illā: illā cüş eyler P,H

5 sen: çün M

6 ben: men P,H

7 cānla: cānyıla P/ olayım: olam M// merḥamet kılsañ ne var: merḥametle ḳıl naḳar M,H

48 H30b ; M,14a ; P,10a

1 cevr ü cefâ: cevr cefâ P

2 dildāruñ: dildâr H, dildārñ M seven: sırrın M/ yâr: bir M// özüñ: özün H,M / kâmil: nā’il H

3 señ: ben H/ sen P/ eylemeyüp: eyleyeyim H // ne ḳadar oḳuyuben yazsa ḳara cāhil olur: Şan‘at-ı nâdirede ‘aşḳ ile çün ḥāşıl olur H,P/ aşḳla H,M

- 4 Bir beyazuñ haberin almazsa zāhid ‘āşıkuz
Şan‘at-ı nādīrede ‘aşk ile çün hāşıl olur
- 5 Çekmez oldı bu gönül kaydını ‘Azbî dōstlar
Kānde bir nāzlı güzel görse hemān ma‘il olur

49

Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün

- 1 Kimisi cev̄ ile cebbār kimi hilm ile mazlūmdur
Kiminūñ hāli nā-peydā kiminde hāli mā‘lūmdur
- 2 Kimisi hırşla hōd-bîn kimisi Hāğ söze teslīm
Kimi Hāğ içre ma‘lūmdur kimisi ‘ayble mezmūmdur
- 3 Kimi tālīb arar yāri kimisi zan ile efđal
Kimi pervānedür ‘aşka kimi hüsñüyle mağrūrdur
- 4 Kimi bāb-ı tevekkülde kimi loğmaya göz degmiş
Kiminde himmet vardur kimisi kibr ile şūmdur
- 5 Fenā-yı dünyānuñ aḫvali şorsa ‘Azbîye ey cān
Kimine sekri-i helvā kimine zehr-i zaḫkūmdur

4 almazsa: almasa P,H/ ‘āşıkuz: ‘aşksız H// şan‘at-ı nādīrede ‘aşk ile çün hāşıl olur: ne kadar okuyuben yazsa kara cāhil olur P,H

49 H,31a ; 14b ; P,10b

- 1 hāli: hāliyle M/ kiminde: kimi de M, kiminiñ H
- 2 hırşla: havaşla M/ hōd-bîn: hōd-bîn M // Hāğ içre ma‘lūmdur: hālık içre maḫbūldur H,P
- 3 zan:hālıkM, hālık H // hüsñüyle: hüsñle M
- 4 - M
- 5 aḫvāli: aḫvālin M,P/ sorsa: sorarsañ M,P / ey: bir M,H // sekri-i helvā: sekriin M

50

Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün

- 1 Gubār-ı hāk-i pāyüñle ḥabîbā ülfetüm vardur
Aḥmedā yalvaru geldim ḳapunda hācetüm vardur
- 2 İki 'ālemde sensüñ bir efendüm dönmezem senden
Saña ben 'abd-i memlūkum elimde ḥüccetüm vardur
- 3 Senüñ elṭāfuña ḳalmıṣ günah-kār bendeyüm yoḥsa
Ki ḥāṣā ben didüm maḳbül olunmuş ḥıdmetüm vardur
- 4 İdüp sâ'irlere şefkāt baña cevri sezā görem
Benüm senden kerem kārā bu deñlü minnetüm vardur
- 5 Varınca rüz-ı mahşerde yeter bu söz baña dōstum
Diyesüñ 'Azbîdür adı benüm bir ümmetüm vardur

51

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Münkir-i 'aşḳa ba'îd bāğ-ı irem ḳapusıdır
Buña herkes giremez kim bu ḥarem ḳapusıdır

50 H,31a ; 14b ; P,10b

- 1 hāk-i pāyüñle: hāk-i pāyüñle P// yalvaru: yalvarı H,P/ ḳapunda: ḳapunda H,P
- 2 bir: M,P// ben: men H
- 3 ben/ men H/ ḥizmet: ḥizmet H,ḥizmet M
- 4 benüm: menüm P,H
- 5 yeter bu söz baña dōstum: bu söz baña yeter ḥüccet P // benüm: menüm H

51 H,31a; M,15a ;P11a

- 1 kim: - M

- 2 Yāri görmek dileyen kendü ayāğıyla gelür
Mesken-i pîr-i muğān cāmıyla Cem apusıdır
- 3 Ehl-i hāle bu sözün remzî beyāndur biline
Yedi duza apusunuñ biri zem kāpusıdır
- 4 Hıayr ile şer sende niçün oldu misāfir añla
Birisi belki ‘adem biri ölüm apusıdır
- 5 Yüzün üzre başıca ram ide şāyed ‘Azbiyā
Yār eşiğinden irā olma kerem apusıdır

52

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 Ādemün vechünde Mevlām gör ne şan‘at gösterür
aşları İncil gözi Furān’ı hücchet gösterür
- 2 Secde eyle gel baña îmān getir dir ol güzel
Şanma kim ‘arz u cemāl eyler o āyet gösterür
- 3 Ounur “*naşrun min*” Allāh yüzün üzre birbiri
Kirpigün “*innā fetahñadan*” ‘alāmet gösterür

2 yāri: bāde P/ kendü: kendi P// pîr-i: pîr u P/ cāmıyla: cām-ı M

3 - M

4 hıayr ile şer: hıayr u şer P// bildi: bir

5 ‘Azbiyā: ‘Azbiya M// irā: irā P/

52 H,31a ; M,15b ; P,11a

1 Ādemün: Adem M// Furān’ı: Furān M

2 o āyet: rivāyet M

3 üzre: - M

4 Dilberi maḥbūb iken zūşt itmeden ‘aşıqlara
Kendüni bilmek için anı hikmet gösterür

5 ‘Azḫîye eyler tekāsul arz vuşlat itmede
Söyler iseñ dilbere aġyāra ‘illet gösterür

53

Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lūn

- 1 Çünki kalb-i müminüñ beyt-i Hudā’ dur yārı gör
Küllü şey-i erce’î de derc olan esrārı gör
- 2 Geç cefāsından cahîmüñ zevk-i cennetde ne var
İbtidā aġyārı gör de şāniyā dildārı gör
- 3 Arada yegāne yoġdur kendüñ ol dellāl-ı ‘aşk
Çün metāya müşterisüñ yār ile pāzārı gör
- 4 Baña ‘uryān gezdigüm besdür cihānda zāhidā
Sen yūri semūre ħaplūcaya vü destārı gör
- 5 Hākla yeksān olan irdi vişāl-ı dilbere
Ķoma elden iltiyāmı ‘Azḫîyā yalvarı gör

5 arz u şalat: - H,P// aġyāra: aġyārı P,H

53 H,31b ; M,15b ; P,11b

1 beyt-ı: beyt-i H/ yarı: yar P// erce’îde: yerce’îde H,P

2 zevk-i cennetde ne var: zevk-i cennetüñ ne var P, cennetinden ne revā M

3 yegāne yoġdur: yegāne çün yoġ H, yegāne yoġ M

4 ħaplucaya vü destān: came’-i zergaru H

5 vişāl-ı: vişālı H

54

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Her ne soħbet eyler isem dōstumuñ ھاڭķındadır
Beni görmez mi ŗurun baña 'aceb ھاڭ ķandedür
- 2 Tā ŗüreyyādan ŗerāya bir nażar eyle gōñül
Ol ھاķıķat-ı ŗemsūñ ziyāsına baķ ķandedür
- 3 Vuŗlat-ı yāri ھاber olmuŗ gibi miskīn ğarīb
Bendedür yoķdur velakin var ile yoķ ķandedür
- 4 Bir mu'ammā söyledüm bilsün raķībūñ ismini
ŗimdi gönlümüñ teveccüh etdigi ھاڭ ķandedür
- 5 Mālik-ül mülkden iden ol eyleyen oldur velī
Çağırır 'Azbī dilinden yine ھاڭ ھاڭ ķandedür

55

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 ھاsteyem derd-i ğamuñla dilberā bir çāre gör
Ṭālib-i bezm-i vefāyem ğel baña bir çāre gör

54 H,31b ; M,16 ; P,11b

1 ھاڭ: -M // ziyāsına: ziyāsını P,M

3 bendedür yoķdur velakin var ile yoķ ķandedür: ŗimdi gönlümüñ teveccüh etdigi ھاڭ ķandedür H var ile: varyyla P

4 ŗimdi gönlümüñ teveccüh etdigi ھاڭ ķandedür: bendedür yoķdur velakin var ile yoķ ķandedür H

5 dilinden: dilinde P/ yine: yine yine M

55 H,31b ; M,16a ; P,11b

1 derd-i: derdi H

- 2 Gör hesābuñ al kıtābuñ vech-i dilberden bu gün
Her kişi nefsinden ağlarsan baña bir çāre gör
- 3 Gel gönülden tışra çık fāni cihāndan yum gözün
Gel meded keşretde ıalma bařuña bir çāre gör
- 4 Bundadır ‘ayn-ı Habbīb’üñ vechi vardur ölme gör
Olasuñ didāre yādın āřinā bir çāre gör
- 5 řatalar dellāl elinde iřte maħbūbum bu gün
Cān virüp almağ dilerseñ ‘Az̄bīyā bir çāre gör

56

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Bu cihān bağında didiler ‘ārif zindān budur
Terk-i tecrīd kılandur kim ider insān budur
- 2 řüretā aħlāka bađsañ her biri bir gūnedür
‘Ālem-ül esmā ki dirler ĥad u bî-pāyān budur
- 3 Per u bālūñ yok eger pervāz iderseñ ‘ālemle”
“*Künt ü kenze*” mālīk olmaz guyiya ĥayvān budur

2 hesābuñ: hesābın P/ kıtābın P// baña: saña H

3 yum gözün: çek alma H// bařuña: başına P

4 ‘ayn-ı Habbīb’üñ vechi vardur ölme gör: vechi Habbīb’üñ ‘ayn-ı Hıığdur al ĥaber H// olasuñ: olasıñ P,H/ yadın: - M

5 işte: işde H

56 H,31b ; M,16b ; P,12a

1 kılandur: kılānda H

2 gūnedür: gūndur M// ĥad u: ĥad H.M

3 iderseñ: iderse H// budur: yok P

- 4 Şalţanat didikleri ancak kurt gavgâ imiş
Kim ki el faqr u fenâda çün ola sulţân budur
- 5 Hıayr u şerden fâriğ oldum ‘Azbîyâ bi-çâreyem
Herkesüñ pâzâra çıkdı etdiği nisvân budur

57

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Zann-ı fâsid eyleyüp itme talebde derbeder
Bunca gündür intisâbum var ümîdüm dil ider
- 2 Saña senden yâ Habîbu’llâh temennâ eylerem
Kim baña birlik elinden eyle bir şeme haber
- 3 Her ne görsem şanuram sensüñ muhîţ-i külli şey
Bildüm Allâh el şameddür sensüñ ol hayr-ül beşer
- 4 Emr-i nehîden ne mümkün idem icrâ zühdümü
Hep muhâlîfdür sükuñum nefsum ile hayr u şer
- 5 Bulmadum zâtuñ gibi şâhib ‘atâ kân u kerem
İlticâ bâbuñ tolaşdum nice iller ser-te-ser
- 6 ‘Ayn-ı nokşândur vücūdum dildedür şadqum kamu
El amân ey fahr-i ‘âlem hâfız u cümle beşer

5 ‘Azbîyâ: ‘Azbî H,M// etdiği nisvân: ipiligi seyrân H
57 H,32a ; M,16b ; P,12a

1 zann-ı fâsid: zulmeti fâsid M/ eyleyüp: idüp M,H / itme: itmede M// dil eder: eydür M

3 ol: - M

4 nehîden: nehîde H

5 kan u kerem: kan kerem M

6 dildedür şadqum kamu: dilde nokşân kamu M// hâfız u: hâfız-ı H,M

- 7 Sen gibi bir şāh-ı ‘ālem var iken ey pür-vefā
Kimden ümîd ü kerem kılsun veya rāf ‘u keder
- 8 Saña yüzüm kıāresiyle eylerem kaşd-i vefā
Büy-ı bed efşān idüpdür bād-ı āhum her seher

ZĀ’

58

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 Kıānde bir cānı görürseñ ‘arz-ı îmān eylerüz
Her neye baķsaķ cihānda Hāķķ’ı seyrān eylerüz
- 2 Şabrumuz elden gider vuşlat şadāsuñ diñleseñ
Bir bölük ‘āşıkларuz kim şöhet-i cān eylerüz
- 3 Her tabib-i hāzıķa ‘ālemde minnet etmezüz
Derd-i aşķa dilberi her derde dermān eylerüz
- 4 Ehl-i ‘aşķa yanmadan özge cihānda yok devā
‘Āşıkuz pervāne mişli sîne sūzān eylerüz
- 5 ‘Aşķuñı mümkün degil dillerde pinhān eylemek
‘Āşık-ı şādıklaruz biz āh u efgān eylerüz
- 6 ‘Azbîyā biz bir bölük mecrūh günāhkār āşiyüz
Yā Resūlu’llāh şefā‘at deyü nālān eylerüz

7 veyā: ayā M / rāfı: ‘refı‘u H

8 kaşd-i vefa: kaşd u vefā P// efşān: feşān M

58 H,32a ; M,17a ; P,13b

3 tabib-i hāzıķa: Hābīb H,tabib u P // derd-i: derdi H

4 yok: çok P

5 āh u efgān: āh efgān P,M

Fe' i lā tün Fe' i lā tün Fe' i lā tün Fe' i lün

- 1 Kimine nā-şād olamaz 'aşkla dilşād olamaz
Çünkü ma'mūr olamaz hāne ki berbād olamaz
- 2 Hālūñi hālıka 'arz it luḫfi beşerden umma
Nefsi nefsi oldu kimseden imdād olamaz
- 3 Rāzı olmaz yine elbetde senüñ kemlügüne
Āşināyı ezeli keşret ile yād olamaz
- 4 Rah-ı cānānede ölmek aña şîrîn görünür
Yohsa her 'āşık olan 'aşk ile Ferhād olamaz
- 5 İki dilbersün 'āşık ezilür vuşlat için
Ādemüñ ağzına bāl bāl dise hiç dād olamaz
- 6 Dād-ı Hāḫdur saña bu meşreb-i 'ālî 'Azbî
Yohsa bu tarz-ı sūhanda saña üstād olamaz

59 H,32a ; M,17a ; P12b

- 1 olamaz: olmaz M / olamaz : olmayuz M
- 2 beşerden umma: umma beşerden P/ olamaz :olmayuz:,M
- 3 keşretiyle: keşretle P,M/ olamaz: olmayuz M
- 4 cānānede: cānāde M// yohsa: yoksa H/ olamaz: olmayuz M
- 5 için: ezilür M// olamaz :olmayuz M
- 6 meşreb-i 'ālî: şî'irin 'ālî M// olamaz olmayuz M

60

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Bir baķarsuñ ħacmimiz yoķ cānlaruñ cānānyuz
Bāķiyüz bāķide āmā bu fenāda fānyuz
- 2 ‘Ayn-ı derdüz bu fenā ‘ālemde āmmā ħoşca baķ
Zāhir u bāṭın cihānda dertleruñ dermānyuz
- 3 Kimseden ikrāhimuz yoķ ger ğanî vü faķr ile
Ehl-i ħālūñ hem-demiyüz münkiruñ miĥmānyuz
- 4 Şāh-ı ‘aşķuñ cān u dilden bende-i ednāsyuz
Ĥamdü‘illāh on sekiz biñ ālemüñ şulṭānyuz
- 5 ‘Ayn-ı hicrāndur şafāmız ‘Azbyā ħāl isteruz
Derde dermān fehm iden ‘āşķlaruñ ķurbānyuz

61

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 İstemez cennet ceĥennem dilber ister ehl-i rāz
Ķāzāyı Ĥaķ böyle virmiş onlara Ĥaķ’dan cevāz

60 H,32b ; M,17b ; P,12b

- 1 ħacmimiz yoķ cānlāruñ cānānyüz: cismimiz cānların cānānyüz p, cismim yoķ cānlāruñ cānānyüzH// ammā: - P,M/ fānyüz: bāķiyüz M
- 2 derdüz: virdüz P // dertleruñ : dertlerin P
- 3 yoķ: yoķdur H / faķr ile : faķryla P,ise H
- 4 can u dilden: can-ı dilden M,H
- 5 ‘ayn-ı hicrāndur: ‘abd-i hicrāndur M// ‘āşķlaruñ: āşķlaruñ P

61 H,32b ; M,17b ; P,13a

- 1 cennet ceĥennem dilber: cennet-i dilber H// Ĥaķ: ‘aşķ H,P/ virmiş: dirmiş H

- 2 İkilikden kurtulan 'âşıkla ma'sûk bir olur
Ol haqîkat semtûñ oñlar añlamaz semt-i mecâz
- 3 Fark iden Mevlâ'sını bildi tavâfuñ aşlını
Ka'be'si âdemdür ancak bilmez ol şehri- hicâz
- 4 Bir anuñ vechinden aldık feyz-i nûra mazharı
Sen Niyâzî dilber ile bizler olduk ehl-i nâz
- 5 Mebde-yi sırr-ı ma'âdi fehm iden hâl ehliyüz
'Azbî tecrîd kalendarüdür dervîş oldu ser-firâz

62

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Yüreksiz olan cân Haqq'a kul olmaz
Olsa dağı eger muţma'ini olmaz
- 2 Haqq'ı birler bir menzilde yok olur
Îmân ehli özin teşvîşe şalmaz
- 3 Velâyet sırrını isteyen halkuñ
Zemminden gücenmez medhinden almaz
- 4 Evliyâlar enbiyâlar yoludur
'Âşık olan elbet ağlar hiç gülmez

2 'âşıkla: 'âşık H

3 Kâ'be'si: Kâbe'-i M/ ancak: anuñ P,H

4 olduk: aldık H

5 sırr-ı: sırrı H

62 H,32b ; M,17b ; P,13a

1 olmaz: bulmaz H

2 yok: kul H

3 velâ sırruñı H/ halkuñ: halkuñ M

4 olan: ol H

- 5 ‘Aẓbî rızā menziline metin ol
Teslîm olmak gibi Hakk’a yol olmaz

SÎN

63

Fâ‘ i lâ tûn Fâ‘ i lâ tûn Fâ‘ i lûn

- 1 Tâ beni sevdâyı zülfüñ bul heves
Zâr u feryâduñ tuyuldı bî-‘abes
- 2 “*Ñefha ‘-ı rûhul kudüsdür*” nuṭṭ-ı pāk
Mürğ u cānı hıfz için tendür kafes
- 3 Fāriğ olmam eşk-i ḥasret dökmeden
Ger benüm her pâremi biñ pâre kes
- 4 Cāhil u kāmîl diyen kimdür bu dem
Lafza vü ma‘nâ degil ‘anḳā mekes
- 5 “‘Aẓbî’nüñ āḥir murādı işbudur
Ḥatm ola îmān ile āḥir nefes

5 gibi: - P/ yol: yüz H

63 H,32b ; M,18b ; P,13a

1 zülfüñ: zülfî H,M// tuyuldı: duyuldı P

3 benüm: menüm H,P

4 cāhil u kāmîl: cahille kāmîl H,P/diyen diken M//lafzâ vü ma‘nâ: lafzân u ma‘nâ P

5 āḥir: Hakk’dan P,H// imān: îmānıyla P/ nefes: nefesi H

ŞİN

64

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Cihānda olmaya bil ki derūnumda yanan āteş
Ki hūrşîd-i felek oldu yanımda bî-nişān āteş
- 2 Cihānı büsbütün bir gün yaqar āhım hazer tā kim
Olursa bir baña kuyı derūnumda revān āteş
- 3 Ocāguñ sönsün ey agyār görenler fikr ile bilsün
Disünler bu ocāğ içre yanarmış bir zamān āteş
- 4 Benüm āhumdan ey dil-ber şağın pek ihtirāz eyle
Çü benümle oyun olmaz bilürsün kim yamān ateş
- 5 Meger ebrū felek andan nümāyān oldu sulţānum
Derün 'Azbiye koptı yaluñız ber u dumān āteş

65

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Pence şalsa gülşen içre destim hāver geniş
Tağıdur şebnem çerisin kaldırur birbir geniş

64 H,33a ; M,18b ; P,13b

- 2 kuyı: kuy M,P
 - 3 fikr ile: fikirle H
 - 4 benüm: menüm H/ çü benümle oyun olmaz: benümle çün olmaz M
 - 5 'Azbiye: 'Azbiden H
- 65 H,33a;- M; P,14a

- 2 Gülşeni dehre diküp göz cümleinin hâli bilür
Hayli esmâ-ı pey-â-pey eylemiş ezber geniş
- 3 Bir kalendar başını çekmiş müzeyyen hırkaya
Lâciverdi bir kemer etmiş meyâna zer geniş
- 4 Gül dîvân itmiş deyü sümbül şalındı gülşene
Geldi şeydu‘llâh berâber cerr-i zer eyler geniş
- 5 Ka’be-i kuyîñ münevver etme ki mihmân için
Azbiyâ eflâke aşdı kandili ahtar geniş

66

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

- 1 Vechüñ ey dilber ne şübhe mazhar-ı Yezdân imiş
Saṭr-ı bismillâh kaşuñdur hem yüzüñ Furqân imiş
- 2 Âdemüñ ikrar idenüñ secdesi Allâhadur
‘Aceb ile münkir olan zâhid meger şeytân imiş
- 3 Hakkı şeytânı ne bilsün bulmayup birlikde şân
Bende-i sübhâna vechüñ lema-i rahmân imiş
- 4 Hür ‘ayanuñ ‘aynıdur kaddüñ bilindi Hakk budur
Önegüñ tûba cemâlüñ kıblegâh-ı cân imiş
- 5 Çünkü bir âyîneden kaşuñ görindi hem yüzüñ
Bir olan ‘âşık yanında küfr ile îmân imiş

3 başını : gülşeni P

66 H,33a ; M,19a ; P,14a

1 yüzüñ: yüzün M / Furqân imiş: Furqânmış H

2 Âdemüñ: Âdemin P,H / şeytân imiş:: şeytânmış H

3 bulmayan: bulmayup M/ şân: nisân M/

4 önegüñ: özin M

5 küfr ile îmân: küfrle îmânmış H küfrüyle P

- 6 Cümle-i şavmin şalātuñ añlayup miqdārını
‘Azbi’yā lāzım olan iş hāşılı ‘irfān imiş
- 7 Muştafā vü Murtażā’yı Hāq bilen Hāq’dan gelür
Kim bu remzi fehm iderse cān aña cānān imiş

ŞĀD

67

Fā’i lā tün fā’i lā tün fā’i lā tün fā’i lün

- 1 Olsa ger āvāre göñlüm zülf-i mekkārdan hālāş
Şanki bir mü’min olurdu çend-i küffārdan hālāş
- 2 İbn-i erdür nefsinı mağlūp iden bu ‘arşada
Hayli müşkildür netice dest-i ağıyārdan hālāş
- 3 Vardı bir cānāna bend oldı geçdi cümleden
Nefs elinden ‘aqlum itdi göñlümü dārdan hālāş
- 4 Çıka ‘illiyine aşluñ qalıbuñ toprāk iken
Olsa bu cismüñ humārı bir gün efsārdan hālāş
- 5 Sen bu remzi Azbiyā bildüñse iz‘ān ehlišüñ
Gül niçin gülşende olmaz pençe-i hardan hālāş

6 şavmin şalatuñ: şavm u salātuñ P,H// ‘irfān imiş: ‘irfānmış H/ imiş: - M

7 cānān imiş: cānānmış H

67 H,33b ; M,19b ; P,14a

1 olsa : oñsa M

2 mağlūp : muvaşşî P

4 toprāk iken : toprāgken H // olsa : ola H,P

5 ehlišüñ : ehლისin P,H // hārdan hālāş : hār olmadan P

DĀD

68

Fā'i lā tūn fā'i lā tūn fā'i lā tūn fā'i lūn

- 1 Ruḥlaruñdur dōstum ḥurşîd-i enverden ğaraż
Lebleruñdür cennet içre āb-ı kevşerden ğaraż
- 2 Ehl-i ' aşka secdegāh oldı cemālūñ Ka'be'si
Ķaşlaruñdur mescid-i ḥüsnüñde minberden ğaraż
- 3 Kāf u nūnuñ bā'ışı sensüñ ta'ālā şāna
Ādem u Ḥavvā degüldür baḥr ile berden ğaraż
- 4 Dört kitābı şerḥ ider vechüñ ḥaḳîkat ehline
Vechüñi görmekdür el Ḥaḳ "āyet-i Nūr'dan" ğaraż
- 5 Raḥmeten lî'l 'alemîn kim oldıĝıñ bilmek için
'Azbiyā bilmekdür anı rüz-ı maḥşerden ğaraż

69

Fā'i lā tūn fā'i lā tūn fā'i lā tūn fā'i lūn

- 1 Kişiuñ 'irfānı imiş zevḳ u cennetden ğaraż
Bil cahîmindür ne şübhe cehl-i zulmetden ğaraż

68 H,33b ; M,19b ; P,14b

- 1 ruḥlaruñdur : ruḥlaruñdur P // lebleruñdür : leblerindür M
- 2 cemālūñ : cemālin H
- 3 degüldür : degildi M
- 5 kim : - M

69 H,33b; M,14b ; P,14b

- 1 bil cahîmindür ne şübhe cehl-i zulmetden ğaraż : çekmeden 'aciz eyle yārin cefāsın ey gönül H

- 2 Çekmeden ‘aciz eyle yārin cefāsın ey gönül
Kurb u şalatdur netīce yāre vuşlatdan ġarāz
- 3 Keşret içre çak çak olmak gerekdür ‘āşıkā
Bende olmakdur Hūdā’ya ħubb-ı keşretten ġarāz
- 4 Çün bu devletden ferāgat eyledüm miñnetdeyem
Rāhat etmekdür cihānda bāki lezzetden ġarāz
- 5 Yāre cān virmekde zāhid bu tekāsülden ne var
“*Laħmüñ laħmī*” degül mi ‘Az̄bî vuşlatdan ġarāz

ṬĀ

70

Fā’i lā tün fā’i lā tün fā’i lā tün fā’i lün

- 1 ‘Arşa-i ħüsnüñde yārin ħayli meydān oldı ħaṭṭ
Başa çıkdı ser-firāz-ı ‘ālem oldı geldi ħaṭṭ
- 2 Dağıluñ bî-çāreler divān-ı ħasretdür deyü
Hep perîşāndur ‘āşıqlara el şaldı ħaṭṭ
- 3 Hüsñ ü ħaṭṭı eylemiş behzād-ı mezheb ġüyyiā
Bāreka’līlāh şafḫa-yı ħüsnüñde revnāk buldı ħaṭṭ

2 çekmeden ‘aciz eyle yārin cefāsın ey gönül : tā caħîmindür ne şübhe cehl-i zulmetten ġarāz H

3 çak çak olmak : çak olmak H // Hūdā’ya : sivāya H

4 lezzetden : ziletten H

70 H,33b ; M,19b ; P,14b

1 ħüsnüñde : ħüsnünde H / yārūñ : yārin M

2 bî-çāreler divān-ı ħasretdür : bî-çāre deyü M

3 ħüsñ ü ħaṭṭı : ħüsñ ħaṭṭı H

- 4 Ağzına sileyle urdı epsem ol epsem deyü
 Ҳamdüli'llāh қанд-и cüdi dilberi māt kıldı Һatt
- 5 Bir saña қul bir baña sultān olup таһrîk için
 'Āşıқа ma'sūқа 'Azбі şanki engel oldı Һatt

ZĀ

71

Me fā 'î lün me fā 'î lün me fā 'î lün me fā 'î lün

- 1 Sanāsuñ fikiri kendi gibi baḥîl bilür vā'iz
 Dimez bir kere cennet var cehennemdür қalur vā'iz
- 2 Қoparır başına ḥalkuñ қiyāmetler şaçar vā'iz
 Çıқınca күrsüye 'aynı zebān kendi olur vā'iz
- 3 Ҳelāl loқma yedirmezdi elinden gelse heb ḥalқа
 Ҳarāmı kendi akl etse aña te'vîl bulur vā'iz
- 4 Mey u maḥbūbu men' eyler o raḥmet bulmayacaқdur
 Bize etdiklerüñ yarın ümîdüm var bulur vā'iz
- 5 Şırātı қurdı mizānı cehennemden ḥaber söyler
 Şanasuñ 'Azбі maḥşerden 'alāmetle gelür vā'iz

4 sileyle : sileyle H,P // қанд-и : қан-и P

5 'āşıқ u ma'sūқа : 'āşıқ ma'sūқа P,M
 71 H,34a; M,20a ; P,15a

1 cennet vā cehennemdür H

2 āteş : vā'iz M // 'aynı : - M

3 ḥarāmı : merāmı M

4 etdiklerüñ : etdiklerin P,M

5 maḥşerden : maḥşerde M

‘AYN

72

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā ‘i lūn

- 1 Tāb-ı ‘hüsnuñden düşidür beyti ‘uşşāka nizā‘
‘Āşıkındur ki felek kim rüz u şeb eyler semā‘
- 2 Bir nefesde şad hezārān ‘aynı ihyā eyledüñ
Sen şabīb-i hāzıka minnet olan bize şifā‘
- 3 Ey Hābībüm tā ezelden bendeyem fermānuña
Eyledüm şer‘î şerīfe cān u dilden ittibā‘
- 4 ‘Azbînüñ aḥvāline ger senden olmazsa kerem
Pādişāhumsın şefā‘at kanisüñ yevm-ül fezā‘

ĠAYN

73

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā ‘i lūn

- 1 Sīnem üzre dilberā ‘aşkuñla yakdum tāze dāğ
Nitekim aḥşāma karşı yana her evde çerāğ

72 H,34a; M,20a ; P,15a

- 1 tāb-ı hüsnuñden düşidür beyti ‘uşşāka nizā‘ : tāb-ı ‘uşşāka düşü budur biñ ‘uşşāka nizā‘ H,tā be ,P //
ki : ne H,P

- 3 cān u dilden : cān dilden M

73 H,34a ; M,20b ; P,15a

- 1 ‘aşkuñla : - P / yakdım tāze dāğ : yakdum sīnemde dāğ P // nitekim aḥşāma karşı yana her evde
çerāğ : nitekim āḥşām olunca bak çün herkes çerāğ P,

- 2 kim : -M

- 2 Ğam midur dōstum cemālūñ görmege cāndur bedel
Ehl-i ‘aşka bu meşeldür kim yakın olur ırāğ
- 3 Dört kitābuñ kavldür insāna insān āyîne
Yā neden oldu cemālî dilbere bakmak yasāğ
- 4 Cevr-i dilber baña minnetdür velî ben şayruyem
Zāhidūñ ta‘nî vücūdum eylemişdür şanma şāğ
- 5 Vaşluma t̄alib olan olsun dimiş çok sevdigüm
‘Azbi’den cān istemek Allāh bilür tağ üstü bāğ

FĀ

74

Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lā tūn Fā i lūn

- 1 Dilberā evrādum oldu yā hafīāl eṭlāf
Hüccetümdür raḥmeten hem necatā mimā niḥāf
- 2 Zāhidā Mevlā’yı te’vîl eylemek kayduñ unut
Zāhir u bāṭında bulmaz maṭlabuñ ehl-i ḥilāf
- 3 Maḥşer-i berzaḥda kaydı kalmadı ‘aşıklarūñ
Ehl-i dünyānuñ nedendür kaydı olmaz ber- ṭarāf

-
- 2 hezārān ‘aynı : hezār İsā H,P // ṭabīb-i ḥāzıka
 - 3 insāna insān : insāna insāna H // cemālî : cemāl M
 - 4 ben : men H,P / ta‘nî : ṭa‘n M
 - 5 çok : çün M // ‘Azbi’den : ‘Azbi’ye M
74 H,34a ; M,20b ; P,15a
 - 2 Mevlā’yı : Mevlā’nı M, Allāhı H// maṭlabuñ:maṭlabınH,P

- 4 İki ‘ālemde belādur hem-demi eglencesi
Kibrle ba‘d-ı ḥasedden kim ki olmaz sîne şāf
- 5 ‘Ādet etmiş Ka‘be-i maḫşūda yüz sürmekle ki
‘Az̄bî bir dilber sevüp vechini eylermiş ṭavāf

ḲĀF

75

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 Ey beḳā sultānı çünki ‘āleme basduñ ayak
Revşen itdūñ şarḳ u ğarbuñ arasuñ baḳduñ çerāḳ
- 2 Cümle maḫlūḳāt temennā eyleyüp lutfuñ umar
Medḥ-i pākūñ vaşf-ı zātuñ eyledi her bir varāḳ
- 3 Hem cehîm oldu libās ta‘mun-ı zaḳḳūm u semüm
Hem sana bu cehl-i mervān racîmveş oldu ‘āḳ
- 4 Seni Ḥaḳ‘dan bilmeyen topraĝa baş indirmedi
Oldı İblisūñ nedîmi almadı Ḥaḳ‘dan sebaḳ
- 5 Cāmi-i raḫmetle vāy kim cürm meşṭūr olmaya
Ol zamān kim ḳala ‘Az̄bî baş açḳ yaluñ ayak

5 -M

4 kibrle: kibriyle P,M

5 vechini: vechüñ M

75 H,34b; M, ; P,

1 Ey beḳā sultānı çünki ‘āleme basduñ ayak: Sensin ol kân şecā‘at şübhesiz maḫbüb-ı Ḥaḳ‘ H , ayak :
ḳadem P// Revşen itdūñ şarḳ u ğarbuñ arasuñ baḳduñ çerāḳ: Ey beḳā sultānı çünki ‘āleme basduñ ayak
H

3 cehîm: ḥacîm H/ ta‘mun: ta‘m H/ semum:destim H // hem: kim H/‘āḳ:‘āşḳ H

4 indirmedi : egdirmedi M // iblisūñ : iblis M

- 6 ‘Az̤bî bir sersem günâhkâr derdmendüñdür senin
Sen şefâ‘at kâni sulţânsuñ eyâ maĥbûb-ı Hâķ

76

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Bu ne içre meşel altun ķāl ider insân-ı ‘aşķ
Ehl-i hâl eyler mecâzdan câhil-i nâdân-ı ‘aşķ
- 2 Geç tarîķat bâbına insânı bul irşâda er
Bu meşeldür ĥâli ķalmaz her zamân meydân-ı ‘aşķ
- 3 Yâ ‘aceb midür benüm olsa vücûdum çāk çāk
Kendüzin fehm eylemezmiş her zamân mestân-ı ‘aşķ
- 4 ‘Ālem-i fâni-i almaz bir pûla görmez gözi
Her kimüñ göñlünde olsa zerrece miĥmân-ı ‘aşķ
- 5 Kâhr-ı luĥfuñ cânla ķurbâniyuz fermân senüñ
Bende-i bî-çâre ķaldı ‘Az̤bî pey sulţân-ı ‘aşķ

6 bir : bu M/ günâhkâr : günâhkârdur M // sulţânsuñ : sulţânsun P
76 H,34b; M,21a ; P,15b

1 insânı:insân M// nâdânı:nâdân P,M

2 insânı:insân M // hâli hâl H /meydânı:meydânH,M

3 fehm eylemezmiş:farķ fehm eylemezmiş H, fehm etmezmiş M

5 fermânı:fermân P,M //‘Az̤bî pey :‘Az̤bî H,M

77

Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün

- 1 'Aceb midür cemālũñe disem Hâk'dur oldur muṭlak
Yüzũñde sure-i "*Sebũ'l meşāñ*" naḡş itmiş Hâk
- 2 O dilber çok vefā eyler nedür bu yüz biñ cefā şimdi
Bu sırra valih u ḡayrāñ gezer bî-çāredür 'uşşāḡ
- 3 Vefā yokmuş cefā çokmuş vefāsız dünyāda çũñki
Anuñçũñ kıldı pervāne vücũduñ āteş-i iḡrāḡ
- 4 Şalādur ehl-i 'āşık olup şadāḡat eyleyen gelsũn
Bugũñ 'uşşāḡa şāh oldum elimde ḡāmedür sancāḡ
- 5 Meni bildi bilen didi ḡaḡıḡat gör budur ādem
Sözũmden añlayan Hāḡḡ'a didiler 'Azbiyā şadāḡ

78

Mũs tef' i lün Mũs tef' i lün Mũs tef' i lün Mũs tef' i lün

- 1 Evvel cāñ u başdan geçer 'aşḡ baḡrına ṡālāñ 'āşık
Maḡmũr olsa tekrār içer bir ḡāl üzre ḡalan 'āşık
- 2 Hāḡ 'ibretũñ seyrāñ ider leyl ü nehār devrāñ ider
Dõstum deyũ eḡḡāñ ider Hāḡ yolunda olan 'āşık

77 H,34b; M,21a ; P,15b

- 1 cemālũñe:cemālĩne P,M // yüzũñde:yüzũnde M
- 2 çok : çũñ P,H // valih' u ḡayrāñ :valih' ḡayrāñ M
- 3 dünyāda: dünyada H

78 H,34b; M,21a ; P,15b

- 1 Evvel cāñ u başdan:evvel baş u cāñdan P// ḡāl:ḡelāl M
- 2 'ibretũñ:'ibretin M, P /leyl ü nehār:leyl nehār M

- 3 Kimde şadır olmaz dilinden hiç hatâ gelmez elinden
Ayrılmaz doğru yolundan Mevlâ'sını bulan 'âşık
- 4 Dildârına kim yâr olur ol katl-i ağıyâr olur
Ednâ iken hünkâr olur maḥşûdunu bulan 'âşık
- 5 'Azîbî şular gibi çağlar Hâk'dan feryâd ider ağlar
Sînesini yaqar dağlar zikru'llâha gelen 'âşık

79

Fâ' i lâ tûn Fâ' i lâ tûn Fâ' i lâ tûn Fâ' i lûn

- 1 Rûz-ı maḥşerden 'alâmet isteyen insâna bak
Her biri bir hâl ile bulmuş tesellî câna bak
- 2 Kiminûn na'lçesi sîmden kiminin yalın ayak
Kimi giryân kimi şadân âyîne devrâna bak
- 3 Bir cemâlî bî-'aded yüzden nümâyân eylemiş
Bir nazar eşyâyı seyir it şan'at raḥmâna bak
- 4 Âdem ol âdemle añlaş olma cennetden ba'îd
Cennetûn zevkûn dilerseñ âdem ol gılmâna bak
- 5 Hayr u şer içre görür kıpmuş kıyâmet bî-ḥaber
'Azîbîyâ ḥ'ubden uyân gel aç gözûn seyrâna bak

3 Kimde:kim H,P // doğru:doğrı P,çoğrı H/bulan:bilen H

4 dildârına:maḥbûbuna H/ katli:katl H,M

5 Hâk'dan :Hâk'dur H,P// zikru'llâha:ger ilâhe H

79 H,35a; M,21b ; P,16a

1 hâl ile:hâliyle P / bulmuş:olmuş H

2 kiminûn:kimin M/ kiminin:kimisi H,P/ yalın:yaluñ H// kimi: 'umumi M

3 bak:- P

4 añlaş:eyleyen H//zevkûn: zevkin P

5 gözûn:gözin M

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Bātlı Hāḳ'dan seçen münkirlerūñ îmānı yoḳ
Her kimūñ 'irfānı yoḳsa şübhesiz îmānı yoḳ
- 2 Cism-i vāḥiddür oḳursañ cümle-i eşyādan baḳ
'Ālem-ül esmāyı añlar añlamaz insānı yoḳ
- 3 Gündüzūñ kibr içre görse señ deyüp yā ben dise
Her kimūñ cisminde cānı yoḳ anuñ cānānı yoḳ
- 4 Māsivā deryāsına düşelden 'Azḅî felek ten
'Ālem-i keşretten ḳaldum ḥārı yoḳ pāyānı yoḳ

KĀF

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Dāi'mā ferḥunde olmaz güli'zārı kimsenūñ
Ḳimseye ḳalmaz cihānda inkisārı kimsenūñ
- 2 Bu sebebden ehl-i 'aşḳ da ḳalmadı şabr u ḳarār
Olmaya bir zākiri şāḥib-ḳırānı kimsenūñ

80 H,35a; M,21b ; P,16a

- 1 îmānı:iz'āmı H,P
 - 2 insānı:insān P
 - 3 görsen:görse H,M // Yoḳ:- P
 - 4 'Azḅî:- M // ḥaddi:ḥārı P
- 81 H,35a; M,22a ; P,16a
- 2 zākiri:ekber H

- 3 K̄ayd-ı ‘ālemden geçüp üç o semāya baş çeker
Kāküli dilber olunca çiledārı kimsenüñ
- 4 Cān benümle çift olup haşrā u neşir eyleseñ
Tek varup olmasa yārım bār-ı yāri kimsenüñ
- 5 ‘Azbinüñ çok sevdiği etmez vefā eyler cefā
Yā ilahî olmasun hercāyi yāri kimsenüñ

82

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Bir güli nūr sitesidür ser-nümā gülzārunuñ
Her biri bir vird-i hamrādur gülünde hārunuñ
- 2 Dirliginden el çeken gülsün aña yārindedür
Cān virüp cān almağ imiş kārı ‘aşq pāzārunuñ
- 3 İbn-i vaqt ol kim saña semm şekeri helvā ola
Çekmeyen cevr-i cefāsın bilmedi dil-dārunuñ
- 4 Ey bilen “*veylün liküllü*” remzini ‘ārif budur
Kāfir olsun guşsa sîne kim çekerse bārunuñ
- 5 Bāṭınuñ ma‘mūr olup ‘Azbi yakılsun zāhirüñ
Hükümüne tābi‘ olursuñ bu göñül mimārunuñ

3 üç u semāya: üç semāya H,M // kāküli:kāküluP,kākül H
4 olup:-M
5 ‘Azbinüñ:- M // yāri kimsenüñ: yāri bir kimsenüñ M
82 H,35a; P,16b; -M

83

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Men saña göñül vireli meni şeydā eyledüñ
Adımı dillerde destān halka rüsvā eyledüñ
- 2 Dimedüñ mi sev meni men saña ihsān eyleyem
Sevdigin çün bes baña biñ cevır izā eyledüñ
- 3 Biñ taşarrufla irādetle baña ruḥṣat virüp
Tenhā yirde etdigüm 'iṣyānı ifṣā eyledüñ
- 4 Bezm-i dilberde berāber mest-i cām tehî olup
Hem yine döndüñ baña biñ arz-ı taḫvā eyledüñ
- 5 Rū'yet-i fitne senüñ ferḥānuña tafvîz iken
Gör bu 'Az̄bî derdimendi fitne peydā eyledüñ

84

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Ḳābil-i feyz-i Hudā maḳbūl-ı raḥmān olmaduñ
Ḳayd-ı 'ālemden çıkup ey 'aynı sulṭān olmaduñ
- 2 Yoḳ yire ḥarc eyledüñ mālı emînullāh iken
Vāḳıf-ı sırr-ı ilāhî kenz-i 'irfān olmaduñ

83 H,35b; - M,-P

84 H,35b; M,22a ; P,16b

1 'aynı : 'ayn P,M

2 ḥarc eyledüñ mālı : ḥarc mālı M

- 3 Bende olduñ nefsiñe uyduñ hevā-yı zillete
Tutmaduñ emr-i Hudā'yı 'abd-i Yezdān olmaduñ
- 4 Yüzünü dünyāya meylüñ Hāk'dan artıkdur senüñ
Egmedüñ rüz-ı cezāyı çeşm-i giryān olmaduñ
- 5 'Azbi'yā mevti 'azābı kabri inkār eyledüñ
Yüz biñ isyān eyledüñ bir kere pişmān olmaduñ

85

Fā ' i lā tün Fā ' i lā tün Fā' i lā tün Fā i lün

- 1 Bu ikilik perdesinden geçmege insān gerek
Bātıı u Hākdan bugün seçmege insān gerek
- 2 Şöyle düşer zillete tā kim irüşür devlete
'Āşık olan vuşlata hākiyle yeksān gerek
- 3 Luţf u vefādan geçüp kahırına boyun viren
Kim ki sever dilberi tāb'-ı fermān gerek
- 4 Zevk u şafādan n'olur fikr-i caħîmden ne ğam
'Aşkına dil vireniñ kellesi ğaltān gerek

3 nefsiñe : nefiñe M // tutmaduñ : tutmadın P
4 yüzünü : yüzün P,H / Hāk'dan : Hāk'dur M,hāddin P
5 'azabi: 'azab P// kez : kere M
85 H,35b; M,22b ; P,17a
1 perdesinden : perdesin H,P
2 kim : - H,M // hākiyle : hākla M,H / vuşlata: vuşlat H
4 gerek : - P

- 5 Çeke çeke firqatı yaqdı teni hasreti
Geçdi sırrından bugün ‘Az̄bîye cānān gerek

86

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā ‘i lūn

- 1 Yüzüñdür kıble cilādur vech-i pāk
Şad hezār derde devādur vech-i pāk
- 2 Bî-varaḡ ‘ulvî kitābdur şafha bāk
Hem fenādur hem beḡādur vech-i pāk
- 3 Ḳün nikānuñ emri aṣlā yoḡ iken
Cümlesinden ibtidādur vech-i pāk
- 4 Ḳudretüñ izhār ider her zerresi
Maṭla-yı şun‘i Ḥudā’dur vech-i pāk
- 5 Ḥaḡ’dur āyetle vücūdı ādemüñ
Nūr-ı pāk-i Muṣṭafā’dur vech-i pāk
- 6 ‘Ālem oldı vech-i ādemden cihān
Bā‘iṣ-i arzū semādur vech-i pāk

5 yaḡdı : yaḡtı H
86 H,36a; M,22b ; P,17a

1 hezār : hezārān M

2 şafha baḡ : şafh-ı pāk M

3 kün nikānuñ: kün vekānuñ H,künfānuñ M

5 zerresi : le‘māsı P// pāk-i: pāki H

6 cihān : cihānuñ M// ‘arzū: ‘arzi H

- 7 Bāreka‘llāh ādeme kıldum nazar
“*Ḳulhüvallah vel feḥîdür*” vech-i pāk
- 8 ‘Āşık ol ‘Az̄bî cihānda ādem ol
Çünki her derde devādur vech-i pāk

87

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Rüz-ı hicrān derdinüñ oldı devāsı bülbülüñ
Vaşl-ı güldür dem-be-dem Ḥaḳdan du‘āsı bülbülüñ
- 2 Başka ḥālet virdürür heb ‘āşık-ı şādıklara
Ehl-i ‘aşkuñ yāresi cism-i ḳarāsı bülbülüñ
- 3 Gümleyüp ḫās-ı felek cān oldı ḥāruñ zühresi
Velvele şaldı cihān içre şadāsı bülbülüñ
- 4 Bir baña derdüñ cefāsı ‘āndelîbi ağladur
Ḳaddini ḥām-geşte ḳılmış ḥār cefāsı bülbülüñ
- 5 Ekl-i şürbi ḥün u miḥnetdür mişālî ‘Az̄bî’nüñ
Rāḫat-ı ğam ağlamak oldı ğıdāsı bülbülüñ

7 kıldum : kıldı P// vel feḥîdür : vel feḥādur H

8 devādur : sefādur H

87 H,36a; M,23a ; P,17a

1 rüz-ı hicrān : virdi hicrān M

2 yāresi: yāreler P,H / cism-i ḳarāsı : cismüñ fezā P ,cismüñ fezāsını H

3 cān : - M/ ḥāruñ : ḥāzūñ M

4 ḥār : ḥār H

88

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Ehl-i zevke sāye-dār oldı çınār-ı bağçenüñ
Her biri cünbüş kenāndur mürğ-i nārı bağçenüñ
- 2 Pāyine sürüñ yüzüñ sürmek murād itmiş meger
Çāğlayup büryānuñ olmuş āb-ı hārı bağçenüñ
- 3 Eylemiş bülbül raşadnādān elinden hālidür
Genc-i virdi hıfz için bekler bu mār-ı bağçenüñ
- 4 Sîne pür-dag baş açık yaluñ ayak abdālveş
Geldi şeyu'llāha güyā lālezārı bağçenüñ
- 5 Tāze dilberle mey-i gül-gün ile hem sāz ile
'Azbî'yā zevk u şafādur her kenārı bağçenüñ

89

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Bu gönül mülk mişāli kayd-ı fā olmak gerek
Yirlere geçüp harāb u hem fenā olmak gerek
- 2 Miḥnet u 'izzet cihānda bendüğüñ bilmem dîn
Bir melek sîmāya cāndan mübtelā olmak gerek

88 H,36a; M,23a ; P,17b

- 1 biri cünbüş : biri bir cünbüş M
 - 2 sürmek : sevmek M// büryānuñ : büryānın P / āb-ı hārı: āb-ı cārı P,H
 - 3 gözlemiş : gözlenmiş M,hālidür H// için : - M / bağçenüñ : -P
 - 5 gül-gün ile : gül-günla P/ sāz ile : sāziyla P, sāze ile H// zevk u şafādur : bezm-i şafādur H
- 89 H,36b; P17b; -M
- 1 mülk : -H/ mişāli : mişli : H

- 3 Kelb-i mūnis etmeden yārūñ varılmaz kūyına
Yār için aġyāra evvel āşinā olmağ gerek
- 4 İt raķībūñ koynuna girdi uşadurlar bugün
Añladum bu söz uşāha iftirā olmağ gerek
- 5 Sīnede daġum temāşā eyleyenler hep didi
‘Azbi yārūñ var ise pek bī-vefā olmağ gerek

90

Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lūn

- 1 Hāğ’dan özge kimseye lāyık degil pervānelik
Hāğ Muḥammed’dür didūñse maḥv olur efsānelik
- 2 ‘Arz olursa ‘īd-i ekberde vişālūñ dōstum
Cānumı ķurbān idersem ġam degil şūkrānelik
- 3 ‘Aşķı pinhān eyle dilden zümre-i dānādan ol
Sırrı fāş etmekdür ancağ bir büyük dīvānelik
- 4 Cān u başundan geçen merdānedür mestānedür
Herkesem olmaz müyesser ‘ālem u mestānelik
- 5 Sa’y ile bulmağ gerekdür gençde genci isteyen
Çün ġōñül mülkünden özge olmaya vīrānelik

90 H,36b; M,23b ; P,17b

- 1 pervānelik: pervānelik H
- 2 vişālūñ: vişālīn P
- 3 dilden : dilde P,H
- 4 -M
- 5 sa’y ile :sa’yıla P/ genci: genç M

- 6 Kendi cismüñden haber al kimseden ummā vefā
Gāh iderken āşinādan āşinā bî-gānelik
- 7 Devr ider yansun cemālî şem‘ine gel sen şakıñ
Saña mı oldu cihānda ‘Azbiyā pervānelik

LĀM

91

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Çün tarîkat ehli olduñ şevkiyle meydāna gel
Yānumda pervāne ol bülbül gibi efgāna gel
- 2 Zînet-i dünyādan el çek olma devletden berî
Bu fenā bezminde bir cām nüş idüp şāhāne gel
- 3 Nefsüñi fehm eyle cānā Muştafā’ya ümmet ol
Hālîkî maḥlūkı añla ḥis ile ‘irfāna gel
- 4 Hāḫ menüm Hāḫ bendedür virmiş bu sırrı añla bil
Dilberüñ vechüñde taḥrîr olunan fermāna gel
- 5 Ehl-i ‘aşḫ yāri görünce ‘ār u nāmusı nedür
‘Azbi cān u başı terk it şevḫ ile îmāna gel

6 cismüñden : cistrinden M, cisminden P
91 H,36b; M,23b ; P,18a

1 ehli : - P/ şevkiyle : şevkle M,H

3 nefsüñi: nefsinî P,M /bende : ümmet M// hisle : ḥayale M

4 virmiş :dirmiş P,H / vechüñde : vechinde H

5 şevḫ ile : şevkle H,M / îmāne : devrāne

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Evvel āhir kıble-gāhum hem-niŝînsūñ yā Resūl
Kurb-ı Hāḡ'da cümlesinūñ 'azîmisūñ yā Resūl
- 2 Raḡmeten li'l 'ālemîññ erḡamısūñ yā Resūl
Hem ḡaḡayık mektebinūñ 'ālemîsūñ yā Resūl
- 3 Evvelinūñ āhirinūñ maḡremisūñ yā Resūl
Çünki rabb-ül 'ālemîññ hem-demisūñ yā Resūl
- 4 Enbiyālar pādiŝāhı edhemisūñ yā Resūl
Kimseden bir çāre yoḡdur sen devāsuñ yā Resūl
- 5 'Azḡî-yi bî-çārenūñ pek elzemisūñ yā Resūl
Zaḡmına ben 'Azḡîññ merhemisūñ yā Resūl

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Gel sülükun demidür ŝeyṡān hest ol ey ḡöñül
Cümleden eyle ḡanā'at cān perest ol ey ḡöñül
- 2 Sen kemān-ı çarḡ ile ātıl ḡazanuñ bezmine
Pāy-ı 'ālem içre mişl-i tîr u rāst ol ey ḡöñül

92 H,37a; M,53b ; P,50b

- 1 hem-niŝînsin: niŝînsin P// 'azîmisūñ: 'āzîmisin P ,- H
- 2 erḡamısūñ: erḡamısın P // 'ālemîsūñ: 'ālemisin P ,-H
- 3 maḡremisūñ: maḡremisin P// hem-demisūñ: hem-demisin,-H
- 4 edhemisūñ: edhemisin P// devāsuñ: devāsın P ,-H
- 5 'Azḡî:-P/ elzemisūñ: elzemisin P // zaḡmına: zaḡmına P / ben: men P / merhemisūñ: merhemisin P ,-H

93 H,37a; M,54a ; P,51a

- 3 Hıyr u Şer her ne iderseñ zindesin ā'lā gōzet
Her cehālet meclisinde kān-i Őast ol ey gōñül
- 4 Baŕuñ eflāke irerse qorqma Nemrūd bir olur
Geŕt-i gebrveŕ gāh alt ol gāh ũst ol ey gōñül
- 5 Fāŕıkuñ pīri olursañ qorqma gam dem yũzinũñ
Yetmiŕ iki milletũñ dũŕmānı dōst ol ey gōñül
- 6 Őaqla seksen qokuzı qoksān qokũzdan el urup
Bā vũ yāyı rāyı gōster 'ayn-ı nīst ol ey gōñül
- 7 Qun Muħammed 'āŕiye ŕefkat Hūdā raħmet ider
Her gũnāhı qoyma elden merdihest ol ey gōñül

94

Fā' i lā tũn Fā' i lā tũn Fā' i lā tũn Fā' i lũn

- 1 Dar-ı Haq'da kim ki bir dār olmadı 'āŕıq degũl
Ol ki bir dār olmadan cān virmeden ŕādıq degũl
- 2 Uyuma anuñ sōzũne aldanma aħsen fi'line
Her kimin gel baŕına dermān yok hazıq degũl
- 3 Varlıgundur mā'ni vuŕlat olan zāhid saña
Kim ki yok olmadı ol var olmağa lāyık degũl

2 qarhıyyla: qarhla H,M

3 ā'lā: aqla H

4 geŕt gebrveŕ: geŕti gerveŕ P

5 olursañ: olursan P/ yũzinũñ: nũrĩnuñ P,H // dũŕmānı: dũŕmān M

6 seksen: seksān P,M

7 Hūdā: Hūdā'dur M

94 H,37,b ; -M; P,51b

- 4 Şeş cihâtından münezzehdür Hudâ söyler özüñ
Nuṭṭ-ı Hâḳ'dan penc u hefti bilmeyen nâṭıḳ degül
- 5 Çün ulül ebşâr-ı kudret mâverâ göstermedi
Sâlik-i ḳurb-ı ilâhî bir nefes âyık degül
- 6 Mağfîret bulmaz cehennemden ḫalâş olmaz ebed
Kim ki sırr-ı lem-yezelden 'âşḳla bâṭıḳ degül
- 7 Şaḫn-ı 'âşḳda gelmesün 'Azḑî gibi laf itmesün
Dârı 'âşḳda kim ki bir dâr olmadı 'âşık degül

95

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Çün ölümünden ḳurtuluş yoḳdur hemân gel erken öl
Şakın evvel ölme 'âşık olur iseñ erken öl
- 2 Ḳîl ü ḳâlün olmuşem ḫâli unut maḫv it özüñ
Ḳayd-ı müstaḳbelle mâḑî ḳalmasun gel birden öl
- 3 Sırrı sır ile de düzme kendini zâhirde yoḳ
Ehl-i bâṭında yoḳ olmazsın hemân gel erken öl
- 4 Senlik u benlik yüzüñ gösterme teslim ol Hâḳḳ'a
Bunca biñ yıldan muḳaddem Hû didüñ Hû dirken öl

95 H,37b; M,54b ; P,51b

1 ḳurtuluş : ḳurtulan M// Şakın evvel olma 'âşık olur iseñ erken öl: Ḳîl ü ḳâlün olmuşem ḫâli unut maḫv it özin H

olur isen : olursan M

2 Ḳîl ü ḳâlün olmuşem ḫâli unut maḫv it özn: şakın evveli olma 'âşık olur iseñ erken olH/ özin M

3 de düzme: ile kendini H

4 senlik u benlik: sengliki bengliki M / yüzüñ : yüzün P,M

- 5 Münkürüñ kavlı yalāndır Hāḡ ile Hāḡ ol hemān
Ger şehīd olmaḡ dilerseñ ‘Azḡ nutḡ-ı pīrden öl

96

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 Ey göñül esrār-ı ‘aşḡa maḡrem ol
Ehl-i dillerle müdāmi hem-dem ol
- 2 Ḳalma gel keşret içinde ‘ārif ol
Aşluñı bilmek dilerseñ ādem ol
- 3 Bilmedüñ bir noḡtanuñ ma‘nāsını
‘İlm-i ebcedden şorarsan epsem ol
- 4 Ger cezāsından caḡmüñ ağla ḡān
Gāh şafā-yı cennet ile ḡürrem ol
- 5 Ḥayr u şer Hāḡ’dan gelür şabr it hemān
‘Azḡ gel ḡayd-ı beşerden bî-ḡam ol

97

Me fā‘ î lūn Me fā‘ î lūn Me fā‘ î lūn Me fā‘ î lūn

- 1 Ne bilsün sırr-ı Mevlā’yı özüñden bî-ḡaber ḡāfil
Aña fetvā virir nefsî degildür müftisi ‘āḡil

5 dilerseñ: dilersen H / Hāḡ ile: Hāḡla P
96 H,38a; M,23b ; P,18a

1 ey: gel H/ esrār-ı ‘aşḡa : esrār-ı Hāḡ ‘aşḡa H

2 içinde : içre P/ ‘ārif : ārı H // aşlmı : aşlmı P,M

4 ger: ki H,M // ḡāh:ki P,M
97 H,38a; M,24a ; P,18a

1 sırr-ı Mevlā’yı : - M/ özüñden :özünden H

- 2 Gören kendi özüñ vāhid olur mürd-i dilā sācid
Bekādan fāniye ādem gelür kāmil gider cāhil
- 3 Bulan birlikde öz zātuñ bulur ol sa'irüñ zātuñ
Velî ādem degül cāhil gelür kāmil gider kāmil
- 4 Nesîmiyle ezel geldüm *ene-I-Hakḳ* söyleyen bendüm
Okuyan mantık-üt-ḫayrı olur esrāruma vāşıl
- 5 Çı kardum düşmānı sürdüm yedi iḳlime şāh oldum
Başîretsiz olan cāna nedür bu ma'nîden ḫaşıl
- 6 Yüzünde dilberüñ nūrı göründi dilberüñ nūrı
Anuñçün şüretā 'Azḫî olursuñ dilbere vāşıl
- 7 Olupdur mazḫar-ı Yezdān ḫaşuñdır saḫr-ı Bismillāh
Bu ḫaḫtı vech-i dilberden okur kāmil olur fāzıl

98

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Zāhidā pendüm ḫutarsañ Muşḫafā'ya ümmet ol
İki 'ālemde sezā-yı vāşıl 'izzet devlet ol
- 2 Hıdmet eyle şıdḳ-ı pākiyle bu yolda er gibi
Mazḫar-ı sulḫān-ı 'ālem müstaḫaḫḳ-ı şefḫat ol

2 özüñ: özin M/ mürd-i dilā. Mürdü dilā

3 zātuñ : zātın H,P/ zātuñ: zātın P,H

4 bendüm : ben idüm P,M

5 düşmānı : iklime M

6 yüzünde : yüzünde H,M / nūrı:yüzi M // şüretā:şüreti M /olursuñ: olursun H/ mā'il :vāşıl P,M

7 bu ḫaḫtı :-M

98 H,38a; M,18b ; P,24a

1 ḫutarsañ : ḫutarsan P / devlet: - M

2 şefḫat : devlet H

- 3 Er ölür adı alur dirler meşeldür sen dahı
‘Älem içre bir eşer oy kim sezä-yı rahmet ol
- 4 Bir gün olmazsa olur lâbudd unutmaz şäh seni
ätıra bir gün gelürseñ dir ulumdur elbet ol
- 5 Bu meşeldür kimse başmaz yirde ki yatän yüzi
Cümlenüñ päyinde hāk ol ‘Azyā pür-‘izzet ol

99

Fä‘ i lâ tün Fä‘ i lâ tün Fä‘ i lün

- 1 Gel bulunma yoqlu içre zä‘il ol
Fä‘il-i muhtâr iseñ hōş ‘āmil ol
- 2 Kimse senden görmesün senlik yüzün
İç şarābı mäsivādan an-zil ol
- 3 Hāne ber-düş olmadan iste rehā
Baħr-i ‘ummāna arşı Mışra Nil ol
- 4 Gel özüñ semm-i helāhil se yiter
Gahi bir āb u hayāt gahi gil ol
- 5 Çün bu ‘ummānda cevāhir bulmaduñ
Hāşıl sen ‘Azyādur yā dil ol

4 hātıra:hātıra H // gelürseñ : gelürsen H,P

5 yirdeki: yirde M//hāk:hāk P

99 H,38a –M,-P

100

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Her kaçan dīvān olursa baş açık dīvāne gel
 ande meclis olsa mey iç 'āleme mestāne gel
- 2 arh-ı ā'dā kıлмаğa biñ cān virirseñ çekme am
 a için eyle 'adāvet cāhil-i nādāna gel
- 3 'Ālemūñ avālını bilmekde sa'ūñ var ise
 'Ārif olmasa murāduñ meclis-i 'irfāna gel
- 4 Mūr u miskīne akın kıлма aāretle nazār
 Ölmeden gel pādiāhum memleket vīrāne gel
- 5 Hem-demi ayār olup 'āıqlara cevır eyleme
 Ey benüm cāndan 'azīzim uyma ol eyāna gel

101

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Nefsūñi at eyleyüp meydāne gel
 Biri olup kırklarūñ merdāne gel
- 2 Bir eylemez bādeden iç 'ārif ol
 Her der-i mey-āneye mestāne gel

100 H,38b; M,18b ; P,24b

2 virirseñ:virirsen P// a için : akı çün H

3 olmasa .olmaa M

5 hem-demi : hem-dem H// benüm cāndan:cānumdan M

6 put-ı :put P,M /īmāna . ināfaM

7 ālūñ:ālinP/ orarsañ: orarsan M

101 H ,38b ; P,19a, ;-M

1 kırklarūñ : kırkların P

- 3 Çek elüñ ferdâ gamuñdan hâzır ol
İbn-i vaqıt ol mezheb ‘irfâne gel
- 4 Vaḥdeti keşretde bul pāk ‘aşka ol
Ḳalbüñ içre münis ol cānâne gel
- 5 ‘Āşık ol şāh ol gedā ol ‘ārif ol
Eyle ‘arz-ı sulṭān ḥākāne gel
- 6 Cān u başından geçüp ir vuşlata
Şem‘i ‘aşka yanmağa pervāne gel
- 7 Arz-ı meşreb eyle yārān dinlesun
‘Azḃıyā bülbül gibi efğāne gel

102

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Baña hicrānuñ Ḥabīb’üm zevḳ-i vaşlından güzel
Hem vişālüñ intizārı bezm-i ‘işretten güzel
- 2 Leyse fi’ d-dārı eger fehm eyledüñse dervîş ol
Sālik-i esrāra olmaz pîre ḥıdmetden güzel
- 3 Gel fenā ender fenā ol at gönül yoḳ devleti
Ṭoḡrı yol olmaz Ḥudā’ya rāh-ı zilletden güzel

3 elüñ : elin P

102 H,38b; M,38 b ; P,19a

2 eger fehm eyledüñse dervîş ol : velā ḡayrı bulursañ ādem ol H

3 ṭoḡrı : doḡrı P/ zilletden : zillet M

- 4 Men daḥi ḥubul vaṭan maẓmūnunuñ ḳurbānıyam
Būma çün vîrāne oldı ḳaşr-ı cennetden güzel
- 5 ‘Āḳıl iseñ var özüñ ḳayduñ çeke git ‘Azḑî’yā
Bir muşîbet münkire yüz biñ naşîḥatden güzel

MÎM

103

Fā’ i lâ tün Fā’ i lâ tün Fā’ i lâ tün Fā’ i lün

- 1 Men senüñ ‘aşḳuñla dōstum mest vîrān olmuşem
Zülfüñe baḡlandı göñlüm gör perîşān olmuşem
- 2 Kendümü farḳ eylemem senden beni ey dîn eri
Ben ki kāfir olmadum sırrı Müselmān olmuşem
- 3 Göz ki degül gör meni kim özge seyrān olmuşem
On sekiz biñ ‘ālemüñ sırrında mihmān olmuşem
- 4 Bu şıfātum zatlā hem-dem ebed olmaz baña
Nā-ezelden gah Sikender gah Süleymān olmuşem
- 5 Her ne isterseñ bu dem gel benden al ey div marı
Gel bu mirātı şafāya baḳ ki seyrān olmuşem
- 6 ‘Aşḳ ile ‘alemde bed-nām eyleyen sensin meni
Daḥı senden gayrı gam var ‘aşḳa kārbān olmuşem

4 bümā çün . bu ne çün P
103 H,39a ; -M , -P

- 7 Lā-mekān şehrinde benden kimse virmezken haber
Şimdi ādem ‘Az̤bîdür dillerde destān olmuşem

104

Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lā tūn Fā’ i lūn

- 1 Devlet-i rif‘at ile şağ ol dem-be-dem*
Ey hākīm-i hāzıķ-ı ūstād-ı kāmīl nūkteyem
- 2 Sen ki ‘aşruñ feylesōfi ‘ākil u dānāsın sen
Hāk-i pāy-ı devlete ‘arzū temennā eyleyem
- 3 Nā-sezādur var iken sen ben kalam hicrān ile
Himmetūñle dafi‘ hicrān eyle ey şāhib erem
- 4 Sāye-i lutfuñ ile āsūde hāl olmak için
Sen hākīm-i hāzıķa ūmīd ola ger pīş u kem
- 5 Sen hemān şağ ol cihānda rāhat-ı ‘izzet ile
İki ‘alemde mūdāmī şād olasın dem-be-dem
- 6 ‘Ālem içre şağ iken sen ben kalam hicrān ile
Senden olur baña dermān ile ihsān kerem
- 7 ‘Az̤bîyi luṭf eyleyüp gel gayra muḥtāç eyleme
Ḥamdü li’llāh vāķf-ı rāzısın derūnsın n’idem

104 H,39a; M,56a ; P,54a

(*) kelime eksik

1 kāmīl: külli M , - P

2 ‘ākil u dānāsın: kāmīl-i dānasın sen M

3 nā-sezā: lā-sezā H,M / ben: men H/ hicrānıyla: hicrānla H,P

6 hicrān ile: hicrānla H // olur: ola P dermān ile: dermanla P dermānla M

7 ‘Az̤bîyi: ‘Az̤bi M,P/ gel: - P/ gayra: gayrı P // rāzı derūnsın bendem: rāzihem derūnmuş benem M

105

F ā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Sensiz ey yāri qadimim du cihānı neylerem
Muḥabbet tāc u mülk mālı ḥānümānı neylerem
- 2 Nice yüz bin var ise bir bir saña olsun fedā
Vuşlatuñ çünki pahāası cāndur anı neylerem
- 3 Lā-mekānuñ 'aşkıdur gönlümde Mevlān eyleyen
Çünki dōstum lā-mekāndur men mekānı neylerem
- 4 Qandesin bir kimse senden virmedi aşla nişān
Bu sebebden ben daḥi nām nişānı neylerem
- 5 'Azbīye pervāne t'alīm eyledi 'aşq rumuzunu
Diñlemem bülbül sesin qurı fiğānı neylerem

106

F ā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Bir cevābı oldu vücūdum biñ su'āli bilmezem
Qangı āteşden yanupdur per ü bālı bilmezem
- 2 Ārzū-yı ilticādan geçdüm 'aşkuñla qamu
Ben şevābı neylerem ḥavf u vebāli bilmezem
- 3 Qahr u luṭfuñ maḫharı oldu vücūdum zevqle
Daḥı bundan özge ben 'arzū kemāli bilmezem

105 H39a -M ; P,54b

106 H39b;M,56b.; P54b

1 oldu: - M

- 4 Ehreminden eyleseñ baña tecellî hūbdur
Severem dönmem sözümde ben zevâli bilmezem
- 5 Şeş cihâtumdan vücûdum noqtasuñ fehm etmezem
Çünkü senden özge yokdur ben hayâli bilmezem
- 6 ‘Aşkla bir dem baña yüz biñ cihân ‘ömrüncedür
Böyle bir ‘âlemde yine mâhı sâli bilmezem
- 7 ‘Azbî hayrânuñ olup vaşluñla lâl olmuş bugün
Çünkü teslîm-i rızâyum kıl ü kâli bilmezem

107

Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün Me fâ‘ î lün

- 1 İnâyet eyledüm pîre özüm deryâya garķ itdüm
Boyu aħmaķ vücûdı gör buñladık laf itdüm
- 2 Saķâ hem Rabbühüm ħamruñ alınca dest-i rehberden
Ki ya‘ni ħâlet-i ‘aşkla özüm bir nâre ħarķ itdim
- 3 Güneşüñ sâyesi nürdür baña perde olan oldur
O gün pervânenen duydum nişânsız farķ ħaķ itdim
- 4 ‘Acâyib belkiye irdüm ne bildüm añladum şaşdum
Bu bañılsa bu ħûd ħaķdur hele iblisi farķ itdüm
- 5 Meger ölmek hakir oldı sözüñ ‘Azbî izüñ ‘Azbî
Tavâf-ı beyt-i maħbûbı iderken hayli zevķ itdüm

108

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Men esir-i kaydındı nefle emmāreyüm
Lik noḡsān ehliyüm “*illā fetā*”bîçāreyüm
- 2 Ya Resulu'llāh saña lā şeyh ümmet olmuşem
Anınçün her nefesde cürm 'işyān içreyüm
- 3 Herkesün bir zābiḡi vardur efendüm añladum
Der-gehine bā'is cürmüyle varmaḡ isterüm
- 4 İster iseñ şefḡat ile ister isen ḡıl 'azāb
Vechi pākūñ tek senüñ bir kerre bārı kürreyüm
- 5 Ḳalem mührüm 'Azḡbiye 'arz-ı cemāl it yā Ḥabīb
Vechi pākūñ görmeḡe biñ cānı bir bir vireyüm

109

Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn

- 1 Benüm sevgili sulṡānum şeh-i ḡūbān devrānum
Lebi la'l-i şeker bārüm boyı serv-i ḡıramānum
- 2 Senāḡüyem fiḡḡrüm hem esîrüm zār-ı meḡcūrum
Sa'ādetlü kerāmetlü benüm 'izzetlü sulṡānum

108 H,39b ; -M ; -P

109 H,39b ; M, 59b ; P,57a

1 sevgili: sevgüli P// la'li şeker: şeker la'l-i M

2 izzetlü: devletlu P

- 3 Şebüm rûzum dilüm cānum çerāğum t̄āl'im şevķüm
 Ḥayālüm fikrüm eglencem benüm hürşîd t̄abānum
- 4 İmānum mezhebüm dīnüm şalātum t̄ā'atum fehzum
 Ṭavāfum mescîdüm kıblem benüm maḥbûb-ı zî-şānum
- 5 Ṭabībüm vākıfım ḥālīm u kısm u kısmetüm rızķım
 Vekılüm nāzırım varım beşer şūratlū sulṭānum
- 6 Zuhūrumsuñ penāhımsuñ ğafūrumsuñ şükürümsüñ
 Ḳarınım mażharım yārüm refıķüm hem-demüm yārüm
- 7 Gülüm lâlem benefşem sünbülüm boyum şafā baḥşım
 Meşām-ı 'anberüm misküm cemāl-i vird-i ḥandānum
- 8 Murādım istegüm sa'yüm acizüm raḥmanım senüñ
 Faķîrüm 'Azbîyem Ḥaķķ'um sır-ı ğüyende ḥayrānum

110

Me fā' î lün Me fā' î lün Fa' ü lün

- 1 Gözi nergis boyı servî semendüm
 Efendim nūr-ı dîdem şeh levendüm
- 2 Özümde zāhir u bāṭın özün bir
 Melekden dāḥı efḍal bî-menendüm

3 -M

5 vaķıfım: vaķıf M // sulṭanım: insānum H,P

6 zuhūrumsuñ: zuhūrumsun H,P/ penāhımsuñ: penāhımsın P,H / ğaafurumsuñ: ğafurumsun H,P/
 şükürümsüñ: şükürümsün H,P // mażharım: mażhar M/ yārüm: cānum H

8 acizüm: emrine M,P/ senin: sensin P// ğüyende: gıyeñde H

110 H,40a; M,60a; P,57b

2 özün: özin M

- 3 Vişālũnden anı kılduñ ümıdsiz
Raķıbi cennete koyduñ begendüm
- 4 Budur gerçek sözüüm yoķdur yalānum
Benüm sen pādişāhumsın efendüm
- 5 Beni kimdür seven deyü şorarsuñ
Gedā-yı kuyuñ ‘Azbi derd-mendüm

111

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Çün tarıķ-i Haķķ’ı bildüm secde kıldum ağlaram
Hem haķıķat bahrinũñ ka‘rına ŧaldum ağlaram
- 2 Kıldığum ‘iřyāni añdum serseri mecnũn iken
Cürmümi bildüm bilelden şanma güldüm ağlaram
- 3 Bir vefāya biñ cefā eylese dilber ka‘ilem
Baş açıķ yaluñ ayak bî-çāre kıldum ağlaram
- 4 ‘Ālem-i keşretde kıldum yoķ añna ħaddi kenār
Zür ki cismüm ulü ‘ummāna şaldum ağlaram
- 5 Ey Ĥabīb’üm ‘Azbiyem geldüm sa‘ādet dārına
Kıldığum ‘iřyāna nādüm tövbe kıldum ağlaram

3 - M

111 H,40a;H,19a; -M

6 dārına : dālına H

112

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Saṭr-ı bismillāhidür қаşuñ yüzünde ey şanem
Okunur nūr āyeti āfet gözüñde ey şanem
- 2 Ben senüñ tā eskiden bir pāy-māl rāhunum
Merdüm-i çeşmüm bulundı her izinde ey şanem
- 3 “*Nefha’-i rūḥul kudsi*” yāḥūd Mesîhā kendisüñ
Mürdeler ihyā olur her bir sözüñde ey şanem
- 4 Oldı maḳşūdum vişālūñ hem cemālūñ kıble-gāh
Ḥaḳ meger pinhān imiş bildüm özüñde ey şanem
- 5 ‘Azbîye sensüñ ḥabîbüm raḥmetenlil‘alemîn
Fādḥulū cennāt-i ‘adenin var sende ey şanem

113

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Cān u dilden ‘āşıkım ol mehlikāyı sevmişem
Māl u emlākdan geçüp sen dil-rübāyı sevmişem
- 2 Ehl-i ‘aşkuñ bende-i fermānıyam ḳurbānıyam
Çünkü aşḥāb-ı resül-i kibriyāyı sevmişem

112 H,40a;M,25a ; P,19b

1 bismillāhidür : bismillāhdur P,M //okunur nūr āyeti : okunur āyeti āfet H/ gözüñde: gözünde P,M

2 merdüm-i : merdüm H,M

3 kendisüñ : kendisin P,kendirir M// sözüñde : sözünde H,M

4 pinhān imiş : pinhānmış H/ özüñde : özinde M

113 H,40b M,25a ; P,19b

- 3 Mübtelâyım mübtelâ bî-pâk pervâ ‘âşıkam
Hâzret-i şâh-ı şehîd-i Kerbelâ’yı sevmişem
- 4 Bende oldum hânedâna ‘âlemüñ sulţānıyam
Haydar-ı Kerrâr ‘Alîyyü’l-Murtażâ’yı sevmişem
- 5 Olsa yüz biñ pâre cismüm her birinden söz budur
‘Az̄bî cānumdan ‘ azîzim Muştafâ’yı sevmişem

114

Mef’ ü lü Me fâ’ î lü Me fâ’ î lü Fa’ ü lün

- 1 Bir nîm nıgehüñ nergis-i şehläya değışmem
Ol kâmetüñi serv-i dilârâya değışmem
- 2 Çin ile Hışâ milketini bir pula almam
Miskîn saçını ‘anber-i sârâya değışmem
- 3 Zevkî n’ideyem baña yeter firçat-ı yârüñ
Küyü şanemi cennet-i â’lâya değışmem
- 4 Yūsuf gibi zindân-ı belâ olsa mekânım
Bir müy-ı serüñ hüsn-ü Züleyhâ’ya değışmem
- 5 Dünyâda ne var yâr-i vefâdâr eyle ‘Az̄bî
Vuşlat demini şöhet-i ‘ukbâya değışmem

3 mübtelâyım mübtelâ bî-pâk pervâ : mübtelâyı mübtelâyım pâk pervâ P,bî-pervâ M
114 H,40b; M,25b ; P,19b

1 bir nîm : her nıgehüñ M

2 Hışâ : - M

3 yârüñ : yârin M

4 hüsn ü : hüsn M,H

5 yâr-i : yâr u P

115

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Ey Ḥabīb'üm cennet-i ā'lāyı sensiz istemem
Yansa cismüm sāye'-i ṭubāyı sensiz istemem
- 2 Bir gedāyum bu iki 'ālemde sensin maqşudum
Pādişāhıyla fenāda pāyı sensiz istemem
- 3 Zeredür yanumda Yūsuf'la Züleyhā sevdigüm
Gerçi men kılsam velî Leylā'yı sensiz istemem
- 4 Sañma cān virmek sırrı kuyuñda minnetdür baña
Şāh-ı İskender degül Dārā'yı sensiz istemem
- 5 'Azbîye lāzım olan dīdār dilberdür hemān
Pādişāhum büsbütün dünyāyı sensiz istemem

116

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Āşinā bî-gāne yoqdur suçlu kimdür yāne kim
Cümlemüz bir ātanuñ evlādıyuz bî-gāne kim
- 2 Biñde bir 'ārif şarābı ser-te-ser 'ālim içer
Ol şarābı nüş iden bî-gāneden mestāne kim

115 H,40b;-M ;P,20a

1 ṭubāyı : ṭubāy P

116 H,40b; M , 25b ; P,20a

1 suçlu : suç ki H// cümlemüz : cümleñ M

3 cemālūñ : cemāli H,P / seyri der : seyr olur H,P

- 3 Bir celâlınden ħabîbüñ biñ cemâlüñ seyr ider
Cümle ‘âlem nûrı ister görmege pervâne kim
- 4 Bâ‘iş-i mülk-ü vücûda emr olan bir secdedür
Ĥaĥĥ’ı bilmekdür hüner mescid nedür meyhâne kim
- 5 Ĥaĥ deyü feryâd ider kâfir müselmân şuç kimüñ
Yâ “*şırât-ül müstaĥîmi*” kim bilür efsâne kim
- 6 Yine bir dânem olur bâ‘iş duĥülü cennete
Çünkü cennetden çıĥardı ‘Azbi-i bir dâne kim

117

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Ĥamdü li’llâh ‘aşıkam külli sivâdan geçmişem
Şanmañuz mey içmeden birdiler bādın geçmişem
- 2 Gel ĥaber virme bize ‘uĥbâdan ey vâ‘iz beter
Rüz-ı maşşerden ne pervâmın fenâdan geçmişem
- 3 Ĥıble-gâhumdur cemâlüñ görmüşem günden ‘ayân
Ka‘betu’llâh Ĥaĥĥ’ı çün şanma şafâdan geçmişem
- 4 Her ne görse Ĥaĥ görür bu gözlerem Ĥaĥ söylerem
Etmezem da‘vâyı bâtıl iddi‘âdan geçmişem
- 5 Menzile ayak varır mestâne ‘azim râh iden
Yâr lebinden geçmezem senüñ şifâdan geçmişem

6 dânem : dânemi M / duĥülü :duĥül H, duĥulu M// ‘Azbi’-i : ‘Azbiyi H
117 H,41a; -M ; P,20a

2 gel : ger H

4 söylerem : görmüşem P

118

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Maḥzen-i kenz-i 'ulūm-i sırrı "*lā- yefna*" menem
Mecma'ül baḥrîne ṭaldum 'alem-ül esmā menem
- 2 Māverā-yı kalle-i Ḳāf u qadimdür menzirim
Rub-ı meskūn içre pervāz eyleyen 'anḳā menem
- 3 Zerre kalmazdı mecāzi bilse sır-ı ādemi
Vechüñi Mecnūn olurdı görse gör Leylā menem
- 4 Evvelî 'aşḳ āhirî 'aşḳ ya'ni Ḥayy u lā-yemūt
Rehberüm oldu ne şübhe dilberā sevdā menem
- 5 'Azbiyā virdüm bahāsı aḡzım iḳrār neredür
Hüccetüm aldum ümîd der cennet-ül me'vā menem

119

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 'Āşıḳam biñ cānla cānānı görmek isterem
Yoluna cānānımuñ şol cānı virmek isterem
- 2 Baş açık yāln ayak 'uşşāḳa şemi' bezm olup
Yanmaḡa pervāneyem meydāna girmek isterem

118 H,41a; M,26a ; P,29b

1 'ulūm-ı : 'ulūmu P// daldum :ṭaldum M

2 ḳaf u qadimdür : ḳaf fenādur M

3 vechüñi : vechini P /Mecnūn olurdı : n'olurđı M

4 Ḥayy u lā-yemūt : Ḥayy lā-yemūt H,M // dilberā : dilber M

5 ümîd der : ümîde M

119 H,41a;-M ; P,20b

2 'uşşāḳa : 'uşşāḳH / şemi ' bezm : bezm-i şem P

- 3 Külli varımdan geçüp buldum ma‘ādın varını
Eski ‘āşıklardanam maḥbūba irmek isterem
- 4 Guyiyā gönülümde cānı ölmeden virmek için
Rüyumu ḳabri Ḥabību’llāha sürmek isterem
- 5 Ṭarḥ nefes olsun deyü fermān olundu ‘Azbīye
Dil semāsından bugün şeytānı sürmek isterem

120

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 Bu vücūdum ḳal‘asınūñ sırrınūñ Bekṭāşiyem
Duymasun düşmān deyü esrārımı Bekṭāşiyem
- 2 Şoḥbet-i sırdan açup esrār-ı Ḥaḳ’dan dem urup
Dökdi ‘arifler önünde münkirūñ Bekṭāşiyem
- 3 İsmūñi nūrdan ḳalemle yazdı Ḥaḳ ‘arş üzremiş
Başum üzre Ka‘be’tu’llāh ḥaḳḳı çün Bekṭāşiyem
- 4 Çünkü herkes sevdiğiyle ḥaşır olurmuş dōstum
Bu derūnum içre ḥubb-ı pākūñi Bekṭāşiyem
- 5 Leyse fi‘d-dārı velā ḡayrı diyen ‘āşık gibi
‘Azbī dervīşüm netīce bende-i Bekṭāşiyem

4 ḳabri : ḳabr P

120 H,41a; M,26a ; P,20b

1 vücūdum : vücūduñ M/ sırrınūñ : sırrına P // duymasun : tuymasun H

3 ḳalemle : ḳaleme M / ḥaḳ : - M,P // üzremiş : ondemiş M

4 pākūñi : pākini P

5 Leyse fi‘d-dārın : Leyse fi‘d-dārı P,H /ḡayrı diyen : ḡayr digen

121

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Bende-i āl-i Resūluñ mescid-i Āķşāsıyam
Kāfire oldum kilīsā herkesüñ āķşāsıyam
- 2 Bendeyüm şāh-ı zamānum mülhid-i naşrānıyam
Ehl-i iķrāruñ özüñde cümleñüñ ā'lāsıyam
- 3 Cin miyüm şeytān miyum bilmem melek mi yā neyüm
Münkirüñ inkārı oldum lāsıyim ā'lāsıyam
- 4 Cümleñüñ merdūduyum bilmem kimüñ mabķüluyum
Her Yezîd'üñ hem mezîdüñ kem-ter-i ednāsıyam
- 5 Kimse bilmez 'Azbîyem men Hāķ miyum bāṭıl miyum
Herkesüñ bir isim ile vird-i zebān hūşıyam

122

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

- 1 Dilberā 'aşķuñla cismüm şerhe şerhe pāreyem
Metrenin zaḥmından ey dōst bir vücūd-ı pāreyem
- 2 Çün baña düşnemden aķreb Hāķ imiş bildüm bu dem
Serseri gördüm yeter cānumda cānı ereyem
- 3 Kalmışum zillet içinde dest-gîrüm var yok
Bir ayak altında kalmış 'āciz u bî-çāreyem

121 H,41a; M ,26b ; P,20b

1 mescid-i Āķşāsıyam : şāhı zamānum mülhidüm naşrānıyam P// özüñde :özünde H,M

122 H,41b; -M ; P,21a

2 gezdüm : girdüm H

3 'aciz : ḥaciz H

- 4 Kendi emşālüm içinde gezmede ‘āciz iken
Men senüñ der-gāhına yārab ne yüzle vareyem
- 5 Her bağan bir ān görür ‘Az̄bî temāşa bundadır
Gerçi bir āyīneyem illā ki yüz biñ pāreyem

123

Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün

- 1 K̄adīmüm şoñradan geldüm k̄adīmi lem-yezel nūrum
Si vü dü ħarfīyle “*seb‘-ül meşānî*” içre mezkūrum
- 2 Bu dem ħātem baña Ĥaḳ’dan ‘aṭā oldu Süleymānum
Göñül K̄āf’unda ‘anḳāyum velî ħōş şūretā mūrum
- 3 Bu dem zilletde ħāñ oldum sa‘ādet baña yār oldu
O deñlü Ĥaḳḳ’a maḳbūlum ne deñlü ħalka maḳhūrum
- 4 Şarābum sākiyum bezmüm ħabībüm düşmenüm zehrüm
Sözümden feyz alan cānlar bilürmüş āb-u engūrum
- 5 On artıkdur celālinden cemālî men şuçum bildüm
Ne deñlü çoḳsa ‘iṣyānum o deñlü ‘Az̄bî maḡfūrum

123 H,41b; M,26b ; P,21a

- 1 k̄adimi : k̄adīm H
- 2 ħōş .ħōş P/ ħalka : Ĥaḳḳ’a M/ maḳhūrum : maḳbūlum M
- 5 bildüm : - M

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Hax Hâbîbu'llâh Resûl-ı kibriyâya şad selâm
Ol imâm-ı enbiyâ vü evliyâya şad selâm
- 2 Tâ kıyâmet miñnet u râhatda her dem her nefes
Aḥmed u Maḥmûd Muḥammed Muştafâ'ya şad selâm
- 3 Âli Muḥammed bir nürdur hem Ḥasan ile Ḥüseyn
Ḥaydar-ı Kerrâr 'Alîyyü'l-Murtażâ'ya şad selâm
- 4 Men muḥibb-i ḥândân-ı âl-i evlâdum bu dem
Ḥaydar-ı Kerrâr-ı 'Ali Murtażâ'ya şad selâm
- 5 Dîn yolunda ölmeden aşlâ ḥazer-nâk olmaduñ
Ol imâmın şehîd-i Kerbelâ'ya şad selâm
- 6 Ṭalha vü 'Abbâs u Ḥamza şad biñ Vaḳḳâs hem
Cümle-i aşḥâb gözünü bâ-şafâya şad selâm
- 7 Sen şehî 'âlî cenâba ey şeh-i ins ü melek
Men gedâ kılsam aceb mi ḥâk-i pâye şad selâm
- 8 Yüzüm üzre sürünüp men 'Azbîden biñ cân ile
Ravza-i pâk-i Resûl-i Müctebâ'ya şad selâm

124 H,41b; M,26b ; P,21a

- 1 kibriyâya: kübrâyâya P// ol imâm-ı : ol imâm u H
- 2 miñnet u râhatda : miñnet u zilletde H
- 3 -H, -M
- 4 -M, -P
- 5 olmaduñ : olmadı H// imâmın : imâmum M
- 6 biñ : ibn M
- 8 'Azbîden : 'Azbîyâ P

125

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Çünkü men pervāneyem devrānı gözler gözlerüm
Virmege nevbet deger mi cānı gözler gözlerüm
- 2 Oğu baldan külli şeyi hālîk-ı sırruñ bu dil
Vecdiyle cüş eyledüm ‘ummānı gözler gözlerüm
- 3 Nokça-yı ‘ilm-i ledunnî “*len terānî*” mestdedir
Anuñ için “*sūre-i ‘İmr anı*” gözler gözlerüm
- 4 Her neye bakşam beķā ‘ayn-ı kelāmu’llāh olur
Bir sıfātıyla mükemmel şānı gözler gözlerüm
- 5 Afv ola cürm ü günāhum kalıba aşla deyu
‘Azbî Hāk’ dan luṭfla iḥsānı gözler gözlerüm

126

Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün

- 1 Lebüñden bir haber aldum Ḥabîb’üñ tāze cān buldum
Baña ölmek ḥarām oldu ḥayāt-ı cāvidān buldum
- 2 Yatur bir zerreden pinhān kamu ‘ālemlerüñ ‘aynı
Bugün kalbümde ol yāri nişānsız lā-mekān buldum

125 H,42a; -M ; P,21b

2 vecdiyle : vecdle H

5 cürm : cürmüm P

126 H,42a; M , 27a ; P,21b

1 lebüñden : lebinden H

2 zerreden : zerre H , zerredür P // lā-mekān buldum : bî-nişān P

- 3 Göründi ande kim bıkđum niřānsız bî-mekān dōstum
Bekā dolmuş fenā içre abîbümnden niřān buldum
- 4 Kılup bir zerreye secde olalı mezhebüm ‘irfān
Bekāda lā-yemūt idem fenāda özüñe řān buldum
- 5 O yārūñ gerçe kim ‘Azbî kulı urbānyam ammā
Ezel řāh-ı cihān gördüm gelüp āhir zamān buldum

127

Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün

- 1 Veyā ey maķşudum elzem Resül-i mefhar-ı ādem
Çü sensün ‘āsîye erham ayālüñdür bize hem-dem
- 2 Mu‘aħħarsuñ muķaddemsin ki señ nūr-ı dü çeřmümsün
Señ ol sulřān-ı ‘azamsuñ Resülü’llāh-ı muħterem
- 3 Müberrādur özüñ kendin ‘ayān olmuş yüzüñ benden
Senüñle eyledi senden udā esrārına maħrem

3 dolmuş : olmuş H

4 zerreye : zerrece P, zerre M // bekāda lā-yemūt idem fenāda özüñe řān buldum : zekat řavmle cemi řalātı rāygān buldum H,P

5 o yārūñ: uyan H/ kim :ki M
127 H,42a; M,27a ; P,21b

1 maķşudum : maķşudı H, maķşud P/ resül-ı : resülu P/ mefhar-ı mefharı P// ayālüñdür : ayālüñdür P,M

2 muķaddemsin : muķaddemin M/ señ : sen P,H

3 özüñ : özin M/ Müberrādur özüñ kendin ‘ayān olmuş yüzüñ benden : şefi‘-ül müznibîn sensin mu‘aħħarum muķaddem hem H // Senüñle eyledi senden udā esrārına maħrem :Müberrādur özüñ kendin ‘ayān olmuş yüzüñ benden H

- 4 Temennâsı kemâlûndür tesellâsı vişâlûndür
Murâdı Hâk cemâlûndür bu ‘âşık ‘Azbi’ nûñ her dem
- 5 Veyâ ey maqşudum elzem Resûl-i mefharum âdem
Çü sensûñ ‘âşîye erham hayâlûndür bize hem-dem

128

Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lâ tün Fâ‘ i lün

- 1 Bunca ‘iştân ile nice varayam der-gâhuña
Yâd idüp hõşem helâli anuñ için ağlaram
- 2 Menzile varınca kimse yüzüme bakmaz deyü
Eyleyince intikâli anuñ için ağlaram
- 3 Gelüp ol Mûnker Nekîr hem neyledüñ n’itdün deyü
İdeler baña sivâli anuñ için ağlaram
- 4 Men esiri nefis olup ‘iştânla bir olmuşem
Atmadum her bed fa‘âli anuñ için ağlaram
- 5 Bu günâhıyla varırsam rûz-ı maşşer ‘Azbiyâ
Görebilem mi cemâli anuñ için ağlaram

4 kemâlûndür : kemâlidir P Temennâsı kemâlûndür tesellâsı vişâlûndür : Seninle eyledi senden Hudâ
esrârına mahrem H// Murâdı Hâk cemâlûndür bu ‘âşık ‘Azbinüñ her dem :

Temennâsı kemâlûndür tesellâsı vişâlûndür H

128 H,42b; -M ; P,22a

2 menzile : öteye P

3 hem : - P

129

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Saña meftūn olalı dīvāne oldum bilmedüm
Hālīk 'ālem içre men efsāne oldum bilmedüm
- 2 Ruḥlaruñ şevkiyle garibān oldur ğam ğayb ile
Bāde-i 'aşkuñ içün mestāne oldum bilmedüm
- 3 Gūşe'-i miḥnetde bezm-i vuşlatuñ fikrindeyüm
Şanma kim men sakın u vîrāne oldum bilmedüm
- 4 Saña ḥālümde n'ola yansam yağılsam 'āşıkam
Şemi' ḥüsnüñ şevğine pervāne oldum bilmedüm
- 5 Bir zamān 'Azbi faqirūñ ülfete lāyık iken
Şimdi yanuñda senüñ bî-gāne oldum bilmedüm

130

NŪN**Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn**

- 1 Pesendide efendümsin nazırsizi menendümsin
Ḥabīb'ümsün nedîmümsin maḳdemden efendümsin
- 2 Çü serdārum vefādārum hevādārum gözüm gönülüm
Benüm hem gam-güsārumsın ḥalîmsin müsellemsin

129 H,42b; -M ; P,22a

2 ruḥlaruñ : ruḥların P / ğayb : 'ayb P

- 3 Nerîmân-ı hünerversin güzîde Nûh Âdemsin
Şehinşâh cihân bâğum dilberüm şehlevendümsin
- 4 Muşavver-i cân-ı alemsin muqarrer şâh-ı Ekremsin
Lebi levh-i şifâ-sâzım boyı servi semendümsin
- 5 Cānum varlıgum ‘ömrüm cigerdārum cihāngîrüm
Baña sensiz ne dirlik var benüm sen pîş ü mendümsin
- 6 Senüñ vaşfuñda sulţānum nice sūz u güdāzum var
Dimedüñ kendi bir kere sen ‘Azbi derdimendimsin

131

Fā‘i lâ tün Fā‘ i lâ tün Fā‘ i lâ tün Fā‘ i lün

- 1 Haste cānın cānı sensin dertlerin dermānısın
‘Āşikuñ maqsūdı sensin cānların cānānısın
- 2 Şüreti insānı ihsān eyledüñ bu mücrime
Bağmaduñ eksikligüme luţf u ihsān kānisin
- 3 Kāfire virdin adāvet mü’mine virdüñ îmān
Rağmeten li’l’ālemînsin cümleñ sulţānısın
- 4 Aduñ işitmekle olduñ sen anuñ üftādesi
Ey gönül sen bir Hābîb’üñ vālih u hayrānısın
- 5 ‘Azbi bir eksikli ednādur demindeñdür senüñ
Sen şehî ‘ālemlerüñ sulţān-ı ‘ālî şānısın

130 H,42b ; -P ; -M

131 H,42b ; -M ; P,23b

2 şüreti : şüret H/ insānı : insān H/ bu : men H// bağmaduñ : bağmadın P

132

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Eyleyen bir noktadır ehl-i cünūnı zî-fünūn
Söyleyen bir noktadır āyāt-i Qur‘ān reh-nümūn
- 2 Dört kitābı vech-i dilberde görüdü *“Fātiḥa”*
Keş fider bir noktanuñ esrārını kāfiyla nūn
- 3 Kırdılar perde tahayyül gösteren bir noktadan
Şeş cihātıyla çār ‘unsurdan görüdü bir derūn
- 4 Eyleyen bir noktadır ‘arz-ı cemālinden celāl
Yetmiş iki dürlü söylendi zebān-ı kāf u nūn
- 5 Mebde-yı sırr-ı ma‘ādıñ aşlını bir nokta bil
Oku ‘Azbi *“külli şey’-i ve ileyhi turce ‘ūn”*

133

Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn

- 1 Bu remzî anlayan bildi ki *“külli-i min ‘aleyhā fān”*
“Ve yebkkaa vechü rabbike” Hudā’nuñ şānına bürhān
- 2 İderdüñ ādeme secde budur Ḥaḳ kıblemiz derdüñ
Ne ma‘niden sezā oldı bileydüñ la‘nete şeyṭān

132 H,43a; M,33b ; P,28a

1 cünūnı : cünūn M

2 vech-i dilberde : bil vech-i dilberde P // kāfiyla : kafla M

3 kırdılar perde : kırdı bir P , kırdılar bir H / gösteren : gösterüp H,P// cihātıyla : cihātla H / bir : bu M

4 kāf u nūn : kāf nūn : P,M

133 H,43a; -M ; P,28a

- 3 Ne ‘aqlum var ne fikrüm var ne insānum ne hayvānum
Velî men mebde-i sırrı ma‘āda olmuşem mihmān
- 4 Ne giryānum ne şādānum ne kendimden haberdārum
Sebebsiz olmuşem ‘āşık gamuñla zār u ser-gerdān
- 5 Bu yolda şıdķla hıdmet kııl ol şāh-ı cihān-bān
Saña Hāk’ dan ‘aṭiu’llāh geldi ‘Azḃîyā fermān

134

Mef ũ lü Me fā’ î lü Me fā’ î lü Fe’ ũ lün

- 1 Bir cān u cihān oldı göñül mülküne sultān
Bir şūh-ı zamān ‘aql u velî eyledi nālān
- 2 Ol cān güzele cān viren üftāde hebāsız
Bu cān ki cihān derdine dermān ola bu cān
- 3 Ol derde imiş cānla cān vuşlat-ı cānān
Bu derde nice ehl-i delāl olmaya ḳurbān
- 4 Alūde ğāzab cānuma cāndan nıgeh olsa
Yanında anuñ şalınamaz serv-i hırāmān
- 5 Raḥmānı gözüñ aç göresin ‘Azḃî raḥîmi
Yazıldı anuñ vechine çün “*sūre-i Raḥmān*”

134 H,43a; -M ; P,28b

1 bir : bu P

135

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 “*Şıraṭ-ül müstaḳîmi*” kim ider geṣer ṭarîḳinden
Ma‘ārif mülküne girmez şerî‘atsız ḥaḳîḳatden
- 2 Vilāyet taḥtına geṣmiş ḥaḳîḳatden ḥaber şorsañ
Rehāyāb olmadan nefsî hevāsıyla fezāḥatden
- 3 Zamāne dervîşi bilmez şerî‘atden ḥaber şorsañ
Ḳıdem ğavġasını eyler söze gelse kerāmetden
- 4 Eger ā‘lā eger ednā ṭarîḳatden ḥaber şorsañ
Senüñ ḳapuñda ṭālibler ümîd eyler şefā‘atden
- 5 Ğubār ol zîr-i pāyinde Ḥabîbu’llāhuñ ey ‘Azḑbî
Ḥaḳîḳat mülküne sultān olub geṣme şerî‘atden

136

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Ğāfil olma dönme iḳrārdan şaḳın
Uyma nefse mekr-i aġyārdan şaḳın
- 2 Alma şerri şatma ḥayrı ‘ārif ol
Olma dellāl gel bu pāzārdan şaḳın

135 H,43b; M ,34a ;P,28b

- 1 geṣer u : geṣer M// ḥaḳîḳatden : ṭarîḳinden M
- 3 ğavġasını : da‘vāsı M
- 4 eger ednā : vü ednāya M , H // ṭālibler : ṭālibdür M,P
- 5 ey : -M

136 H,43b; M,34a ; P,29a

- 2 alma : olma P,M / pāzārdan : bāzārdan H

- 3 Rūy-ı dil gördükçe çok çok hizmet it
Bir gedāsuñ hıřm-ı hūnkārdan řaķın
- 4 Hūb görüp aldanma zinhār naķřını
Bî-vefādur çarh-ı devārden řaķın
- 5 Geldigūñ gibi selāmet yāre var
Dāmenūñ ‘Azbî meded hārdan řaķın

137

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 Bendeñi ferdālara řalmaķ neden
Ėayriler yanuñda ‘izz bulmaķ neden
- 2 Ben saña ümmet iken biñ cürm için
Yā caħîmde nār ile yanmaķ neden
- 3 Ben saña kurbān olurken cānla
Bendeni yerden yere çalmaķ neden
- 4 Ben ķalam řasret viřālūñden senūñ
Sā’ir-i lūtf u vefā bulmaķ neden
- 5 Eylemezsūñ ‘Azbîye řefķat saña
Raħmeten li’l‘ālemîn olmaķ neden

4 - M

5 dāmendür : dāmanin P/ meded : - M / hārdan .: hār hāsdan P
137 H,43b; M,34a ; P,29a

1 bendeñi : bendeni P,M/ yanıñda : yanında P,H// ‘iz : ‘izzet M

2 ben : men H,P

3 ben : men H,P

4 ben : men P,H / visālūñden : visālinde M// lūtf u vefā : lūtf vefā M,H

5 yā niçün M/ eylemezsın : eylemezse H / ‘Azbiye : ‘Azbi H

138

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Gözlerem aḥşama dek ol yāri men
Şubhe dek ḳan aḡlaram her yāri men
- 2 Bir vefā bulmaḳ için ol ḡoncadan
Bülbülāsā beklerem gülzārı men
- 3 Bunca ḡün ḥasret çekem de 'ākibet
Korkaram ki görmeyem dīdārı men
- 4 Nice yıllar ḥasretüñle gezerem
Pādişāhum ḳalmısum āvāre men
- 5 Sen Resül-ı faḥr-ı 'ālemsin deyü
'Azḑıyem kim eylerem ikrārı men

139

Mef ū lü Me fā' î lü Me fā' î lü Fe ū lün

- 1 Çün bunda ḡöñül 'aşḳ ile mecnün olamazsuñ
Ey dideler aḡla ki hemāñ sen kölemizsuñ
- 2 Nefsüñe olup zerre ḳadar fāniye baḳsañ
Esrār-ı Ḥudā n'oldıḡını hiç bilemezsüñ

138 H,43b; -M ; P,29a

4 Nice yıllar ḥasretüñle gezerem : gör seri küyında meşāhum lā 'ilāç H
139 H,44a; M,34b ; P,29b

1 olamazsın : olmazsın M

2 nef süñe : nef sine M,P //bilemezsüñ : bilmezsın M

- 3 Biñ cān ile gūş bugün cāna nedür baķ
Çünkü haberi noķta-yı tenden alamazsuñ
- 4 İkrār-ı celāl eylemeden zühdi ķov zāhid
Ķalb hānesi paşlı olasın silemezsüñ
- 5 ‘Azbi saña söylendi ezel ‘ārif-i billāh
Biñ yıl yaşasuñ cāhil u nādān olamazsuñ

140

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 Olmuşem şemi‘ cemāl-i dil-bere pervāne men
İçmişem aşķuñ şarābın gelmişem mestāne men
- 2 Meskenüm yaķındadır geldüm ki bunda eglenem
Yoksa bu mülk-i fenāya gelmişem seyrāne men
- 3 Ķande baķsam Ķaķ’la Ķaķ olmuşem ki ‘āşıkam
Şüretā gerçe muħabbet eylerem hūbāne men
- 4 Ķam mıdur biñ cānumı cānāne virsem almağa
Girmişem meydān-ı aşķā olmuşem biñ dāne men
- 5 ‘Azbiyā eylemezem ol bādeden kim içmişem
Gelmişem bezm-i ezelden ‘aşķla dīvāne men

3 cān ile : cānla H,P/ gūş : - M // çüngeh : çünki H

4 kir : - M/ paşlı : çün paşlı H

5 saña : -M / ‘ārif-i billāh : ħārf-i billāh H// biñ yıl : biñ M
140 H,44a; -M ; P,29b

2 Yoksa : yoķsa P / mülk-i fenāya : fāni cihāna P

141

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 'Ālemüñ ey bî-terahḥum bî-vefâsı sen misin
Ey cefâ cū ehl-i derdüñ bir cefâsı sen misin
- 2 Sen daḥı bir gün yanarsuñ şem'ine pervānenin
Şimdi ey pervāne şem'üñ istinâsı sen misin
- 3 Gel seni kuyuñda ḡurbān eyleyem 'aqlum gibi
Ey benüm cānum benüm dōstum sezâsı sen misin
- 4 Görmese sen dilberi görmez cihānı gözleri
Āşıkuñ āyîne-i 'ālem-nümâsı sen misin
- 5 Büsbütün 'ālem sever ol āfitāb-ı 'ālemi
Yalıñız ey 'Az̄bî anuñ mübtelâsı sen misin

142

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Pādişāhān muḡadem-i şādıḡ-ül va'd-ül emîn
Ey güli ferḡunde ḡürrem şādıḡ-ül va'd-ül emîn
- 2 Enbiyā vü evliyādan 'arş-i kürsden fazla hem
Çün vücūduñ oldı Ekrem şādıḡ-ül va'd-ül emîn

141 H,44a; -M ; P,29b

2 yanarsuñ : yanarsın P// şem'in istinâsı: bezmüñ rû-şinâsı H

3 kuyuñda: kuyında P

142 H, 44b; M,34b ; P,30a

1 padişāhān: pādişāha M

- 3 Çün benüm ikrārüm oldı melik-ül haqq-ül mübîn
Eşref-i mahlūk-ı ‘ālem şādık-ül va‘d-ül emîn
- 4 Sensin ol kân-i keremkām ümmetüñden geçmedüñ
Sırr-ı ilāllāhi maḥrem şādık-ül va‘d-ül emîn
- 5 Haḫ Muhammed’dür Resūlu’llāh didüm men ‘Az̄bîyem
Ey Ḥabîbu’llāh-ı ā‘zam şādık-ül va‘d-ül emîn

143

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 Zülmeti tarḫ etse olmaz māhitābı añlayan
Gözleri görmez cihānı āfitābı añlayan
- 2 Gice gündüz kan kusarsa la‘l-veş hicrānla
Sînde dağlar yaḫar ol mähde ḫübı añlayan
- 3 Cān u dilden olmalı bir dilberüñ üftādesi
Ol şarābı n‘iydügün bilmez şarabı añlayan
- 4 Er olup meydāna gelmez kıl ü kālî isteyen
Mevtle ḫardāş olurmuş zevḫ ḫarābı añlayan
- 5 Hızr ile yoldāş olup ab-ı ḫayāt-ı nüş iden
‘Az̄bînüñ her bir sözünden dört kitābı añlayan

4 keremkam: kerem M/ geçmedüñ: geçmedin P,M

5 Ḥabîbu’llāh-ı āzam: Ḥabîb M
143 H,44b; -M ; P,30a

2 anlayan : -P

3 cān u dilden: cān dilden P

144

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Cān u başumdan geçüp geldüm ʔarıkāt içre men
Bağlayup bel hıdmet Mevlā'ya bāluñ yire men
- 2 Mülk-i ten vîrān olunca çağıram yā Hū deyü
Tā olunca her kıdem üzre nümāyān bir çimen
- 3 Āhdum üzre cānla şāhib-i kıdem bir 'āşıkam
Dönmezem idhāl idince naḥl-i tābūtuma ten
- 4 ʔotalum İskender'i yahūd Süleymān kendüsin
Yā ola yā olmaya kısmet şoñunda bir kefen
- 5 'Azbinüñ biñ cānı varsa yāre ʔurbāndur bu dem
Birine cānān olurmuş 'aşk yolunda cān viren

145

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Ehl-i vuşlatdan mı yoḥsa terk-i vuşlatdan mısın
Dil münevverden mi yoḥsa ʔalb-i zulmetden misin
- 2 Şūfi ʔorkutma bizi 'işyān içündür mağfired
Dilberüñ rüyında pek mi ḥasta 'illetden misin

144 H,44b ; -M ; P,30a

3 cānla: cānyla P

4 yahud: ve yāhud P

5 cānān: cān P

145 H,45a; M,35a ; P,30b

1 yoḥsa : yoḥsa /H

2 remz-i illāhlāhi: remz-i illāllāh M// yoḥsa: yoḥsa H

- 3 Remz-i illālāhi fehm it “*fāstekimden*” ol haber
Ehl-i ‘izzetden mi yoḡsa ehl-i ḡurbetden misin
- 4 Kov beni zāhid yūri kendūñi teftîş it bu dem
Ehl-i duzaḡdan mı yoḡsa ehl-i cennetden misin
- 5 Ḳandedür firḡat mîzānuñ ḡandedür îmāna gel
Her kişî ḡālūñ bilürsün ehl-i ḡaletden misin
- 6 Çekmeden el ḡaydı te’vîl itmeden ey müdde‘i
Olmaduñ ‘abd-i tevekkül ehl-i ḡüccetden misin
- 7 Sen bu remzî añladuñsa ‘Azḡbînuñ öz cānısın
Dîn-i Aḡmed’den mi yoḡsa dîn-i devletden misin

146

Fā‘ î lâ tün Fā‘ î lâ tün Fā‘ î lâ tün Fā‘ î tün

- 1 Kerbelā sırrına ḡālā sır ile hem-dem olan
Ser-be-ser mātem olur aña ḡamu ‘ālem olan
- 2 Añlasa kim bendüḡüñ bu mantıḡı el fāzla ger
Cümleten ‘ālem o demde bu demi ekrem olan
- 3 Ne ḡadar ḡizmet idüp sai‘-i belig eylese de
Hiç muḡabbet ide mi ḡaydāra dil Mülcem olan

-
- 4 beni: meni P ,H / kendūñi: kendini M,P // yoḡsa : yoḡsa H
 - 5 ḡandedür firḡat-i mîzānuñ ḡandedür îmāna gel: ḡırḡ mîzāñın senin senüñ fehm eyle kendüñ yoḡ bil
H/ îmāna : idrāk P
 - 6 çekmeden : çekmedeñ H / olmaduñ: olmadın P,H
 - 7 yoḡsa :yoḡsa H / dîn-i devletden : devletden M
146 H,45a; M,35a ; P,30b
 - 1 sır ile : sırrıyla P,M
 - 2 demi :dem M demu P
 - 3 belig:belî‘ P

- 4 Yoḥsa her deyü racîm añlayamaz ƙadrümüzizi
Yā nebîdür yā velî sırrımıza maḥrem olan
- 5 Hālūme şöḥbetüme yoḥ ise raġbet ſimdi bil
Seni bir gün araya ‘Azḇî deyü âdem olan

147

Fā‘ î lā tün Fā‘ î lā tün Fā‘ î lā tün Fā‘ î lün

- 1 El amān ey faḥr-i ‘ālem nūr-ı rabb-ül ‘ālemîn
Ey nebîler serveri ey pâdişāh-ı aḳdemîn
- 2 Maṭla-yı nūr-ı ḥaḳîḳat vech-i ‘aks-i zülkerem
Melik-ül ḥalıḳ mübînsin şādıḳ-ül va‘d-ül emîn
- 3 Zāhir u bātında birsün ey Resûl-ı kün fe-kān
Şāfi‘-i rüz-ı kıyāmet hem penāh-ı mücrimîn
- 4 Dōstum tā ol ƙadar ḥasretkeş elṭāfuña
Dāġlar eyler bile āh eyler isem āh u enîn
- 5 Şandılar bir bir şükūfe zeyn içindür ‘ālem
Aġzın açmış pāyüñi būs itmege rüy-ı zemîn
- 6 Hāme-i ƙudret yazdurur vechüñe bu āyeti
“*Haza-yı cennātü ‘addin fādḥulū hā ḥalîdin*”

4 yoḥsa :yoḥsa H/her: - M / deyü: deyü u P// yā nebîdür yā velî: yā velîdür yā nebîdür M

5 yok ise: yoġ ise P,M /bil:- M// araya: arayalar M
147 H,45a; M,35b ; P,30b

1 ey : vay H/

2 nūr-ı: nūrı H/ zül kerem: pür kemāl H , zül kerām P

3 birsün: birsin H,P

4 daġlar: taġlarıyla H daġlarıyla H

5 şandılar: şaldurur M

6 yazdurur: yazupdur H//haza: hazā

- 7 Ey Ḥabîb'üm lem-'atu'llâh 'Azîye yoldâş idi
Hem-demeñdüm ol zamân kim yoğ idi mâi'u tîn

148

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 'Āşık iseñ cân ile dildâre sen
Gel tenüñ pervâneveş yoğ nâre sen
- 2 Kayd-ı Ḥağ'dan hissedâr olduñsa ger
Añladuñ âdemde ki esrâre sen
- 3 Sañâ her varlık cinnilik oldı bil
İlticâdan geçde kibr diyâre sen
- 4 Bir qadem başduñsa râh-ı fıkrager
At emvârı külli qaydı vâre sen
- 5 Her nefes birlikde 'Azî Ḥağ'da ol
Nice bir âvâresin bî-çâre sen

149

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

- 1 Künçülüz olsun bizi ferdâ ğamıyla qorqudan
Añladık sırr-ı emîn olduq cihânda qorqudan

7 hem-demeñdem . hem-demendem P,M/yoğ: yoğ H / mâ' u tîn: mâ' ile tîn P, ma' ile tîn H
148 H,45a; -M ; P,31a
149 H,45b; M,35b ; P,31a

- 2 Māzi vü müstaḳbelüñ ḳaydın çeken ‘ārif degül
Geçmişem elḫamdü’lillāh şāzılıḳdan ḳayḡudan
- 3 Ṭālibe bŷyı Hıṭā’dan gelse müşg-i bŷy-ı gül
Ḳānde ise kenduzini buldur ol nev-ḫūdan
- 4 Añlamadın sen bu ‘ālem ḫālını hiç bilmedüñ
Yañlış oḳutmuş saña zāhid bu dersi oḳudan
- 5 Yırde gökde birdir Allāh dir iken bir cîn görüp
Zāhidüñ dün gece cānı çıḳayazmış ḳorḳudan
- 6 Cān viren cānān olur ‘Azḑî olursuñ ‘āşık ol
Oldur anlar ‘āşıkı uyandurlar uyḳudan

VĀV

150

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 Nitekim zāhid kişi îmānın eyler ārzü
Bu menüm cānum daḫi cānānum eyler ārzü
- 2 Meh-i cemālüñ çeşm-i cān görmek diler ey sevdigüm
Fi-l-meşel bülbül güli ḫandānın eyler ārzü
- 3 Gamze-i hicrūñle oldur sevdigüm gelsen hemān
Dertli göñlüm ḫastadur dermānuñ eyler ārzü

2 ḳayḡudan : ḳorḳudan P

3 bilmedüñ :bilmedin M / yañlış:yanlış P

4 dir iken : dirken M ,-P

5 olursuñ: M,P // anlar: neler P , nale H / uyḳudan :uyḫudan P

150 H,45b; - M ; P,31b

- 4 ‘İdüñe kırbān için cānın fedā eyler saña
‘Boynu bađlu bendedür fermān eyler ārzū
- 5 Ārzūmendi cemālūñdür bu ‘Az̄bī derdimend
Rūyuñı görmek diler iħsānuñ eyler ārzū

151

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 ‘Aşđ yolunda nice cān kırbān iderler Hū deyü
Bu sebebden günde yüz biñ kān iderler Hū deyü
- 2 “*Kenz-i lā-yefnāya*” ħıdmet eyleyen üftādeler
Bir nazarda ‘ālemi seyrān iderler Hū deyü
- 3 Bilmez ol sırr-ı Ĥudā’dan açma rāz
“*Sūre-i Ta Ha vü El-Raħmān*” ođurlar Hū deyü
- 4 Mebde-i sırr-ı ma‘ādın remzini idrāk idüp
Anuñ için dem-be-dem devrān iderler Hū deyü
- 5 Cilve-gāhum ‘ālem-i nāsūt ile lāhūtdedür
Baş açık yalın ayak nālān iderler Hū deyü
- 6 “*Ve-li-men- ħāfe*” mađāme rabbūhüden oldılar
Bu ecelden ‘Az̄bīyā efgān iderler Hū deyü

4 ‘abdūñüm: vaşluña P/ için cānın fedā eyler saña: olup cān virmege gelmiş gönül P
151 H,45b; M,36a ; P,31b

1 iderler eylerler M

2 eyleyen üftādeler : eyleyen dildāreler H, M

3 -H,-P / Yasin M

4 ma‘āduñ : ma‘ādın M/remzini: remzin P,H / idüp : eyleyüp P,H // anuñ için : anuñçün P

5 cilve-gāhum : cilve-gāh H/ nāsūt ile : nāsūtiyle P, nāsūtla H

6 mađāma : mađām M,H

152

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Şūret-i insāna baḡ Kur‘ān oḡu
Sen bu dersi ey göñül her an oḡu
- 2 Bilmez ol sırr-ı Hūdā’dan açma rāz
“Sūre-i Ṭa Ha Yasīn El-Raḡman” oku
- 3 Secde ile ādeme îmāna gel
Küllü şey-i hāl-ı sūbhān oḡu
- 4 Alduñ ise vech-i dilberden ḡaber
İncil ü Tivrāt Zebūr Furḡān oḡu
- 5 Baḡmasunlar ‘Azbiyā mülḡid deyü
Bu lisānı terk idüp süryān oḡu

153

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Bā’iş-i mahv oldı cümle ḡıldıḡum ‘isyāna Hū
İr görür ‘uşşāḡı elbet vuşlatı dildāre Hū
- 2 Ta’ni ḡov ‘uşşāḡa zāhid ser-te-ser ‘ālem be-nār
Kūy-ı dilberde çekerse sözüyle mestāne Hū

152 H,46a; M,36a ; P,31b

2 rāz : söz P,H // “Ṭa Ha Yasīn El-raḡman”: “Ṭaha vü El Raḡman”H

5 ‘Azbiyā : ‘Azbiye M,H

153 H,46a; -M ; P,31b

2 sözüyle : sözle H

- 3 Hū deyü feryād iderse āşinālık aşd ider
 Āşinādan āşināyı eylemez bî-gāne Hū
- 4 Añmaz ol nār-ı caħimi H gāfūrumdur deyü
 ağırır cennet içinde hūr u ğilmāne Hū
- 5 Bilmeyen bilmez bilen añlar bu remzî ‘Aẓbîyā
 Başka hālet baħş idermiş Hū diyen insāna Hū

154

Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lā tūn Fā‘ i lūn

- 1 Derd-i ‘aşkuñ tekkesinde zerd olan gelsün berü
 “Lā ve ilādan” geüp de merd olan gelsün berü
- 2 ünkü derdüñ āresi derd-i belādur ‘aşıa
 Maħzen-i dermāna ehl-i derd olan gelsün berü
- 3 ‘Ālem-i mirāt yüzüñ olsun ki ‘ālem bundadır
 Gündüzü bülbül cemāli vird olan gelsün berü
- 4 On sekiz biñ ‘ālemüñ sultāmı olsuñ mişl-i yār
 Hak-i pāyüñde cihānuñ gerd olan gelsün berü
- 5 Cānla başdan geüp cennet şafasın añmayan
 ‘Aẓbîyā meydān-ı ‘aşa merd olan gelsün berü

4 añmaz ol : añün P// hūr u ğilmāna : nāzla ğilmāna H

5 Hū : -P

154 H,46; M38b ; P,32a

1 berü : beri M

2 maħzen-i dermān : maħzen-i dermāna H // berü : beri M

3 berü : beri M

4 hak-i pāyüñde : hak-i pāyinde P //berü : beri M

5 cānla : cān u P // berü : beri M

HĀ

155

Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün

- 1 Budur pendüm saña ey dil cefâyı yâri çek ağla
Sezâ-yı vaşl-ı yâr olmağ dilersen durma pek ağla
- 2 Şağın bağlanma kayd-ı ilticāya pek hāzer eyle
Aldanma zāhir u bāṭın refīki yūri pek ağla
- 3 Enîsūñ derd-i ğam olsun selāmetdür gümān itme
Çoñulsun gözlerinden yaş yerine qanı dök ağla
- 4 Terahḥum eyleye şāyed saña ol āfet hūnerüz
Gice gündüz hemān durma gönül pek ağla pek ağla
- 5 Nidā hātif-i ğaıbden irişdi 'Azḇiye bu pend
Saña yâr bildigüñ eyler gerekse gül gerek ağla

156

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Gerdeni yâri qucam kākül-i ter döne döne
Didüm ama gide yâre bu ḥaber döne döne

155 H,46a; M,36b ; P,32a

- 1 dilersen : dilersen P,diler iseñ M / durma : ṭurma H , - M
- 2 pek : geç H// pek : tek H
- 3 selāmetdür gümān itme : selāmetden nişān umma H,P// qanı : qan M / ağla : -P
- 4 -M,durma : ṭurma H / gönül : qati P
- 5 -M, bildigüñ : bildigin P

156 H,46b; M,36b ; P,32a

- 1 gerdeni: gerden M /yâre bu ḥaber: ama gide yâre bu ḥaberler M

- 2 Fitne-bāz dil-gū ‘adū kendi görünmez oldu
Kürkçü dükkânını bulmuş o meger döne döne
- 3 Çande mihmāndur ‘aceb yār deyü ‘aql u hayāl
Derbeder düşdi gezer daği gezer döne döne
- 4 Dem-i vuşlatda ki firqat ola mı bir daği āh
Alınmazdın ne kalur gitdi gider döne döne
- 5 Yedi esmāyı geçüp ‘Az̄bî müsemmayı irer
Şūfi bî-ma‘nî yere tevḥîd ider döne döne

157

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Çün bilür sengüm fenādur bu fenā başdan başa
Hem daği dirsün gelür taqdir olan başdan başa
- 2 Yā niçün olduñ şerîk ey dil Hudā’ nın fi‘line
Çün murād Allāh olur ursañ başuñ başdan başa
- 3 Gel şerîküñ aşlı şirkdür çün bu hikmetden oğu
Çün rızā büstünde olmağ bahşi işdür dervîşe
- 4 Söylenür “*elleyletül ḥubla*” meşeldür al ḥaber
Kendini yoğ yirlere şalmağ nedendür teşvîşe

3 ‘aql u hayal: bir ‘azkl-ı kemāl P
157 H,46b; M,36b ; P,32b

1 sengüm: senge H

2 olduñ: oldu P// Allāh olur ursañ: olur urursañ M / taşdan taş: başdan başa M

3 – M ,gel: çün H / çün: gel H//rızā: şafā H

4 söylenür: söyletür M/ “*elleylet-ül ḥubla*”: “*elleyle-ül ḥublā*”P

- 5 Evveli Hax aħiri Hax sen özüñ farx it hemān
İster iseñ bu fenā dünyāda yüz biñ yıl yaşa
- 6 Çünkü “*āmentü*”beyāndur eyledin ezber îmān
Zāhir u bātın niçün bir ad taķarsın her işe
- 7 Ehl-i ‘aşķuñ kıblesi vechüñdür ey dilber senüñ
Kim bu sözden döndi kāfir dārını yak āteşe
- 8 Şakla bu eş‘ārumı lāzım olur zāhid saña
‘Ākibet bir gün olur ki başıña bir iş düşe
- 9 At bu zāhir varlığın bātında varuñ varı ol
Bu zen-i mekkāra dehri ‘Azbîyā er ol boşa

158

Me fā’ î lün Me fā’ î lün Me fā’ î lün Me fā’ î lün

- 1 Dime yā şöyle olur böyle ķadem baş şaħn-ı merdāna
Muķadder her ne yüz dense gelir elbet de meydāna
- 2 “*Teveketü*”‘alā Allāh degül mi cümleye cāmi
İki ‘ālemde zulm olmaz haķıķat ehl-i îmāna
- 3 Hürüc-ı ‘asker-i İslām sühütle ola tekmîl
Gel ey dil ‘arz-ı hācāt it cenāb-ı Hayy-ı Menān’a

5 evveli Hax aħiri Hax sen: evvel u aħir hōş M , Haxsın H// fenā dünyāda : fenāda M

6 ezber:ez P// bir ād: murād M

7 yok: baķ H

158 H,46b ; M,37a ;P32b

1 olur böyle: olur yā böyle M// muķadder: muķadderdür M/ elbetde: elbette M,H

- 4 Añasın ism-i Settār'uñ musallaḡ eyle yā Rabbi
İhānetle nazār her kim kılırsa āl-i 'Oşmāna
- 5 Gel ey 'Azḑî çekme ġam-ı rızāyı Ḥaḡḡ'ı bilmez çün
Ne tedbîr kim ola şer'i o yār taḡdîr-i Yezdān'a

159

Me fā' i lün Me fā' i lün Me fā' i lün Me fā' i lün

- 1 Ararsañ vecd-i Mevlā'yı göñül mey-ḡāneden iste
Bulunca ḡālet-i 'aşḡı yürü peymāneden iste
- 2 Ḥāber al mihr-i ġarrānuñ celālinden cemālin bul
Yanarsañ āteş-i 'aşḡa hüner pervāneden iste
- 3 Göñül 'ālî nazār ile her ednā gördüğüñ cāna
Dilerseñ genc-i pinhānı dil-i dîvāneden iste
- 4 Yolunda dilberüñ rüsvā olup cānı virendür er
Bu cāmı nüş idüp 'aşḡı olan mestāneden iste
- 5 Senüñ zātuñdadur dilber degildür taşradan 'Azḑî
Eger cānı ararsañ sen yine cānāneden iste

5 ey: - P,-H/ ġam rızāyı: ġam elbet P/bilmek çün: bildüñ çün P, çün bildin H
159 H,46b; M,37a ; P,33a

1 ararsañ: ararsan P

2 cemālin: cemāli M

3 dil-i dîvāneden : dil-i vîrāneden H,P

4 iste:- P

5 zātuñdadur: zātındadur ey H// eger cānı ararsañ sen yine: ne tedbîr kim ola şeri'i P / cānāneden:
cānānedēñ

160

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Rumûz-ı sırr-ı esmâyı bilen gelsün bu meydâna
Özüñde ħub-ı Mevlâ'yı bulan gelsün bu meydâna
- 2 Mutî'ol ħükm-i Qur'an'a nazâr kııl sırr-ı Sübhân'a
Şalâdur ehl-i vicdâne gelen gelsün bu meydâna
- 3 Ki hâ'il olmaya gülzâr aña keşf ola bu esrâr
Bu yolda 'aşķ ile ber-dâr olan gelsün bu meydâna
- 4 Kâdîm ol nefsi emmâre vücûduñ eyle biñ yâre
Virüp cânını reh- yâre olan gelsün bu meydâna
- 5 Gel 'Azbî zıkr-i tevĥîde boyan gir nûr-ı tevĥîde
Ki vecde baĥr-i tevĥîde dalan gelsün bu meydâna

161

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Yüzüñ kıble kaşuñ mihrâb dilüñ Qur'an olur har-gâh
Şafâ zâtuñ lebüñ zemzem cemâlüñ 'ayn-ı Beytu'llâh

160 H,47a; M,37b ; P,33a

- 1 özüñde: özünde H,M
 - 3 'aşķ ile: 'aşķla H
 - 4 cânını reh-yâre: cânı bize H
 - 5 tevĥîde: tevĥîd H// dalan: ħalan P , kalan M
- 161 H,47a M,37b ; P,33a
- 1 şafa zatuñ: sıfâtın M

- 2 Tılsım-ı “*küntü kenz*” olmuş yüzüñ feth oldu ‘aşığa
Ki aña pāsban olmuş қаşuñdur “*saṭr-ı Bismillāh*”
- 3 Biz ol abdāluz eyvāllah ayılmaz mest ü ḥayrānuz
Ḥabīb-i Ekrem’e Selmān bu yüzden kıldı şey’lillāh
- 4 Gel ey dilber vefā eyle yeter cevri eyledüñ luṭf it
İki ‘ālem yañar lāşuñ çekersem sūz-ı dilden āh
- 5 Duḥūl it bezm-i ‘irfāna cehālet perdesin kıldur
Hele men ‘Az̄bīye kıble olupdur şem-i vechu’llāh

162

Fe‘ i lā tün Fe‘ i lā tün Fe‘ i lā tün Fe‘ i lün

- 1 Tāze başlar severüm men seni dirsem güzele
Sevdigüñ her kim ise alma şakın anı dile
- 2 Ḥande rîşān-ı zamān şadre geçüp yol buldı
Akrānuñ oldu büyük luṭuf u ‘aṭā baḥşuñla
- 3 Bıyıguñ kırkma yüze kara ḥaṭṭum geldi deyü
Bir ḥarābāt-ı güzel ağızına urmuş sille
- 4 Nice biñ yunmadık eller öpüben başa kırdık
Nice kirlenmiş etekler bize oldu kıble

3 bu: ne H,P

5 perdesin: perdesüñ // olupdur: olayduñ M

162 H,47a; M,68B ; P,65b

1 men: ben P,H / dirsem: virseñ H // sevdigüñ: sevdigin P

2 hande rişān zamān : handeyān sadreM / yol: yer H // akrānuñ: akraban H ,P/ büyük : bunuñ M / luṭuf
u ‘aṭā : luṭuf ‘aṭā H,P

3 bıyıguñ: bıyığın H,P

4 biñ: - M

- 5 Bāri altuna çıkıdık bize haşm olsa kavı
Pehluvānuz iderüz bir savletiyile hamle
- 6 Yolda āhın bulacaķ yoldāşıña vir dirler
Aşçıbaşı saña pişkeş getirürse dipile
- 7 Var iken va'zi hiṭābet ola mescīd bābınuñ
Dilber olunca elif lām mīmi çok çok hecele
- 8 Bir ayağ üzre ṭurur şanma düşer kulluķdan
İmām efendi namāzuñ kılar o da kuyla
- 9 Öyle ise mey u maḥbūb ile demler sürelüm
Ger bu kavle zurefā rāzı olursa cümle
- 10 Mescid içre pek otur deyü çağırır 'āşık
Kande yārān-ı şafā hazır ise 'Az̄bī bile

163

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 'Ālem içre her kimüñ cev̄r ü cefāsı olmaya
İki 'ālemde anuñ zevk ü şafāsı olmaya
- 2 Sen giderseñ 'ākibet bir gün seni terk eyler ol
Bunca yıllık dōst iken cismüñ vefāsı olmaya

-
- 5 bir: biz P bizde M
- 6 yoldāşıña: yoldāşına M,P // deyü: dile M,P
- 7 va'zi: va'z u H,P / bābınuñ: payuñ H// - P
- 8 namāzuñ: namāzın H
- 9 mey u: mey M,H/ maḥbūb ile: maḥbūbla H,P
- 10 oturmuş: otur M/ çağırır: çağır P// anda H
163 H,47b M; 37b ; P,33b
- 1 zevk ü: zevki H
- 2 giderseñ: gidersen P // iken: iki P

- 3 Yārũñe her kim ki ağlar yārini yārin görür
Düşesũñ bir derde bir gün hiç devāsı olmaya
- 4 Mülk-ü āhirde ğarīb u bīkes u ‘uryān olma
Vāy aña ğurbet elinde āşināsı olmaya
- 5 Fi-l-meşel aĥvāl-i ‘aşkı bilmeyen nādān gibi
‘Az̄bî ol dildāre yok ki mübtelāsı olmaya

164

Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün

- 1 Nişānı āteş-i ‘aşkı görüp bir rüy-ı dilbere
Meger kendi özüñ sevmiş hicāb olmuş aña birde
- 2 Altmış bir melek sîmā perinũñ vechine ĥayfā
Görürken vechinũñ nūrı ziyāsı mihr-i enverde
- 3 Cemāl-i bā-kemālinde anuñ men dilberi gördüm
O ĥūd esmā çeker tesbîĥ elinde derdi var serde
- 4 Göñülden tışra çık sende sivā gitsün hevādan geç
Çimen bitmez benüm rûĥ-ı revānum sāde mermerde
- 5 Meger esmāyı sürmekden ğarāz ‘Az̄bî müsemmādur
Hüner Allāhı bilmekdür țarîĥat ehl olan mürde

3 yārũñe her: yārine P // düşesũñ: düşesin P

4 ‘uryān: giryān H //elinde: onda P,H

164 H,47b; -M ; P,33b

2 sîmā: țal‘at H

3 tesbîĥ : tevĥîd P

5 ehl : ehli H

165

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 'Azm-i 'uşşak ıdecek mescid-i Akşa üzere
Şanki Haccāc çekilün k̄üy-ı dilārā üzere
- 2 Oğuyup rahmet aña bizde varalum deyü hep
Nice yārān-ı şafā cān vire helvā üzere
- 3 Mesned-i mağberede iki hañçer toğuş ola
Seni biñbaşı diküp 'asker-i mevtā üzere
- 4 Gire girdāb-ı ecel destine āhir dönerek
Gezerek zevrak teni 'ālem-i deryā üzere
- 5 İhtiyār elde iken 'Azbi fenāda dönerek
Gelesün bir gün ola seng-i muşallā üzere

166

Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn

- 1 Tütüldi dāme dil hayfā gezerken mürğ-i zār içre
Esiri zülf-i yār oldu şatıldı her diyār içre

165 H,48a; 38a ; P,34a

3 hañçer toğuş: hicr toğañ H

4 zevrak teni: zevk-i teni H

5 ola: -M

166 H,48a; -M ; P,34a

1 dāme : mürğ P/ mürğ-i zār : iş bu dāme P

- 2 Çopup sermâliş hâre ocalmış ol gül-i ra'nâ
Temâşa eyledüm yâri habersiz glizâr ire
- 3 Fırâķ sz-ı cduñla o deñlü eyledüm âh u vâh
Vcdum giryâ aldı semenderveş şu nâr ire
- 4 Leb-i cãnânla ol deñlü dâr âġuř eyledüm haç kim
şulu şeftâller almış şanasın berg-i bâr ire
- 5 Gl-i hâr ire blbller görünce didiler 'Azbî
Meger ol bî-vefâ kebirmiř demrden bir hażar ire

167

Fâ' i lâ tn Fâ' i lâ tn Fâ' i lâ tn Fâ' i ln

- 1 Haç'dan İsrâfil'e şrun al dey fermân ola
alka abirden amu haġk cmlesi 'uryân ola
- 2 Kimi müflis zâr u giryân kimi harem aġniyâ
Cümle haġk bir yere gelp bir ulu kârbân ola
- 3 Yrye oldum cehennem âteş efşân orķa haġk
Enbiyâlar evliyâlar nefis dey ol an ola
- 4 nk ok 'âsî cehennemden haġař ister yanar
Cd-i Aġmed'den şefâ'at bizlere iġsân ola
- 5 Bu günâhkâr 'Azbînñ lâyıķ mı crmi gitmesn
n senñ ey pâdişâhum bir adın ġufrân ola

3 eyledüm : eyleyem P // giryâ : guyiya P

4 cãnânla : cãnânı P/ eyledüm : eylemiş P// ire : -P

167 H,48a; M,38a ; P,34a

3 dir: dey

LÂM

168

Fâ' il ā tün Fâ' il ā tün Fâ' il ā tün Fâ' i lün

- 1 Sâlik-i esrâr-ı Hâkk'um gerd ile irsem n'ola
'Abd-i maḥzum her taṣarruf bendedür dirsem n'ola
- 2 Varlığum varlığınıñ esrârına başdum kadem
Bendedür cānāne çünki yāre sır virsem n'ola
- 3 Çün nidāyı mebbe-yı "*naḥn u ḳasemnādur*" o dem
Ḳuṭb-ı Hâkk'um herkesüñ maḳşüdını virsem n'ola
- 4 Çünki pîrim didi el faḳrı velî men şayrüyem
Men daḫi el faḳr u Hudā-yı velî dirsem n'ola
- 5 Çünkü men āyîneyem āyîne 'ālemdür baña
'Azbiyem rüy-ı Hâbîbi rû-be-rû görsem n'ola

YE

169

Fâ' i lā tün Fâ' i lā tün Fâ' i lā tün Fâ' i lün

- 1 Bende dünyā vaşfi vardur zâhidā lā şey gibi
Gelmesinde şad olursuñ gitmesi hey hey gibi

168 H,48a; M,38b ; P,34b

1 gerd ile: gerdiyle H/ her: hem H

2 cānāne: cānān M

3 o dem: özüm P,M / n'ola: - P

4 el faḳrı : el faḳr fenā M// Hudā-yı: Hudāmı P,H

5 āyîne 'ālemdür: āyinedür 'ālem M

169 H,48b ;P,M,72a

1 vardur : var M // şāh : şād P,H/ olursuñ : olursa P,H/ gitmese : gitme M

- 2 Şaḥn-ı bî-pervā içinde ḥākīm-i envāriyum
Ḥüsrev u Ḥākān u Fa‘ğfūr u Sikender’üñi gibi
- 3 İñlerem tā şubhe dek kıan ağlaram aḥşāma dek
Ben kilāb-ı kũy-ı dōstum bağrı nefes ney gibi
- 4 Her kime ‘arz eyleseñ biñ cān ile řanbũl
Bir metā-yı fāḥır olmaz dũ cihānda ay gibi
- 5 Ník u bed her ne gelürse ‘Az̄bî fi‘lũmden gelür
Muştafā’ya ümmet oldum rāḥatum var beg gibi

170

Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lün

- 1 Añlayan esrār-ı Ḥayy-ı lā-yemũtuñ remzini
Añlamışdur “*ķabl-i mũtũ ente mũtũñ*” remzini
- 2 “*Sırr-ı māevḥādan*” almaz feyzin nākıs feyz olan
Ġaflet ehli bilmedi bî-ḥayy bî-mevtũñ remzini
- 3 Sen ne insānsın ki insān řālib-i ins olmadın
Oķuyup āyāt-ı ‘aşkı bil beyitũñ remzini
- 4 Oldı ḥikmet ḥayr u şer řũn kim tekellũm ehline
Māsivādan el yuyan añlar sũkũtuñ remzini
- 5 Ḥũkm-i devri fehm idũp yırtıldı ğaflet gōmlegi
İki yũz on işe buldı ‘Az̄bî mevtin remzini

2 Ḥākān u Fağfūr u Sikender’üñi : Ḥākān Fağfūr İskender M

3 – M

4 ben : men H

5 –H,-P

170 H,48b; -M ; P,34b

171

Fā' i l ā tūn Fā' i l ā tūn Fā' i l ā tūn Fā' i lūn

- 1 Dertliyem dermān senüñdür yā Muḥammed yā 'Alî
Luṭufla iḥsān senüñdür yā Muḥammed yā 'Alî
- 2 Anuñ için rüz u şeb āh eyleyüp kan ağlaram
Āteş-i sūzān senüñdür yā Muḥammed yā 'Alî
- 3 Bātlı ibtāl idüp şer'-i şerîfün oldı Hāḳ
Hāşre dek meydān senüñdür yā Muḥammed yā 'Alî
- 4 Evvel ü āhirin kim var hep senüñçün oldı var
Hūrî vü ğılmāñ senüñdür yā Muḥammed yā 'Alî
- 5 Cümle varumdan geçüp meydāna geldüm 'aşkla
Virdi 'Az̄bî cān senüñdür yā Muḥammed yā 'Alî

172

Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn Me fā' î lūn

- 1 Bu ğün seyr eyledüm ey dil ḥāḳîḳat vech-i insānı
Yazılmış āyet-i Ḳur'ān bilür ehl-i imān anı
- 2 Amān virmez zamān bilmez atar cān ḳaşd yine oḳlar
Hezārān mekr vāl eyler o zālīm çeşm-i fettāni

171 H,48b; M,39a ; P,35a

- 2 āh eyleyüp ḳan ağlaram: ḳan ağlayıp āh eylerem P
- 3 bātlı: bātlı M// ḥāşre: ḥāşr H
- 4 āhirin kim var hep: - M// hūrî: hūrî M
- 5 'aşkla: -M

172 H,49a; M,35a

- 1 seyr : seyrān H

- 3 Kemine kahr u cevrenden virir bir taş ile zehri
Şunar ‘aşıklara gāhi lebinden āb u hayvānı
- 4 Yazar münkirlere fetvā çeker şimşîr-i hūn efşān
Kıışı leyli okur ezber yedi vechiyle Kur‘ānı
- 5 Hakaikat aña insānı niçün mirāt-ı Haka oldu
Şağın sen put perest olma oğu āyāt-ı bürhānı
- 6 Niçün dükkān açup cevher şaçarsın yoğ yire bilmem
Aña cennet cehennemdür anuñla yoğdur ‘irfānı
- 7 Hele men ‘Azbîye kıble cemāl-i dilber olmuşdur
Şağı münkirleri siğri ayırdı ehl-i îmānı

173

Me fā’ î lün Me fā’ î lün Me fā’ î lün Me fā’ î lün

- 1 Derūnuñ içre pinhān it şağın fāş itme esrārı
Bulundurma o bir güldür koğutma ehl-i inkārı
- 2 Sarāy-ı kalbūñi pāk it sivādan Haka ile Haka ol
Talebsiz yāre yār olsun özüñ mihmān idüp yārı
- 3 Kanā‘atdür büyük devlet rızādur menzil-i ‘ālî
Ne şübhe şāh-ı ‘ālemdür bilen yoğlukda her vārı

173 H,49a; M,39a ; P,35b

- 1 koğutma: kuşunma M
2 Haka ol: hağlı H // yāre yār: yār H
3 menzili ‘ālî: menzil ‘ālî P

- 4 “Çü m̄azāġel”başurdurlar bu yüzden ehl-i ‘irfāna
Cemālinden gül-i ra‘nā celālinden görür ħārı
- 5 Ki vech-i ‘ālem ü ādem neden H̄aġ oldu hey bātıı
Göñül āyīnesi ile mücellā seyr idüp yārı
- 6 İkilikten ħalāş oldum ħarışdum ħatreyem baġre
Yerindürmez vişālũnden umārum ehl-i iġrārı
- 7 Çün senũñ erġam u ekrem olan hem derdüme dermān
Günahkār ‘Azbĩnũñ yoġdur günahdan ġayrı bir kārı

174

Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lā tũn Fā‘ ilũn

- 1 Terk it aġyārı göñũlden yāre yaratsun seni
Ehl-i ‘aşġa sen ħul-ı şāġib-ġırān etsun seni
- 2 Her kimũñ maġbũbı yoġdur fi-l-meşel zũlmetdedür
Āteş-i ‘aşġla yan ki tāb-dār etsun seni
- 3 Gülşen-i ‘aşġ içre ey gül derdimend iseñ eger
Ol ħadar feryād u zār it dil hezār etsün seni
- 4 Cũbbe vü destārı terk it yoġ yere sa‘y eyleme
‘Ār u nāmũsuñ bıraġ kim vara var etsün seni

5 hey: kimi M // āyīnesin: āyinesi M
6 vişālũnden: vişālinden H,M
7 çũ:çũñ M// günahkār: günahkārum M
174 H,49a; M,39b ; P,35b
3 dil: gül H M

- 5 Cümlenüñ yanında ‘Az̄bî hāl olan sulṭān olur
On sekiz biñ ‘āleme Ḥaḳ tāc-dār etsün seni

175

Fe‘ i lā tün Fe‘ i lā tün Fe‘ i lā tün Fe‘ i lün

- 1 Ölmeden terk ide gör aṭlas ile pîreheni
‘Ākîbet saña ecel giydüre bir gün kefeni
- 2 Gün-be-gün olmadadır evci teni yaḥşî yamān
Şanma kim bād-ı hevā virdi saña şükr ü şanı
- 3 Ben daḥı cān u teni yoluña ḳurbān ideyem
Ḥaḳ Ta‘ālā seveçün Ḥaḳ Ḥabîb’üñ seveni
- 4 Ğam midur rüz-ı cezā mazḥār-ı iḥsān olsam
Çün Ḥabîb’ine Ḥudā eyledi ümmet çü beni
- 5 Vaḳt-i firḳatde nedür ‘Az̄bîyi yā şıḳ şıḳ tövbe
Dem-i şādîde günāh eyler iken ḳorḳu ḳını

176

Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lā tün Fā‘ i lün

- 1 Gülşen içre bülbül-i gülzār olan añlar bizi
Şoḥbet-i fikr-i ḥayāl-i yār olan añlar bizi

5 tāc-dār: tāb-dār M

175 H,49b; M ,39b ; P,35b

1 aṭlas ile : -M/ pîreheni: pîr ü hanı M // ‘ākîbet:saña ecel giydire bir gün:‘ākîbet bir gün ecel giydire P

2 şükr ü şanı: tañrı teni H

3 ben: men H,P/teni: veli H,P // Ḥaḳ: tañrı P

4 çü beni: bu beni P, bu meni H

5 tövbe: - M // günah: - P,-M

176 H,49b; M,39b ; P,36a

- 2 Cāñ u başdan geçmeyen başmaz kadem ‘aşk şahnına
Kim bugün Manşür gibi ber-dār olan añlar bizi
- 3 Kendi zātuñ bilmedin yüz biñ cihānı var iken
Hāşa li’llāh cāhil u bî-‘ār olan añlar bizi
- 4 Kāf-ı ‘aşka bir bölük ‘anķālaruz kim zāhidā
‘Ālem içre şanma mūr ü mār olan añlar bizi
- 5 Biz harābāt ‘āleminde mest-i ‘aşkuz kim bugün
‘Azbîyā rüsvā-yı ‘aşk-ı yār olan añlar bizi

177

Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lā tün Fā’ i lün

- 1 Baña sırrum içre pîrim āşinālık eyledi
Destüme bir cām şundi hōş ‘açalık eyledi
- 2 Ol meyi nüş eyleyince “*ķabl-i mütüdan*” olup
Baña her ne eylediyse mübtelālık eyledi
- 3 “*Men ‘aref nefiseden*” oldum özüm hişşe-dār
Kim bu yolda ol beni meftün-ı hālık eyledi
- 4 Baña pîrümnden edeb ta’lîm olundu ekremem
Ki bu ‘ālem içre şāh oldu gedālık eyledi
- 5 Hāmdü’lillāh baña keşf oldu “*şirāt-ül müstaķîm*”
‘Azbîya baña ‘azîzüm reh-nümālık eyledi

3 bilmedin: bilmede H , / cihānı: cānı H,P // bî-‘ār: velî ‘ārif M

4 mūr ü mār: mürümler M

177 H,49b; M,40a ; P,36a

1 hōş: hōş P

3 nefiseden: nefisden P / hişşe-dār: hişşe-dār H // beni. meni H,P

178

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 “*Laḥmūke laḥmîne*” sırdur Murtażā’yı bilmedi”
Nefsini her kim ki bilmez Muştafā’yı bilmedi
- 2 Günde yüz biñ kez fiğān itse bilinmez kıymeti
Çāğırın dildārını ḥarf-i nidāyı bilmedi
- 3 Her yüze bir gözle baksa kavuşurdu Hızra ol
Kim ki şāhı bilmedi ḳadr-i gedāyı bilmedi
- 4 Kendini nefsüñ elinden ol rehāyāb itmeden
Eylese la’net oḳur ol māsivāyı bilmedi
- 5 Dilberüñ cevri keremdür ‘Az̄bî dil-i ḥastaya
Ol ki cevriñ añlamaz zevḳ u şafāyı bilmedi

179

Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lā tün Fā' i lün

- 1 Bir melek sîmā perinüñ olmuşem üftādesi
Cümle ‘ālem ḥalkı anuñ cānla dildāresi

178 H,49b; M ,40a ; P,36a

2 ḥarf-i nidāyı: ḥarf-i şadāyı P

3 yüze: yüzde M

4 kendini: kendi M / nefsin: nefsi M / itmeden: itmedi P// ol: oḳurmuş H,M

179 H,50a; -M ; P,36b

- 2 Bî-vefâ yârũñ cefâsı başına biñ derd olur
 ayda uğrar kim olursa ol Őehiñ âzâdesi
- 3 Bir vefâsıyla yaparsa biñ cefâsıyla yağar
 Hiç gœñũl ol mehliķānuñ olmadı ābādesi
- 4 aldı keğret-i mecāz ehli bu sırdur ‘āŐıķa
 Herkesi mestāne ılmaz ol ĥabĩbiñ bādesi
- 5 Baña cānum pāresi billāh degũl bĩgāne cān
 ‘Azbi ol dildāruñ olmuğ māderi hem zādesi

180

Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lā tũn Fā‘ i lũn

- 1 Ol perinũñ leblerinden Őordı dil andum gibi
 ande var cānum gibi bir lebleri andum gibi
- 2 Tā be aĥŐam devr ider bir ‘āŐıķım dilber deyũ
 Uyķu girmez gœzũme hiç Şubhe dek encam gibi
- 3 Āsiyāb-ı dehr iķũnde ekl-i Őũrbũm ĥũn u dil
 Kendũmi bildũm cihānda devr iden kendũm gibi
- 4 Bez̄m-i ğamda beklerũz bir pũsuya dil ĥastayuz
 BālaŐ-ı rāhat bulunmaz mey-kede perķem gibi
- 5 Sœgse dilber ‘Azbiye ‘aynı ĥayāt-ı cāvidān
 Ger baña cānum dise āęyār gelũr zevkũm gibi

181

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Kānı ğayret kani nāmūs idersūñ kūrı da'vāyı
Bütün dūnyānuñ olmuş sen dil-i şeydā-yı rūsivāyı
- 2 Benüm ol 'āşık-ı teslīm diyüp lāf-ı guzāfiyla
Hemān yoğ yirlere ey dil çekersūñ nām-ı Mevlā'yı
- 3 Hemān gel Hāḳḳ'ı birlikde ara bir bāba kul ol ḳim
Ati'yūllāhadur dirsūñ oḳu bu ders-i kübrāyı
- 4 Eger zāhir eger bāḫın yüzüñ tut hazret-i Hāḳḳ'a
Beşerden ilticāyı kes gider yemi'ni sivāyı
- 5 Selāmet vaḳti biñ cānum Hāḳḳ'uñ teslīmidür dersin
Selāmetde tutarsın dāmen-i pāşā vü aḡayı
- 6 İden Hāḳ eyleyen Hāḳ'dur gören ü görünen Hāḳ'dur
Derūnuñ içre pinhān it gel 'Azḫbî sen bu da'vāyı

182

Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün Me fâ' î lün

- 1 Rehi insān kāmil kim vücūd zıll-ı Yezdān'dur
Muḥammed nūr-ı ḫāḳḳı içün kim inkār itse şeyḫāndur

181 H,50a; M,40b ; P,36b

- 1 idersūñ : idersin P// şeydā-yı: sevdāyı H
 - 2 çekersūñ:çekersin P
 - 3 bir: -M // dirsūñ: - M ,darsin P/ oḳur: oḳı P
 - 4 sivāyı: bî-ma'ni sevdāyı H,P
 - 5 - M
 - 6 gören u görünen: görünen gören M // derūnuñ: derūnı M / ey: M / bu da'vāyı: bu ma'nāyı P
- 182 H,50b; -M; -P

- 2 Şaçı sevdāsı ey ḥakir ki ḥaḫdur ‘andana zūlfü
Senüñ ḳanında küfr ise benüm ḳanumda imāndur
- 3 Benümle müdde‘i gerçi ḳarar itdi vü anda içdi
İnanmam ‘ahdına zirā vefāsız ehl-i küfrāndur
- 4 Oḳundum ‘ilm-i taḫḳîḳi bıraḳdum cehl-i taḳlîdi
Cemāli vaḫdeti şerḫi ḳamu tefsîr-i Ḳur‘āndur
- 5 Şenāya gel ḫuṭur eyle sarāyı vaḫdete gir kim
O bezmüñ ehl her dā‘im şühüd zāt-ı sübhāndur

İLÂHİLER, NEFES

NEFES

- 1 Saña birden gökden büyük naşîhat
Gördüğün ört görmedüğün söyleme
Erlerden pîrlerden budur emānet
Gördüğün ört görmedüğün söyleme
- 2 Kendi bilgisiyle gidene lānet
Haḡḡa te‘vîl olmaz Haḡ’dur naşîhat
Hālîk-ı dil olma ey ehl-i soḡbet
Gördüğün ört görmedüğün söyleme
- 3 Böyle yol ile giden velîdür
Bu yola gitmege şıdḡla bellîdür
Hamdü’lillāh Muḡammed ‘Ali yoludur
Gördüğün ört görmedüğün söyleme
- 4 Yalāncıyla hem-dem olma ziyāndur
Yalāncının her ‘amelî noksāndur
Erkân-ı evliyā şāh-ı Merdāndur
Gördüğün ört görmedüğün söyleme
- 5 ‘Āşîklar önünde rāh olan dirseñ
Evc-i āsumānda māh olan dirseñ
Selāmet şehrine şāh olam dirseñ
Gördüğün ört görmedüğün söyleme

- 6 ‘Azbi her küstâhlık sende ‘ayândur
Sen ben severek bilen kadîm sulţândur
Erkân-ı evliyâ emr-i sübhân şâh-ı Merdândur
Gördüğüñ ört görmedüğüñ söyleme

1

- 1 İki ‘aşık bir olmuş hayāl hayāle binmiş
Bu remzî tıyar iseñ kesel sevāle binmiş
- 2 Şanma ey gün geçer ömrüñe zevāl yeter
Ramazān geldi gitdi şevāl şevāle binmiş
- 3 Baş çekdi cüñdi sivā ğāi‘b oldı azine
Bayram geldi yaklaşdı eşgāl eşgāle binmiş
- 4 Devr-i mehdîden uyan ‘aşkla Hakk’a ulaş
Şöhret libās içinde deccāl deccāle binmiş
- 5 ‘Ameliyle her kişi hasr olur Hakk’dan haber
‘Azbî faķîr seyr itdüm cemāl cemāle binmiş

2

- 1 Beni derde düşüren cemālüñdür cemālüñ
Bildiginden şaşırın cemālüñdür cemālüñ
- 2 Zār u giryān eyleyen halka destān eyleyen
Meni ‘uryān eyleyen cemālüñdür cemālüñ
- 3 ‘Aşkuñla hasteyem aḥvāl şikesteyem
Her nefesde iste kim cemālüñdür cemālüñ

1 H,33a; -M; P,48a

5 ‘Azbî :-P

2 H,35b; M,22a ; P,16b

1 beni : meni H

2 zār u giryān : zār giryān P,M

3 hasteyem aḥvāl: haste kim aḥvāli H // nefesde: nefeste H

- 4 Bir de gökde gördüğüm vuşlatına irdigüm
Zāhir u baṭın sevdiğüm cemālūñdür cemālūñ
- 5 Hāli diger gūn iden çeşmimi pūr-ḥūn iden
‘Azḅîyi Mecnūn iden cemālūñdür cemālūñ

3

- 1 Men dil-fikāruñ men ‘abd-i zārın
Men günāhkāruñ ğufrānı sensin
- 2 Men bî-vefānuñ men mübtelānuñ
Men bî-devānuñ Loḳmānı sensin
- 3 Men bî-penāhuñ men rû-siyāhuñ
Men pūr-günāhuñ raḥmānı sensin
- 4 Kim şādıklarūñ dil yanaḳlarūñ
Biz ‘aşıklarūñ cānānı sensin
- 5 Men ğam esîruñ zārı faḳirūñ
‘Azḅî ḥaḳirūñ sultānı sensin

4

- 1 Mevlā’dan iste ḥıfz-ı imānı
Ketm it belānı zabt it imānı

4 - M

3 H,43a; -M; P,28b

2 bî-vefānuñ : bî-nevānuñ H

4 yanaḳlarūñ : yanaḳların P

4 H,50a ; -M ; - P

- 2 Dîvâne olma çok çok söyleme
Raḥât isteseñ hıfz it lisānı
- 3 ‘İzinde şoḥbet vaḥdetde zıkr it
Görmek dilerseñ rüyı cānānı
- 4 Terk eyle acemi kim şebracil
Zir ḥāk itdi şad Süleymān’ı
- 5 ‘Az̄bî cihānda gel bir eşer қо
El ḥaṭṭı baқи vel ‘ömrü fānı

5

- 1 K̄ulağumda çınlayan men degilüm sen degül
Yā kimdür bu söyleyen men degilüm sen degül
- 2 H̄ükmüm geçmez bir kıłana rağbet ‘āciz k̄ula
Ālemi var eyleyen men degilüm sen degül
- 3 Nihān-ı fermānın budur vechüñde anun ‘ayān olur
Yā bu varlık kimüñdür men degilüm sen degül
- 4 Men yok sen yok bir Allāh “*lā ilāhe illāllāh*”
Gerçekdir yalān vallah men degilüm sen degül

5 H,37b; M,55a ; P,51a

1 bu: -M

2 hükmümüz: hükmüm P,H / k̄uluna: k̄ula P,H// men: ben

3 nihān-ı fermānın budur vechüñde ‘ayān olur : seniñ fermānuñ nihān-ı vechinde ānuñ ‘ayān M/ men:
ben P

4 men: ben P / men yok sen yok: sen yok men yok H vallāh: - M / men: ben P

- 5 Söyle nedür beyenātum āyîne der şıfātum
Vechüñe bürhân-ı zātum men degilüm sen degül
- 6 Kim şîvâdı güneşi bālçık ile küfri yok
‘Az̄bîyi ‘Az̄bî iden ben degülüm sen degül

5 söyle nedür: söyleyen H / beyenātum: bünyādum P / āyîne: iline M // men: ben P

6 ben: men :H

ḤAYVĀN-NĀME

Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lā tūn Fā' i lūn

- 1 Rub-ı meskūn 'ālemînūñ seyr idenler vūs'atuñ
Dide-i 'ibretle idrāk itdiler Ḥaḡ ḡūdretūñ
- 2 Ḳaldılar 'ilm-i ledūn sırrında ḡayrān 'āşıkān
Seb'e-i seyyāranūñ seyrān idenler sür'atūn
- 3 Gel bugün insān iken ḡūl-i beyābān olmagıl
Sen ḡalīm ol birlik içre añla 'irfān şoḡbetūñ
- 4 Cümle maḡlūḡa Ḥudā arslanı ḡılmış pādīşāh
Māverāsına kimesne irmedi bu ḡikmetūñ
- 5 Gör ki ceylān at gibi öñdül olursuñ merḡabā
Cümleden lāyık olursuñ şāhibisūñ devletūñ
- 6 Yetmiş iki milletūñ ḡilm ü ḡayādur perdesi
Deve gibi kin ḡutarsuñ ḡanḡı dñdür milletūñ
- 7 Kimse rencide itme itdügün herkes bulur
Ḳurd ile ḡoyunu gezdür sor 'adālet fırşatuñ
- 8 Sen şikārın almada 'ayn-ı peleng ol bî-emek
Göñlüni pārs mişli ile görme dūnyā zaḡmetūñ

H,8a; M,51a ;P,48a

- 1 seyr idenler : seyrān idenler P
- 2 seyrān idenler : seyr idenler H
- 5 öñdül : öldül H// lāyık : lāḡayıd H / şāhibisūñ : şāhibisin P,H
- 6 ḡutarsuñ :ḡutarsın P/ ḡanḡı : ḡanḡı P
- 7 itdügūñ : itdügün P,M// gezdür ḡoyunu : ḡoyunu gezdür M,P
- 8 almada : alma M// göñlünūñ : göñlüni P

- 9 Kimsenüñ çalma pabūcuñ sen çaķallık eyleme
Gurbeveş nankör oluben başma Hakk'ıñ ni'metüñ
- 10 Çok yiyüp tonbāy gibi ādem öküzlük eyleme
At meydān-ı aşķdan çābük eyle himmetüñ
- 11 Gel keçi gibi dağal olma köpeklik eyleme
Kibr u kinden pāk olanlar buldı Hakk'ıñ 'izzetüñ
- 12 Bî-ücret-i köstebek eyleyüp iblise şan'at virme gel
Bağla bostānuñ eyler gözini porşuk 'ādetüñ
- 13 Bî-ecr köstebek dil gözedür bil cān ile
Kibr ü kinden pāk olanlar buldı Hakk'ın 'izzetüñ
- 14 Sendeki bu lehçe-i bed dersi benlikden oķu
Ayu gibi ger kavāl çalsañ da yokdur rağbetüñ
- 15 Gice kıyruk gibi ağızuñ zehr ile pür eyleme
Gergedān boynuzını şokduķda gele lezzetüñ
- 16 Gel hayırsız işe bāri hıdmet-i yār eyleme
'İrķını kaķ' eyleme mazharı olma la'netüñ

9 pābucuñ : pābucun P// gurbeveş nankör oluben başma Hakk'ı nimetüñ : gönlünü pārs mişli ile görme dünyā zaķmetüñ M

10 Hakk : çok M,H / tonbāy : dūnebāy P

11 kibr u kinden pāk olanlar buldı Hakk'ıñ 'izzetüñ : masivānın bārını yükletme eşekler gibi M

12 eyleyüp iblise san'at virme gel : del kūzedür bil cān ile P// bağla bostānuñ eyler gözün porşuk 'ādetüñ : masivānuñ bārını yüklenme eşekler gibi P, var ise maymūn gibi 'arz ile lu'betüñ

M

14 ayu gibi ger kavāl çalındı yokdur rağbetüñ : Eyub gibi ger kavāl çalındı yokdur rağbetüñ H/ çalsan da P

15 ağızuñ : azgın M/ zehr ile : zehrle P,H

16 yār : - M , sen H //mazharı : mazhar M

- 17 Fi‘ili gör āheñ kazık gibi vücūduñ gösterir
Tā ki yermuş za‘ifuñ görmeye ol zaḥmetüñ
- 18 Țavrına mişli uzatma boynuñı her seyr için
Dürlü seyrānlar görüp şaşkın idersüñ ḥayretüñ
- 19 Ḥavkveş toğrı yürürseñ kısmetüñ irer yeter
Olma şırtlan gibi şırtlān var ise ger ‘izzetüñ
- 20 Țāzıveş Țavşan Țovarsuñ zaḥmetüñ miḥnet olur
Țālib-i dünyā olursuñ kendi sīnek nekbetüñ
- 21 Gülveş olup şaķın yanışıklık itme herkese
Kendi miķdāruñ bilen eyler cihānuñ raḥatuñ
- 22 Hem halīm ol hem kerīm ol hem rahīm ol hem selīm
Kerem eyle olmasun hem bir beyābān ḥilķatüñ
- 23 Bir dilim nānı elümden Țapmađa degmiş gözüñ
Ādemi gör aldı şu-be-su tek elinden ḥaşletüñ
- 24 Gel dağız gibi olup fir fir dolaşma kısmete
Tā senüñ “*naḥn-u ķasemnā*”ola dā’im ḥüccetüñ
- 25 Gül olan bir daḥi yanmaz çekme cismüñ ķaydını
Biñ baña hey her kime kim dūş olursa āfetüñ

17 āhuñ . āhın P,H

19 yürürsüñ : yürürsün M // şırtlān : sırtlān M

20 Țāzıveş : Țāzı gibi M

21 gülveş olup : gül-veş gibi M,P

22 hem : - H // bu : -M/ ber-bayābān . bir u bayābān P

24 dağız : zağır H/ dolaşma : Țolaşma H// elinde : - H,P

25 :- M

- 26 At bu zāhir ‘işreti rūḥāni ‘işret ḥōşçadur
Saña bir gün gelmesi emr-i mükerrer şerbetüñ
- 27 Oldı lâ-ḳayd u fenā ‘uḳbāyı almaz ‘aynına
Keşret içre kim tıyarsa pādişāhum vaḥdetüñ
- 28 Bir nefesdür nice yıl ‘ālem idersüñ fānide
‘Ākibet bir gün fenādan olıserdür rıḫletüñ
- 29 Ehl-i vahdet ol çekil dünyāyı alma bir pula
Ḳıl ‘ibādet maḫharı olmaḫ dilerseñ raḫmetüñ
- 30 Gel bu gün faḫr u fenāyı cān ile eyle ḳabul
İnşa‘llāh bā‘ iş-i raḫmet olur bu zilletüñ
- 31 Fi‘li aḫsen dem-be-dem eglence olsun ‘Azḫîyā
Rüz-ı hicrān mālîki olmaḫ dilerseñ şefḳatüñ

27 tıyarsa : duyarsa P

28 rıḫletüñ : hicretüñ H/ rıḫletin P

30 cān ile : cānla P

31 eglence : eglencen P, eglenceñ

SATRANÇ-NĀME

Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün Me fā' î lün

- 1 Bugün bir meclis içre ben bulundum mest dîvâne
Ki gördüm bir 'aceb lu'be mübāşir iki biñ dāne
- 2 Yayılmış ortaya bir bez içinde dürlü eşkāl var
Nedür bu keşmekeş şordum bulup bir merdi meydāne
- 3 Bu lu'buñ ismine satranç dimişler didi bir 'āşık
Bu eşkālūñ baña bir bir didi ismūñ zarifāne
- 4 Aña 'ibret nigāhından özümden bir çadır kırdum
Bu şenlik cünbüşi vaği' kamu gördüm levendāne
- 5 Çatāl rūhuñ sırr-ı anuñ dehānı var fi'li mevzūn
Çü paydāklar oñuñ olmuş şehūñ yanında ferzāne
- 6 Biri nefsi ider taħrık biri cānı ider tesellî
Velî şāhe zevāl gelmez bu remzî añla merdāne
- 7 Biri memnūn olur gālib biri maħzūn olur mağlūb
Velî gālib olur ā'lā olur mağlūb haķîrāne
- 8 Yine şāhe zevāl gelmez ikilik pür ne ise biz
Geçe gör 'arz ğurātı temāşā eyle seyrāne

H,18a; M,67a ; P,64a

- 1 bugün: bir gün H / ben: men H // 'aceb: - M
- 2 yayılmış: yazılmış H,P // keşmekeş: keşbekeş M merd: mir M
- 3 lu'buñ: lu'bın M / didi: dirdi H // ismiñ: ismin H
- 5 rūhuñ: rūhun M / fi'li: fil P
- 6 zevāl: zebān P
- 7 olur: olup P

- 9 Görürse “*men ‘araf*”sırrın sülükı bezm-i istignā
Ġulām-ı rūḥ ider nefsi ikilikden yedür cāne
- 10 Hemān rūḥ gibi gördüğüñ yere bāş pāyini pāy al
Güzel dōst doğrıdur dōstum meded bāşma iki yāre
- 11 Yüri ḥükm-i kemālāt-ı beyān eyle vefādur bu
Filüñ reftārı geç dönse şaḫın şalınma her yāne
- 12 Anuñ bir cānibe at kim bu meydān-ı hüner içre
Şaḫıñ paydāğa ḥor bakma düşersin ḫayd-ı zindāne
- 13 “*Rumūz-ı fāstekim*” içre müdām ‘arz-ı hüner eyler
Bu meydān-ı şafā içre yüri sür atı ferzāne
- 14 Me’āl-i māverādan al ḥaber yok māverā çoḫdur
Çalış peydāk gibi luḫ it sürülme çarḫ-ı devrāne
- 15 Gehi şāhı murādı māt ideler yok vefādan fen
Bu eşkālüñ penāh-dārı dola şer şāh-ı devrāne
- 16 Eger peydāk gibi ferza çıkarsañ ḫılma kendiñ bir
Ki zirā külli şey-i hālıkıdur saña ders-ḫāne
- 17 Okursuñ “*len terāniden*”bilüp “*tefsīr-i ‘İmrāni*”
Yüz astārsız yüzüñdür kim ḫayā ḫüsn itmez insāne

-
- 9 ‘araf : - P / sülükı : sülükında H
10 dōst doğrıdur: dostoğrıdur M,H
12 şaḫın: medede H/ ḥor: ḥor M
13 içre: üzre P,H / eyler: eyle H,P// sür atı ferzāne: merdāne rindāne H
14 ma’l māverādan :ma’l-ı mā’vāi: M / māvera: mācerā P// çarḫ: çarḫ M,H
15 şāhı: şāh P,M/ fer: fen M // dola: ḫola H şula M
16 çıkarsañ: çıkarsan H / ḫılma: ḫutma H
17 okursuñ: okursun H / insāne: efsāne H,P

- 18 Nice yüz biñ o tolsa şāh yine şāhı o ten şāhdur
Gücenme sen bu güftāre vücūduñ kıılma bār-hāne
- 19 Saña ‘ibret nazār şalsa qalursuñ yine hayretde
Saña manzar ola şeytān söziñi virme her cāne
- 20 Eger gālib nedür mağlūb bilürsūñ bir gün evvel ol
Zikrini yok yire şaқın sen ārzū-yı müdārāne
- 21 Yūri terk-i ta‘alluқ kııl şoyuñ abdāl gerçekveş
Bu hüccetden nedür hāşıl özüñ fehm it ki yekdāne
- 22 Edāyı kayd-ı mağlūbı gider qalbūñ çürük eyler
İzāfātden tenūñ pāk it budur dirlik sülūkāne
- 23 Şeşāret ağlamak vaḥdet vücūduñ ‘ayn-ı vaḥdetdür
Ne müstaқbel yüzūñ görseñ ne māzīden gönül kāne
- 24 Ki lu‘bında nazır yoқdur yine ādem yine ādem
Şaқın esrārı sır eyle muṭi ‘ol kāmil insāne
- 25 Eger Allāh olur dirseñ bozulmaz bu tılsım-ı ten
Duyarsuñ emr-i mürşīdden rızā ol emr-i sübhāne
- 26 Şadākatle olup mürşīd elinden āb-ı Kevşer iç
Uşanmazsuñ alup virmek senüñdür iş bu kār-hāne

20 bilürsūñ: bilirsin H,M // şaқın: destiñ H / sen arzū-yı müdārāne : uzatma saḥn-ı meyline H

21 şoyuñ: şoyun H şayur M // öziñ:özin M

22 mağlubı: mağlūb M // tenūñ: tenin M

23 vücūduñ: vücūdun M / yüzūñ: yüzün H / görseñ: görseñ H,P

25 duyarsuñ: ṭuyarsın M duyarsın P

26 uşanmazsuñ: uşanmazsın H

- 27 Şaḡın ‘ālem kudumun geḡ aup ũrkũtme maḡlũı
Rızā ta‘lĭmini teslĭm abul eyle ne dĭlāne
- 28 GŃnũl didikleri alāş šekerli balavā ister
anā‘at eylemez ‘Azı o kāfir bir dilim nāne

27 ta‘limini : ta‘lĭm M/ apusunda: M

28 o kāfir: oa M

BAHĀR-NĀME-İ HĀZRET-İ ‘AZBİ*

Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün Me fā‘ î lün

- 1 Yine feyz-i ilāhinüñ nümāyān oldı tākdîri
Çü çaldı şuruñ İsrāfil nebāta hayy için şūrî
- 2 Çimen şahn-ı zemîn üzre hezārān sāye-bān kırdı
Gelincik hāzret-i Hızır nebînüñ ceş-i Mansūrî
- 3 Esüp bād-ı şabā virdi haber eyyām-ı nevrūzdan
Nihālî tazedden berg çü bî-dār itdi münevverî
- 4 Münevver eyledi dehrüñ müzeyyen oldı her eşcār
Getürdi hük-m-i zanbağdan ki şūsam toğ pür-nūrî
- 5 Hāzer itdi tolaşmaqdan kaşım haşmuñ bulup āhır
Güle teslîm idüp çıkdı aradan taht-ı Fağfūrî
- 6 Gül-i zibā sa‘ādetle karar itdi serîrinde
Senā-ı gül idüp bülbül ferāmuş eyledi hūrî
- 7 Bahāruñ gicesi gündüz gibi oldı hamdü‘lillāh
Yapaluğ bilerek bezme getürdi şem‘-i kafūrî

H,22a; M,71a ; P,71b;

(*) Bahār-nāme vü Şüküfe-nāme H

(*) Bahār-nāme-i Şüküfe-nāme-i ‘Azbi Dede P

2 Hızır: Hızır H

3 Nihāl-i tāze : nihālinden H

4 münevver : müzeyyen M/ dehrîñ : dehrî P,H // toğ : toğ H

5 haşmuñ : haşmın P

6 sa‘ādetle karar itdi : karar itdi sa‘ādetle P,H // cevri : hūrî M

7 -P,-H

- 8 Tecellîden zühür itdi bu cüzziyyât-ı külliyât
Tesellîsüñ kamu eşyâ bilüp ‘arz itdi heb özri
- 9 Müzeyyen gördi âfâkı bu elvân ile nağş olmuş
Kim açdı nergis-i şehlä seherden çeşm-i maḥmûrı
- 10 Gelüp baş egdi ihvâne yanup yakıldı hicrândan
Yürütdi mücrimîn fulyâ mu‘aṭṭar eyleyüp dehrî
- 11 Nebâtât ser-firâz oldı tecellî irdi eşcâre
Uyandı uyğudan çigdem yürütdi hük-m-i tezvîri
- 12 ‘Aṭâsın gördiler feyzüñ kamu mürğân şafâlandı
Nevâlındı bu gülşende bulup tek demle mâhurî
- 13 Uzatdı boynuñı şimâr deyü ḥayli şü eşlendi
Morardı pür-ğazab susun kuşandı tîg-i menşürî
- 14 Serinde ṭağını pinhân içün arşün külâh giymiş
Kızartmış ruḥlaruñ lâle ki maḥzûn ide mesrûrî
- 15 Riyâcı ‘avd-ı ‘anber bu feşâni ḥâş u ‘âm itdi
Çü aldı feyz-i Leylâ’dan çü şebû dökdi maḥdûrî
- 16 Gelüp ḥatm-i şivâsıyla zamân ‘ayn-ı sehâ buldı
Hemîn zerrîn kadeḥ altun nişânlık eyleyüp dehrî

8 tecellîsiñ : tecellîsin H,P/ özri : ğurî M

9 elvâıyla : elvân ile M

11 uyğudan : uyğudan P/ çigdem : çidem M

12 feyzin kamu mürğân : mürğân kamu feyzin P

13 boynuñı : boynunu H,P/ şimşâr : şimâr M // menşürî : şungurî P,H

14 ṭağını : dağını P,H// kızartmış : kızardmış M/ ruḥlaruñ : ruḥların H, ruḥları M

15 riyâcı : riyâ‘ P,H / bu : -M // çü : çün P/ Leylâ’dan : Leylâ M

16 şivâsıyla : safâsıyla P, şehâsıyla H/ sehâ : safâ H,P // feşânlık : nişânlık M

- 17 Göre evvel bahâr on gül bizimle artopı oynar
Su’âl itdim didi ben benden aldum lu‘be düstürî
- 18 aranfil sünbül ü reyhân benefşe erguvân leylâk
İtâ‘at kıldılar emre görüp elvân-ı cumhûrî
- 19 atır uyruğunu şaldı olaşdı dağa gülşende
anıyup hüsüne terk itdi bezmi gör bu mehcûrî
- 20 Nilüfer baş gözüñ şudan ıkardı ziyneti gördi
Şafâdan ul anad şaldı selâmetlük görüp nûrî
- 21 Ferâmuş eyleme ‘ahdı unutma luf-ı rezzâkı
Tecellî-i ilâhî görünce sî virdi düstürî
- 22 Çü gördüm ‘ayn-ı cîm olmuş nice dânâ veren dâne
Bu şahn-ı genc-i gülşende alındı defle anbûrî
- 23 Şafâ al virse zevk ile elüñ çek va‘d u dâdın
Ki yarın ki günüñ elbet de vardur at bu tezvîrî
- 24 Uyup nefsüñ hevâsına ‘adâvet ılma şeytâne
“Şirât-ül müstaîme”uy unutma ul-ı mâmûrî

17 didi ben benden : beni benden M

18 sünbül ü : sünbül H,M// emre : dehre P

19 olaşdı : dolaşdı P/ dağa : ağa P,H// anıyup : ayanup H, dayanup P/ hüsüne : hüsüne H/ bezmi : bizi M

20 gözüñ : gözün M,H

21 luf : - M// si : - M

22 gülşende : gülşenüñ M

23 şafâ al virse : şafâlı virse M/ zevk : dem H, ferdâya : dâdın M // elbetde : elbette P

- 25 Ne almış var ne şatmış var tamāmiyla haber virdi
Yürütdi sāki-i keç-rü ayakla şır-i engürî
- 26 Bu varlıķdan saña yoķluk görümdi ‘Azbî er olduñ
Harābāt ehline hem-dem degil şanma bu ğam-hārî

25 şamamiyle : řamamlıķla H,P

26 bu varlıķdan : varlıķla M/ olduñ : oldu H

SELÂM-NÂME *

Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lâ tün Fâ' i lün

I

- 1 Kisvetümdür başuma canında Hakk' uñ sünbülî
Bendeñ olduk cān u dilden emrüne didüñ belî
- 2 Zāğdur vaşfi şerîfiñ itmese cān bülbülî
'Andelib 'aşıqlaruñ evi ey Hudā' nuñ haş gülî
- 3 Faḥr-i 'ālem nūr-ı çeşm-i enbiyā nesl-i 'Alî
Şāh-ı Ekrem Kuṭb-ı ā'zam Hācı Bektāşı Velî

II

- 1 N'ola bî-pervā gezersem her cezādan āşiyim
Bir senüñ gibi penāhum var iken men ğamıyam
- 2 Mazharı zāt-ı kadımsin “*lā fetā illā*” dirüm
Sensin ol kān-ı hidāyet mālîk-i sırr-ı kerem
- 3 Faḥr-i 'ālem nūr-ı çeşm-i enbiyā nesl-i 'Alî
Şāh-ı Ekrem Kuṭb-ı ā'zam Hācı Bektāşı Velî

H,22b; M,69b; P,70a

(*) Müseddes Der Medḥ-i Sitāyiş-i Ḥazret-i Pîr Şulṭān Hacı Bektāşı Veli Ḳuddusi Sırruh H

(*) Müseddes Der Medḥ-i Ḥazret-i Pîr Sulṭān Hacı Bektāşı Veli P

1,1 bendeñ : benden M/ emrüne : emrine P,M

2 zāğdur : lāğdur P,H

3 ā'zam : ā'zam-ül M

2,1 - M/ men : ben P

2 -M

3 -M

III

- 1 Hōş benim haddüm degül vaşfuñ idüp söz söylemek
Rüz u şeb kütāhlıgumdur fehm-i kadrūñ eylemek
- 2 Mebde-yı luţf u Hudāsuñ bā‘iṣ-i her dü felek
Hādi-i rāh-ı ilāhî mürşîd-i ins u melek
- 3 Faḥr-i ‘ālem nūr-ı çeşm-i enbiyā nesl-i ‘Alî
Şāh-ı Ekrem kuţb-ı ā‘zam-ül Hācı Bektāşı Velî

IV

- 1 Şāh Hüseyn ile Ḥasan Kerbelā’nuñ aşlısuñ
‘Āşıkā ser tād olan Zeyne’l-‘Abānuñ aşlısuñ
- 2 Hem Muhammed Bākiri Ca‘fer imāmuñ aşlısuñ
Mūsā Kāzım ‘Aliyyü’l-Muşa Rızā’nuñ aşlısuñ
- 3 Faḥr-i ‘ālem nūr-ı çeşm-i enbiyā nesl-i ‘Alî
Şāh-ı Ekrem Kuţb-ı ā‘zam-ül Hācı Bektāşı Velî

V

- 1 Şāh Taḳî vu bā-Naḳî Ḥaḳ’dañ penāhuñdur senüñ
‘Askeri erkān-ı faḥr-ı her kelāmuñdur senüñ

3,1 ne : M/ degül : - M

2 luţf u : luţf P,M// Hudāsuñ : Hudāsın P// rāhı : rāh P,M

3 -M

4,1 Hüseyn ile Ḥasan ile : Ḥasan ile Hüseyn H/ aşlısuñ : aşlısın P,M

2 Bākiri : Bākır u P// Muşa : - M

3 Ḥaḳ’dan : ceddüñ M, ced P, penāhuñdur : penāhındur P// kelāmuñdur : kelāmındur P

5,2 düdeh : düvāzdeh H/ imāmuñdur : imāmındur P// ğulāmuñdur : ğulāmındur P

- 2 Mehdi-i āl-i Muḥammed dü deh imāmuñdur seni
Pādişāhum ‘Azbi bir kem-ter ğulāmiñdur senüñ
- 3 Faḥr-i ‘ālem nūr-ı çeşm-i enbiyā nesl-i ‘Ali
Şāh-ı Ekrem Kıtıb-ı ‘ālem Hācı bektāşı Velî

ⁱ Ahmet Kabaklı ,(2004) Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul,s646

ⁱⁱ Ahmet Talat Onay(2000):*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları,Ankara,s63

ⁱⁱ İskender Pala(2005):*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul,s356

^{iv} Aksoy,(1988:7410)
